

T.C.
ATILIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
FİNANSMAN BİLİMDALI

SON DÜZENLEMELER ÇERÇEVESİNDE TÜRKİYE FİNANSAL
PİYASALARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Avni KENDİR

TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. Doğan CANSIZLAR

Ankara, 2014

ATILIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

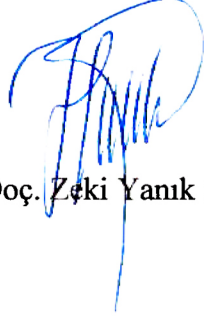
Avni KENDİR tarafından hazırlanan “**SON DÜZENLEMELER ÇERÇEVESİNDE TÜRKİYE FİNANSAL PİYASALARI**” başlıklı bu çalışma, **02.07.2014** tarihinde yapılan savunma sınavı sonucu **oybirliği** ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından İşletme Ana Bilim dalında yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Hasan KAVAL (Başkan)

Prof. Dr. Doğan CANSIZLAR (Danışman- Üye)

Yrd. Doç. Zeki Yanık (Üye)

ÖNSÖZ

2011 yılı güz döneminde başladığım finansman yüksek lisans eğitiminin sonuna gelmiş bulunmaktayım. Bu süreçte bana desteğini esirgemeyen sayın Prof.Dr. Doğan Cansızlar'a teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca beni bugünlere getiren ve her zaman yanımda olduklarını bildiğim annem Adile Kendir'e, babam Mehmet Kendir'e yüksek lisans eğitiminde de yanımda oldukları için teşekkürlerimi borç bilirim. Yine tez yazım aşamasındaki yardımlarından dolayı Fatma Öz'e, Tahir Kendir'e, Hakan Bıyık'a ve Aybars Akdoğan'a teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No:

ÖNSÖZ.....	i
İÇİNDEKİLER.....	ii
KISALTMALAR	x
TABLolar DİZİNİ.....	xiii
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xiv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

FİNANSAL SİSTEM VE GELİŞİM SÜRECİ

1.1. FİNANSAL SİSTEM VE UNSURLARI	4
1.1.1. Finansal Sistemin Tanımı	4
1.1.2. Finansal Sistemin Unsurları	4
1.1.2.1. Fon Arz Edenler.....	4
1.1.2.2. Fon Talep Edenler	5
1.1.2.3. Finansal Araçlar.....	5
1.1.2.4. Finansal Araçlar.....	5
1.1.2.5. Yasal ve İdari Düzenlemeler	5
1.2. FİNANSAL SİSTEMİN FONKSİYONLARI.....	6
1.2.1. Tasarruf Yaratma.....	6
1.2.2. Risk Yönetimi ve Bilgi Kontrolü	7
1.2.3. Ödemelerin Kolaylaştırılması.....	7
1.2.4. Likitide	7
1.2.5. Servetin Korunması.....	8
1.2.6. Ekonomi Politikası Aracı	8
1.3. FİNANSAL PİYASALAR VE İŞLEYİŞİ.....	8
1.3.1. Finansal Piyasaların Türleri.....	9
1.3.1.1. Örgütlenme Derecelerine Göre Finansal Piyasalar.....	9

1.3.1.1.1. Örgütlenmiş Piyasalar	9
1.3.1.1.2. Örgütlenmemiş Piyasalar	9
1.3.1.2. Vade Sürelerine Göre Finansal Piyasalar	10
1.3.1.2.1. Para Piyasası	10
1.3.1.2.2. Sermaye Piyasası	10
1.3.1.3. İşlemlere Göre Finansal Piyasalar	11
1.3.1.3.1. Birincil Piyasalar.....	11
1.3.1.3.2. İkincil Piyasalar	11
1.3.1.4. Spot ve Vadeli işlemler Piyasaları.....	12
1.4. EKONOMİK VE FİNANSAL SERBESTLEŞME	12
1.4.1. Ekonomik Serbestleşme	12
1.4.1.1. Ticaretin ve Üretimin Serbestleşmesi.....	13
1.4.1.1.1. Ticari Serbestleşme.....	13
1.4.1.1.2. Üretimin Serbestleşmesi	14
1.4.2. Finansal Serbestleşme	14
1.5. FİNANSAL GELİŞME İLE EKONOMİK BÜYÜME ARASINDAKİ	
 ETKİLEŞİM VE ÜZERİNE YAPILAN ÇALIŞMALAR	16
1.6. FİNANSAL GELİŞME UNSURLARI	18
1.6.1. Finansal Serbestleşme	18
1.6.2. Yasal ve İdari Düzenlemeler	19
1.6.3. Ekonomik Politikalar.....	20
1.6.3.1. Belirsizlik Durumu	20
1.6.3.2. Gelir Artışı ve Enflasyon.....	21
1.6.3.3. Bütçe Açıkları ve Özelleştirme.....	22
1.6.4. Finansal Kurum ve Araçlar	22
1.6.5. Teknoloji ve Erişim Durumu.....	23
1.6.6. Finansal Piyasaların Gözetlenmesi ve Denetlenmesi	23
1.7. FİNANSAL YENİLİKLER VE PİYASALAR.....	24
1.7.1. Finansal Yeniliğin Tanımı.....	24
1.7.2. Finansal Yeniliğin Ortaya Çıkış Nedenleri	24
1.7.3. Finansal Yeniliğin Amacı.....	25
1.8. FİNANSAL PİYASALARIN TÜRKİYE'DEKİ GELİŞİM SÜRECİ.....	26

1.8.1. Cumhuriyet Öncesi Dönem	26
1.8.2. Cumhuriyet Sonrası Dönem	27
1.8.2.1. 24 Ocak 1980 Öncesi Dönem	27
1.8.2.2. 24 Ocak 1980 – 2000 Dönemi	29
1.8.2.3. 2000 Sonrası Dönem.....	31
1.9. FİNANSAL KRİZ.....	32
1.9.1. Finansal Kriz Tanımı	32
1.9.2. Finansal Kriz Türleri	32
1.9.2.1. Para Krizi	32
1.9.2.2. Banka Krizi.....	33
1.9.2.3. Yapısal Kriz	33
1.9.3. Finansal Kriz Nedenleri.....	34
1.9.3.1. Faiz Oranı	35
1.9.3.2. Varlık Fiyatlarındaki Dalgalanmalar	35
1.9.3.3. Likitide Sıkıntısı ve Ödeme Güçlükleri	36
1.9.3.4. Belirsizlikler ve Fiyat Düzeyinde Beklenmeyen Değişmeler.....	36
1.9.4. Dünyada Yaşanan Finansal Krizler	37
1.9.5. Türkiye’de Yaşanan Finansal Krizler.....	38
1.10. BASEL KRİTERLERİN ORTAYA ÇIKIŞI	40
1.10.1. Basel Komitesi	40
1.10.2. Basel I Prensipleri	40
1.10.3. Basel II Prensipleri	41
1.10.4. Basel III Prensipleri.....	41
1.11. FİNANSAL İSTİKRAR	43
1.11.1. Finansal İstikrar Tanımı	43
1.11.2. Finansal İstikrar ve Düzenleyici, Denetleyici Finansal Kurumlar	44
1.11.2.1. Finansal İstikrarda Merkez Bankalarının Önemi.....	45
1.11.3. Finansal İstikrarı Bozan Nedenler	46
1.11.3.1. Finansal Kurumlar ve Piyasalar.....	46
1.11.3.2. Finansal Alt Yapı.....	47
1.11.3.3. Uluslararası Gelişmeler	47

1.11.4. Finansal İstikrarın Sürdürülebilirliği ve Düzenleyici, Denetleyici Kurumların İşbirliği	48
1.11.5. Türkiye’de Finansal İstikrara Yönelik Çalışmalar	49
1.11.5.1. Ekonomi Koordinasyon Kurulu.....	49
1.11.5.2. Finansal İstikrar Komitesi.....	50
1.11.5.3. Finansal Sektör Komisyonu.....	50
1.12. DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE FİNANSAL HİZMETLERE ERİŞİM	51
1.12.1. Finansal Erişimin Tanımı ve Unsurları	51
1.12.2. Finansal Erişimin Olumlu Etkileri	52
1.12.3. Finansal Erişimin ve Kullanımının Göstergeleri.....	53
1.12.4. Finansal Hizmetlere Erişimin Önündeki Engeller ve Türkiye	54
1.12.4.1. Fiziki Erişim	55
1.12.4.2. Maliyet.....	55
1.12.4.3. Bürokrasi.....	56
1.12.4.4. Kültür	57
1.12.4.5. Türkiye’de Finansal Hizmetlere Erişimin Önündeki Engeller	57
1.12.5. Finansal Erişim ve Kullanımı Artırma Yolları.....	58
1.12.5.1. Finansal Kurumların Yaygınlaştırılması.....	58
1.12.5.2. Yasal ve İdari Düzenlemeler	59
1.12.5.3. Rekabet	61
1.12.5.4. Bilgi ve Gözetim.....	61
1.12.5.5. Sürekli Finansal Eğitim	62
1.13. TÜRKİYE’DE FİNANSAL EĞİTİM VE FİNANSAL OKUR - YAZARLIK	63
1.13.1. Finansal Eğitim.....	63
1.13.2. Finansal Okur – Yazarlık Araştırması.....	64
1.13.2.1. Finansal Okur - Yazarlık	65
1.13.2.2. Bütçe Yönetimi ve Borçlanma.....	65
1.13.2.3. Finansal Planlama.....	67
1.13.2.4. Finansal Ürün Seçimi	67
1.13.2.5. Para İdaresiyle İlgili Bilgi Edinme	68
1.13.3. Finansal Okur Yazarlığa Yönelik Eğitim Faaliyetleri.....	68

1.14. FİNANSAL TÜKETİCİNİN KORUNMASI.....	70
1.14.1. Düzenleyici ve Denetleyici Kurumların Etkisi	71
1.14.2. Yasal Düzenlemeler ve Eşit İşlem.....	71
1.14.3. Tüketicilerin Sürekli Eğitimi.....	72
1.14.4. Tüketicilerin Bilgilendirilmesi	73
1.14.5. Aracıların İş Kuralları ve Ahlakı.....	74
1.14.6. Tüketici Danışma ve Çözüm Merkezi.....	74
1.15. YATIRIMCI TAZMİN MERKEZİ (YTM)	75
1.15.1. YTM Kuruluşu	75
1.15.2. YTM Görev ve Sorumlulukları	76
1.15.3. Varlık Yönetim Komitesi	76
1.15.4. Koruma Kapsamı.....	77
1.16. TASARRUF MEVDUATI SİGORTA FONU (TMSF)	77
1.16.1. TMSF'nin Kuruluşu	77
1.16.2. Görev ve Sorumlulukları	78
1.16.3. Koruma Kapsamı.....	78

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE FİNANSAL PİYASALARI

2.1. TÜRKİYE FİNANSAL PİYASALARININ GELİŞİM SÜRECİ.....	80
2.2. TÜRKİYE FİNANSAL PİYASALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ.....	83
2.2.1. Türkiye Finansal Piyasaları	83
2.2.1.1. Para Piyasalarındaki Gelişmeler	84
2.2.1.1.1. Genel Değerlendirme	84
2.2.1.1.2. Bankacılık Sektöründeki Gelişmeler.....	86
2.2.1.1.3. Bankacılık ile Banka Dışı Mali ve Diğer Kuruluşlara Yönelik Düzenlemeler.....	88
2.2.1.1.3.1. 6361 Sayılı Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman Şirketleri Kanununun Temel Unsurları	90
2.2.1.1.3.2. 2012 Yılı İkincil Mevzuat Düzenlemesi	92

2.2.1.1.3.2.1. Basel II Prensiplerine Yönelik Düzenlemeler	92
2.2.1.1.3.2.2. Bankacılık Kanunu ve İlgili Diğer Kanunların Uygulaması ve Esaslara İlişkin İkincil Düzenleme ..	93
2.2.1.1.3.3. 2013 Yılı İkincil Mevzuat Düzenlemesi	95
2.2.1.1.3.3.1. Basel II Prensiplerine Yönelik Düzenlemeler	95
2.2.1.1.3.3.2. Bankacılık Kanunu ve İlgili Diğer Kanunların Uygulaması ve Esaslara İlişkin İkincil Düzenleme ..	96
2.2.1.1.4. Risk Odaklı Denetim (ROD)	100
2.2.1.2. Sermaye Piyasasındaki Gelişmeler	100
2.2.1.2.1. Genel Değerlendirme	100
2.2.1.2.2. Sermaye Piyasalarındaki Önemli Olaylar	105
2.2.1.2.3. 2013 Yılı Sermaye Piyasalarındaki Mevzuat Değişiklikleri....	108
2.2.1.2.3.1. Kanun ve Yönetmelikler	108
2.2.1.2.3.2. Tebliğler	110
2.2.1.2.4. Sermaye Piyasası Araçlarının Bilinirliği ve Algısı	117
2.2.1.3. Sigortacılık Sektöründeki Gelişmeler	119
2.2.1.4. Bireysel Emeklilik Sistemi	123
2.2.1.4.1. Ortaya Çıkış Nedeni	123
2.2.1.4.2. Bireysel Emeklilik Sisteminin Amacı	124
2.2.1.4.3. Dünyada Emeklilik Fonları	125
2.2.1.4.4. Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sisteminin Gelişimi	126
2.2.1.4.5. Bireysel Emeklilik Sisteminin İşleyişi	128
2.2.1.4.6. Devlet Katkısı Uygulaması	129
2.2.1.4.7. Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sisteminin Görünümü	131
2.2.1.5. Bireysel Katılım Sermayesi Sistemi	132
2.2.1.5.1. Bireysel Katılım Sermayesi ve Bireysel Katılım Yatırımcısı ..	132
2.2.1.5.2. Türkiye’de ki Hukuki Yeri	133
2.2.1.5.3. Bireysel Katılım Sermayesinin Amacı	134
2.2.1.5.4. Türkiye’de BKS’nin İşleyişi	135
2.2.1.5.5. Türkiye’de Bireysel Katılım Sermayesinin Görünümü	139
2.2.1.6. Kira Sertifikası (Sukuk)	140
2.2.1.6.1. Sukuk Kavramı ve Özellikleri	141

2.2.1.6.2. Sukuk'un Gelişimi	142
2.2.1.6.3. Sukuk-Kira Sertifikalarının Türkiye Uygulaması.....	143
2.2.1.7. Türkiye Bankalar Birliği Risk Merkezi	147

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İSTANBUL ULUSLARARASI FİNANS MERKEZİ

3.1. ULUSLARARASI FİNANS MERKEZİ	149
3.1.1. Uluslararası Yerleşim Yerleri.....	149
3.1.2. Uluslararası Finans Merkezlerinin Tarihsel Gelişimi	149
3.1.3. Uluslararası Finans Merkezinin Tanımı	150
3.1.4. Uluslararası Finans Merkezinin Etkileri.....	151
3.1.4.1. Uluslararası Finans Merkezinin Olumlu Etkileri.....	151
3.1.4.2. Uluslararası Finans Merkezinin Olumsuz Etkileri	152
3.1.5. Uluslararası Finans Merkezi Olabilme Unsurları.....	153
3.2. ULUSLARARASI ENDEKSLER VE TÜRKİYE'NİN DURUMU	156
3.2.1. Finansal ve Mali Gelişme Endeksi	156
3.2.2. Rekabet Endeksi	157
3.2.3. İş Yapabilme Endeksi.....	159
3.2.4. İnsani Gelişme Endeksi	159
3.3. İSTANBUL FİNANS MERKEZİNİN GELİŞİMİ	160
3.3.1. İstanbul Uluslararası Finans Merkezi Organizasyon Yapısı	162
3.3.1.1. İFM Yüksek Konseyi.....	162
3.3.1.2. İFM Ulusal Danışma Kurulu	163
3.3.1.3. İFM Koordinatörlüğü	164
3.3.1.4. Çalışma Komiteleri.....	164
3.3.1.4.1. Hukuk Komitesi	165
3.3.1.4.2. Piyasalar ve Enstrümanlar Komitesi	166
3.3.1.4.3. Vergi Komitesi.....	166
3.3.1.4.4. Düzenleyici ve Denetleyici Çerçeve Komitesi	166
3.3.1.4.5. Altyapı Komitesi.....	167

3.3.1.4.6. Teknoloji Komitesi	167
3.3.1.4.7. Tanıtım ve İmaj Komitesi	167
3.3.1.4.8. İnsan Kaynakları Komitesi	168
3.3.1.5. İFM Uluslararası Danışma Konseyi	168
3.3.2. İstanbul Uluslararası Finans Merkezi Projesinin Stratejisi ve Eylem Planı Çerçevesinde Değerlendirilmesi	169
3.3.2.1. Hukuki Yapı.....	169
3.3.2.2. Finansal Çeşitliliğinin Artırılması	170
3.3.2.3. Vergilendirme Sistemi ve Politikaları	172
3.3.2.4. Düzenleyici, Denetleyici ve Gözetleyici Yapının Geliştirilmesi.....	173
3.3.2.5. Fiziki ve Teknolojik Altyapının Geliştirilmesi.....	175
3.3.2.6. İFM Organizasyon Yapısı ve Birimlerin Oluşturulması	176
3.3.2.7. Nitelikli İşgücünün Geliştirilmesi.....	176
3.3.2.8. İFM Tanıtımı ve Ülke İmajını Oluşturulması.....	177
3.4. TÜRKİYE VE İSTANBUL’UN ULUSLARARASI FİNANS MERKEZİ OLABİLMESİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	178
3.4.1. Uluslararası Finans Merkezlerine Erişim ve Müşterilere Erişim	179
3.4.2. Nitelikli İş Gücü Olanakları	180
3.4.3. Düzenleyici Ortam	181
3.4.4. Mali Ortam	182
3.4.5. İş Ortamı ve Maliyeti	183
3.4.6. Ticari Emlak Olanakları ve Kalitesi	184
3.4.7. Profesyonel Hizmetlere Erişim	184
3.4.8. Yaşam Kalitesi	185
3.4.9. İmaj.....	186
SONUÇ.....	187
KAYNAKÇA	198
ÖZET.....	211
ABSTRACT	213

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AIG	: American International Group
Ar-Ge	: Araştırma Geliştirme
ATM	: Automatic Teller Machine
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu
BES	: Bireysel Emeklilik Sistemi
BIS	: Bank for International Settlements
BİST	: Borsa İstanbul
BSMV	: Banka Sigorta Muamele Vergisi
BKS	: Bireysel Katılım Sermayesi
BKY	: Bireysel Katılım Yatırımcısı
BYF	: Borsa Yatırım Fonu
DASK	: Doğal Afet Sigortaları Kurumu
DJİM	: Dow Jones Islamic Market
DİBS	: Devlet İç Borçlanma Senedi
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
EBA	: Eğitim Bilişim Ağı
EGM	: Emeklilik Gözetim Merkezi
EIU	: Eastern Illinois University
EKK	: Ekonomi Koordinasyon Kurulu
FED	: Federal Reserve System
FSA	: Financial Services Authority
GATT	: General Agreement on Tariffs and Trade
GGH	: Global Girişimcilik Haftası
GIIS	: Global Islamic Index Series
GİP	: Gelişen İşletmeler Piyasası
GYO	: Gayrimenkul Yatırım Ortaklığı
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
GSYH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla

HMVKŞ	: Hazine Müsteşarlığı Varlık Kiralama Anonim Şirketi
IFC	: International Finance Corporation
IIFM	: International Islamic Financial Market
IILM	: International Islamic Liquidity Management Corporation
IMF	: International Monetary Fund
ICBC	: Industrial and Commercial Bank of China Ltd.
İFM	: İstanbul Finans Merkezi
İK	: İnsan Kaynakları
İMKB	: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
İSMEK	: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sanat ve Meslek Eğitim Kursları
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
KİT	: Kamu İktisadi Teşebbüsü
KOBİ	: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
KOSGEB	: Küçük ve Orta Ölçekli Sanayiye Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
MB	: Merkez Bankası
MKK	: Merkezi Kayıt Kuruluşu
OECD	: Organisation for Economic Co-operation and Development
RG	: Resmi Gazete
ROD	: Risk Odaklı Denetim
SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu
SRDG	: Sistemik Risk Değerlendirme Grubu
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
TARSİM	: Tarım Sigortaları Havuzu
TBB	: Türkiye Bankalar Birliği
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TCMB	: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TİM	: Türkiye İhracatçılar Meclisi
TL	: Türk Lirası
TMSF	: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TSPAKB	: Türkiye Sermaye Piyasası Aracı Kuruluşları Birliği
TÜBİTAK	: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu

TÜSİAD	: Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği
VB	: Ve Benzeri
VD	: Ve Diğerleri
VDMK	: Varlığa Dayalı Menkul Kıymet
ViOP	: Vadeli İşlem ve Opsiyon Piyasası
VKŞ	: Varlık Kiralama Şirketi
VOB	: Vadeli İşlemler ve Opsiyon Borsası Anonim Şirketi
VUK	: Vergi Usul Kanunu
YTM	: Yatırımcı Tazmin Merkezi
WB	: World Bank
WEF	: World Economic Forum
WTO	: World Trade Organization

TABLolar DİZİNİ**Sayfa No:**

Tablo 2.1. Finansal Sektör Kuruluşlarına Dair Bazı Göstergeler.....	84
Tablo 2.2. Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri	86
Tablo 2.3. Yürürlüğe Giren Düzenlemelerin Türleri İtibari İle Dağılımı	89
Tablo 2.4. Banka Dışı Finansal Kuruluşların Temel Göstergeleri	92
Tablo 2.5. Denetim Kapsamındaki Kuruluşlar	99
Tablo 2.6. Sermaye Piyasalarına İlişkin Göstergeler	102
Tablo 2.7. Sermaye Piyasası Hacmi	104
Tablo 2.8. Sigortacılık Sektörüne Ait Bazı Büyüklükler	121

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa No:

Şekil 2.1. Lisanslama ve Vergi Desteğine Hak Kazanma Süreci138

GİRİŞ

Ekonomi, kıt kaynaklardan sınırsız olan insanların ihtiyaçlarının tercihler ve alternatiflere bağılı olarak karşılanması için çalışan bir bilim dalıdır. Ekonomilerde belli dengeler mevcuttur. Ekonomiler istedikleri makro ve uluslararası seviyelere ulaşmak için ekonomik dengeleri iyi kontrol etmesi gerekmektedir. Makro ekonomik temel dengeleri; reel kesim dengesi, kamu kesimi dengesi (bütçe dengesi), dış ödemeler dengesi ve finansal kesim dengesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Reel kesim dengesi, ekonomilerin üretim ve tüketim unsurları tarafından meydana gelmektedir. Reel kesimin dengede olması belli bir dönemde üretilen toplam mal ve hizmet arzının aynı dönem içinde oluşan toplam mal ve hizmet talebine eşit olmasını ifade etmektedir. Reel kesim de bazı nedenlere bağılı olarak dengesizlik oluşabilmekte ve ekonomi üzerinde etkiler yaratmaktadır.

Kamu kesimi dengesini ise kamu harcamaları ve gelirleri oluşturmaktadır. Devletler bu dengeyi sağlamak için bütçe oluşturmaktadırlar. Bütçe, belli bir döneme ilişkin olarak devlet gelirlerinin ve giderlerinin tahmini olarak gösterilen, gelirin toplanmasına ve harcanmasına yetki veren bir kanundur. Bütçedeki gider ve gelir kalemlerinin toplamaları birbirlerine eşit olması durumunda denge söz konusudur. Kamu gelirlerinin giderleri toplamından fazla olması durumunda bütçe fazlası, giderlerinin gelirleri toplamından fazla olması durumunda bütçe açığı oluşmaktadır. Bütçe açığının oluşması durumunda yapılan harcamaların karşılanması için devletler çeşitli yöntemler vasıtasıyla açığın finansmanını karşılamaktadır. Devletler bütçe açıklarının karşılanmasını geçmiş dönemlerde emisyon oranını arttırarak gerçekleştirmiştir. Bu uygulama fiyat istikrarının bozulması sonucunu ortaya çıkardığından dolayı tercih edilmemektedir. Devletler günümüzde bütçe açıklarını iç piyasalardan veya dış piyasalardan borçlanarak kapatmaktadır.

Ekonomilerde sağlanması gereken dengelerden bir diğeri ise dış ödemeler dengesidir. Dış ödemeler dengesi; genellikle, bir yıl boyunca bir ülke ekonomisinden diğere ülke ekonomilere, diğere ekonomilerden ülke ekonomisi arasındaki döviz

akımlarının izlendiği bilançodur. Ödemeler bilançosu; cari işlemler hesabı, sermaye hesabı, resmi rezervler hesabı ve net hata noksan hesabı olmak üzere 4 hesaptan oluşmaktadır.

Finansal sistem, ekonomiyi oluşturan reel kesim dengesi, kamu kesim dengesi, dış ödemeler dengesinin sağlanması ve denkleştirmenin yapılabilmesi için çok önemlidir. Aynı şekilde sayılan üç dengenin yaşadığı olumsuzluklar finansal kesim dengesinde etkiler yaratmaktadır. Reel ekonomi için çok hassas olan faiz ve döviz kurları gibi etkenler reel ekonomiye ciddi etkiler yapabilmektedir. Bu nedenlerle dolayı finansal sistemin sağlıklı bir yapıya sahip olması reel ekonomi üzerinde de ayrı bir önem arz etmektedir.

Son 30 yılda yaşanan gelişmeler ve serbestleşme sonucunda ülke ekonomileri birbirleri ile ticaret, üretim ve finansal piyasalar bakımından bütünleşmişlerdir. Böylece mal/hizmet, emek ve sermaye uluslararası hale gelerek dünya üzerinde dolaşım imkanı bulmuştur. Literatürde yapılan çalışmalar finansal gelişmenin ekonomi üzerinde olumlu etkiler yarattığını aynı şekilde ekonomik olarak büyümenin de finansal gelişime olumlu etkiler yarattığını ortaya koymuştur. Buna yönelik olarak ülkeler özellikle uluslararası sermayeyi yurtiçine çekebilmek amacı ile bir takım politikaları ve düzenlemeler gerçekleştirmektedir. Bunun yanı sıra uluslararası sermaye akımının devamlılığının ve kalıcılığının sağlanması ve ortaya çıkan rekabet olgusundan dolayı yenilikler gerçekleştirme yoluna gitmektedir. Türkiye’de 1980’lerden sonra ekonomik olarak dışa açılma politikası benimsemiş ve buna yönelik adımlar atmıştır.

Ancak dünya genelinde yaşanan serbestleşme süreci sonucu ekonomiler tehditlere açık hale gelmiştir. Nitekim günümüze kadar ulusal boyutta ortaya çıkan finansal krizler uluslararası hale gelerek tüm dünyayı etkilemiştir. Bu durumlara karşı ülkeler; finansal anlamda istikrarın sağlanması ve sağlam bir sistemin kurulması için bir takım standartlar belirleyerek, gerekli düzenlemeler yaparak ve yapıları kurarak gerçekleştirmeye çalışmıştır.

Yine ülkeler yurtiçi ve yurtdışı sermayenin ekonomi içinde dahil edilmesi konusunda finansal erişimi ve kullanımı yaygınlaştırıcı teşvik ve zorunluluklar getirmiştir. Yurtiçi tasarrufların artırılması ve sisteme dahil edilmesi amacı ile finansal anlamda eğitimler verilerek kişilerin finansal okur-yazarlık seviyelerinin yükseltmeye ve finansal tüketici/kullanıcıların korunmasına yönelik bir takım tedbir ve uygulamalar gerçekleştirilmektedir.

Ülkeler finansal piyasalarının çeşitliliğinin artırılması, güvenin sağlanması, daha cazip hale gelmesi ve finansal derinliğin sağlanması amacı ile kullanıcı/tüketici/yatırımcıların istek ve ihtiyaçlar doğrultusunda finansal araçlar ve araçlar üretme yolu gitmektedir.

Bu bağlamda çalışmanın birinci bölümünde; finansal sistemin özellikleri, fonksiyonları, işleyişi, finansal ve ekonomik serbestleşme süreçleri, finansal gelişimin ekonomi üzerine etkileri, finansal gelişmenin unsurları, finansal yeniliklerin amaçları, finansal piyasaların Türkiye'deki gelişimi, finansal kriz ve ortaya çıkış nedenleri, finansal istikrarın önemi, sağlanması ve alınabilecek tedbirler, finansal erişim ve eğitimin durumu ve artırma yolları, finansal okur-yazarlık düzeyi, finansal tüketicilerin korunması konusunda araştırma gerçekleştirilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise Türkiye finansal piyasaların gelişim süreci ve değerlendirilmesi, para ve sermaye piyasaları ile sigortacılık sektöründeki gelişmeler ve yapılan düzenlemeler, bireysel emeklilik sisteminin ortaya çıkışı ve gelişim süreci, bireysel katılım sermayesi sisteminin ortaya çıkışı ve gelişim süreci ile kira sertifikasının ortaya çıkışı ve gelişim süreci üzerinde araştırma gerçekleştirilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde uluslararası finans merkezleri ve tarihsel gelişimi, etkileri ve unsurları, uluslararası endeksler karşısında Türkiye'nin durumu, İstanbul uluslararası finans merkezinin (İFM) gelişimi ve İstanbul'un uluslararası finans merkezi konumuna gelebilmesi ile ilgili değerlendirmede bulunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

FİNANSAL SİSTEM VE GELİŞİM SÜRECİ

1.1. FİNANSAL SİSTEM VE UNSURLARI

1.1.1. Finansal Sistemin Tanımı

Bir ekonomide fon arz eden kişi ve kurumların fon talep eden ekonomik birimlere finansal piyasalar üzerinden çeşitli finansal araçlarla ve aracı kurumların vasıtasıyla, belirli yasal ve idari düzenlemeler çerçevesinde etkin bir şekilde fonların akışını gerçekleştiren yapının finansal sistem olarak tanımı yapılabilir.

Ülkelerde ekonomik birimlerin işleyişinde finansal sistemin varlığı önem arz etmektedir. Çünkü tasarruf sahiplerinin fon fazlalarını güvenli ve etkin bir şekilde ihtiyacı olan ekonomik birimlere aktarma mekanizması finansal sistemin oluşturulma sebebidir. Finansal sistem aynı zamanda ülke ekonomilerinin bir parçası olarak da ekonomi üstünde etkiye sahiptir. Finansal sistem içinde gerçekleşen borç alma ve verme ilişkisi para ve paranın gördüğü işlevleri yerine getiren finansal araçlar ile ekonominin işleyişinin içine dahil olması ülkelerin ekonomik göstergelerinde önemli etkiye sahiptir.

1.1.2. Finansal Sistemin Unsurları

1.1.2.1. Fon Arz Edenler

Fon arz edenler, bugünkü elde edilen gelirin gelecekteki bir getiri karşılığında yapabilecekleri harcamalardan vazgeçerek kaynaklarını fon ihtiyacı olan ekonomik birimlere aktaran ekonomik birimlerdir.

1.1.2.2. Fon Talep Edenler

Fon talep edenler, bugünkü gelirinden fazla harcamada bulunmak isteyen veya gelecek dönemlerde harcamaya yapmayı planlayan ve kaynak ihtiyacı olan ekonomik birimlerdir.

1.1.2.3. Finansal Araçlar

Finansal sistemin unsurlarını oluşturan fon arz ve talep eden ekonomik birimlerin birbirleriyle buluşturulmasını ve kaynak aktarılmasını gerçekleştiren kurumlardır. Kaynak dağılımının yapılması sırasında yaşanabilecek aksaklıkları, riskleri yöneterek fonların etkin bir şekilde aktarılmasını gerçekleştirerek fon arz ve talep edenlerin arasında bir ilişki kurar.

1.1.2.4. Finansal Araçlar

Fon arz eden ve talep eden ekonomik birimlerin birbirleri arasındaki kaynak aktarımının belgelendirilmesi bir finansal araç üzerinden gerçekleştirilmektedir. Aslında finansal araçların türü ne olursa olsun fon arz eden ekonomik birimlerin kullandırmış oldukları kaynak nedeni ile ortaklık veya alacak hakkını göstermektedir. Ayrıca finansal araçlar kullanılan kaynakların sahiplik veya devredilmesi görevinin kanıtlanması konusunda da görev üstlenmektedir.

1.1.2.5. Yasal ve İdari Düzenlemeler

Ülke ekonomilerinde finansal sisteminin başarılı ve etkin şekilde yürütülmesi için ülkeler oluşturdukları kuralları ve uygulayıcıları ile ekonomik birimlerin uyumsuzluklarında, yöntemlerin belirlenmesinde, işleyişinin düzenlenmesinde ve denetlenmesinde yaptırımlar belirlemişlerdir. Finansal sistemin düzgün, açık ve

güvenilir bir biçimde doğal akışının gerçekleştirilmesi ve yaşanacak uyuşmazlıklarda çözüm sağlamak için yasal ve idari düzenlemelere ihtiyaç duymuştur.

1.2. FİNANSAL SİSTEMİN FONKSİYONLARI

Ülke ekonomilerinde finansal sistem, ekonomik birimler arasında ilişkiler kurarak fon ihtiyacı olan ekonomik birimlerin harcamaları ve yatırımları için gerekli kaynakların dağılımını gerçekleştirmektedir. Kaynakların aktarması sonucu atıl kaynakların ekonomiye kazandırılması gibi işlevlerini yerine getirirken ekonomi üstünde etkiler yaratmakta ve ekonomi üstünde yaratmış olduğu etkiler finansal sistemin fonksiyonlarını oluşturmaktadır. Ayrıca finansal sistemin fonksiyonları ülke ekonomilerinde tasarrufların yatırımlara yönlendirilmesi ile ülke ekonomilerinin gelişmesine katkı yapmaktadır. Finansal sistem fonksiyonlarını; tasarruf yaratma, risk yönetimi ve bilgi kontrolü, ödemelerin kolaylaştırılması, likitide, servetin korunması, ekonomik politika aracı olarak sıralayabiliriz.

1.2.1. Tasarruf Yaratma

Ekonomilerde tasarrufu gerçekleştiren ve bu tasarrufları talep eden ekonomik birimler her zaman bulunmaktadır. Ancak gerçekleşen tasarruflar her zaman ekonomiye dahil edilememekte veya ekonomiye kazandırılmış tasarruflarda yeterli olmamaktadır. Ancak; ülkeler veya kişiler gerekli yatırımları yapabilmesi için büyük fonlara ihtiyaç duyarlar. Finansal sistem içinde tasarruf sahiplerinin kaynakları, risk düzeylerine göre dağılımı ve tahsisi gerçekleştirilerek finansal sistem içerisinde getirisi yüksek verimli yatırımlara dönüştürülmesi sonucunda ekonomik birimlerin daha fazla tasarruf etmeleri sağlanmaktadır.

Gurley ve Shaw (1967) finansal sistemde, finansal aracılığa ve tasarrufların verimli yatırımlara yönlendirilmesine vurgu yaparak tasarrufların olumlu değerlendirilmesinin önemini ortaya koymuşlardır (Oktayer,2007). Böylece tasarrufların talep eden ekonomik birimlere aktarılmasıyla ve verimli yatırımlarda

kullanılması ile yatırım hacmi artacak ve elde edilen yüksek getiri sonucu tasarruflar da artış meydana gelecektir.

1.2.2. Risk Yönetimi ve Bilgi Kontrolü

Finansal sistem, riskleri çeşitlendirerek ekonomik birimlerin gelecekteki beklenen getirisinin, verimliliğinin ve aldıkları borcu geri ödeyememe gibi durumlara ilişkin çeşitli risklerle karşı karşıya kalma sonuçlarını en aza indirmektedir. Risklerin mevcut olduğu bir ortamda, fon arz edenlerin karşılaşabileceği risklere ilişkin olarak fon talep edenler hakkında bilgi aktarımı sağlamaktadır. Bunun dışında ekonomik birimler arasında tasarrufların dağılımını risk yönetimi ve çeşitli finansal araçlarla gerçekleştirerek ekonomiye ayrıca katkı sağlamaktadır.

Obstfeld (1994) yapmış olduğu çalışmada; portföy çeşitlendirilmesi, risk yönetimi ve bilgi aktarımı gerçekleştirilerek, kaynakların yüksek getiriye sağlayacak yatırımlara aktarıldığını ve ekonomiye verimlilik kazandırdığını belirtmektedir (Oktayer,2007).

1.2.3. Ödemelerin Kolaylaştırılması

Finansal sistem, finansal araçlar üzerinden günlük, kısa ve uzun vadeli ödemeler gerçekleştirilerek ekonomik işleyişe katkılar sağlamaktadır. Bu ödeme araçlarına ATM, mobil ödeme, kredi kartları, çek, senet örnek olarak sayılabilir.

1.2.4. Likitide

Ekonomide likitide kavramı bir varlığın istenildiğinde ve hızlı bir şekilde nakde dönüşme yeteneğini ifade etmektedir. Yaratılan finansal araçlar sayesinde finansal sistem içerisinde tasarruf sahipleri, ihtiyaç duyduklarında hızlı şekilde elinde

bulundurdukları finansal araçları satarak kaynak temin ettikleri gibi bu likit finansal araçları likit olmayan uzun vadeli sermaye yatırımlarına da dönüştürebilirler.

Diamond ve Dybvig (2000), Bencivenga ve Smith (1991) ve Greenwood ve Smith (1997) likitite fonksiyonu çerçevesinde çalışmalar gerçekleştirmiş olup likitite fonksiyonunun ekonomiye olan katkısını ve ekonomi için önemli bir fonksiyon olduğunu ortaya koymuşlardır (Oktayer,2007).

1.2.5. Servetin Korunması

Finansal sistem, ihtiyacından fazla olan veya harcamalarından kısarak tasarruf eden ekonomik birimlerin fonlarını ve mevcut servetinin enflasyon karşısında azalma durumuna karşı koruma imkanı sunmaktadır.

1.2.6. Ekonomi Politikası Aracı

Ülkeler belirlemiş oldukları ekonomik politikaları gerçekleştirmek için bazı kararlar almaktadırlar. Alınan kararlar doğrultusunda, önlemlerin alınması, düzenlemelerin getirilmesi, kısıtlaması veya serbest bırakması gibi bir takım uygulamalar gerçekleştirilmektedir. Faiz oranı, döviz kurları ve benzeri konular için belirlenen ekonomik politikalar doğrultusunda finansal sistem önemli bir görev üstlenmektedir.

1.3. FİNANSAL PİYASALAR VE İŞLEYİŞİ

Finansal piyasalar, finansal sistemin bir parçası olarak çeşitli finansal varlıkların alınıp satıldığı piyasalardır. Finansal piyasalarda fon arz eden ve fon talep eden ekonomik birimler karşılaşmaktadır. Finansal piyasalar da kendi içinde bulunan çeşitli finansal pazarlardan meydana gelmektedir. Günümüzde teknolojinin gelişmesi ve teknolojik araçların ortaya çıkması ile taraflar yüz yüze gelmeden finansal işlemleri kendileri çeşitli iletişim yollarını kullanarak yapabilmektedirler.

1.3.1. Finansal Piyasaların Türleri

Finansal piyasalar çeşitli ölçülere göre sınıflandırılmaktadır. Bunlar finansal araçların işlevleri, süreleri, pazarlarda gerçekleşen işlemler ve ekonomik birimlere göre belirlenebilmektedir. Finansal piyasalar; örgütlenme derecelerine göre, vade/sürelerine göre, işlemlere göre ve spot ve vadeli işlemler piyasaları olarak sınıflandırılabilir.

1.3.1.1. Örgütlenme Derecelerine Göre Finansal Piyasalar

Finansal piyasalarda ekonomik birimlerin karşılaştıkları yerler açısından, belirli bir organizasyon içinde, belli kurallar doğrultusunda, kurumsallaşmış ve buna benzer bir düzen altında veya bu sayılanların tam olarak gerçekleşmediği finansal piyasaları örgütlenmiş ve örgütlenmemiş piyasalar olarak ikiye ayırabiliriz.

1.3.1.1.1. Örgütlenmiş Piyasalar

Belirli bir organizasyon yapısı içinde ekonomik birimleri resmi olarak belli yerlerde buluşturan belirli bir kural ve düzenlemelerin olduğu, bunların denetim ve gözetiminin gerçekleştirildiği piyasalardır.

1.3.1.1.2. Örgütlenmemiş Piyasalar

Tezgahüstü piyasalar olarak bilinmektedir. Bu nedenle organize piyasalarda işlem görmeyen, organize piyasaların koşullarını sağlamayan, kuralların ve düzenlemelerin olmadığı veya esnek olduğu bir ölçüde denetim ve gözetim dışında kalmış piyasalardır.

1.3.1.2. Vade Sürelerine Göre Finansal Piyasalar

Finansal piyasalarda işlem gören menkul kıymetlerin ve kredilerin vadeleri dikkate alındığında para piyasası ve sermaye piyasasından söz edilebilir.

1.3.1.2.1. Para Piyasası

Para piyasaları, kısa vadeli fon arz eden ve talep eden ekonomik birimlerin karşılaştıkları piyasalardır. Bu piyasalarda bir yıl veya daha kısa süreli fonlar işlem görmektedir. Para piyasalarında işlem gören araçların likitidesi buna bağlı olarak yüksektir. Para piyasalarında işlem gören finansal araçların vadelerinin kısa olması nedeniyle varlık fiyatlarında dalgalanmalar fazla yaşanmamakta ve bu piyasa araçlarının risk oranı düşük olmaktadır.

Para piyasalarında genelde dolaylı bir ilişki söz konusudur. Fon fazlası olan ekonomik birim sahip olduğu kaynağı finansal kuruma mevduat sertifikası karşılığında vermekte, fon talebi olan ekonomik birimler de bu finansal kurumlardan fon talep etmektedir. Böylece ekonomik birimler birbirlerinden bağımsız bir şekilde karşılaşarak dolaylı yoldan kaynak aktarımı gerçekleşmektedir.

1.3.1.2.2. Sermaye Piyasası

Sermaye piyasaları, orta ve uzun vadeli fon arz ve talep eden ekonomik birimlerin karşılaştığı ve devamlı fon alışverişinin yapıldığı piyasalardır. Sermaye piyasalarını para piyasalarından ayıran en belirgin özellik olarak, daha uzun vadeli işlemlerin gerçekleşmesi gösterilebilir. Bu finansal piyasadan genellikle yatırım sermayesi ihtiyaçları karşılanmaktadır. Sermaye piyasalarının vadenin uzunluğu ve yatırımların belli bir süreç sonunda fon olarak geri dönmesi sebebiyle risk oranı yüksektir. Sermaye piyasalarında fon arz ve talep eden ekonomik birimler arasında fon akımı dolaysız olarak gerçekleşmektedir. Yani sermaye piyasasında fon arz eden arz ettiği fonun kimler tarafından kullanılacağı, risk ve getirileri, tercihleri

doğrultusunda karar vermektedir. Aslında para ve sermaye piyasaları birbirinden kesin çizgilerle ayrı piyasalar değildir.

Finansal sistem içinde yer alan finansal kurumlar genellikle her iki piyasada faaliyette bulunmakta, piyasalar arası fon akışı devamlı olarak gerçekleşmektedir. İki finansal piyasada birbiri ile ilişkili olduğu için herhangi bir piyasada ortaya çıkan gelişmeler diğer finansal piyasayı da etkilemektedir. Bunun dışında fon arz ve talep eden ekonomik birimler iki finansal piyasadan birinde veya her ikisinde işlem yapabilme olanağına sahiptir.

1.3.1.3. İşlemlere Göre Finansal Piyasalar

Finansal piyasalar, işlem gören finansal araçların piyasalarda ilk defa işlem görüp görmemelerine göre de sınıflandırılmaktadır. Bunlar birincil ve ikincil piyasalar olarak ayrılmaktadır.

1.3.1.3.1. Birincil Piyasalar

Fon arz ve talep eden ekonomik birimlerin ilk kez karşılaştıkları ve arz edilen finansal araçların ilk kez satıldığı piyasadır. Birincil piyasalar fon arz eden ekonomik birimlerin tasarruflarının yatırımlara yönlendirildiği piyasalardır.

1.3.1.3.2. İkincil Piyasalar

Birincil piyasada daha önce ihraç edilen ve dolaşımda olan finansal araçların fon arz ve talep eden ekonomik birimler arasında el değiştirildiği piyasalardır. İkincil piyasalar finansal araçların likitidesini ve değerini belirleyerek birincil piyasada talep yaratır ve gelişmesini sağlar. Birincil piyasaların sağlıklı gelişimi ve tasarrufların yatırıma aktarılmasında da ikincil piyasanın önemi büyüktür. Buna göre ikincil

piyasadaki finansal aracın değeri ihraç edeni doğrudan etkilememekle birlikte birincil piyasada yapacakları yeni ihracın değerini ve fon sağlanmasını etkilemektedir.

1.3.1.4. Spot ve Vadeli İşlemler Piyasaları

Ekonomik birimlerin aralarında gerçekleştirdikleri menkul kıymet alım ve satım işlemleri sonucunda finansal piyasalar valör tarihine göre ikiye ayrılır. Bunlar spot ve vadeli işlemler piyasalarıdır. Spot piyasalar, el değiştiren kıymetin parasal karşılığı olarak işlemin takas günü gerçekleşmesidir. Vadeli işlemler piyasalarında ise bugün belirlenen fiyattan ileri bir tarihte belirli bir miktar, kalite ve koşullarla standartlaştırılmış bir malın, menkul değerin, göstergenin ya da yabancı paranın teslimatı veya parasal karşılığı belirlenen finansal kıymetin alım ve satımının yapıldığı piyasalardır.

1.4. EKONOMİK VE FİNANSAL SERBESTLEŞME

1.4.1. Ekonomik Serbestleşme

Ekonomik serbestleşme; mal ve hizmetlerin, üretimin, bilgi ve sermayenin ülkeler arasında serbestçe dolaşması olarak tanımlanabilir (Afşar ve Afşar 2010:46-49). Ulusal ekonomilerin dünya ekonomileriyle bütünleşmesi sonucu ülkeler arasında mal, sermaye ve emek serbest dolaşmaya başlamıştır. Dünya genelinde yaşanan ekonomik serbestleşme ile birlikte maliyet, rekabet, işgücü gibi nedenlerden dolayı uygun bölgelere avantajlı yatırımlar yapılmaya başlanmış ve böylece sermayenin dünya ekonomisi içinde hareket etmesine neden olmuştur.

Ülkeler, ekonomik yatırımların gerçekleştirilmesi için gerek kendi ekonomileri içinde, gerekse dış ülkelerin fonlarını yatırımlara yönlendirmek amacıyla yapılar kurarak düzenlemeler gerçekleştirmiştir. Fonların ülke ekonomileri içinde uygun görülen yatırımlara aktarılması için, finansal sınırları kaldırarak gerekli sermayeyi ekonomi içine çekmeyi amaçlamışlardır. Bunun en önemli nedenleri ise

sermaye akımlarının ekonomi içine çekilmesi ile ülke ekonomilerinin gelişmesi ve ekonomik denge açıklarının kapatılması yatmaktadır. Dünya ekonomileri arasında serbest bir şekilde dolaşan sermayeyi çekmek için de düşük risk ve yüksek getirinin sağlanması gerekmektedir. Bu da gerekli politikalar üreterek ve uygulayarak, finansal araçları çeşitlendirerek, sosyal, hukuki düzenlemelerin yapılması ile sağlanabilmektedir.

1.4.1.1. Ticaretin ve Üretimin Serbestleşmesi

1.4.1.1.1. Ticari Serbestleşme

Ülkeler arasındaki ticaretin önündeki engellerin kaldırılmasıyla üretilen mal ve hizmet dünya geneline yayılmıştır. Aslında ticaretin uluslararası boyutta yapılması çok daha eski zamanlara dayanmaktadır. Ülkelerarası ticaretin geliştirilmesi ve güçlendirilmesi amacı ile 1947’de “GATT” (General Agreement on Tariffs and Trade) çerçevesinde gümrük tarifeleri ve kotalarında düzenlemeler yapılarak uluslararası ticaretin serbestleştirilmesinin sağlanması konusunda çalışmalar yapılmıştır.

1980’li yıllardan itibaren dünya genelinde ticaretin, iletişimin ve teknolojinin gelişmesi ile birlikte ülkelerin ekonomik serbestleşmesi hız kazanmıştır. 1995 yılında kabul edilen Dünya Ticaret Örgütü (WTO – World Trade Organization) kuruluş anlaşması dünya ticaretinin kuralları ve organizesi bakımından uluslararası bütünleşme konusunda önemli bir yere sahiptir.

Dünya Ticaret Örgütü (WTO) bunun dışında ekonomik politikaların belirlenmesi ve uygulanmasında IMF ve Dünya Bankası gibi kuruluşlar ile işbirliğinde bulunarak, uluslararası ticaretin daha da geliştirilmesini amaçlamıştır. Ayrıca uluslararası ticaretin serbestleşmesinin yanı sıra üye olan ülkelerin menfaatlerini korumada, farklı uygulamaların önüne geçilmesinde, engelleyici unsurların ortadan kaldırılmasında, karşılıklı işlem prensibi çerçevesinde ticaretin yapılabilmesi öngörülmüştür (Aydemir ve Kaya, 2007: 270).

1.4.1.1.2. Üretim Serbestleşmesi

Ekonomik serbestleşmenin başlaması, ticaretin serbestleşmesi ve Dünya Bankası, IMF, WTO gibi kuruluşların ülkeler ile kurmuş olduğu ilişkiler ve yürütmüş olduğu faaliyetler nedeni ile üretim hızlı bir şekilde dünya geneline yayılmıştır (Aydemir ve Kaya, 2007:276).

Yaşanan gelişmeler ve üretimin dünya geneline yayılması sonucunda üretim de uluslararası hale gelmiştir. Üretimin bu boyutlara ulaşmasında en temel etkenin kar maksimizasyonunun sağlanmasını etkileyen unsurlar olduğu söyleyebilir. Bu unsurları; hammadde maliyetleri, ara mal maliyeti, işgücü maliyeti, dışsal maliyetler olarak sıralayabiliriz.

Dünyanın tek bir pazar haline gelmesi ile birlikte şirketler, sabit sermaye yatırımlarını ülke sınırları dışında amaçları doğrultusunda yapabilme imkanı bulmuşlardır. Bunun dışında sınır ötesi ortaklığı, fason olarak üretim ve buna benzer yollarla mal üretimini, sınırlarının dışında başka bir ülkede yaptırabilmektedir.

Özellikle çok uluslu şirketlerin, girişimcilerin üretimlerini farklı bölümlere ayırarak üretim faktörleri, devlet politika ve uygulamaları, yatırımcılara sağlanan avantajlar gibi birçok nedenlerden dolayı sınır ötesi üretimi tercih etmektedir. Buna göre sınır dışında üretim gerçekleştiren kuruluşların üretimin yapıldığı ülkenin zamanla avantajlarının kaybolması ile birlikte başka ülkelere yönelebilmektedir.

1.4.2. Finansal Serbestleşme

Finansın uluslararası hale gelmesinde ekonomik serbestleşmenin yanı sıra teknolojik gelişmeler de önem arz etmektedir. 19. yüzyılda telgraf ve demiryollarının kullanılmaya başlanması ve yaygınlaşması ile şube bankacılığı ön plana çıkmış, 1860'lı yıllar da ise İngiliz Kanalı ve Atlantik Okyanusu'na telgraf kablolarının döşenmesi ile birlikte finansal işlemler denizaşırı hale gelmiştir (Eroğlu,2002:20).

İkinci dünya savaşından 1970'li yılların başlarına kadar ülkeler arası finansal varlık ticareti sınırlı düzeyde gerçekleşmiştir. Bunun en büyük nedeni ise ülkelerin çeşitli engeller koyarak finansal piyasalarının sınır ötesine geçişini engellemeye çalışmasıdır. Fakat 1970'lerden itibaren birçok ülke engelleri kaldırarak sermayenin ülkeler arasında serbestçe dolaşımına izin vermeye başlamıştır. Finansal varlık ticaretinin uluslararası düzeyde el değiştirmesi, finansal serbestleşme olarak tanımlanmaktadır (Stulz, 2005).

Finansal serbestleşme bir bakıma, sermaye faktörünün serbest piyasa sistemine uluslararası boyutta işlerlik kazandırılması olarak da ifade edilebilir (Seyidoğlu, 2003:4).

Finansal piyasaların serbestleşmesi ile birlikte, fon arz ve talep eden ekonomik birimler kendi ulusal sınırlarına bağlı olmaktan çıkmıştır. Zaman içinde finansal serbestleşme ile başlayan gelişmeler sonucu ulusal piyasalar tek bir piyasa gibi işlemeye başlamış ve uluslararası piyasalarda fonların artmasıyla birlikte finansal araçlar çeşitlenmiş, finansal araçlar ve düzenleyici kurumların faaliyet alanları genişlemiştir. Ayrıca fon talep edenlerin ihtiyaçlarını karşılamak için araçlar geliştirilmiş ve bu araçların türevleri ortaya çıkmıştır.

Finans merkezlerini belirli bir mekan, coğrafi bölgeler oluştururken gelişen teknoloji, iletişim sistemleri vasıtasıyla birlikte bütün pazarlardan aralıksız işlem yapabilme imkanı gelmiş ve artık finansal piyasalar belirli bir mekandan elektronik bir mekana dönüşmüştür. Finansal piyasaların gelişmesi ve önem kazanması ile birlikte rekabet artmış araçlar ve piyasalar birbirine yaklaşmıştır. Yani bankalar, aracı kurumlar ve sigorta şirketleri araçlar geliştirerek vermiş oldukları hizmetler bakımından birbirlerine yaklaşmışlardır.

Ülkelerin yaşanan finansal serbestleşme sonucu finansal piyasalarda merkez konumunda olabilmesi için: siyasi ve ekonomik istikrarı sağlaması, serbest piyasanın işlemesi, enflasyon ve döviz kuru istikrarı, hukuki yapısının yeterliliği, rekabetçi bir yapının oluşturulması, vergisel avantaj, kamunun güvencesi, kamu sınırlamalarının kaldırılması, nitelikli işgücü ve gelişmiş teknolojinin mevcut olması gerektiği söylenebilir.

1.5. FİNANSAL GELİŞME İLE EKONOMİK BÜYÜME ARASINDAKİ ETKİLEŞİM VE ÜZERİNE YAPILAN ÇALIŞMALAR

Finansal gelişme ile ekonomik büyüme arasındaki nedensellik ilişkisini incelemek amacıyla birçok çalışmalar yapılmıştır. Finansal piyasaların gelişmişlik düzeylerinin, ekonomilerin büyümelerinde önemli bir etkiye sahip olduğu, yapılan teorik ve ampirik çalışmalarda ortaya konmuştur. Buna göre finansal gelişme ile ekonomideki tasarruf hacminin artması ve tasarrufların ekonomiye kazandırılmasıyla verimliliği en yüksek olan yatırımlara aktarılarak sermayenin üretkenliği artmaktadır. Bunun neticesinde ekonomik olarak büyüme gerçekleşmektedir. Fakat bu konudaki diğer bir görüş, finansal gelişme ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin ekonomik büyümenin sonucunda finansal gelişmenin sağlandığını söylemektedir.

Bu söylemlerin dışında yapılmış olan diğer çalışmalar neticesinde belirtilen etkileşimin tek taraflı değil iki taraflı bir ilişki olduğu sonucuna da ulaşılmıştır. Ayrıca ekonomik büyüme ve finansal gelişim arasında belirtilenlerin aksine herhangi bir etkileşimin olmadığını savunan görüşlerde mevcuttur.

Finansal gelişmenin ekonomik büyüme üzerine yapılan çalışmalardan; King ve Levine (1993) yaptıkları çalışmada, 80 ülkenin 1960 – 89 dönemlerine ilişkin verilerini kullanarak ülkeler arasında (Cross-Country) bir analiz yapmışlardır. Bu analizde, finansal gelişmenin, derecelerine göre ekonomik büyüme oranlarında etki yarattığı sonucuna ulaşmışlardır. Ayrıca, Bencivenga ve Smith (1991) de yaptıkları çalışmalarda finansal gelişmenin ekonomik büyümeyi etkilediği sonucuna ulaşmışlardır (Oktayer, 2007).

Yine McKinnon (1973), Shaw (1973) da yaptıkları çalışmalarda finansal gelişmenin ekonomik büyümeyi etkilediği sonucuna ulaşmışlardır (Ağır, 2010; Oktayer, 2007).

Finansal gelişmişliğin ekonomik büyümeye etkisinin tersine ekonomik olarak büyümenin finansal gelişmeye neden olduğu da kabul edilmektedir. Yani finansal gelişme ekonomik olarak büyümenin bir sonucudur. Ekonomik büyüme sonrası finans talebinin artmasıyla piyasalarda çok sayıda ve çeşitte finansal araç ihtiyacı

ortaya çıkmaktadır. Aslında finansal sistem ekonomik büyüme sonucu reel sektörün finansal ihtiyaçlarına cevap vermekte ve finansal piyasalar da gelişmektedir.

Gurley ve Shaw (1967) yapmış oldukları çalışmalarda ekonomik büyümenin finansal gelişmeyi etkilediği sonucuna ulaşmışlardır. Yine Goldsmith de (1969) ekonomik büyümenin finansal piyasalar üzerinde, daha ileri düzeyde gelişme ihtiyacını ortaya çıkardığını belirtmektedir (Ağır,2010;Oktayer,2007)

Bunun dışında Levine (1992) yapmış olduğu araştırmada ekonomik büyümenin, ekonominin sağlayabileceği finansal aracılık sistemlerini etkilediğini göstermektedir. Greenwood ve Smith (1997) yapmış oldukları çalışma sonucunda ekonomilerin büyümesi sonucu finansal araçların oluşacağını ve çeşitliliğin artacağı sonucuna ulaşmışlardır (Oktayer,2007).

Bazı çalışmalar da finansal gelişme ve ekonomik büyüme arasındaki etkileşimin karşılıklı olduğunu varsaymaktadır. Buna göre ekonomik olarak büyüme, finansal sistemde piyasa, aracılık ve araçlar bakımından gelişmeyi etkiler. Bununla bağlantılı olarak finansal sistemin başarı bir şekilde yürütülmesi, büyümekte olan ekonomiler için daha ileri bir büyümeyi sağlayabilmektedir.

Finansal gelişme ile ekonomik büyüme arasında sadece tek taraflı bir etkileşim olmadığı söylenebilir. Riskin çeşitlendirilmesinde, likidite yönetiminde ve denetlenmesinde finansal sistem, etkin olarak sermaye dağılımını gerçekleştirmekte ve böylece reel sektörün üretim kapasitesinin artmasına yol açmaktadır. Bundan dolayı finansal gelişme ve ekonomik büyüme, gelişim sürecinde birbirini pozitif olarak etkilemektedir.

Greenwood ve Jovanovic (1990) yapmış oldukları çalışmada finansal gelişme ile ekonomik büyüme arasında, tek taraflı değil, aslında iki taraflı ve pozitif bir etkileşim olduğu sonucuna ulaşmışlardır (Oktayer,2007).

Ekonomik büyüme sonucu finansal sistemde bulunan kişiler artmakta ve dolayısıyla finansal gelişimi kolaylaştırmakta, finansal kurumlar ve piyasalar bilgiyi toplayarak projelerin etkinliğinin artırılması sonucu büyüme gerçekleşmektedir.

Bencivenga ve Smith (1991), Levine (1991, 1992) ve Greenwald ve Stiglitz (1986)'de yaptıkları çalışmalarda iki olgu arasında iki taraflı bir etkileşim sonucu birbirlerinin gelişmesini etkilediği sonucuna ulaşmışlardır (Oktayer,2007). Yani kişilerin gelir düzeylerinin artması sonucu finansal sistemin işlerlik kazanmasına fakat tersi bir durumda iste finansal sistemin gelişmesine engel olmaktadır.

1.6. FİNANSAL GELİŞME UNSURLARI

1.6.1. Finansal Serbestleşme

II. Dünya savaşı sonrası Keynesyen politikaların da etkisiyle birçok ülkede finansal sektör üzerinde baskı ve müdahaleler yapılmıştır. Mckinnon (1973) ve Shaw (1973) finansal sektör üzerinde uygulanan baskıların reel faizler üzerinde negatif sonuçlar doğurduğunu, bunun sonucunda ise tasarrufların gayrimenkul ve madenlere yöneldiğini, bunun da fonların organize piyasalardan ve kurumlardan uzaklaşmasına ve verimli yatırımlar için yetersiz kalmasına neden olduğu sonucuna varmışlardır. Fischer (1993)'a göre finansal kontrolün olduğu ekonomilerde reel faiz oranları genellikle negatif olmakta, verilen krediler fiyat dışı durumlara göre dağılmakta ve bu da finansal araçların gelişmesini engellemektedir (Ağır,2010;Oktayer,2007).

Mckinnon ve Mathieson (1981)'e göre finansal sistemi baskı altında olan ekonomilerde sermaye hesabının sıkı kontrol altında olmasından dolayı ülkeler, finansal piyasalarını yurtdışı piyasalardan uzak tutmakta, tasarruf ve yatırım yapanlar arasında aracılık düşük bir düzeyde gerçekleşmektedir. Böylece gerçekleştirilmesi düşünülen harcamalar ve yatırımlar geleneksel yollardan kaynak sağlayarak yapılmaktadır. Bunun yanı sıra kamu finansmanını karşılamadaki geleneksel yaklaşımın uygulanması sonucu enflasyon oranı yükselmektedir (Ağır,2010).

Mckinnon ve Shaw (1973) ülkelerin finansal olarak serbestleşmesi gerektiğini savunmuşlardır. Buna göre otoritenin kontrolünde bulunan ve genellikle tasarrufları dışlayıcı şekilde enflasyonun altında belirlenen nominal faiz oranlarının serbest bırakılması ve finans sektöründeki kredilere, zorunlu karşılık oranlarına, piyasaya

giriş ve çıkışlara yönelik olarak da engellerin kaldırılması ile finansal piyasaların derinleşmesini sağlayarak finansal gelişmeyi etkilediğini savunmaktadırlar (Ağır,2010;Oktayer,2007)

1.6.2. Yasal ve İdari Düzenlemeler

1980 yılından başlayan süreçte baskıcı düzenlemelerin ve kısıtlamaların kaldırılmasıyla finansal piyasalar arasında sermaye serbest dolaşma imkanı bulmuştur. Sermayenin finansal piyasalara giriş ve çıkışlarındaki engellerin kaldırılmasıyla birlikte uluslararası sermaye daha fazla getiri elde etmek ve üstlenilen riski paylaşmak amacıyla ulus sınırları dışına çıkmıştır (Ağır vd.,2009).

Sermayenin finansal piyasalarda dolaşmasıyla yeni finansal araçlara ihtiyaç duyulmuş, birçok varlık menkul kıymetleştirilmeye başlanmıştır. Bunun sonucunda sınırların dışına çıkan sermaye uluslararası boyutta çeşitli finansal araçlara yönelmiştir.

Ülkelerdeki yasa koyucu ve uygulayıcı yetkili kurumların hızla gelişen ve değişen finansal piyasalar ve araçlarla ilgili olarak sürekli gözlemde bulunması gerekmektedir. Böylece finansal piyasalara yönelik uygulama, düzenleme, denetim vb. konularda gerekli politikaları üreterek ve buna göre mevcut bulunan düzenlemeleri de sürekli yenileyerek finansal piyasaların istikrarını ve dengesini sağlamalıdır. Finansal piyasalarda değişim hızlı ve çok kısa sürede gerçekleşmekte ve finansal piyasa kullanıcıları ve finansal araçlar sürekli değişerek piyasaya girmektedirler. Buna yönelik yapılması gerekli olan düzenlemelerin geç kalması, yanlış uygulanması, hiç yapılamaması gibi durumlar finansal piyasalarda ciddi sorunları ortaya çıkarmakla birlikte ekonomide de sorunlar yaratabilmektedir.

Yetkili kurumlar finansal piyasaların gelişim durumlarını iyi öngörmeli ve etkili çözümlerle gelişim desteklenmeli, uygulamalar gelişmelere göre yapılmalı ve teşvik edici nitelikte olmalıdır (Alp,2002:26-27).

Beck vd. (2001) ve De Haas (2004) yaptıkları çalışmalarda yasal düzenlemelerin finansal sistemlerin gelişmesinde etkili olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Yeterli ve doğru yasal düzenlemelerin finansal sistemin gelişimini olumlu yönde etkilediği söylenebilir. Bu yasalarla özel mülkiyet hakları, yatırımcıların haklarının önceliği ve korunması ile birlikte güvenli bir şekilde işlem yapacakları ortamın oluşturulması gerekmektedir. Örneğin, Fransız hukukunda firmaların çıkarlarının bireysel yatırımcıların üzerinde olduğu, İngiliz hukukunda ise küçük yatırımcıların korunmasının daha fazla olduğu görülmektedir. Öyle ki finansal kullanıcıların haklarını koruyan hukuk sistemi içinde finansal piyasalar daha hızlı gelişim göstermektedir (Demetriades,2008:5).

Finansal sistemdeki değişimlere hukuk sisteminin uyum sağlayabilmesi önemlidir. Hukuki düzenlemelerin yapılmasında zorlukların bulunması, sürekli ve hızlı değişen finansal piyasalarda gelişimi engellemektedir (Girma ve Shortland,2004:4).

Dolayısıyla ülkelerin yasal düzenlemeleri finansal olarak gelişmeye etki etmektedir. Özellikle finansal kullanıcıların mülkiyet haklarını koruyan yasal düzenlemelerin finansal gelişme konusunda önemli olduğu kabul edilmektedir (Demetriades,2008:6).

1.6.3. Ekonomik Politikalar

Ülkelerin belirlemiş olduğu ekonomik politikalar finansal gelişme üzerinde önemli ölçüde etkiler yaratmaktadır. Finansal gelişmeyi etkilediği kabul edilen makroekonomik unsurlar; belirsizlikler, gelir, enflasyon, bütçe açığı, özelleştirme ve döviz kuru olarak sıralanabilir.

1.6.3.1. Belirsizlik Durumu

Ekonomide belirsizliğin mevcut olduğu durumlarda reel sektör yeni yatırımlar yapmaktan kaçınmaktadır. Bu da ekonominin istenilen düzeyde

büyümesine engel olmaktadır. Ayrıca ortaya çıkan belirsizlikler nedeniyle finansal aracılık ve borçlanma maliyetleri yükselmektedir.

Montiel (2003)'e göre gelişmekte olan ülkelerde belirsizlik dışında sıkça görülen genişleme ve daralma dönemlerinde, finansal aracılardan kredi verdiği müşterilerini izlemesi ve değerlendirmesi daha da zorlaşacağı için finansal sistemin işleyişinde bozulmalar meydana gelmektedir (Ağır,2010)

1970'li yıllardan başlayarak faiz oranları ve döviz kurlarında aşırı dalgalanmaların yaşanması ve petrol krizlerinin dünyada ortaya çıkardığı yüksek enflasyon sonrası gerçekleşen belirsizlikler sonucu yatırımcılar ve finansal kurumlar hızlı şekilde finansal piyasalardan çekilerek daha güvenli piyasalara gitmiştir. Bunun dışında ülkelerde siyasi, ekonomik ve diğer belirsizliklerden dolayı sermaye kaçışları yaşanması sonucu ekonomik krizler yaşanmıştır.

Yaşanan belirsizlikler ile birlikte şartlara uygun olarak türev ürünler, korunma amaçlı ya da gelecekteki ortaya çıkabilecek fiyatlardan yüksek getiri elde etmek için ortaya çıkmıştır. Aslında türev ürünler ilk başlarda mal piyasalarında ortaya çıkmış ve günümüzde menkul kıymetler içinde türev sözleşmeler yapılmaya başlanmıştır.

1.6.3.2. Gelir Artışı ve Enflasyon

Kişi başına gelirlerdeki artış finansal sistemin gelişmesini olumlu yönde etkilemektedir. Ülkelerde kişi başına gelirin yüksek olması ve borçlanacak kurum veya kişilerin varlığı finansal sistemde yeni finansal araçlar oluşturacaktır.

Ancak enflasyon ekonomiler için büyük ölçüde sorun olmaktadır. Moore (1986) yüksek enflasyonun gerçekleştiği ekonomilerde belirsizlik ortamının doğacağını, bu da yatırımların gerçekleştirilmesini engellerken bir yandan da tasarrufların enflasyon karşısında erimesine yol açacağını belirtmiştir (Ağır,2010).

Enflasyonun varlığı genel fiyatlar düzeyini artıracak, tüketiciler daha az mal ve hizmet satın almak zorunda kalacaklardır. Yükselen enflasyon oranları nedeniyle

girişimciler ve tasarruf edenler sahip oldukları sermayeyi reel yatırımlara aktarmaktan ziyade faiz getirisi elde edecek yerlere aktaracaktır.

Haslag ve Koo (1999), Zoli (2007), Dehasa vd. (2007), Bittencourt (2008) gerçekleştirmiş oldukları çalışmalarda yüksek enflasyon bulunan ekonomilerde finansal olarak gelişimin olumsuz yönde etkilendiği sonucuna ulaşmışlardır (Ağır,2010).

1.6.3.3. Bütçe Açıkları ve Özelleştirme

Bütçeleri açık veren ekonomilerde, devletlerin bütçe açıklarını çeşitli finansal araçlarla karşılaması sonucu finans sektöründe dışlama etkisi yaratabilmekte ve bunun sonucunda ise finansal gelişim konusunda olumsuz etkiler yaratmaktadır. Hauner (2006) yapmış olduğu çalışmaları sonucu bütçeleri sürekli açık veren ekonomilerin finansal gelişme üzerinde olumsuz etkilerinin olduğunu belirtmiştir (Ağır,2010).

Ülkelerin uygulamış oldukları özelleştirme politikaları finansal gelişme üzerindeki etkisi yapılan ampirik çalışmalarda araştırılmıştır. Ben Naceur vd. (2008) ülkelerin uygulamış oldukları özelleştirme uygulamalarının finansal piyasaların gelişmesinde önemli etkiler yarattığını özellikle de özelleştirmenin finansal araçlarla borsa üzerinde yapılması durumunda borsaların ve piyasaların gelişmesinde daha önemli rol oynadığı sonucuna ulaşmışlardır.

1.6.4. Finansal Kurum ve Araçlar

Finansal sistemin içinde yer alan finansal kurumlar ve araçlar finansal piyasaların fonksiyonlarını yerine getirmede son derece önemlidir. Finansal kurumlar, çeşitli finansal araçlar üzerinden tasarrufların toplanarak fon talep edenlere aktarmada görev üstlenirler. Böylece fon fazlası olanlar bugünkü harcanabilir gelirlerinden vazgeçerek ileri tarihte belli bir gelir elde ederler, fon açığı olanlar ise bu yolla finansman açıklarını kapatacaklar veya yatırımlar için ihtiyaç duydukları fonları elde edeceklerdir.

Bütün ekonomilerde atıl durumda fon bulunmaktadır. Bu atıl fonların ekonomiye kazandırılması için aracı kurumlar ihtiyaca yönelik araçlar üretmekte ve bunların üzerinden yatırımlara yönlendirmektedir. Fakat fonların sağlıklı bir şekilde yatırımlara yönlendirilmesi her zaman gerçekleşmeyebilir. Bunun için ise kurumların ve araçların çeşitliliğinin artırılması ile piyasaların derinleşmesi önem arz etmektedir. 1980'den sonra dünya genelinde yaşanan serbestleşme sonucu, ülkeler dış ticaret ve kamu açıkları ile yatırımlar için tasarruflara ihtiyaç duymakta ve buna uygun düzenlemeler gerçekleştirmektedirler.

Finansal kurumlar da ülkelerin gerçekleştirmiş oldukları idari, vergisel vb. düzenlemeler çerçevesinde portföyler oluşturarak çeşitli finansal araçlar vasıtasıyla en uygun yatırımı tercih ederek riskin en aza indirgenmesi ile yüksek getiri elde ederek finansal gelişmeyi etkilemektedir.

1.6.5. Teknoloji ve Erişim Durumu

Gelişen teknoloji ile finansal piyasalarda iletişim, bilgiye ulaşma ve fon transferleri kolaylaşmıştır. Yüz yüze gerçekleştiren işlemler artık elektronik ortamlar da gerçekleştirilmeye başlanmış, fiziki bir ortama bağlı kalmadan işlem yapabilme olanağı ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla fonların hızlı aktarımı ve yer değiştirmesi sonucu işlem hacimleri genişlemiştir. Bilgiye ulaşma maliyetleri de neredeyse en aza indirgenmiştir. Tüm bu imkanların var olması veya sağlanması finansal piyasaların gelişimini etkilemektedir.

1.6.6. Finansal Piyasaların Gözetlenmesi ve Denetlenmesi

1990'larda itibaren finansal piyasaların, ekonomi üzerinde doğurduğu sonuçlardan dolayı, finansal sistemin etkin bir şekilde işlemesi için kamunun düzenlemeleri ve denetimlerinin gerekliliği kabul görmüştür. Böylece finansal sistem içinde bulunan kurumlara diğer mevcut olan sektörlere göre daha sıkı önlemler uygulanmaya başlanmıştır (Brownbridge vd.,2005:156).

Yapılan birçok araştırmada da finansal piyasaların etkin bir şekilde gözetlenerek denetlenmesinin finansal sistem ve ekonomi üzerinde önemli etkilere sahip olduğunu göstermektedir. Quintyn ve Taylor (2002) yapmış oldukları ampirik çalışmalar sonucunda gözetleme ve denetlemenin finansal gelişmenin etkenlerinden olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Aslında finansal sistem üzerinde alınan sıkı tedbirlerin nedenlerini; banka ve finansal kurumların başarısızlığının ekonomi üstünde büyük etkiler yaratması, finansal araçların başarısızlıklarının yarattığı dışsallıklar sonucu kredi ödemelerinin ve alımının düşmesi ve bunun sonucunda kredilerin daralmasına yol açması, yapılan tasarrufların yaşanan başarısızlıklar sonucu yok olmasının toplum üstünde psikolojik etkisi olarak sıralayabiliriz. Finansal aracı ve kurumların denetlenmesi ve gözetlenmesi ile bu sorunların yaşanması önlenmeye çalışılmaktadır.

1.7. FİNANSAL YENİLİKLER VE PİYASALAR

1.7.1. Finansal Yeniliğin Tanımı

Finansal yenilik, finansal piyasalarda gelişen ekonomik koşullar ve diğer unsurlar nedeni ile oluşan fonların finansal sisteme dahil edilmesi için yapılan düzenlemeler, araçlar, araçlar, piyasaların yeniden yapılandırılması ve artırılması gibi sürekli devam eden değişimdir.

1.7.2. Finansal Yeniliğin Ortaya Çıkış Nedenleri

Uluslararası finansal piyasalarda gelişime bağlı olarak korunma amaçlı, yüksek kar sağlamak için ve mevcut araçların riskini azaltmak ve dağıtmak için çeşitlendirme yoluna gidilmektedir. Ülkelerin finansal bakımdan serbestleşme yoluna gitmesi ile rekabet artmış, yasal düzenlemelerin baskılarının azaltılması sonucu finansal araçların çeşitliliğinin artmasında önemli bir rol oynamıştır.

Finansal yenilikler, piyasalarda bütünleşme, maliyetleri düşürme ve riskin dağıtılması bakımından önem arz etmektedir. Bununla birlikte atıl durumda olan fonların ekonomiye kazandırılması ikincil piyasalarının oluşması ile ekonomiye olumlu katkılar sunmaktadır. Bunun için finansal piyasalarda maliyetlerin azaltılması, artan ve değişen fon talep edenlerin istekleri nedeni ile araç, süreç ve yapısal düzenlemelere ve yeniliklere ihtiyaç duyulmuştur (Frame ve White,2002:5).

Yine finansal yeniliklerin ortaya çıkmasında finansal sistem içindeki fon talep edenlerin istekleri de etkili olmuş ve fon arz edenlerin talep edilen isteklere yanıt vermek için bir takım yenilikler gerçekleştirmiştir. Horne (1985) gelişen ekonomiler ile birlikte risklerin arttığı faiz, enflasyon ve döviz kurlarından kaynaklanan dalgalanmalara karşı şirketlerin bilançolarındaki bozulmalar ve kişilerin zararları nedeni ile yeni araçların ortaya çıktığını belirtmiştir (Oktayer,2007).

Finansal yeniliklerin önem kazanması ve gelişmesinin nedenleri; enflasyon ve faizler, riskin dağıtılması, likitide yaratma, yasal düzenlemeler, ekonomik gelişmeler, teknoloji ve iletişimin gelişmesi, fon arz ve talep edenlerin davranışlarında meydana gelen değişimler olarak sıralanabilir. Bunun yanı sıra finansal yeniliklerin ortaya çıkmasında Ar-Ge maliyetlerinin düşük olması da önemli bir etkin olmaktadır.

1.7.3. Finansal Yeniliğin Amacı

Finansal yeniliklerin finans sektörü üzerinde ciddi faydaları olmaktadır. Finansal yeniliğin sağlanması ile finansal araçlar sürekli olarak finansal araçlar vasıtasıyla riskleri dağıtmakta veya risklerin dönüştürülmesine imkan vermektedir. Ayrıca piyasada oluşan dalgalanmalardan ve kredi risklerinden korunmayı da sağlamaktadır.

Finans kesimi için ayrı bir öneme sahip olan likitide, finansal yenilikler sayesinde korunmakta, yeni ortaya çıkan araçlar ile de yükseltilebilmektedir. Nitekim Bretton Woods sisteminin çöküşü, enflasyonun artması, döviz kuru, faizlerin aşırı

dalgalanması sonucunda ortaya çıkan risklerin en aza indirgenmesi finansal yeniliklerle karşılanmaya çalışılmıştır.

1.8. FİNANSAL PİYASALARIN TÜRKİYE’DEKİ GELİŞİM SÜRECİ

1.8.1. Cumhuriyet Öncesi Dönem

Osmanlı İmparatorluğu döneminde finansı tamamen bireylerin kendi aralarında gerçekleştirmiş olduğu işlemler olarak tanımlayabiliriz. Çünkü o dönem için faiz kavramı toplumun yaşam kültürü ve inanışları bakımından uygun görülmeyen bir kavramdı. Osmanlı İmparatorluğu zamanında Anadolu ve Rumeli’nde bulunan gayrimüslim vakıflar ve kişiler ihtiyaç fazlası olan nakitleri borç vererek belli bir gelir elde etmişlerdir. Bunu dışında nakit fazlası olan vakıf ve kişiler elinde bulundurdukları nakitleri sermaye olarak girişimcilere vererek elde edilen kazançtan belli bir oranda gelir elde etmekteydi (Çiller ve Çizakça,1989:3-4).

Osmanlı imparatorluğu 1854 yılında kırım savaşına kaynak bulmak için ilk kez tahvil çıkarmış ve borçlanma aracı olarak tahvil çıkarmaya bundan sonra da devam etmiştir (Bolak,1998:21). 1850 yılında İstanbul’da Rum azınlık ilk borsayı oluşturmuş tahviller ve şirketlerin hisse senetleri gibi değerli kağıtlar burada alınıp satılmaya başlanmıştır. Borsanın kurulmasıyla ilgili olarak denetim, yaptırım gibi konularda belli bir düzen getirmek amacıyla 1874 yılında İstanbul Esham Borsası Talimatı ismi ile bir tüzük yayınlanmıştır (Çapanoğlu,1993:137).

18. ve 19. yüzyılda sanayi devrimleriyle Avrupalı devletler ekonomik yönden gelişmekteyken Osmanlı devleti sanayi devrimine ayak uyduramamış ve açık pazar haline gelmiştir. 1838 Balta Limanı anlaşmasıyla dış ticarete serbestliğe gidilmiş ve dışa bağımlı olan ekonomi nedeniyle finansal sistem gelişmemiştir. Osmanlı İmparatorluğu’nda ilk banka kurma girişimleri İngiltere tarafından İngiliz sermaye çevrelerinin desteğiyle başlamış ve devamında 1863’de Osmanlı Bankası kurulmuştur (Şahinkaya,1999:75).

1.8.2. Cumhuriyet Sonrası Dönem

1.8.2.1. 24 Ocak 1980 Öncesi Dönem

Kurulan yeni cumhuriyetle Osmanlı döneminden kalan bazı ekonomik kurumlar tasfiye edilmiş ve kapitülasyonlar kaldırılmıştır. Dış borçlar ise 1932 yılından başlanarak 1954 yılına kadar ödenmiş ve Düyun-u Umumiye idaresi kaldırılmıştır. Ayrıca Osmanlı bankasının banknot basma imtiyazı da elinden alınmıştır (Aysan,2000:50).

Cumhuriyet döneminde devlet para basmadığı için 1930'lu yıllara kadar banka kredileri, kaydi para yaratması sebebi ile para piyasasında önemli bir rol oynamıştır. Bankalar bu dönemde para yaratmış ve serbest bir para politikası izlenmiştir. Devletin para piyasalarına müdahalesi ancak 15 Haziran 1930'da Merkez Bankasının kurulmasıyla gerçekleşmiştir. Merkez Bankasının kurulmasıyla birlikte bankaya banknot basma, iskonto oranlarını saptama, para arzını hükümet ve hazine ile koordineli olarak belirleme, para piyasasını kontrol etme ve döviz piyasasının denetimi, bankacılık sisteminin denetimi ve finansal konularda hükümete tavsiyelerde bulunması gibi görevler verilmiştir.

Ayrıca Türk Parasını Koruma Kanunu TL'nin yabancı paralar karşısındaki değerini korumak ve belirlemek, dış ticareti ve ithalatı kontrol altında tutmak amacıyla yürürlüğe konmuştur.

1930-1939 yıllarında Cumhuriyet ekonomisi için yeni bir dönem başlamıştır. Bu yeni dönemde ekonomi politikalarındaki en belirgin özellik devlet müdahalesi olmuştur. Ekonomide 1929 ekonomik buhranı dolayısıyla, bankacılık ve finans sistemi üzerinde de devletin rolü artmıştır. Bu dönemde yabancı bankaların faaliyetleri sınırlandırılmış, bankacılıkla ilgili yeni yasal düzenlemeler yapılmış, Menkul Kıymet ve Kambiyo Borsaları üzerindeki denetim artmış, devletin finansal piyasada daha aktif olmaya başlaması ile devletçilik önem kazanmış, buna bağlı olarak da bankacılık ve finans kesimini yönlendirmiştir (Kazgan vd.,2000:113).

1930 yılında iç ve dış ticareti daha iyi denetleyebilmek için kambiyo denetimi ve kliring sistemi uygulanmaya başlanmış, Türk Lirasının değerini düşürmeye çalışanlara Türk Parasını Koruma Kanunu'nda cezalar öngörülmüştür. 1933 yılında Mevduat Koruma Kanunu, halkın yüksek faizden ve tefecilikten korunması ve kredi piyasasının düzenlenmesi için Ödünç Para verme Kanunu ve Halk Bankası Kanunu kabul edilmiştir.

1935 yılında tarımsal kredileri artırmak için Tarım Kredi Birlikleri ve Kooperatifleri kurulmuş, 1936'da 2999 sayılı Bankalar Kanunu mecliste kabul edilmiş ve 1937 yılında yine tarım kesimine yönelik olarak Ziraat Bankası Kanunu kabul edilmiştir. İstanbul Borsası ise bu dönemdeki gelişmelerden olumsuz yönde etkilenmesinden dolayı 1938'te Ankara'ya taşınmış ve adı Kambiyo Esham ve Tahvilat Borsası olarak değiştirmiştir. Ancak bu girişim borsa üyelerinin borsadan ayrılmasına ve işlemlerin sönük kalmasına yol açmıştır. Bunun üzerine 1944'te borsa tekrar İstanbul'a taşınmış, ancak vergi gelirlerine önem verilmesi, iç borçlanmaya fazla başvurulmaması ve kısıtlı özel sermaye birikimi dolayısıyla borsa pek ilgi görmemiştir (Kazgan vd,2000:138,146,162).

Özel sermayeli bankaların artırılmaya çalışılması sonucu, şube bankacılığı yaygınlaştırılmıştır. 1944'te Yapı ve Kredi Bankası, 1946'da Emlak ve Kredi Bankası, 1948'de Garanti Bankası, 1950'de Türkiye Sınai Kalkınma Bankası, 1953'te İstanbul Bankası ve Demirbank, 1954'te İşçi Kredi Bankası, Şekerbank ve Vakıflar Bankası, 1955'te Pamukbank, 1958'de Çaybank ve 1959'da Türkiye Öğretmenler Bankası kurulmuştur.

1958 yılında 7219 sayılı Bankalar Kanunu ile ülkedeki kredi hacmini kontrol amacıyla Banka Kredileri Tazmin Komitesi kurulmuş, yine bankacılığın daha sağlıklı gelişmesi ve sektördeki rekabet ortamının etkin olabilmesi için tüzel bir kişiliğe sahip Bankalar Birliği kurulmuştur. Sermaye piyasalarında ise, 1950'li yıllar boyunca borsa daha çok devlet borçlanma senetlerinin oluşturduğu ikinci el piyasa işlemleri ve kambiyo işlemleri gerçekleştirilmiş, asıl işlevi olan menkul kıymet alım satımı ikinci plana atılmıştır (Kazgan vd, 2000:276-277).

1950’li yıllardan itibaren sosyal güvenlik ve sigortacılıkta da hızlı gelişmeler yaşanmıştır. 1949’da Emekli Sandığı kurulmuş, sigortacılıkta da serbest reasürans piyasasında faaliyet göstermek üzere İş Bankası, Milli Reasürans Şirketi, Ankara Sigorta, Güven Sigorta, Anadolu Sigorta ve Destek Reasürans Şirketi kurulmuştur. 1950 yılında İnan Sigorta, 1955’te Şeker Sigorta, 1957’de ise Güneş Sigorta, 1958’de Ray Sigorta ve 1958’de Başak Sigorta kurulmuştur. Kurulan bu sigorta şirketlerini ve sigortacılık piyasasını düzenlemek amacıyla 1959 yılında, 7397 sayılı Sigorta Şirketlerinin Teftiş ve Murakabesi Hakkında Kanun yürürlüğe girmiştir. (Kazgan vd,2000:277). 1959 yılından sonra ticari bankalar finansal piyasalara girmiştir (Ertuna,1987:15).

1980 yılı öncesinde Türkiye’nin finansal piyasalarının varlığı çok zayıf kalmıştır. Bunda dışa kapalı yönde alınan ekonomik politikalar etkili olmuştur. Aslında cumhuriyetin kurulduğu yıllarda özel sermaye olmayışı ve kaynakların yetersizliği nedeni ile ekonomik ve finansal büyüme devlet eli ile gerçekleştirilmeye çalışılmıştır.

1.8.2.2. 24 Ocak 1980 – 2000 Dönemi

1980 öncesinde finansal ve ticari piyasalar genelde devletin kontrolünde geçilmiştir. Yine bu dönemde ithalatı kısıtlayıcı önlemler alınmış veya yasaklanmış, faiz oranları devlet tarafından belirlenmiş, kur rejimi de aynı şekilde devlet tarafından yönetilmiştir.

24 Ocak 1980 tarihinde IMF ve Dünya Bankasının destekleri ile Türkiye Cumhuriyeti’nde dönüm noktası sayılacak ekonomik program benimsenerek dış ticaret ve finansal piyasalarda serbestleşmeye yönelik kararlar alınmıştır. Böylece ihracata dayalı bir ekonomik politika benimsenmiştir. 24 Ocak kararları ile birlikte serbest kur rejimine yönelik uygulamalara gidilmiş, ithalatın üzerindeki kısıtlamalar kaldırılmış, üretim ve ihracata yönelik teşvikler getirilmiş ve kamu yatırımları azaltılarak özel sektöre kaydırılmıştır.

Ayrıca 24 Ocak kararları ile birlikte KİT'ler özelleştirilmeye başlanmış, faiz oranları serbest piyasada belirlenmiş, döviz giriş ve çıkışlarında kısıtlamalar kaldırılmış, yabancı sermayenin yurtiçine giriş ve çıkışı kolaylaştırılmış ve devletin fiyat üzerindeki kontrolü azaltılmıştır.

Tasarrufların finansal sistem içine çekilmesi amacı ile bankaların mevduat sertifikası çıkarmasına izin verilmiş ve faiz oranlarının ekonomi içindeki para arzı ve talebine göre belirlenmeye başlanmıştır. Fakat bir zaman sonra banka ve bankerlerin uygulamış oldukları yüksek faizler ve belli bir sistem ile denetimin olmamasından dolayı kontrolden çıkmıştır. Bunun sonucunda mevduat sertifikasının çıkarılmasına yasak getirilmiştir.

24 Ocak kararları ile birlikte Türk Lirasının diğer yabancı paralar karşısında değeri düşük tutulmaya çalışılmış yapılan devalüasyonlarla Türk Lirasının aşırı şekilde değerlenmesinin önüne geçilmesi amaçlanmıştır. Böylece ithal edilecek mallar daha pahalı hale getirilirken, ihraç edilecek malları daha ucuz hale gelmesi ile birlikte ithalatın önüne geçilerek ihracatın artırılması ile dış ticaret açıkları kapatılmaya çalışılmıştır (Oyan,1998:8).

30.07.1981 tarih ve 174316 sayılı RG'de 2399 Sermaye Piyasası Kanunu yayınlanarak kurulması düşünülen borsanın düzenlemesi yapılmıştır. Bu kanunla birlikte Sermaye Piyasası Kurulu kurularak görev, yetki ve sorumlulukları gibi konular belirlenmiştir. Bu bağlamda 26.12.1985 tarihinde İMKB açılışı gerçekleştirilmiştir.

Ayrıca 1981'de yayınlanan Bankalar Kararnamesi ile bankacılık faaliyetleri kolaylaştırılmış, BSMV oranı düşürülerek özel sektörün tahvil ihracının artırılması amaçlanmıştır. 1982'de MB'nin döviz bulundurma yetkisine son verilerek özel bankalara da bu hak tanınmıştır. 1986'da piyasada ortaya çıkabilecek likitide ihtiyacına yönelik olarak MB bünyesinde Bankalararası Para Piyasası, 1988'de Bankalararası Döviz Piyasası kurulmuştur. Bunun yanı sıra 1987'de MB Açık Piyasa İşlemlerine başlamış ve 1989 yılında Altın Piyasası oluşturulmuştur.

Yine bu dönemde döviz rejiminde serbestleşmeye gidilerek bireylerin döviz taşınması, yurtdışından döviz ile gelinmesi, döviz cinsinden kredi kullanılması, bireysel ve kurumsal yatırımcıların dünya genelinde menkul kıymet alıp satması ve buna benzer olarak birçok işlem yapılabilmesinin önü açılmıştır.

1990'lı yıllarda kamu kesiminin finansman ihtiyaçları MB yerine DİBS'ler aracılığı ile gerçekleştirilmeye başlanmıştır. 1989 yılında 32 Sayılı Kararla birlikte sermaye hareketlerinin önündeki engeller kaldırılarak finansal piyasalar yabancı sermayeye açılmıştır.

1.8.2.3. 2000 Sonrası Dönem

Bankacılık ve para piyasasının AB ile uyumlu hale getirilmesi, bankacılık kurallarının oluşturulması, denetimin, gözetimin artırılması ve şeffaflığın sağlanması daha önce MB ve Hazine tarafından yerine getirilirken bu görev 4389 Sayılı Kanun ile Haziran 1999'da kurulan BDDK'ya devredilmiş olup Ağustos 2000'de faaliyetlerine başlamıştır. 21 Şubat 2001'de ise serbest dalgalı kura geçildiği ilan edilmiştir.

2001 yılında Avrupa Merkez Bankası Kanunu'nda bulunan bağımsızlık ilkesine yönelik olarak reformlar gerçekleştirilmiştir. Buna göre 4651 Sayılı Kanun ile TCMB'nin bağımsızlığı sağlanarak siyasi baskının önlenmesi için düzenlemeler yapılmıştır. Kabul edilen bu kanun ile TCMB'nin temel görevinin fiyat istikrarının sağlanması olarak belirlenmiş olup bu amacı gerçekleştirebilmesi için para politikaları belirleme ve uygulama konusunda yetkiler tanınmıştır. Aynı düzenleme ile TCMB'nin Hazine ve diğer kamu kurum ve kuruluşlara borç ve avans veremeyeceği, kamu kurum kuruluşların ihraç ettiği borçlanma araçlarını birincil piyasalardan edinmeyeceği belirtilmiştir (TBB,2001).

1.9. FİNANSAL KRİZ

1.9.1. Finansal Kriz Tanımı

Finansal krize ilişkin pek çok tanım yapılmıştır. Finansal kriz, finansal piyasaların işleyişin altüst olması demektir. Genelde finansal kriz, varlık fiyatlarının aniden düşmesi veya finans kurumlarının mali sıkıntıya düşmesi veya bu iki sorunun birlikte ortaya çıkmasıdır (Ball,2009:543).

Mishkin (1991)'e göre ise *“Finansal kriz, ortaya çıkan yoğun tersine seçim ve ahlaki tehlike sorunlarının finansal piyasaların işleyişini bozmasıdır.”* Aslında yaşanan finansal kriz ile finansal piyasaların doğal akışının bozulması sonucu işlevini yerine getirememekte sonuç olarak tasarrufların etkin dağılımının gerçekleşmemesi ekonomiyi olumsuz olarak etkilemektedir (Akçay,2012).

1.9.2. Finansal Kriz Türleri

Finansal krizleri 3 ayrı başlığa ayırabiliriz. Bunlar; para krizi, banka krizi, yapısal kriz olarak sıralanmaktadır.

1.9.2.1. Para Krizi

Ülke para biriminin aşırı ve hızlı şekilde değer kaybetmesi sonucu ortaya çıkabilmektedir. Ülkelerin benimsemiş oldukları kur rejimlerine göre para krizinin etkisi değişiklik göstermektedir. Genellikle sabit kur rejimini benimseyen ekonomilerde dış ödemeler dengesinden, esnek kur rejimini benimseyen ülkelerde ise döviz kurundaki değişimlerden dolayı krizler yaşanmaktadır.

Frankel ve Rose (1996) para krizini, ulusal biriminin nominal değeri üzerinden yüzde 25 değer kaybı ve yaşanan değer kaybı seviyesinin bir önceki yıla göre yüzde 10 artış göstermesi olarak tanımlamaktadır. Kaminsky ve Reinhart (1996) para krizinin tanımını döviz kurundaki, uluslararası rezerv düzeyindeki yüzde olarak

değişmelerin ağırlıklı ortalamalarından oluşan endeksin, ortalamasından üç standart sapma uzaklaşması olarak yapmaktadır (Sevim,2012).

1.9.2.2. Banka Krizi

Banka krizleri, bankaların bilançolarında yaşanan çarpıklık ve kötüleşmesi sonucu ortaya çıkmaktadır. Bankaların portföylerinde verimsiz fonların mevcut olması, sahip olduğu varlıkların fiyatlarında yaşanan ani dalgalanmalar, verilen kredilerin geri dönmemesi, siyasi ve ekonomik nedenlerden dolayı mevduatların hızlı bir şekilde sahipleri tarafından çekilmesi gibi nedenlerden bankaların bilanço yapılarının bozulması sonucu kriz yaşanmaktadır.

Yaşanan banka krizlerine bakıldığında banka krizlerinin para krizlerinden önce çıktığı görülmektedir (Çeviş,2005:11). Bankacılık sektöründe yaşanan krizler, reel sektör başta olmak üzere diğer sektörlerde önemli ölçüde durgunluğa ve daralmalara neden olup yaşanan bu durgunluk nedeniyle kaynak kullananlar yükümlülüklerini yerine getirememekte ve önemli ölçüde kayıplara yol açmaktadır.

Ayrıca, Demirgüç, Kunt ve Detragiache (1998)'e göre bankacılık krizi nedeniyle hane halkının da yatırım ve tüketimleri azalmakta ve saklanmaktadır. Kaminsky ve Reinhart (1999) tarafından yapılan çalışmalar sonucuna göre; banka krizi, para krizinin öncüsü olmakla birlikte, para krizi de banka krizinin derinleşmesine neden olmaktadır. Ayrıca bankacılık sektörünün artan yükümlülükleri, dış ticaretin kötüleşmesi, para biriminin aşırı değer kazanması, yükselen kredi maliyetleri, ihracattaki azalmalar gibi nedenlerle ekonomilerin kırılganlığı artmaktadır (Sevim,2012).

1.9.2.3. Yapısal Kriz

Yapısal krizler para ve banka krizlerini de içinde barındırmaktadır. Genellikle finansal sistemi oluşturan unsurların etkin olarak görevlerini yerine getirememesi

sonucu sistemin temel işlevlerinde meydana gelen bozulmalardır. Buna göre tasarrufların verimli yatırımlara aktarılmasında, risk paylaşımının gerçekleştirilmesinde, likitide oluşturulmasında, bilgiye ulaşımında ve işlem maliyetleri konusunda sıkıntılar ortaya çıkmaktadır.

Aslında bu sayılanların sağlıklı gerçekleşmesi sonucu ekonomik olarak büyüme ve finansal istikrar sağlanmaktadır. Ancak idare ve düzenlemelerin yetersizliğinin ortaya çıkması, siyasal ve sosyal nedenler, doğa olayları gibi birçok yapısal nedenlere bağlı olarak ülke ekonomilerinde krizler dolayısı ile finansal krizler yaşanabilmektedir.

1.9.3. Finansal Kriz Nedenleri

Dünyada yaşanan finansal krizlerin genellikle en büyük etkeni, sermayenin kaçıışı ve ulusal paranın yabancı para karşısında aşırı şekilde değerinin kaybolmasıdır. Diğer taraftan yaşanan büyük krizler incelendiğinde finansal krizler finans kurumları ya da finans dışı kurumların iflasını açıklaması, faiz oranlarının ani yükselmesi, borsaların çöküşü ve belirsizlikle başlamıştır (Ball,2009:544).

Aslında finansal krizin çıkış nedenleri ülke ekonomilerinde farklı olarak ortaya çıkabilmektedir. Ancak ortaya çıkan finansal kriz ile birlikte varlık fiyatlarının aşırı dalgalanması ve sert düşüşü, iflas eden veya zayıflayan finansal kurumlar yaşanan finansal krizlerin ortak sonucudur.

Bütünleşen ekonomiler ile birlikte ulusal veya uluslararası piyasalarda oluşabilecek herhangi bir dengesizlik finansal piyasalarda mikro veya makro düzeyde krizlere yol açabilmektedir. Yaşanan dengesizlik, piyasalarda bilginin kaybolmasına ve yaratılan fonların verimli yatırımlara dağıtımında olumsuz etkiler yaratmaktadır. Buna göre yaşanabilecek ulusal veya uluslararası dengesizlikten dolayı finansal piyasalar büyük bir sıkıntı içine girmekte ve ekonomik bakımdan da krize sebebiyet verebilmektedir.

Ayrıca finansal krizlerin ortaya çıkmasında düzenleyici ve denetleyici kurumların uyguladıkları politikaların etkili olduğu söylenebilir. 80’li yıllardan itibaren ulusal ekonomilerde başlayan serbestleşme, gelişen teknoloji ve iletişimle birlikte ulusal finansal piyasalar uluslararası finansal krizlere daha açık hale gelmiştir. Bu bağlamda finansal piyasalarda bulunan kuruluşların sermaye yeterliliği, risk iştahları, mali yönden disiplin altında tutulması ve kontrol edilmesi ön plana çıkmaktadır. Krizlerin yaratmış olduğu tedirginlik ve güvensizlik ortamı sonucu davranışsal finans açısından finansal sistemde güven problemi yaratmakta ve risk algısını en aza indirmesi sonucu da finansal piyasalarda ki durgunluğu artırmaktadır (Parasız ve Bildirici,2003:532).

Finansal krizin nedenlerini; faiz oranları, varlık fiyatlarındaki dalgalanmalar, ödeme güçlükleri ve likitide sıkıntısı, belirsizlik, fiyat düzeyinde beklenmeyen değişimler olarak sınıflandırabiliriz.

1.9.3.1. Faiz Oranı

Ülke ekonomilerinde faiz oranları; riskli projelere verilen krediler, ekonomik durgunluk veya para talebinin artması nedeni ile yükselmektedir. Faiz oranlarının yükselmesi ile yapılacak olan yatırımların azalması ve varlıkların fiyatlarının düşmesi sonucunda, finansal piyasalarda ve dolayısı ile ekonomilerde derin etkilere neden olmaktadır. Böylece borç talep edenler, ihtiyaç duydukları kaynakları finansal varlıklar ve benzeri yatırım araçları yerine kredi olarak temin etmek zorunda kalacaktır. Bu durum, faiz oranlarının yükselmesiyle borç verenlerin, yüksek faiz oranlarından faydalanmak istemelerinden kaynaklanmaktadır.

1.9.3.2. Varlık Fiyatlarındaki Dalgalanmalar

Spekülatif nedenlerden veya finansal araçların getirisinin ve güvenin kaybolması sonucu finansal araçların değeri düşmekte ve piyasa değerlerinin altına inmektedir. Finansal piyasalardaki varlık fiyatlarının ani düşmesinden dolayı finansal

kriz ortaya çıkabilmektedir. Bunun sonucunda asimetrik bilgi oraya çıkmakta ve azalan güven duygusu ile birlikte panik oluşarak finansal piyasalarda ciddi dalgalanmalar yaşanmaktadır. Oluşan güvensizlik sonucu finansal kurumların mali yapıları ciddi şekilde etkilenmekte ve bundan dolayı da yükümlülüklerini yerine getirme konusunda sıkıntılar yaşamaktadır. Bunun neticesinde kişi ve kurumlar yükümlülüklerini yerine getirmede borçlanmaya gerek duymakta olup borcu borç ile ödeme yoluna gidilebilmektedir.

1.9.3.3. Likitide Sıkıntısı ve Ödeme Güçlükleri

Varlık fiyatlarının ani düşmesi sonucu borç yükümlülüklerini yerine getirmekte zorlanan ve kaynak bulunamaması durumunda ise finansal kurumlar iflas etmek zorunda kalmaktadır. Varlık fiyatlarının hızla düşmesi ve satış ortamının oluşmaması durumunda finans kurumları elinde bulundurdukları varlıkların likit olmaması nedeniyle elinden çıkarmakta zorlanabilmektedir.

Uzun vadeli borçlanma araçlarına sahip olunması nedeniyle kısa vade de fon ihtiyacını karşılayamayan finansal kurumlar sıkıntıya düşmekte, devamında ise bankadan kaçışların başlaması ile bankada bulunan mevduatlar çekilerek bankaların derin bir likitide krizine girmesine neden olmaktadır. Bunun sonucunda kişi ve kurumlar likit olmayan varlıkları satma isteği nedeniyle değerinden çok daha düşük bir fiyattan satarak ciddi şekilde zarar etmiş olurlar.

1.9.3.4. Belirsizlikler ve Fiyat Düzeyinde Beklenmeyen Değişmeler

Finansal piyasalarda artan belirsizlikler krizi oluşturan nedenlerden biridir. Ekonomilerde yaşanan dalgalanmalar sonucu doğru karar verme gücü azalarak risk yönetimi yapılması zorlaşmaktadır. Bundan dolayı borç verenler çekingen davranarak fon arz etmekten vazgeçebilirler. Bundan dolayı da yatırımlar ve üretimlerde azalma yaşanmaktadır. Artan belirsizliklerle birlikte finans kurumlarından çekilen varlıklar nedeniyle verilebilecek kredi hacminde daralma meydana gelecektir. Diğer yandan

finansal kurumların kendini koruma amaçlı hareket etmesi nedeniyle de kredi hacmi daralarak faiz oranları yükselmektedir.

Fiyatların genel seviyelerinde ki değişmeler ekonomilerde olumsuz etkiler yaratmaktadır. Buna göre fiyatlarda genel seviyesinin artması sonucu sabit getirili varlıkların reel getirisi düşmekte, genel seviyenin düşmesi sonucu da borç alanların reel yükümlülükleri artış göstermektedir.

1.9.4. Dünyada Yaşanan Finansal Krizler

Dünyada birçok finansal kriz meydana gelmiştir. Bunlardan 5 tanesi büyük kriz olarak kabul edilmektedir. Bunlar İspanya 1977, Norveç 1987, Finlandiya 1991, İsveç 1991 ve Japonya 1992 finansal krizleridir (Reinhart ve Rogoff,2008:5).

Ulusal piyasalarda finansal açıdan krizler her zaman ortaya çıkabilmektedir. Ancak finansal piyasaların birbirine bağlanması sonucu ulusal bir piyasada yaşanan kriz, coğrafi olarak kendisinden çok uzak bir piyasayı bundan dolayı etkileyebilmektedir (Karabıyık,2004:32).

Dünya üzerinde farklı finansal piyasalarda farklı dönemlerde krizler yaşanmış olup ulusal düzeyde ortaya çıkan krizler uluslararası sermayenin dünya geneline yayılması ve kolay dolaşım imkanının olması sebebiyle ortaya çıktığı piyasaların yanı sıra diğer piyasaları da etkilemiştir. 70'lerde ortaya çıkan İngiltere bankacılık krizi, 80'lerde ABD'de yaşanan borç krizi (Davis,1992:167), Latin Amerika krizleri, 90'larda yaşanan döviz kuru mekanizması krizi, Latin Amerika'da yaşanan kriz, Asya Krizi, Rusya Krizi, Brezilya krizi ve 2008'de ABD'de yaşanan Mortgage krizi bunların en büyük örnekleridir.

Özellikle ulusal piyasalarda piyasa yapıcılarının, düzenleyici ve denetleyicilerin etkinliği büyük önem arz etmektedir. Nitekim 1997 Asya Krizinde Japon bankalarının etkisi, Latin Amerika krizinde ki ABD kredi kuruluşlarının etkisi, 2008 yılında ABD'de ortaya çıkan Mortgage krizi bunlara en uygun örneklerdir.

1.9.5. Türkiye’de Yaşanan Finansal Krizler

Türkiye’de 1978, 1994 ve 2001 yıllarında ulusal finansal piyasalarda krizler yaşanmıştır. Türkiye 1994 yılında 80’lerde başlayan serbestleşme ile yapılacak olan yatırımlar ve stratejiler için sürekli olarak borçlanma yoluna gitmiş, bunun sonucunda da faizler artmış, kamunun borçlanma maliyetinin de artmasıyla merkez bankasının rezervleri azalmaya başlamıştır. Bununla birlikte enflasyonun yüksek seviyelerde olması nedeni ile TL’nin değeri büyük ölçüde azalmıştır. TL’de gerçekleşen değer kaybı nedeniyle dövize olan yönelim ve bunun sonucunda artan spekülasyonlar nedeniyle piyasalardan hızlı sermaye çıkışı gerçekleşmiştir. 1994 yılında yaşanan kriz nedeniyle IMF ile anlaşılarak bir program belirlenmiştir. Böylece hükümet tarafından 5 Nisan Kararları alınmıştır. Alınan kararlar ile enflasyon oranı, ihracat, kamu harcamaları ve özelleştirme gibi alanlarda politikalar belirlenmiş ve döviz kuru serbest bırakılmıştır (Seyidoğlu ve Yıldız,2006:68-69).

2000 ve 2001 yıllarında ise Türkiye finansal piyasaları likitide ve döviz sıkıntısı nedeniyle kriz yaşamıştır. Aslında 2000 yılında gerçekleşen krizi hazırlayan nedenlerin; döviz talebinin artması, TL’nin değerlenmesi krizin temel sebeplerinden olduğu söylenmektedir.

2000 yılından itibaren özellikle tüketici kredileri ve cari denge açığı artış göstermiş, Euro’nun da Dolar karşısında değerinin azalması ile ithalat oranlarında artış meydana gelmiştir. Bunun yanı sıra açık pozisyonları olan bankalar açıklarını kapatmak için artan likitide talepleri nedeniyle faizlerde artış yaşanmış ve bankalar ellerinde bulunan DİBS’leri likitide sağlamak için ellerinden çıkarmak zorunda kalınmasıyla bankalara büyük zararlar yaşatmıştır. Ayrıca Türkiye finansal piyasalarında bulunan yabancı yatırımcılar ellerinde bulundurduğu DİBS’leri satıp döviz talep etmesi de faizlerin artmasına neden olmuştur. Buna bağlı olarak reel sektör ciddi sıkıntıya girmiştir (Eğilmez ve Kumcu,2004:386-387).

2001 yılında devlet otoritelerinin birbirleriyle yaşamış olduğu sıkıntılar zaten sağlam bir yapıda olmayan finansal piyasaları bir kez daha etkilemiş yabancı yatırımcılar Türkiye finansal piyasalarından çıkarken döviz talep etmesi nedeniyle

TL değer kaybına uğramıştır. Devlet otoritelerinin yaşamış olduğu sürtüşmeler aynı gün finansal piyasaları etkilemiş ve İMKB’de %14,62 ‘lik değer kaybı yaşanmış, 19 Şubat’ta bono birleşik faizleri %85’i bulmuş, gecelik borç verme faizi %700’lere gelmiştir. 20 Şubat tarihinde Hazine DİBS’ler aracılığı ile % 144,2 faizle borçlanmıştır (Karluk,2005:427).

Bu gelişmeler sonucu hükümet tarafından 21 Şubat 2001’de serbest dalgalı kura geçildiği ilan edilmiştir. Ancak bankalar tarafından verilen kredilerin geri dönmemesi, döviz borçlarının artmasıyla kriz iyice derinleşmiştir. Hükümetin politikalarının yetersiz kalması yurtiçi ve yurtdışı yatırımcılarda Türkiye finansal piyasalarının güven kaybetmesine neden olmuştur (YAY, vd.,2001:48-49). Bunun dışında kriz ile birlikte içi boşaltılan ve yönetimine el konulan holding bankaları da piyasada ki döviz likitidesinde sıkıntı yaratmıştır. Yurtdışında bulunan finansal kurumların Türkiye’de bulunan sermayelerini çekmesi, IMF’nin Türkiye’ye vereceği kredi ödemesini zamanında gerçekleştirememesi krizi derinleştirmiştir (Çarıkçı,2001: 475-476).

Aslında serbest ekonomiye geçen Türkiye ekonomisi tam anlamıyla buna adapte olamamış, bu nedenle hükümet ile düzenleyici ve denetleyici kurumların uyguladıkları politikalar ve bankacılık sektörünün sermaye yeterliliğinin olmaması krizi iyice etkilemiştir (Arın,2001:4-5).

Tüm bu yaşanan gelişmeler ve 2001 yılında yaşanan kriz Türkiye’nin finansal piyasalarda cumhuriyet döneminin en etki yaratan krizi durumuna getirmiştir. Kamu borçlarının artması, yüksek faizler, KİT’lerin zararları, kamu harcamaları, sosyal güvenlik kuruluşlarının açıkları, kayıt dışı ekonominin büyük boyutlarda olması gibi sorunlar 2001 krizinin daha derin etki yaratmasını gerçekleştirmiştir (Yiğitoğlu,2005: 120).

2001’de yaşanan kriz sonrasında ulusal ekonomi % 9 civarında daralarak, Milli Gelir 50 milyar Dolar kayba uğramış, 19 banka kapatılmış, 1,5 milyonu aşkın kişi işsiz kalmış, borç stoku 2000 yılındaki krizle karşılaştırılınca 4 katına çıkmıştır (Karluk, 2005:428).

1.10. BASEL KRİTERLERİN ORTAYA ÇIKIŞI

1.10.1. Basel Komitesi

Basel Komitesi, 1974 yılında Basel kentinde bankacılıkta uluslararası düzeyde işbirliğini sağlamak ve geliştirmek amacı ile G-10 ülkelerinin ulusal merkez bankaları tarafından "Bankacılık Düzenleme ve Denetim Uygulamaları Komitesi" (Committee on Banking Regulations and Supervisory Practices) adıyla oluşturulmuştur.

Basel Komitesinin üyeleri Almanya, Amerika Birleşik Devletleri, Belçika, İngiltere, Galler, İskoçya ve Kuzey İrlanda, Fransa, Hollanda, İsveç, İsviçre, İtalya, Japonya, Kanada, Lüksemburg olmak üzere 12 üye ülkeden oluşmaktadır. Komite, üç ayda bir Bank for International Settlements (BIS) aracılığıyla toplanmakta ve Komite toplantılarında bankaların düzenlenmesi ve denetlenmesi amacıyla çalışmalar yapmaktadır. Yapılan çalışmalar komite tarafından yayınlanmakta olup herhangi bir zorunluluğu bulunmamakla birlikte görüş tavsiye niteliği taşımaktadır. Aslında Komite, ülkelerdeki bankaların sermaye yeterliliklerini hesaplama ve yönetilmesi hususunda belli bir standart oluşturulmasını amaçlamaktadır. G-10 ülkeleri ile oluşturulan komitenin görüşleri dünya genelinde kabul görmektedir.

1.10.2. Basel I Prensipleri

Komite ilk olarak 1975 yılında bankaların sermaye yeterliliği konusu ile yayınlarına başlamıştır. 90'lı yıllar ile bankaların gerçekleştirmiş olduğu faaliyetlerden kaynaklanan risklerin belirlenip yönetilmesinde, kara para aklanmasında, denetiminde ve oluşabilecek diğer konularda çalışmalar yaparak yayınlamıştır. Komitenin yayınlamış olduğu çalışmaların Dünya Bankası, IMF ve diğer önemli kuruluşlar tarafından desteklenmesi, bağlayıcılığı bulunmayan bu çalışmaların ulusal ekonomilerde önemli bir yere sahip olmasında etkili olmuştur.

Komite, belirli bir standart oluşturmak amacı ile 1988 yılında Basel I olarak adlandırılan Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı "Capital Accord" çalışmasını yayınlamış ve

1996 yılında Basel I prensiplerine piyasa riskini de dahil ederek yenilemiştir. Ancak Basel I prensipleri ile bankaların krizlere karşı korunması; yayınlanan prensiplerin sermaye odaklı olması, krediyi talep edenlerin derecelendirilmesi konusunda ve finansal piyasaların hızlı gelişimi nedeniyle yetersiz kalmıştır.

1.10.3. Basel II Prensipleri

1999 yılında Komite Sermaye Ölçümleri ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Gözden Geçirilmiş Uzlaşısı Basel II prensipleri üzerinde çalışmalarına başlamış ve söz konusu çalışma 2004 yılında yayınlanmıştır. Basel II prensipleri risk ölçümü, yönetim, özsermaye konularında finansal gelişmeleri dikkate alarak yeniden düzenlenmiştir. Söz konusu çalışmayla uluslararası finansal piyasalarda güvenliğin sağlanması ile ulusal piyasalardaki rekabeti daha sağlam zemine kavuşturulması amaçlanmış ve ulusal piyasalara özgün uygulama yoluna gitmiştir.

2005 ve 2006 yıllarında prensipler yenilenerek kredi kuruluşlarını ve kredi talep edenleri sınıflandırarak kredi derecelerine, piyasa ve işlem riskine göre maliyetini belirlemeye çalışılmıştır. Basel II prensiplerinin belirlenmesinde gözetime dayalı denetim, kamuyu aydınlatma ilkesi ön planda tutulmuştur.

1.10.4. Basel III Prensipleri

2008 yılında ABD’de subprime konut kredileri piyasalarında yaşanan likitide sıkıntısı, ABD finans sektörünü ve finansal piyasalarını, dolayısıyla da ekonomiyi etkilemiştir. ABD’de başlayarak devam eden ve uluslararası hale gelen finansal krizde; Lehman Brothers’in iflas etmesi, yatırım bankalarının zor durumda kalmaları, AIG’nin iflasın eşiğine gelmesi, Fortis’in satılması gibi durumlarla birlikte ülkenin bankacılık sisteminde sıkıntılar yaşanmış olması, bankacılık sektörü için bugüne kadar yapılan çalışmaların yeterli olmadığını ortaya çıkarmıştır. ABD’de yaşanan bu kriz ülke sınırlarını aşarak tüm dünya ülkelerine yayılmış ve uluslararası finansal kriz haline dönüşmesi nedeniyle de ülke ekonomilerine maliyeti çok yüksek olmuştur.

Yaşanan kriz sonrası finansal sistemin daha sağlam yapıya oturtulması için Komite 2009 yılı Ekim ayında Pittsburgh'da toplanarak çalışma gerçekleştirmiştir. Yapılan bu çalışmaların sonucu Ekim 2010 yılında Basel III prensipleri dünya kamuoyu ile paylaşılmıştır. Uluslararası finansal krizin ortaya çıkması sonucu eksiklerinin belirlenmesi ve bankacılık sektöründe yaşanan ekonomik sıkıntılar nedeniyle dayanıklılığının artırılması, risk yönetiminin gerçekleştirilmesi, şeffaflığın artırılması, duruma göre sermayenin ayarlanabilmesi, likitide oranlarına yönelik düzenlemeler yapılması, kredi riski hesaplarının değiştirilmesi gibi konularda yapılan çalışmalara Basel III prensipleri denmektedir.

Yayınlanan Basel III prensipleri ile aslında yaşanan krize zemin hazırlayan eksik unsurların belirlenmesi ve tamamlanması amaçlanmaktadır. Daha önce yayınlanan Basel I ve Basel II prensiplerinin eksiklerinin tamamlanması Basel III prensiplerini ortaya çıkarmıştır. Basel III prensipleri ile ilgili alım-satım hesaplarının gözden geçirilmesi, derecelendirme kurumlarının etkileri, büyük olabilecek riskler üzerine çalışmalar, sınır ötesi bankacılık ilkeleri, etkin banka denetim ilkeleri geliştirilmesi ile belirlenen standartların uygulaması, düzenleyici ve denetleyici kurumların arasında işbirliği sağlanması konularında çalışmalar devam etmekte olup gerçekleştirilen ve devam eden düzenlemeler ile uyumun tam olarak gerçekleşmesi 2013-2019 yılları arasındaki dönem de öngörülmektedir.

Türk bankacılık sektörünün Basel III prensipleri ile değerlendirildiğinde belirlenen yöntem ve ilkelere uyumunda sıkıntı yaşamayacağı söylenebilir. 2001 yılında yaşanan finansal kriz ile birlikte gerçekleştirilen düzenlemeler ve denetim ile bankacılık sektörü güçlü bir sermaye yapısına sahip olmuştur. Türk bankacılık sektörünü incelediğimizde özkaynaklar arasında sermaye benzeri kredilerin düşük olduğu, ödenmiş sermaye ve kar yedekleri ile dağıtılmamış karların yüksek olduğu belirlenmiştir. Buna göre Basel III ile kabul edilen ve gerçekleştirilmesi öngörülen uygulamalar konusunda Türkiye bankacılık sisteminin sıkıntı yaşamayacağı ve fazla bir sermayeye ihtiyacı olmadığı görülebilmektedir. Nitekim yaşanan uluslararası krizde OECD ülkeleri ile karşılaştırıldığında bankacılık sektörünün kamu sermayesine ihtiyaç duymayan tek ülke konumunda olduğu görülmüştür.

1.11. FİNANSAL İSTİKRAR

Ulusal ekonomilerin uluslararası ekonomiler ile bütünleşmiş olması para politikaları ve finansal sistemin denetim ve gözetiminde değişikliklere neden olmuştur. Bu bağlamda fiyat ve finansal istikrar amacına yönelik olarak para politikası araç ve uygulamalarında değişiklik meydana gelerek daha karmaşık duruma bürünmüştür. Bunun dışında fiyat ve ekonomik istikrarın sağlanması konusunda finansal istikrar önem arz etmektedir. Finansal işlemlerin hacimlerinin genişlemesi, araçların çeşitliliğinin artması ve yapısının değişmesi, uluslararası finansal piyasalar ile bütünleşme ve maliyetler finansal istikrarın sağlanması konusunda etkiler yaratmaktadır.

Finansal sistemin genel unsurlarından; finansal araçlar, finansal piyasalar, finansal kurumların işlevlerini yerine getirememesi ya da eksik getirmesi durumunda finansal sistemde risk olgusu oluşmakta, dolayısıyla güven ortamının kaybolmasına ve istikrarsızlığa yol açabilmektedir.

Finansal sistem, gelişen teknoloji ve iletişim ile hızla gelişmiştir. Bununla birlikte para ve sermaye araçları çeşitlenmeye, piyasalarda faaliyet gösteren araçlar ve işlevleri değişmeye, piyasa katılımcı sayısı ve türü artmaya başlamasıyla, finansal kurumların da piyasalara müdahale etme konusundaki araç ve politikaları da bu doğrultuda değişmeye başlamıştır. Aslında finansal istikrarın sağlanabilmesi konusunda MB'lerin para ve kredi politikaları temel olarak öne çıkmaktadır. Likitide, kredi ve ödeme kontrolüne yönelik uygulamalar ile denetim ve gözetim istikrar için temel unsurlardandır.

1.11.1. Finansal İstikrar Tanımı

Finansal istikrarın ne olduğu konusunda tam bir fikir birliğine ulaşılamamış olsa da literatürde değişik tanımlamalar yapılmıştır. Buna göre;

Crockett (1997)'e göre finansal istikrar, finansal kurumların yürütmüş oldukları faaliyetleri dışarıdan bir müdahale olmayıp kesintisiz yürütebilmesi ve

katılımcıların işlemlerini piyasada ki fiyatlardan gerçekleştirebilmeleri ile güven unsurunun var olması şeklinde tanımlanabilir (Tiryaki,2012).

Ekonomik değişkenlerin fiyat üzerinde etkili olması ve dolaylı olarak kısa dönemde anlık durumlar nedeni ile piyasaların aşırı tepki vermemesi yani yüksek seviyede dalgalanmaların gerçekleşmemesi istikrarın varlığını göstermektedir. Finansal sistem içinde yer alan araçlar, araçlar, katılımcılar ve kurumların arasındaki yapının düzgün şekilde işlemesi istikrarın göstergesi olabilmektedir. Buna göre finansal istikrar, sisteme karşı olan güvenin oluşması ve devamlılığı olarak tanımlanabilir (Large,2003).

Finansal istikrarsızlık, ekonomi içinde yer alan çeşitli birimlerde yaşanan olumsuzlukların, diğer birimlere sıçraması sonucu bütün finansal sistemi etkilemesi olarak karşımıza çıkabilmektedir. Buna göre finansal sistem içinde oluşan şok durumunda tasarrufların etkilenmemesi ve yatırımlara aktarımının sağlanması ile ekonomide ödeme sisteminin etkin bir şekilde devam etmesi durumunda finansal istikrarın varlığından söz edilebilir (Padoa-Schioppa,2002).

Finansal istikrarsızlığın belirli bir sınırlara bağlı olarak tanımlanması yetersiz kalacaktır. Çünkü finansal sistem içinde dolaylı ve dolaysız birçok unsur barınmaktadır. Bunlar finansal araçlar, organize ve organize olmayan piyasalar, ödeme sistemi, teknolojik altyapı, yasal düzenlemeler, düzenleyici kurumlar, katılımcı psikolojisi, siyasi durum, ekonomik anlayış gibi çeşitli birçok unsur mevcuttur. Tabi ki istikrarsızlığı, finansal sistemin içinde rol alan temel unsurlar oluşturmaktadır.

1.11.2. Finansal İstikrar ve Düzenleyici, Denetleyici Finansal Kurumlar

Finansal istikrarın sağlanmasında finansal sistemin önemli parçasını oluşturan düzenleyici ve yönlendirici kurumların politikaları etkilidir. Bu çerçevede finansal istikrarın makroekonomik dengeler, para ve sermaye piyasaları, düzenleyici ve denetleyici kurumlar çerçevesinde değerlendirilmesi daha uygun olacaktır. Çünkü

finansal istikrarın sağlanabilmesi, piyasalarda oluşabilecek kırılganlıkların tahmin edilmesi ve önüne geçilebilmesi için önleyici ve düzenleyici tedbirlerin alınması ile uygun politikaların üretilebilmesi bakımından yetki sahibi finansal kurumların, sistemin içindeki önemini ve gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır.

Buna göre yetki sahibi finansal kurumlar, reel sektör ile finansal piyasalar arasında kaynakların etkin dağıtılmasında, risklerin yönetilmesinde, iç ve dış şoklara karşı dayanıklılığın artırılmasında önemli bir yere sahiptir. Bu tür durumlarda yetkili kurumlar yaşanabilecek piyasa başarısızlıklarının önüne geçerek finansal sistemin etkin işleyişini sağlayabilmektedir.

1.11.2.1. Finansal İstikrarda Merkez Bankalarının Önemi

Merkez bankalarının ülke ekonomilerindeki temel görevi fiyat istikrarının sağlanmasıdır. Bunu için de bağımsız olarak karar almakta ve hareket etmektedirler. Merkez bankaları, temel görevi dışında finansal istikrarın sağlanmasında önemli etkilere sahiptir. Merkez bankalarının bankalar üzerinde ve ödemeler sisteminde etkili olması, finansal piyasaların işleyişi ve risk yönetimini gerçekleştirme konusunda merkez bankalarına görevler yüklemiştir. Böylece fiyat istikrarı ile birlikte finansal istikrarın da sağlanması ve gözetilmesi zorunlu hale gelmiştir.

Ülke ekonomilerinde Merkez bankaları, likitide kaynağı olması sebebi ile de önemli bir konuma sahiptir. Bundan dolayı merkez bankaları fiyat istikrarını sağlayıcı, para piyasası işlemleri ve makroekonomik istikrar hedeflerinin gerçekleştirilmesi dışında finansal istikrarın sağlanmasını da göz önünde bulundurmalıdır. Buna yönelik olarak da Merkez bankaları başta olmak üzere diğer yetkili kurumlar, fiyat istikrarı ile birlikte finansal istikrarı sağlayıcı politikalar da üretmeleri gerekmektedir.

Padoa-Schioppa (2002) finansal istikrarın sağlanması bakımından merkez bankalarının likitide kaynağı, kamu menfaatleri, bankaların finansal sistemde ağırlığının bulunması sebebi ile bu yönde politikalar uygulamak zorunda olduğunu

ifade etmiştir. Bu yönüyle merkez bankalarının finansal istikrar bakımından fiyat istikrarı araçları dışında; ödemeler sistemi, kriz koordinasyon çalışmaları, acil likitide destekleri, finansal sistem ve kurumlara yönelik politika ve uygulamalar üretmelidir.

Ayrıca Schinasi (2003) merkez bankalarının para arz etme, ödemeler sistemi, finansal sisteme likitide sağlanması, bankacılık sisteminde olan görevi ve finansal krizlerin yayılma etkisi nedeni ile finansal istikrarın sağlanması konusunda temel kurum olduğunu ifade etmiştir.

Buna göre ABD, Kanada, İngiltere, Japonya, Avrupa, Yeni Zelanda ve İsveç Merkez Bankaları'nın amaç ve görevleri arasında ödeme sistemleri, finansal sistemin etkin bir şekilde çalışması ile makroekonomik durumun gözetilmesi de sayılmıştır (Ferguson,2002:13).

Gelişen ve bütünleşen ekonomiler de finansal istikrar ulusal ve uluslararası düzeyde daha çok önem kazanmıştır. 2008 yılında ABD'de başlayan ve tüm piyasalara yayılan kriz merkez bankaları ile düzenleyici ve denetleyici kurumların finansal istikrarın sağlanması bakımından görevlerini daha etkin yerine getirmeleri sonucunu ortaya çıkarmıştır.

1.11.3. Finansal İstikrarı Bozan Nedenler

Finansal istikrarın bozulması finansal kurumlar ve piyasalar ile finansal altyapıdan kaynaklı nedenlerden olabileceği gibi uluslararası makroekonomik gelişmelere bağlı olarak da oluşabilmektedir.

1.11.3.1. Finansal Kurumlar ve Piyasalar

Finansal kurumlar finansal sistem içinde yer alan önemli bir unsurdur. Bundan dolayı finansal istikrarın sağlanmasında önemli etkilere sahiptir. Çünkü finansal kurumların faaliyet stratejileri, risk iştahları ve uygulamaları sonucu

meydana gelebilecek olumsuzluklar zamanla bütün finansal sistemi etkileyerek krize sebebiyet verebilmektedir. Böylece finansal piyasalarda varlıkların fiyatlarında yaşanan aşırı dalgalanmalar ile döviz kurlarındaki oynaklık gibi durumlar finansal piyasalarda olumsuzluklara yol açmakta olup bulaşıcılık etkisi ile diğer piyasalara da sıçrayarak aynı şekilde etkileyebilmektedir.

1.11.3.2. Finansal Alt Yapı

Finansal alt yapının sağlıklı olmaması finansal istikrarı bozucu etki yaratmaktadır. Çünkü finansal kurumlar ile piyasalarda yapılan işlemler nedeni ile ortaya çıkan ödemelerin beklenen zamanda ve hızlı bir şekilde yerine getirilmesi gerekmektedir.

Finansal altyapı sisteminde meydana gelecek olumsuzluklar finansal sistemin bütününe aynı şekilde etkileyecektir. Diğer yandan ülkelerdeki hukuki yapı ve uygulanan muhasebe standartları finansal sisteme güven açısından önemlidir. Öyle ki sistem içindeki taraflar arasında yaşanan uyumsuzlukların iyi bir hukuk yapısına sahip ülkelerde hızlı ve etkin çözümü muhasebesel anlamda bilanço ve diğer mali tabloların verilerinin sağlıklı ve tutarlı oluşturulması ile sağlanabilecektir.

1.11.3.3. Uluslararası Gelişmeler

Ülkeler finansal sistemlerinin sağlıklı işleyişinin ve istikrarın sağlanmasında tek başına yeterli olamamaktadır. Gelişen ve bütünleşen ekonomiler ile finansal piyasalar uluslararası gelişmelerden ve durumlardan etkilenmektedirler. Diğer piyasalardaki varlık ve emtia fiyatlarında meydana gelen değişiklikler, teknolojik yenilikler, özellikle uluslararası piyasaları yönlendirici ekonomilerin uyguladıkları para ve maliye politikaları, siyasi gelişmeler ile buna benzer durumlar ülkelerin finansal istikrarını bozabilmektedir.

1.11.4. Finansal İstikrarın Sürdürülebilirliği ve Düzenleyici, Denetleyici Kurumların İşbirliği

Finansal istikrarın sağlanması durumunda istikrarın sürdürülebilirliği bakımından da bir takım politikaların üretilip uygulanması önem kazanmaktadır. Başta merkez bankaları olmak üzere piyasalar üzerinde düzenleyici ve denetleyici kamu kurumlarının birbiri ile koordineli hareket etmeleri ve gelecekte ortaya çıkabilecek durumları göz önünde bulundurmaları gerekmektedir. Ayrıca finansal istikrarın sürdürülebilmesi amacı ile hangi araçların ve politikaların uygulanacağı konusunda finansal sisteminin bütününe yönelik hareket edilmesi gerekmektedir.

Borio ve Drehmann'nın (2009) 2007 yılında başlayan ve uluslararası hale gelen finansal krizi dikkate alarak; finansal düzenlemelerin ve denetimlerin ihtiyatlı olarak geliştirilmesi, ekonomik görünüm doğrultusunda hareket edilerek söz konusu uygulamaların finansal sistem üzerindeki etkilerinin göz önünde bulundurulmasını belirtmişlerdir. Yine politika yaratıcı ve uygulayıcılarının takdir yetkisine göre hareket etmek yerine belirli bir kurallar içinde hareket etmesi gerektiğini, istikrarın korunması için merkez bankaları ile düzenleme ve denetleme yetkisi olan yetkili kurumların ve farklı konular üzerinde uzmanlaşmış kurum ve kuruluşların dahil olduğu kurumsal bir yapının yaratılması gereğini ifade etmişlerdir.

Böylece verilerin toplanması, finansal sistemin risk ve tehditlerin belirlenmesi, piyasaların gözetlenmesi, ilgili kurum ve kuruluşlara düzenleme ve denetleme konularında önerilerin getirilmesi ile kurumlar arası bilgi paylaşımı sağlanacaktır. Bunun yanı sıra ulusal ve uluslararası düzeyde gelişmeleri takip ederek düzenleme, tedbir, uygulama, karar alma konularında politikalar üretilerek stratejiler belirlenebilecektir.

2007'de başlayan ve uluslararası boyut kazanan finansal krizden sonra ABD 21.07.2010 tarihinde bazı reformları gerçekleştirmiştir. Buna göre Finansal İstikrar Gözetim Komitesi oluşturulmuştur. Ayrıca komitenin faaliyetlerine yardımcı olmak üzere finansal araştırma ofisi kurulmuştur. Komite, finansal ve finans dışı kuruluşlardan kaynaklanabilecek ve istikrarı etkileyecek risklerin tespit edilmesinde,

piyasada disiplinin sağlanmasında ve sistemi tehdit eden olumsuzlukların önüne geçilmesi konusunda görevlendirilmiştir. Komite, Hazine Bakanının başkanlık ettiği finansal sistem üzerinde yetki sahibi kurum ve kuruluşlarının başkanlarından oluşturulmuştur. Komite, kuruluş amacı doğrultusunda piyasaların uyumu, rekabeti, güvenin sağlanması, disiplinin oluşturulması, etkin ve bütünlük çerçevesinde finansal sistemin işleyişinin gözetimini gerçekleştirmektedir (ABD Kongresi <http://thomas.loc.gov/cgi-bin/query/D?c111:6:./temp/~c111E16ZWY>: 30.11.2012).

1.11.5. Türkiye’de Finansal İstikrara Yönelik Çalışmalar

TCMB 2005 yılından itibaren yılda iki kez finansal istikrar raporu yayınlamakta olup raporda finansal istikrar, makroekonomik gelişmeler, finansal sektörün genel yapısı, bankacılık sektörü riskleri ve finansal altyapı konularına yer verilmektedir.

1.11.5.1. Ekonomi Koordinasyon Kurulu

Türkiye’de finansal ve ekonomik istikrara yönelik olarak 28.02.2009 tarihinde 5838 Sayılı Kanun ile Ekonomi Koordinasyon Kurulu (EKK) kurulmuştur. Ekonomi Koordinasyon Kurulu, başbakanın belirleyeceği bakanlardan oluşmaktadır. Kurula, Kurul üyesi olan Başbakan Yardımcısı başkanlık etmektedir. Ayrıca kurul toplantılarına konu ile ilgili bakanlar, kamu görevlileri, sivil toplum kuruluşları, üniversite temsilcileri, özel sektörden katılımcılar davet edilebilmektedir. Kurul ekonomik istikrarın sağlanması amacı ulusal ve uluslararası gelişmeleri takip ederek değerlendirmelerde bulunmakta, gerektiğinde araştırmalar yaptırmakta ve para, kredi, finans, maliye, borçlanma, gelir ve buna benzer ekonomik konularda programlar oluşturularak uygulanması konusunda koordinasyonu sağlamaktadır.

Böylece ekonomide güvenin sağlanması ve tehditlere karşı önlem alınmasını amaçlanmıştır. Gerektiği durumlarda gelir ve giderlerin dengelenmesi konusunda da politikalar üreterek fayda analizleri yaptırmakta ve devlet tarafından sağlanacak

yardımların uygulanması konusunda koordinasyonu sağlamaktadır. Ayrıca kurulun çalışmalarını ve sonuçlarını ilgili bakanlık, kamu kurum ve kuruluşlara bildirerek Başbakan'a sunmaktadır.

1.11.5.2. Finansal İstikrar Komitesi

08.06.2011 tarih ve 27958 sayılı mükerrer RG'de yayınlanan 637 Sayılı KHK ile "Hazine Müsteşarlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun"a ek 4. madde eklenerek finansal istikrar komitesi oluşturulmuştur. Komiteye, Hazine Müsteşarlığının bağlı olduğu bakan başkanlık etmektedir. Komitede ayrıca Hazine Müsteşarı, TCMB başkanı, BDDK başkanı, SPK başkanı ve TMSF başkanı yer almaktadır. Komite gerektiği durumlarda görüşülecek konu ile ilgili olarak diğer bakanları ve kamu görevlilerini davet edebilmektedir.

Komiteye ek 4. madde ile bazı görevler verilmiştir. Komite kamu kurum ve kuruluşlardan veri ve bilgileri elde etmek ve sistemik risk yönetimine ilişkin olarak da politika ve uygulamaların koordinasyonu sağlamaktır. Ayrıca Komite; sisteme yayılacak sistemin risklerin belirlenmesi, gözlenmesi ve oluşabilecek risklerin etkisini azaltıcı önlem ve politikaları tespit ederek ilgili birimlere sistemik risk ile ilgili uyarıda bulunmak ve önerilen politikaların takibini gerçekleştirmektedir. Komite, toplantı sonunda ortaya çıkan sonuçları ve komitenin almış olduğu kararları komite başkanı aracılığı ile Bakanlar Kuruluna sunmakta ve Bakanlar Kurulunda kararlaştırılan tedbirleri de ilgili kamu kurum ve kuruluşları uygulamakla sorumlu tutulmuşlardır.

1.11.5.3. Finansal Sektör Komisyonu

Finansal Sektör Komisyonu 19.10.2005 tarih ve 5411 Sayılı Bankacılık Kanununun 99. maddesi gereği finansal piyasalarda güven ve istikrarın kurulması, bilgi paylaşımı, kurumlar arasında işbirliğinin sağlanması, politikaların belirlenmesi ve finansal piyasaların geliştirilmesine yönelik olarak oluşturulmuştur. Komisyon Kalkınma Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, TCMB, SPK, TMSF, Rekabet Kurulu ve

Borsa İstanbul temsilcilerinden oluşmaktadır. Komisyon en az altı ayda bir toplanmakta ve toplantı sonuçlarını Bakanlar Kuruluna iletmektedir.

1.12. DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE FİNANSAL HİZMETLERE ERİŞİM

Finansal gelişim ve ekonomik büyüme ilişkisini açıklamaya yönelik birçok akademik çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Finansal gelişimin ne olduğu konusu genellikle finansal derinlik kavramı ile açıklanmaya çalışılmıştır. De la Tore (2007) finansal gelişimin açıklanması hususunda finansal istikrar, finansal çeşitlik, finansal hizmetlere erişim/kullanım gibi unsurların dikkate alınması gerektiğini belirtmiştir. Finansal erişimin ve kullanımının günümüzde oldukça önemli olup, finansal gelişimin ölçülmesinde önemli bir unsurdur.

1.12.1. Finansal Erişimin Tanımı ve Unsurları

Finansal erişimin tanımı literatürde finansal hizmetlerin kullanımında fiyat ve fiyat dışında engellerin olmaması olarak tanımlanmaktadır. Finansal erişim ölçüsü olarak da bir banka veya herhangi bir finansal kurumda herhangi bir hesabı bulunan yetişkin kişilerin nüfusun toplamına oranı olarak ifade edilmektedir. Buna göre finansal erişimi bir ülke sınırları dahilinde kişi ve kurumların herhangi bir finansal kurumda açtıkları hesapların miktarı olarak tanımlayabiliriz (TCMB, 2011a).

Ancak Honohan (2006) kişi başına mevduat, kredi gibi hesapların kişi başına fazlalık gösterme ihtimali üzerinde durmuş, kişinin bir bankada birden fazla çeşitli hesaplarının olabileceğini ifade etmiştir. Örnek olarak ise Çin’de bulunan ICBC bankasının 150 milyon müşterisi olmasına rağmen 400 milyon hesap olduğu ve fazla bulunan hesapların birçoğunun fiilen kullanılmadığını belirtmiştir.

Finansal hizmetler ve erişimin unsurları için birçok tanım yapılmıştır. Bodie ve Merton (1995) finansal erişimin unsurlarını; finansal hizmetlerin varlığı, maliyeti, kalitesi ve çeşitliliği olarak belirlemiştir Morduch (1999) ise güvenilirlik, erişimin kolaylığı, sürekliliği ve ihtiyaca uygunluk olarak sıralamıştır (TCMB,2011a).

1.12.2. Finansal Erişimin Olumlu Etkileri

Honohan (2006) finansal hizmetlerin erişimi ve kullanımının ekonomik büyümeye olumlu katkılarının olduğunu açıklamıştır. Burgess ve Pande (2005) Hindistan’da finansal hizmetlere erişimin ve kullanımı üzerinde yaptıkları araştırmada kırsal bölgelerde finansal erişim ve kullanımının yüzde bir oranında artmasının yoksulluk üzerinde yüzde 0,34 oranında azaltıcı etki yarattığını ortaya koymuşlardır. Ayrıca finansal erişimin sağlanmasının gelir dağılımı üzerine önemli etkileri olduğu yapılan çalışmalarda ortaya çıkmıştır (TCMB, 2011a).

Beck vd. (2005) yapmış oldukları çalışmalar sonucunda ekonomilerin seviyesi arttıkça kişi başına düşen kredi hesabının arttığı ve ortalama kredi tutarının düştüğünü gözlemlemişlerdir. Ayrıca kişi başına düşen şube sayısı, ATM, kredi hesabı ve mevduat hesaplarının sayısının kişi başı milli gelir ile orantılı olduğunu ve gelir düzeyi arttıkça ortalama kredi ve mevduat tutarlarının düştüğünü böylece finansal hizmetlerin toplumun tabanına yayıldığı sonucuna ulaşmışlardır.

Bunun dışında finansal erişimin çeşitliliğinin artırılması rekabetin artmasını sağlamakta böylece kaynakların kullanımı üzerinde olumlu etkiler yaratmaktadır. Kişilerin eğitim, sağlık, elektrik, su, mal/hizmet alımı gibi ödeme hizmetlerinin finansal erişim ve kullanımı ile gerçekleştirmesi hız, zaman ve maliyet bakımından fayda sağlamaktadır.

Finansal erişim ve kullanımın yaygınlaşması ticari kurumlar ve kişilerin finansman ihtiyacını karşılama ve ulaşımında kolaylıklar sağlamaktadır. Finansal erişimin olmaması durumunda ticari kurumlar finansman ihtiyaçlarını genellikle özkaynaklarından karşılamakta ya da tefeci gibi kişilerden elde etmeye çalışmaktadır. Bu durum kişiler içinde geçerli olup genellikle tefecilerden ve yakın çevresinden ihtiyacı olan finansmanı sağladığı görülmektedir.

OECD (2005)’nin yapmış olduğu araştırmalarda, finansal sistemin sağlıklı kurulabilmesi, kişi ve kurumların finansal sisteme dahil edilmesinin ülke ekonomisi için yarar sağladığını göstermektedir. Böylece tasarruf seviyesinin yükselmesi ve sermaye birikiminin oluşmasını dolayısı ile ekonomiye katkı sunarak istihdam ve

refah düzeyini artırmaktadır. Ayrıca finansal hizmetlerin kullanılması ile birlikte finansman maliyetleri düşmekte yasal olarak da kişiler ve kurumlar koruma altına alınmaktadır.

1.12.3. Finansal Erişimin ve Kullanımının Göstergeleri

Finansal erişimin göstergeleri olarak; hizmet birimlerinin ülke sınırları içindeki dağılımı, bölgeler bazında nüfusun kullanımına yetecek kadar fiziki birimlerin varlığı ve uzaklığı gibi konular göz önünde bulundurulmaktadır. Ancak gelişen teknoloji ve iletişim ile birlikte artık interaktif olarak da göstergeler bulunmaktadır. Bunlar internet, cep telefonu, tablet, televizyon gibi teknolojik araçlar vasıtası ile gerçekleşmektedir. Hatta finansal araçların fiziki ve interaktif birimleri dışında mal/hizmet alımı yaptığı ve seyahat edilen yerdeki anlaşmalı yerlerden finansal hizmetlere erişim mümkün bulunmaktadır.

Beck vd. (2005) finansal hizmetlere erişim göstergeleri konusunda ülke sınırları içinde bulunan finansal hizmet birimlerinin kullanıcıları ile arasındaki ortalama mesafelerin olması gerektiğini belirtmiştir.

Peachey ve Roe (2006) finansal kullanımın belirlenmesinde sadece banka ve buna benzer finans kurumlarının sağladığı hizmetlerin değil sigorta şirketleri, kredi kooperatifleri, posta bankaları gibi kuruluşlarında vermiş olduğu hizmetlerin göz önünde bulundurulması gerektiğini; çünkü 27 ülkede toplam hesap sayısı posta bankalarındaki hesapların yüzde ellisinden az olduğunu belirtmişlerdir.

Gelişmekte olan ülkelerde finansal sistemin en büyük parçasını bankalar oluşturmaktadır. Böylece gelişmekte olan ülkeler için finansal erişim ve kullanımının göstergesi bankalar üzerinden değerlendirilmektedir.

Ülke nüfusunun bir kısmının finansal sistem dışında kalması ekonomik büyüme konusunda olumsuz etkiler yaratmaktadır. Gelişmiş ülkelerde finansal hizmetlere erişim yüzde 80'in üstünde iken Afrika ülkelerinde bu oran yüzde 20'nin altına inmektedir. Dünya Bankası tarafından yapılan finansal erişim ölçülmesinde

(2007) dünya ortalaması yüzde 41 seviyesinde iken Türkiye için bu durum yüzde 41 olarak gerçekleşmiştir. Buna göre Türkiye’de yetişkin kişilerin yarısından fazlasının finansal sistem dışında yer aldığı görülmektedir. OECD ülkeleri bakımından değerlendirildiğinde ise erişim ortalaması yüzde 90 olup gelişmekte olan ülkelerin ortalaması yüzde 26 olarak tespit edilmiştir. Buna göre Türkiye finansal erişim konusunda dünya ortalamasının üzerinde yer almasına rağmen gelişmiş ülke ve AB ülkeleri ile değerlendirildiğinde ise oldukça altında yer almaktadır (TCMB,2011a).

Ayrıca Dünya Bankası tarafından yürütülen çalışmalara göre şube ve ATM sayılarının dağılımları Türkiye’de dünya ortalamasının altında olduğu görülmüştür. Bunun dışında 2003 yılı verileri ile finansal gelişmişlik göstergesi olarak baz alınan özel kesim tarafından kullanılan kredinin milli gelire oranı değerlendirildiğinde dünya ortalaması yüzde 56 iken Türkiye’de yüzde 17 olarak gerçekleşmiştir (TCMB,2011a).

1.12.4. Finansal Hizmetlere Erişimin Önündeki Engeller ve Türkiye

Finansal hizmetlerin erişiminin önünde sosyal, kültürel, ekonomik gibi engelleyici unsurlar bulunabilmektedir. Bundan dolayı finansal hizmetlerin yeteri kadar bulunması halinde bile finansal hizmetlerden faydalanma ve kullanma oranları düşük seviyelerde gerçekleşebilmektedir.

Beck vd. (2006) bu konu üzerine 58 ülkede bulunan 193 banka üzerinde finansal hizmet kullanıcılarının mevduat, kredi ve ödemeler türünde anket çalışması gerçekleştirerek karşılaşılan engelleri belirlemeye çalışmıştır. Anket sonucunda finansal hizmetlere erişimin engellerini fiziki erişim, maliyet ve bürokrasi olmak üzere ana başlıklara ayırmıştır. Buna göre fiziki erişimin engellerini; hizmet birimlerinin sayısı, maliyet engellerini; gerçekleştirmiş oldukları işlem masrafları, bürokrasi engellerini ise finansal hizmetlerden faydalanmak için gerekli belge, işlem zamanı ve diğer bürokratik şartlar olarak belirlemişlerdir.

1.12.4.1. Fiziki Erişim

Beck vd. (2006) fiziki engelleri değerlendirmesinde mevduat hesabı açılabilen hizmet birimlerini araştırmış ve genel merkezde açılabilen hesap için 1 puan, genel merkez ve şubede açılabiliyorsa 2 puan, hem genel merkez hem şube ve diğer yollar (internet, telefon vb.) ile açılabiliyor ise 3 puan vererek değerlendirmede bulunmuş ve Türkiye'nin puanı 2,20 olarak gerçekleşerek dünya ortalaması olan 2,14 puanın üzerinde gerçekleşmiştir. Buna göre Türkiye'de kişilerin en az 2 farklı seçenek ile hesap açabildikleri belirlenmiştir.

Finansal hizmetlere erişimde krediler bakımından değerlendirildiğinde Beck vd'nin (2006) anket çalışmasında kredi başvurusu yapılabilecek hizmet birimlerinin Türkiye ortalaması 4,15 olarak dünya ortalaması olan 3,23'ün üstündedir. Türkiye'de kredi başvurularının birçok seçenek ile gerçekleştirilebildiği görülmektedir.

1.12.4.2. Maliyet

Beck vd. (2006) Finansal erişim engellerinden işlem maliyeti kapsamında bir mevduat hesabı açmak için gerekli olan en az tutarın kişi başı milli gelire oranı ile kullanıcılardan istenen yıllık hesap işletim ücretlerini çerçevesinde incelemiştir.

Buna göre yapılan çalışmada mevduat hesabı açmak için gerekli olan en az tutarın kişi başı milli gelire dünya ortalaması 10,9 olarak tespit etmiş olup Türkiye'de mevduat hesabı açmak için herhangi bir tutar talebi istenmemektedir. Türkiye'de yıllık hesap işletim ücreti bakımından değerlendirildiğinde ise işletim ücretlerinin kişi başı milli gelire oranı 0,3 olarak gerçekleşerek dünya ortalaması ile denk olarak gerçekleşmiştir.

Bir başka finansal erişim hizmeti olan ödeme işlemleri bakımından değerlendirilmeye tabi tutulduğunda ise maliyet unsurunun bu hizmete erişiminde büyük önem taşıdığı sonucuna ulaşılmıştır. Beck vd. (2006) 58 ülkede yapmış olduğu araştırma sonucunda uluslararası para transferi için bankaların talep ettikleri

masraf transfer tutarının yüzdesi hesabı ile 58 ülkenin ortalaması yüzde 6,33 olarak tespit edilmiş iken Türkiye’de bu oran yüzde 6,34 olarak belirlenmiştir.

Krediler hizmetleri işlem maliyetleri bakımından incelendiğinde ise tüketici kredisi hizmetinden faydalanabilmek için kullanıcıların üstlenmiş olduğu oranın dünya ortalaması yüzde 3.07 iken Türkiye’de bu oran yüzde 0,95 seviyesinde gerçekleşmiştir. KOBİ’ler bakımından değerlendirildiğinde ise dünya ortalaması yüzde 4,67 iken Türkiye’de üstlenmiş oldukları masraf oranları ortalama yüzde 1,41 seviyesinde olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Türkiye bakımından değerlendirildiğinde maliyetlerin finansal hizmetlere erişimi bakımından çok fazla önemli bir engel teşkil etmediği söylenebilir.

1.12.4.3. Bürokrasi

Beck vd. (2006) Finansal hizmetlere erişimin engellerinden kabul edilen bürokratik süreci incelendiğinde ise ülkelere göre uygulamalar farklılık göstermektedir. Bazı ülkeler mevduat hesap açılışlarında kişilerin nüfus bilgilerini isterken bazı ülkeler ek olarak maaş bordrosu, adres belgesi, referans mektubu ve buna benzer çeşitli belge ve bilgiler talep etmektedir. Türkiye’de bankalarca mevduat hesabı açmak için istenen belge ortalaması 3,2 adet ile en çok belge talep eden ülkelerde 16. sırada yer almıştır.

Bürokratik engeller kredi hizmetleri için değerlendirildiğinde ise dünyada kredinin sonuçlandırılması kişiler bakımından ortalama 4 gün iken bu oran Türkiye’de ortalama 3 gündür. KOBİ’ler bakımından değerlendirildiğinde ise dünyada kredi sonuçlandırma ortalaması 11,03 gün olarak belirlenmesine karşın Türkiye’de bu oran ortalama 4,6 gün olarak belirlenmiştir.

1.12.4.4. Kültür

Finansal hizmete erişim imkanları oldukça elverişli olan ülkelerde toplumun kültürü, inanişı, alışkanlıkları, endişesi, eğitimi gibi nedenlere bağlı olarak sunulan finansal hizmetlerden faydalanma konusunda çekingen davranabilmektedirler.

1.12.4.5. Türkiye’de Finansal Hizmetlere Erişimin nndeki Engeller

Dünya Bankası 2008 yılında Türkiye’de finansal hizmetlere erişim ile ilgili olarak anket çalışması yapmıştır. Türkiye’deki şirket yöneticilerine büyüme ve yatırımlarının önündeki engellerin neler olduğu sorulmuştur. Anket sonucunda büyüme ve yatırımların önündeki en büyük engelin finansal hizmetlere erişimin olduğu görülmektedir. Buna göre ankete katılan firmaların yüzde 26’sı finansman sorununu, yüzde 18’i vergi yükünü, yüzde 17’si ise siyasi istikrarsızlığı finansal erişimin önündeki önemli engeller olarak görmektedir.

Ekonominin gelişmesi için yatırımların yapılması dolayısı ile istihdamın artması ile büyüme sağlanabilecektir. Anket sonuçlarına göre Türkiye’de firmaların büyümesinde ve yatırım yapılmasında en büyük engelin finansman olduğu görülmektedir. Dünya bankasının sınıflandırması bakımından Doğu Avrupa/Orta Asya lkeleri ve OECD lkeleri ile karşılaştırıldığında Türkiye finansman sorununu çok hissedilen ülkeler arasındadır.

Türkiye’de faaliyette bulunan firmalar arasında yerli firmalar yabancı firmalara oranla finansal hizmetlere erişimde daha fazla sıkıntı yaşamaktadır. Ayrıca KOBİ’lerin finansal erişimi büyük firmalara göre daha düşük olduğu anlaşılmıştır. Küçük firmaların yüzde 16’sı, büyük firmaların ise yüzde 10’u finansman ihtiyaını büyümelerinin en büyük engeli olarak görmektedir.

Türkiye’de finansal hizmetlere erişimin önündeki engellerin; kamunun borlanmasıyla bankaların portföylerinde kamuya ait menkul kıymet bulundurması, iş hayatında ağırlıklı olarak KOBİ’lerin faaliyet göstermesi, gelir dağılımındaki

dengelesizlikler, belirli yaş gruplarına erişimin sağlanması, yeteri kadar hizmet biriminin bulunmaması ve buna benzer etmenler olduğu söylenebilir.

Bunun dışında finansal erişimin ve kullanımın üzerinde makroekonomik dengelesizlik, sisteme olan güven gibi etkenler önem arz etmektedir. Finansal erişimin istenilen düzeye getirilebilmesi için; makroekonomik göstergelerin olumlu ve dengeli hale getirilerek istikrar kazandırılması gerekmektedir. Çünkü finansal erişimin temelinde makroekonomik istikrar dolayısı ile de güven yatmaktadır. Kamunun finansal piyasalardaki borç yükünün azaltılması erişimin önünü açıcı etki yaratacaktır.

1.12.5. Finansal Erişim ve Kullanımı Artırma Yolları

Gelişen teknoloji ile birlikte iletişim ve bilişim bakımından sürekli olarak sınırlar genişlemektedir. Güvenlik, zaman, maliyet ve yasal düzenlemeler gibi konularda gerekli politikaların oluşturulması, düzenlemelerin gerçekleştirilmesi ve teknolojinin de dahil edilmesi ile birlikte finansal erişim ile kullanımın yaygınlaştırılması sağlanmakta ve finansal sistemin içine kullanıcıların çekebilmesi mümkün olabilmektedir.

1.12.5.1. Finansal Kurumların Yaygınlaştırılması

Peachy ve Roe (2004) coğrafik olarak uzak olan ve kullanıcı hakkında bilgiye zor ulaşıldığı yerler için coğrafya ve topluma hakim mikro finans kurumları ve buna benzer kurumlarla iş birliği yapılması finansal erişim ve kullanım konusunda olumlu katkısı olduğunu belirtmiştir. Ayrıca ‘‘posta bankaları ‘‘ fikri dünya genelinde ortaya çıkmış ve oldukça da uygulama alanı bulmuştur. Bankaların finansal birimleri ülke sınırları içinde yeteri kadar ve orantılı dağılamamaktadır. Buna karşın postaneler birçok yerleşim alanında mevcut olmaları, şube sisteminin olması, teknolojiden faydalanması ile basit finansal hizmetleri sunabilecek durumda olabilmektedirler.

Finansal hizmetlere erişimin artırılması bakımından gelişen teknoloji ve bilişim sayesinde çok farklı finansal hizmet birimleri oluşturularak marketler, büfeler, mağazalar, kafeler, petrol istasyonları ve buna benzer yerlerde basit finansal hizmetler, yani belli limitlerde kredi kullanma, para transferi, döviz bozdurulması gibi işlemlerin yapılabilmesine imkan verilmiştir.

İnternet, akıllı cep telefonları, tablet bilgisayarlar, akıllı televizyonların yaygınlaşması ve finansal hizmet sağlayıcılarında teknolojik gelişmelere uyum sağlaması ile birlikte finansal erişim ve kullanımı konusunda oldukça olumlu etkiler yaratmaktadır. Böylece erişim oldukça hızlı, kolay ve pratik gerçekleştirilerek para transferi, yatırım işlemleri, hesap incelemeleri, kredi başvuruları, hesap açma veya kapatma ve buna benzer birçok işlem yapabilme imkanı ortaya çıkmıştır.

1.12.5.2. Yasal ve İdari Düzenlemeler

Finansal erişim ve kullanımın artırılabilmesi ve süreklilik kazandırılması noktasında başta devlet olmak üzere kamu ile özel kurum ve kuruluşlara önemli görevler düşmektedir. Devletin, özel kurumları kapsayacak şekilde finansal erişimi sağlayacak altyapının oluşturulması için politikalar üretmesi gerekmektedir. Bunun yanı sıra finansal hizmetlerin kullanımı konusunda da kişiler ve kurumları eğitici, yönlendirici gerekirse zorlayıcı politikalar üretebilmesi, bununla birlikte etkin bir denetim ve gözetim mekanizmasının oluşturulması gerekmektedir.

Ülkeler gelişen teknoloji ve bilişim ile belli parasal limitler ya da belli parasal konularda bankalar ile finansal kuruluşlar üzerinden işlem yapma zorunluluğu getirilerek kayıt dışı ekonominin önüne geçmeye çalışmaktadır. Ayrıca finansal hizmetlerin kullanımı konusunda baskı ile kullanma alışkanlığı yaratılabilmektedir.

ABD’de özel bankalar, konut sahibi olmayı teşvik edici tasarruf uygulamaları geliştirilerek kişileri düzenli şekilde tasarruf yapmaya yönlendirmektedirler. Ayrıca geliştirilen bu programa dahil olan kişilere finansal eğitim verilerek bilinç oluşturulmaya çalışılmıştır. Diğer taraftan okullarda öğrencilere yatırım ve tasarruflar

hakkında dersler verilmektedir. Yine bankalarda bireysel gelişim hesapları (Individual Development Account) uygulaması geliştirilmiş, buna göre düşük gelire sahip kişilere 2.000 ABD Doları kadar tasarrufa karşılık devlet destekleri verilmesi öngörülmüştür. Böylece tasarruf özendirilmekte olup bu kişilere finansal eğitim ve yatırım danışmanlık hizmetleri ücretsiz olarak sunulmaktadır (TCMB, 2011a).

Türkiye’de 31 Temmuz 2007 tarihinde TCMB, Maliye Bakanlığı ve Hazine Müsteşarlığı arasından yapılan anlaşma gereği genel bütçe kapsamında kamu idarelerinin nakit ihtiyaçlarının belirlenmesi, ödenme talimatlarının gerçekleştirilmesi Kamu Elektronik Ödeme Sistemleri aracılığı ile gerçekleştirilmektedir. Böylece merkez ve taşra muhasebe birimlerinin ödeme ve tahsilat işlemleri tek bir yerden elektronik olarak gerçekleştirilmeye başlanmıştır.

01.11.2008 tarihinden itibaren ikametgah olarak kullanılan gayrimenkuller için kiracıların aylık 500 TL ve üzeri gerçekleştirmiş oldukları kira bedellerini banka veya postane aracılığı ile ödeme zorunluluğu getirilmiştir. İşyeri için ise herhangi bir tutar sınırlaması olmaksızın banka ve postaneler aracılığı ile gerçekleştirilmesi zorunlu tutulmuştur. Böylece kayıt dışı ekonominin en aza indirgenmesi ve fonların finansal sistem içine dahil edilmesi amaçlanmıştır.

01.01.2009 tarihinden itibaren de işyeri bazında belli bir çalışan sınırı bakımından; işçi, gazeteci, gemi çalışanlarının ücret ve ücret dışı aldıkları ödemelerin bankalar aracılığı ile gerçekleştirilmesi zorunlu tutulmuştur. Yine böylece kayıt dışı ekonominin en aza indirgenmesi ve çalışanların finansal hizmetlere erişim ve kullanımının yaygınlaştırılması amaçlanmaktadır.

Türkiye’de yasal düzenlemelerle bireysel emeklilik sözleşmesi imzalanmasına karşılık olarak bordro üzerinden vergi indirimi imkanı getirilmiş daha sonra da yatırılan her yüz lira için devlet katkısı sistemine geçilmiştir. Bunun yanında özel sağlık sigortası yaptıran kişilere bordro üzerinden belli bir oranda vergi indirim imkanı tanınmıştır. İşverenler bakımından da çalıştırdıkları işçiler için üstlenilen bu giderlerin vergi matrahından indirebilme imkanı tanınmıştır.

1.12.5.3. Rekabet

Ülkeler, finansal sistem içinde yer alan aracı kuruluş, bankalar, finansal kiralama, faktoring gibi kurumlar arasında rekabeti artırıcı çalışmalar gerçekleştirmelidir. Böylece artan rekabet olgusu ile finansal hizmetlerin maliyetleri düşük seviyelere inecektir. Bununla birlikte özel kurumlar tarafından daha etkin hizmet politikaları oluşacak, ihtiyaçlara yönelik ürün ve hizmetler ile finansal hizmetlerin daha fazla kişiye ulaştırılması sağlanabilecektir.

Örneğin 2004 yılında G.Afrika’da bankacılıkta yaşanan rekabet sonunda bankalar; siyahi kullanıcılara özel, maliyeti düşük, işlem ve erişim kolaylığı sağlayan uygulamalar geliştirilmiştir. Bu çerçevede hizmet ağını genişletmek için de postaneler ile protokoller düzenlemiş olup G.Afrika para birimi ile 2028 Rand gibi küçük tutar karşılığında hesap açma imkanları getirmişlerdir. Böylece 13 milyon potansiyel kullanıcılar finansal sistemin içine çekilmiştir. Yine G.Afrika’da Standard Bank isimli banka “E-bank” adında finansal hizmet sunmuştur. Bu hizmetin en önemli özelliği basit olması ve ülke sınırlarında konuşulan lehçeleri bilen çalışanların bulunmasıdır (TCMB, 2011a).

Yurtiçine yabancı finansal kurumların girişi, yurtiçi piyasalar açısından birtakım avantajlar getirebilmektedir. Isik ve Hassan (2002 ve 2003)’na göre piyasaya giren finansal kuruluşların beraberinde kullandıkları teknolojiyi getirmeleri ve rekabetin artması nedeni ile daha küçük ölçekli finansal kurumların farklı kullanıcılara yönelmesi sağlanabilecektir (TCMB, 2011a).

1.12.5.4. Bilgi ve Gözetim

Finansal kurumlar, sunmuş olduğu hizmetlerinden faydalanılması konusunda risk unsurunu göz önünde tutmaktadır. Bu durumda risk unsurunu azaltıcı etkenlerden bilgi toplama, kullanıcıların faaliyet ve geçmiş dönemlerdeki davranışları önem arz etmektedir. Çünkü riski belirleyen bu etmenlerin bilinmemesi ve ulaşılamaması durumunda finansal kurumlar sunmuş oldukları hizmetleri

kullanıcılara faydalandırılması konusunda çekingen davranabilmekte veya risk primini yüksek belirleyebilmektedir.

Kamu kurumları tarafından kullanıcılar hakkında bir sicil sistemi oluşturularak, bilgi edinmeyi kolaylaştırıcı, geçmiş kredi bilgileri ve faaliyetlerine dair bilgileri kayıt altına alarak finansal sistem içinde paylaşılması ile bu gibi durumların önüne geçilebilecektir.

1.12.5.5. Sürekli Finansal Eğitim

Yapılan araştırmalar ve anketler eğitim seviyesi ile finansal hizmetlerden faydalanma ve kullanma konusunda yakın bir ilişki ortaya koymuştur. Eğitim seviyesi yükseldikçe finansal hizmetlerden faydalanma, kullanma ve tasarruf oranlarının yükseldiği gözlenmiştir.

Türkiye’de finansal konularda bilincin oluşturulması için eğitimlerin verilmesi gerekmektedir. Ayrıca tasarruf bilinci yerleştirilmesi bakımından da eğitime okullardan başlanarak seminer, konferans, basılı, yazılı, internet yayınları, danışmanlık ve destek hizmetleri ve kurslar aracılığı ile sürekli eğitim faaliyeti devam etmelidir.

Finansal eğitimin nelerden oluştuğundan bahsederek finansal erişimin ve kullanımın geliştirilmesi, finansal konularda bilgi düzeyinin artırılması, kişilerin tüketim, yatırım ve tasarruf gibi konuları içinde barındırmaktadır.

Finansal eğitim önemi günümüzdeki dünyada oldukça önemlidir. Dolayısı ile finansal gelişmişliğin ve ekonomik büyümenin istenilen düzeyde olması için temel olarak finansal bilgi birikiminin oluşturulması gerekmektedir. Öyle ki finansal sistemde yer alan kişilerin tercih ve kararlarında riskleri belirleyebilmesi, karmaşık olan ve derinleşen piyasalarda ürünlerin işlevlerinin bilinmesi, gelecekleri hakkında yapılan borçlanma ve borç vermelerinde öngörülerde bulunabilmesi, finansal erişimin neler olduğu nasıl kullanılması gerektiği konularda yeterli düzeyde farkında olunması gerekmektedir.

1.13. TÜRKİYE’DE FİNANSAL EĞİTİM VE FİNANSAL OKUR - YAZARLIK

1.13.1. Finansal Eğitim

Finansal hizmetlere erişimin, kullanımının geliştirilmesi ve sürekliliğinin sağlanmasında finansal eğitim önemli yer tutmaktadır. Kişi ve kurumların finansal sistemde hızlı artan, değişen ürün ve hizmetlerin hakkında bilgisi, sorumlulukları, karşılaşılabilecekleri riskler gibi konularda finansal okur-yazarlık ya da finansal yeterlilik önem kazanmaktadır.

OECD tarafından finansal eğitim, *“Finansal eğitim, tüketicilerin, yatırımcıların finansal ürün ve kavramları kavrayışlarını geliştiren, bilgilendirme ve öğretim yoluyla finansal riskler ve fırsatların farkında olmalarını, bilinçli seçimler yapmalarını, yardım için nereye başvuracaklarını öğrenmelerini, finansal refahlarını geliştirecek bir güven ve yetenek geliştirmelerini sağlayan süreçtir”* olarak tanımlanmıştır (OECD, 2008).

Yine OECD’ye göre banka hesabına gerek duyulmaması ve kullanılacağı bilinmemesi, düşük maliyet ve zaman faydasını bilememek, finansal okur-yazar olunmaması, finansal konulara güvensizlik, geçmişte yaşanan olumsuz tecrübeler ve şüphe finansal erişim konusunda olumsuz etki yaratmaktadır. Ancak finansal eğitim ile kişilerin tasarruflarının arttırılması ve finansal bilincin oluşturulabilmesi mümkün olabilmektedir.

Finansal eğitim ile kişilerin refah düzeylerinin arttırılması, finansal istikrarın sağlanması ve ekonominin gelişmesi konularında katkılar sağlamaktadır. Öyle ki finansal eğitim sonucu oluşan bilgi birikimi vasıtası ile kişilerin finansal ürün ve hizmetlerin neler olduğu hakkında bilgisinin olması, etkin olarak kullanılması ve rasyonel seçimler yapabilmeleri sağlanabilmektedir. Ayrıca finansal eğitimle kişilerin bütçe yönetimi, borçlanma ve yatırım konularında düzgün kararlar alabilmekle birlikte hak ve yükümlülüklerinin neler olduğu konusunda da bilgi sahibi olmaktadır.

Kişilerden başlayan finansal eğitimin finansal sisteme olumlu yansımaları olacaktır. Kişilerin bilinçli birer yatırımcı, tüketici, kullanıcı olması ile finansal piyasalarda etkinliğin ve rekabetin artmasına neden olacaktır. Yine kişilerin yeterli bilgi birikime sahip olması, hak ve yükümlülüklerin bilinmesini artıracak böylece finansal piyasalarda şeffaflık, kamunun aydınlatılması gelişecektir.

Kişilerin eğitim sonucu artan istek ve talepleri doğrultusunda piyasalarda ürün ve hizmet çeşitliliği artacak, tasarruf ve yatırım oranları daha yüksek seviyeye çıkacaktır. Artan tasarrufların firmaların finansmanında kullanılması sonucu yatırımların artmasına ve istihdama olumlu etkileri olacaktır. Yetkili kurumların denetim faaliyetlerini yürütmesinde eğitilmiş kişiler kolaylık sağlayarak kaynak dağılımı ve kullanımı konusunda etkin bir denetim mekanizması oluşacaktır.

Finansal yeterliliğin oluşması amacı ile ülkeler politikalar geliştirerek kurum ve kuruluşlar vasıtası ile finansal yeterliliğin kazanılması konusunda çalışmalar yapmaktadırlar. Türkiye açısından değerlendirildiğinde ise finansal sistem içinde yer alan kurumlar belirli bir yeterliliğin oluşması için bir takım çalışmalar yürütmektedirler. Yapılan bu çalışmalar birbirinden bağımsız gerçekleştirilmekte olup yaygınlığın artırılması ve bilincin oluşturulması bakımından da belirli bir ülke politikasının oluşturulması ve bu doğrultuda hareket edilmesi gerekmektedir.

1.13.2. Finansal Okur – Yazarlık Araştırması

Dünya Bankası tarafından 12 ülkede uygulanan “Finansal Yeterlilik Araştırması” Dünya Bankası ve SPK tarafından ortaklaşa çalışma yürütülerek Türkiye için de araştırma yapılmış ve ön sonuçlar açıklanmıştır. Ortaya çıkan ön sonuçların SPK’nın Finansal Eğitim Ulusal Stratejisi ve Eylem Planı çalışmaları çerçevesinde okur-yazarlık oranının belirlenmesinde ölçüt olarak kullanılması düşünülmüştür. Araştırma 21 Nisan – 4 Temmuz 2012 tarihleri arasında, 12 bölgede, 40 il ve 142 ilçede gerçekleştirilmiştir. Araştırma oransal örnekleme yolu ile seçilen 3009 yetişkin kişiler üzerinden birebir konuşma tekniği ile gerçekleştirilmiş olup kişiler ile yapılan her bir görüşme 37 dakika sürmüştür.

Yapılan araştırmada Türk halkının finansal okur-yazarlığı, bütçe yönetimi ve borçlanması, finansal planlama, finansal ürün seçimi, finansal tutumu, davranış ve eğilimleri, katılımcıların sosyo-ekonomik durumu, finansal bilgi edinimi ve ihtiyacı konuları ele alınarak incelemeye tabi tutulmuştur.

1.13.2.1. Finansal Okur - Yazarlık

Ankete katılan kişilere basit faiz ile ilgili olarak “Beş kardeşe 1000 TL tutarında bir para verildiğini düşünün, bu para kardeşler arasında eşit dağıtılırsa her bir kardeş ne kadar para alır?” sorusu yöneltilmiştir. Görüşülen kişilerin yüzde 84’ü basit bölme işlemine doğru, geriye kalan yüzde 11’i bilmediğini, yüzde 4’ü yanlış, yüzde 1’i ise yanıt vermemiştir.

Ankete katılan kişilere faiz kavramı ile ilgili olarak “Arkadaşınıza akşam 25 TL borç verdiniz, o da ertesi gün size 25 TL geri verdi. Arkadaşınız bu borç için ne kadar faiz ödedi?” sorusu yöneltilmiştir. Görüşülen kişilerin yüzde 72’si doğru, yüzde 22’si bilmediğini, yüzde 3’ü yanlış, yüzde 3’ü de soruyu yanıtlayamamışlardır.

Basit faizle ilgili olarak katılımcılara “Vadeli mevduat hesabına senelik yüzde 2 faizle 100 TL yatırdığımızı düşünün. Birinci senenin sonunda yatırılan faizle beraber hesabınızda ne kadar para olur?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların yüzde 36’sı soruyu doğru yanıtlamışlardır. Kişilere yönetilen soru üzerinden bileşik faiz hesabı yeteneğini ölçülmesi için ‘‘Bu hesapta beş senenin sonunda ne kadar para olur?’’ sorusu yöneltilmiştir. Verilen yanıtların yüzde 26,1 doğru olup geri kalanlar yanıtlayamamışlardır. Ayrıca yöneltilen sorulara verilen doğru yanıt oranları gelir düzeyi yükseldikçe artış gösterdiği tespit edilmiştir.

1.13.2.2. Bütçe Yönetimi ve Borçlanma

Ankete katılan kişilere “Gıda ve diğer zorunlu harcamalar ödendikten sonra elinizde para kaldığı oluyor mu?” sorusu yönetilmiş ve yanıtların yüzde 61’i hayır, yüzde 38’i evet, yüzde 1’i ise bilmiyorum şeklinde olmuştur.

Harcama dışında kişilerin elinde kalan para ile ilgili olarak “Hanenizde kalan parayla ne yapılır?” sorusu yöneltilmiştir. Yanıtların yüzde 15,5’i acil öngörülmeleyen durumlar ve sağlık harcamaları için biriktireceğini, yüzde 12,9’u zorunlu olmayan giderler için harcayacağını, yüzde 9,8’i para biriktireceğini, yüzde 18,2’si gıda ve diğer zorunlu harcamalar için ayıracağını, yüzde 8,2’si gelir dalgalanmalarından etkilenmemek için biriktireceğini, yüzde 7,2’si belirlenen bir harcama için biriktireceğini, yüzde 7,1’i gıda ve diğer zorunlu harcamalar için daha çok harcayacağını, yüzde 6,5’i borçlarını ödeyeceğini, yüzde 4,1’si mal ve varlıklara yatırım yapacağını, 3,7’si işyerine yatırım yapacağını, 3,4’ü aile üyeleri ile paylaşacağı yanıtlarını vermişlerdir.

Zorunlu harcama kalemlerini karşılamak için kredi veya borç kullanılması konusunda “Siz ve haneniz şimdiye kadar hiç paranın yetmemesi nedeniyle gıda veya diğer zorunlu harcama kalemlerini karşılamak için kredi veya borç para kullandınız mı?” sorusu yöneltilmiş yüzde 55’i evet, yüzde 45’i ise hayır yanıtını vermiştir.

Borcu borç ile kapatmaya ilişkin olarak da “Sizin ve hanenizin var olan borçlarınızı ödemek için şimdiye kadar hiç başka bir yerden/birinden borç aldığınız olur mu?” sorusuna yanıt aranmış ve katılımcıların yüzde 51’i evet, yüzde 49 ‘u hayır olarak yanıtlamışlardır.

Yapılan çalışma sonucu gıda ve diğer gerekli ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra düzenli tasarruf yapma oranı düşük gerçekleşmiştir. Ayrıca uzun vadeli gelecek planı yapanların oranının da düşük seviyede olduğu belirlenmiştir. Finansman ihtiyacının karşılanmasında tanıdıklarından borç alınarak kaynak yaratılması birinci sırada yer almıştır. Yapılan anket sonucu kırsalda yaşayan ve düşük gelire sahip olanların zorunlu ihtiyaçlarını karşılamadan daha başka harcamalara girebildikleri, şehirlerde ve yüksek gelire sahip olanların ise tam tersi eğilimleri olduğu gözlenmiştir.

1.13.2.3. Finansal Planlama

Finansal planlama konusunda ise katılımcılara bazı sorular yöneltilmiştir. Harcamalarının planlanması bakımından katılımcılara “Elinize para geçtiğinde nasıl kullanılacağını planlar mısınız?” sorusuna katılımcıların yüzde 78’i evet, yüzde 22’si ise hayır yanıtını vermiştir.

Yine katılımcılara gelecek planları hakkında “Gelecek için yaptığımız planlar en çok ne kadar uzun sürelidir?” sorusuna yüzde 52’si 6 aydan kısa vadeli planlar yaptığını beyan etmişlerdir.

60 yaş altı katılımcılara yaşlılık ile ilgili planlar hakkında “Yaşlandığınız zaman kişisel harcamalarınızı karşılamak için ne gibi kişisel planlarınız var?” sorusuna emekli olduktan sonrada başka bir işte çalışma düşüncesi ön plana çıkmıştır. Yine kişilerin bütçe plan ve gelecek ile ilgili plan yapma oranları kırsal kesimlerde düşük, şehirlerde yaşayanlarda ise yüksek çıkmıştır.

Katılımcılara “Bu kaynaklar yaşlandığınız zaman tüm harcamalarınızı karşılamak için yeterli olacak mı?” sorusuna yüzde 44,8’i evet, yüzde 37,7’si hayır, 16,8’i ise bilmiyorum yanıtını vermişlerdir. Ayrıca katılımcıların çocuklarının geleceği konusunda eğitimi yatırım olarak görenler ve çocukları için birikim yapanların kırsal kesime göre şehirlerde fazla olduğu sonucu çıkmıştır.

1.13.2.4. Finansal Ürün Seçimi

Katılımcılara finansal ürün seçimi konusunda yöneltilen sorular sonucunda, mevduat hesabı ve banka kredileri orta ve yüksek gelirli kişiler tarafından daha yaygın olarak kullanıldığı anlaşılmıştır. Ayrıca katılımcılar karmaşık finansal ürünler hakkında, altın ve döviz gibi finansal ürünlere göre yüksek oranda bilgi sahibi olmaya eğilimleri olduğu sonucuna varılmıştır. Bunun dışında karmaşık finansal ürünleri tercih etmeleri halinde ihtiyaçlarını karşılayacak en iyi finansal ürünü bulana kadar araştırma yapacaklarını belirtmişlerdir. Ancak yapılan araştırmada katılımcıların güvenilir, yüksek getirili, düşük riskli ve bilinen finansal ürünleri tercih ettikleri görülmüştür.

Araştırmada şehirlerde yaşayan katılımcılar için yüksek getiri oranı tercih sebebi olurken, kırsal kesimdekiler ürünün değer yüksekliği ön plana çıkmıştır. Gelir düzeyi yüksek katılımcılar için karlılık, likitide, düşük risk önem taşırken, ürünün faizsiz olmasına verilen önemin azalma eğiliminde olduğu görülmüştür.

Araştırmaya katılan katılımcıların yeterli tasarruf yapabilecekleri durumlarda yatırım tercihlerini altın ve dövize yapacaklarını, altın ve dövizden sonra yatırım yapacakları ürünlerin mevduat hesabı ve sigorta ürünlerinin takip ettiği sonucuna ulaşılmıştır.

1.13.2.5. Para İdaresiyle İlgili Bilgi Edinme

Yapılan araştırmada katılımcıların finansal kararlar alacakları zaman ilk olarak çevresindeki kişilere daha sonra da profesyonellere danıştıklarını beyan etmişlerdir. Bilgi edinme konusunda en çok tercih edilen kaynakların bankalar, televizyonlar, internet, devlet kuruluşlarının eğitimleri olarak sıralanmışlardır.

Kişisel bütçelerini yöneten kişilerin finansal ürünler hakkında daha fazla bilgi sahibi oldukları, hane halkı bütçesi yönetenlerin ise daha az bilgi sahibi oldukları sonucu ortaya çıkmıştır. Ayrıca para idaresi ile ilgili olarak katılımcılara “Para idaresinin farklı yönlerine ilişkin daha fazla bilgi sahibi olmak ister miydiniz?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların yüzde 59’u bu soruya hayır yanıtını vermiştir. Araştırma sonucunda finansal karar alırken araştırma yapanların bilgi edinme konusunda daha istekli oldukları görülmüştür.

1.13.3. Finansal Okur Yazarlığa Yönelik Eğitim Faaliyetleri

SPK ile Anadolu Üniversitesi arasında, sermaye piyasaları konusunda bilgi ve farkındalık düzeyinin artırılarak bilinçli bir yatırımcı kitlesinin oluşturulması ve tarafların ihtiyaç duyduğu konularda teorik ve pratik bilgi birikiminin paylaşılmasına ve işbirliğinin geliştirilmesi amacıyla yönelik İşbirliği Mutabakatı imzalanmıştır.

Bunun yanı sıra SPK ve İMKB'nin desteğiyle Anadolu Üniversitesi tarafından yürütülen, tasarruf araçlarında alternatiflerin tanıtılması amacıyla Finansal Okuryazarlık e-Sertifika Programı başlatılmıştır.

SPK tarafından üniversite öğrencilerine yönelik her yıl dönemler halinde eğitim semineri düzenlenmekte ve SPK tarafından "Yatırımcı Eğitim Seferberliği" çalışmaları kapsamında her yıl kompozisyon yarışması yapılmaktadır.

Çocukların ve gençlerin finansal erişim ve eğitim vasıtasıyla bireysel yeteneklerini güçlendirmek ve onlara finansal farkındalık kazandırmak amacıyla kurulan Child & Youth Finance International Çocuk ve Gençlik Finans Zirvesi'nin ikincisi İstanbul'da düzenlenmiştir.

Halka Arz Seferberliği Kapsamında, Borsa İstanbul ve Türkiye İhracatçılar Meclisi (TİM) işbirliği ile "Halka Arz Vizyonu ve Borsa İstanbul'un Sunduğu Fırsatlar" konulu bir toplantı düzenlenmiştir.

Yatırımcı Seferberliği İşbirliği Protokolü Sermaye Piyasası Kurulu, İstanbul Menkul Kıymetler Borsası, Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası, Takasbank, Merkezi Kayıt Kuruluşu, İstanbul Altın Borsası, Türkiye Kurumsal Yatırımcı Yöneticileri Derneği, Sermaye Piyasası Lisanslama, Sicil ve Eğitim Kuruluşu ve TSPAKB'nin taraf olduğu "Sermaye Piyasası Kuruluşları Yatırımcı Seferberliği İşbirliği Protokolü" 5 Mart 2012 tarihinde imzalanmıştır.

Yatırımcı Seferberliği Arama Konferansı'nda, TSPAKB bünyesinde gönüllü finans sektörü çalışanlarının yer aldığı Finansal Eğitim Axiyon Takımı oluşturulmuştur.

Hedef kitlelere verilmek istenilen mesajların hızlı ve etkili bir şekilde iletilmesi için, ilk aşamada sosyal medya üzerinden bir kampanya başlatılmıştır. Bu kapsamda, tasarruf ve yatırım konularında yayın yapan www.paramveben.org adresinde bir blog ve Facebook sitesinde "Param ve Ben" isimli sayfa Aralık 2012 başında yayına açılmıştır.

Kurumlar, Üniversitelerde Türkiye Sermaye Piyasasını Anlatıyor konusu ile SPK, İMKB TSPAKB tarafından 2011 yılında başlatılan “Kurumlar Türkiye Sermaye Piyasasını Anlatıyor” başlıklı seminerlere 2010-2011 akademik takvim yılında 10 ve 2012-2013 akademik takvim yılında 11 olmak üzere toplam 21 üniversite ile devam edilmiştir. 21 üniversitede düzenlenen seminerlere yaklaşık 4.500 öğrenci katılmıştır.

SPK'nın organizasyonu ile Türkiye'nin yedi coğrafi bölgesindeki yedi üniversitede lisans düzeyindeki öğrencilere yönelik olarak “Yedi Bölge Yedi Üniversite” eğitim seminerleri düzenlenmiştir. Düzenlenen sertifika programına katılan öğrencilere üç gün boyunca sermaye piyasaları ve kurumları tanıtılmış ve sermaye piyasalarında kariyer olanaklarına ilişkin bilgi verilmiştir.

2011 yılında başlayan “İstanbul Finans Merkezi Yolunda Hedef 20.000 Kadın Projesi” Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sanat ve Meslek Eğitim Kursları (İSMEK) ve Doğu Holding işbirliğinde, faaliyetler 2012 ve 2013 yılında devam etmiştir.

2014 Mart Ayı içinde SPK tarafından yürütülen finansal eğitim çalışmaları kapsamında, 6-18 yaş grubu arasındaki çocuk ve gençler ile öğretmenlere ulaşmayı amaçlayan dijital eğitim içeriklerine ilişkin protokol, Milli Eğitim Bakanlığı Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü ile SPK arasında imzalanmıştır. Anlaşma kapsamında finansal konulardaki temel bilgilerin geliştirilmesine ve uygulanmasına yönelik dijital eğitim içerikleri, FATİH projesi kapsamında Milli Eğitim Bakanlığı Eğitim Bilişim Ağı'nda (EBA) ve EBA Market'te yayınlanması amaçlanmıştır.

1.14. FİNANSAL TÜKETİCİNİN KORUNMASI

19 Şubat 2011 tarihinde Paris'te G-20 ülkelerinin Maliye Bakanları ve MB Başkanları gerçekleştirmiş oldukları toplantıda finansal hizmetler konusunda tüketicilerin korunmasına yönelik kuralların oluşturulması amacı ile çağrıda bulunmuşlardır. Çağrı G-20 ülkeleri ve diğer ülkelerde finansal tüketicinin

korunması konusunda ilerlemenin gerçekleştirilmesini amaçlamaktadır. Buna yönelik olarak oluşturulan kurallar, finansal piyasalar komitesi ve finansal istikrar kuruluna sunulmuştur. Daha sonra finansal tüketicinin korunmasına yönelik üst düzey kurallar 14 Ekim 2011 tarihinde başlayan G-20 ülkeleri Maliye Bakanları ve MB Başkanlarının toplantılarında kabul edilmiştir. Kabul elden bu kurallar üretilen politikalara ışık tutacak niteliğe sahip olup ülkelerin kendilerine özgü uyumlaştırılması gerekebilmektedir. Ayrıca kabul edilen kurallar ile uluslararası düzeyde finansal tüketicilerin korunması konusunda uluslararası işbirliği amaçlanmıştır (TBB, 2013:113-117).

1.14.1. Düzenleyici ve Denetleyici Kurumların Etkisi

Finansal piyasalarda tüketicilerin güveni; finansal istikrarın sağlanmasını, verimliliğini, gelişimini ve dolayısıyla büyümeyi sağlamaktadır. Güven ortamının oluşturulması için de finansal sistemin işleyişinin sağlıklı bir şekilde gerçekleşiyor olması gerekmektedir. İşleyişin istenilen düzeyde sağlıklı olarak gerçekleşmesi etkin bir piyasa gözetimi ve denetimi ile sağlamak mümkün olmaktadır. Ülkeler buna yönelik olarak gerekli yasal düzenlemeleri yapmakta ve kurumları oluşturmaktadırlar. Ayrıca mevcut olan yapının gelişmelere uyumlaştırılması, finansal piyasaların daha etkin çalışması, finansal tüketicilerin korunmasının artırılması amacı ile politikalar üretip, sürekli olarak düzenlemeler gerçekleştirmelidir.

1.14.2. Yasal Düzenlemeler ve Eşit İşlem

Düzenleyici ve denetleyici yapının finansal tüketicilerin korunması konusunda tamamlayıcı bir görevi olmalı ve finansal piyasalar ile uluslararası finansal piyasalarda yaşanan gelişmelere uyum sağlayabilme konusunda yeterli olmalıdır. Özellikle yapılacak olan düzenlemelerin finansal ürünler ile tüketicilerin özellikleri, türleri ve hakları ile sorumluluklarını kapsayacak ve içerek şekilde olmasının yanı sıra yeni ürünlere, tüketici taleplerine ve gelişen teknolojiye yönelik

olarak esnek bir yapıda olması gerekmektedir. Çünkü finansal tüketicilerin haklarının gelişmeler karşısında ihlaline ve hilelere karşı korumak için ve gerekli yaptırımların uygulanabilmesi için yeterli yasal düzenlemelerinin olması gerekmektedir.

Finansal tüketicilerin korunmasında yasal düzenlemelerin mevcut olması durumunda denetlemeye yetkili kurumların görev ve sorumluluklarını yerine getirmesi gerekmektedir. Bunun içinde denetleme organlarının açık ve tarafsız, iyi bir yönetime, bağımsızlığa, yeterli yetki ve kaynaklara, hesap verebilir, açık ve tutarlı bir yapıya sahip olmalıdır. Ayrıca denetleyici kurumların tüketici bilgilerinin gizliliğine ve menfaat çatışmalarına yol açmamaları, mesleki yeterliliğe ve standartlara sahip olmaları gerekmektedir. Finansal piyasalarda mevcut olan denetleyici kurumların birbirleri ile işbirliği ve koordine olmaları sağlanmalıdır. Çünkü uluslararası piyasalarda finansal tüketicilerin haklarının korunması tüketici algısında önemli bir güven unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır.

1.14.3. Tüketicilerin Sürekli Eğitimi

Finansal tüketicilerin korunması finansal piyasalar açısından çok fazla öneme sahiptir. Bu önem finansal erişimin ve finansal okur-yazarlık düzeylerinin düşük seviyelerde olduğu ülkelerde daha fazla öne çıkmaktadır. Çünkü finansal hizmetlerin çeşitlenmesi, farklı sektörlerle ilişkide bulunması, riskin artması, ürünlerin karmaşıklığı ve teknolojinin ilerlemesi ile birlikte tüketicilerin güvenlerinin sağlanması ve koruma ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Dolayısı ile gelişen ve sürekli yenilenen finansal piyasaların düzenlenmemiş, yetersiz düzenlenmiş ve denetlenmemiş olması durumunda finansal tüketicilerin haklarının ihlal edilmesi, hileli işlemlerin yapılması ihtimali yüksek olabilmektedir. Gelir seviyesi düşük ve yeterli tecrübeye sahip olmayan tüketiciler için bu risk daha fazla ortaya çıkmaktadır.

Finansal eğitim uygulamaları ile tüketicilerin bilinçlendirilmesi önemli bir unsur olmasının yanında finansal istikrara da katkıda bulunmaktadır. Finansal tüketicilerde oluşan bilinç ile birlikte tüketicinin haklarının neler olduğunu bilmektedir. Böylece denetleyici kuruluşların görevlerini tam olarak yerine

getirmelerini, eşit uygulamaları, şeffaflığı, finansal araçların sorumlu hareket etmeleri, tüketiciyi koruyucu görüş ve tavsiyelerde bulunulması, mülkiyet esası varlık yönetimi, ihtilaflarının önüne geçilmesi gibi birçok konuda olumlu sonuçlar doğuracaktır.

Finansal tüketicilerin eğitimine ülkenin içinde bulunduğu ekonomik koşullar göz önünde bulundurularak ve ulusal bir eğitim strateji belirlenerek erken yaşlardan itibaren başlanmalı ve ömür boyu yenilenerek sürekli olarak devam ettirilmelidir.

1.14.4. Tüketicilerin Bilgilendirilmesi

Finansal araçlar, finansal tüketicilere finansal ürünler hakkında bilgileri vermekle yükümlü tutulmalıdır. Buna finansal ürünlerin faydaları, getirileri, riskleri gibi konular örnek olarak verilebilir. Finansal tüketicilere yönelik finansal işlem süreçleri hakkında bilgiler aktarmalı, ürünleri hakkında anlaşılır ve açık bilgiler vermeli, yanıltıcı tanıtım ve ifadelerden kaçınılmalıdır. Ürünler bakımından ise karşılaştırmalar yapılarak özellikleri aktarılmalıdır. Ayrıca karmaşık ve risk derecesi yüksek finansal ürünler için gerekli uyarı ve sonuçlarının daha iyi anlatılabilmesi amacı ile bilgilendirmeler yapılmalıdır. Bunun dışında tüketici profilleri oluşturularak tüketici davranışları, istek ve taleplerinin sağlıklı belirlenebilmesi için de araştırmalar yapılması gerekmektedir. Belirlenen profil çerçevesinde tüketiciye tavsiyeler ve öneriler verilerek ürün ve hizmetler hakkında tüketiciler için bilgilendirmeler yapılmalıdır.

Finansal tüketicilerin eğitimleri ve bilinçlendirilmeleri konusunda finansal sistemi oluşturan unsurlar teşvik edilerek tüketicilerin hak ve yükümlülüklerinin anlatılması ve açıklanması konusunda ulaşımın kolaylaştırılması sağlanmalıdır. Potansiyel tüketiciler bakımından da finansal piyasalar, ürünler, riskler ve fırsatlar bakımından yeteri kadar bilgilendirme yapılarak bilinçli seçim yapmaları, ekonomik durumlara göre uygun tedbirler almaları sağlanmalıdır.

1.14.5. Aracıların İş Kuralları ve Ahlakı

Finansal aracılardan, finansal tüketicilerin menfaatine yönelik olarak hareket etmeyi, tüketicilerin haklarını korumaya yönelik olarak da sorumluluk sahibi olmalarını ve kendi davranışları nedeni ile de hesap verebilmeleri gerekmektedir.

Bünyesinde çalışan kişiler içinde sürekli eğitime tabi tutularak mesleki bilgi ve becerilerinin artırılmasına önem verilmelidir. Finansal tüketiciler adına işlem kabul eden finansal araçlar, müşteri hakkında detaylı ve yeteri düzeyde bilgi sahibi olduktan sonra ihtiyaçlarını belirleyerek buna göre hareket etmelidirler.

Finansal araçlar ve finansal tüketiciler arasında ortaya çıkması muhtemel menfaat çatışmalarını önüne geçmek için gerekirse tüketicilerin istek ve taleplerini ret edebilmelidir. Bunun dışında çalışan kişilere yönelik olarak uygun ücretlendirme politikaları üretilmeli, iş ahlakı ve tüketiciler bakımından eşit işlem yükümlülüğünü oluşturacak yöntemler belirlenmelidir. Finansal tüketicilerin kişisel bilgileri, verilerinin gizliliğinin korunması amaçlanmalı, buna yönelik olarak da kontrol ve koruma sistemleri oluşturulmalıdır.

1.14.6. Tüketici Danışma ve Çözüm Merkezi

Finansal tüketicilerin finansal sistem içinde yaşamış oldukları sıkıntılarını, isteklerini ve şikayetlerini, ihtilaflı durumların çözümü için tüketicilerin rahatlıkla ulaşabilecekleri, bağımsız, adil, etkin olarak zamanında ve verimli şekilde yanıt verebilecek bir yapının oluşturulması oldukça faydalı olacaktır. Bu yapı sayesinde tüketicilerin uzun süreler yerine kısa zamanda, gecikmeden, düşük maliyetle finansal tüketicilerin şikayetleri çözüme kavuşturulabilecektir.

Türkiye’de finansal tüketiciler ile araçlar arasında oluşan ihtilaflar nedeni ile borsa işlemlerinden kaynaklı uyuşmazlıklarda Menkul Kıymetler Borsası (İMKB) ve Vadeli İşlemler ve Opsiyon Borsası A.Ş. (VOB) nezdinde sonuçlandırılmaktaydı. Ayrıca SPK da finansal tüketiciler tarafından gelen şikayetler ile bilgi edinme taleplerini gerekli gördüğü zamanlarda isteğe yönelik olarak incelemeler

gerçekleştirebilmektedir. Yine TSPAKB’da kendi üyeleri arasında ya da üyeleri ile tüketicileri arasında borsa dışı işlemleri nedeni ile ortaya çıkan ihtilaflı konular çözümlenebilmekte olup adli yargıya her zaman başvurulabilmektedir.

SPK tarafından 28.09.2001 tarih ve 45/1288 Sayılı Kurul Kararı gereği aracı kurumlar ile tüketiciler arasında imzalanan çerçeve anlaşmalara ilişkin olarak; müşteri haklarını ciddi şekilde zedeleyici ve aracı kuruluş lehine tek taraflı olağanüstü haklar sağlayan hükümlerin konulmaması, ispat külfetini müşteriye yükleyen kayıtlara yer verilmemesi, açık ve anlaşılabilir bir dil kullanılmasına, müşterinin okumasını zorlaştıracak veya engelleyecek karakterler ve yazı büyüklüğü kullanılmaması, müşteriler ile aracı kurumun hak ve yükümlülüklerinin karşılıklı ve dengeli biçimde belirlenmesi gibi unsurlar belirlenmiştir.

1.15. YATIRIMCI TAZMİN MERKEZİ (YTM)

YTM, yatırım kuruluşlarının mali yapılarının bozulması nedeniyle yatırımcıların zarara uğramalarının önlenmesi ve karşılanması ile sermaye piyasalarına olan güvenin sağlanması amacı ile kurulmuştur.

1.15.1. YTM Kuruluşu

31.12.2012 tarih ve 28513 sayılı RG’de yayımlanan 6362 Sayılı Sermaye Piyasası Kanunu ile Yatırımcı Tazmin Merkezi (YTM) kurulmuştur. YTM, aracı kuruluşların yatırım hizmetleri ve faaliyetlerinden kaynaklanan ödeme veya finansal araçların teslim yükümlülüklerini yerine getirememeleri durumunda SPK tarafından alınan tazmin kararlarını yerine getiren kamu tüzel kişiliği bulunan kuruluştur. YTM’nin merkezi İstanbul olarak belirlenmiştir. Ayrıca YTM’nin malları devlet malı hükmünde olduğu için, mallarına, haklarına ve alacaklarına haciz ve rehin işlemi yapılamamaktadır.

1.15.2. YTM Görev ve Sorumlulukları

06.06.2013 tarih ve 28669 sayılı RG’de Yatırımcı Tazmin Merkezine İlişkin Yönetmelik ile YTM’ye görev ve yetkiler verilmiştir. Buna göre 6362 Sayılı Sermaye Piyasası Kanunu uyarınca Kurul tarafından alınan tazmin ve tedrici tasfiye kararlarını uygulamaktadır. Sermaye Piyasası Kanununun 13.maddesinin 4.fıkrası gereği kayden izlenen sermaye piyasası araçlarının 7 yıl sonunda teslim edilmemesi nedeni ile ilgili finansal araçlar YTM’nin hesabına geçmekte ve YTM hesaba geçilen araçları satarak fon yaratmakla sorumlu tutulmuştur. Yine 6362 sayılı Kanunun Geçici 3. maddesi gereği Özel Fonun idaresi, temsili ve yönetimi YTM tarafından yürütülmektedir. Ayrıca YTM, aynı Kanununun 83.maddesinin 4.fıkrası gereği zamanaşımına uğramış emanet ve alacakların YTM hesabına geçirilmesini sağlamaktadır.

YTM, sahip olduğu mal varlığını yöneterek değerlendirmekte ve gelirlerin tahsili için hareket ederek, İK ve çalışma politikaları belirlemektedir. Ayrıca YTM’nin taraf olduğu uyuşmazlıkların adli ve idari makamlarda takip ve çözülmesi konusunda sorumlu tutulmuştur. Bunun dışında uluslararası mali ve mesleki kurumlara üye olabilme yetkisi verilmiştir. Bu sayılanların dışında mevzuatın kendine verdiği diğer işleri yapmakla görev ve yetki verilmiştir. 6362 sayılı Kanuna göre SPK, YTM’nin açıklamalarda belirtilen görev ve yetkilerinin çerçevesinde hesap ve işlemlerini incelemeye, denetlemeye ve bilgi istemeye yetkilidir. YTM’nin denetimi 6085 sayılı Sayıştay Kanunu gereğince Sayıştay tarafından yerine getirilmektedir.

1.15.3. Varlık Yönetim Komitesi

Varlık komitesi, YTM yönetim kurulu tarafından belirlenen en az üç kişiden oluşmaktadır. Varlık yönetim komitesi, yönetim kurulunca belirlenen esaslar ve ilgili mevzuat çerçevesinde güncel ekonomik duruma göre; YTM’nin malvarlığının değerlendirmesinde ve aldığı kararlar konusunda finansman ve muhasebe birimine bildirimde bulunmak, aylar itibari ile yönetim kuruluna YTM malvarlığı hakkında rapor hazırlamak ve başkan tarafından verilen görevleri yerine getirmektedir.

1.15.4. Koruma Kapsamı

Yatırımcılara sağlanan yatırım hizmetleri, faaliyetleri, diğer hizmetlerle ilişkili olarak yatırım kuruluşunun, yatırımcılar adına sakladığı ya da yönettiği ödeme veya sermaye piyasası araçlarının teslim yükümlülüklerinin yerine getirilememesinden dolayı ortaya çıkan talepler karşılanmaktadır. Yatırım danışmanlığı ve piyasadaki fiyat hareketlerinden kaynaklanan zararlar kapsam dışında tutulmuştur.

Tazmin kararı alınan her bir yatırımcıya ödenecek tutar azami yüz bin TL'dir. Belirlenen bu tutar her yıl açıklanan yeniden değerlendirme oranı ile arttırılmaktadır. Ayrıca Bakanlar Kuruluna bu tutarın beş katına kadar artırma yetkisi tanınmıştır.

1.16. TASARRUF MEVDUATI SİGORTA FONU (TMSF)

TMSF, mevduat ve katılım fonu toplamaya yetkili bankaların BDDK tarafından faaliyet izinlerinin kaldırılması durumunda, mevduat ve katılım fonu hak sahiplerinin kayıpların karşılanması amacı ile kurulmuştur.

1.16.1. TMSF'nin Kuruluşu

22.07.1983'ten itibaren yürürlüğe giren 70 sayılı KHK ile "Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu" kurulmuştur. Oluşturulan fonun temsil ve idare görevi ise TCMB'ye devredilmiştir. Fona, 25.04.1985 tarih ve 3182 sayılı Bankalar Kanunu ile tasarruf mevduatlarını sigortalama görevi verilmiştir. Ayrıca 16.06.1994 tarih ve 538 sayılı KHK ile bankaların mali yönden güçlendirilmesi ve yeniden yapılandırma konusunda görevler verilmiştir. Daha sonra yürürlüğe giren 5411 sayılı Kanun ve ilgili diğer mevzuat ile birlikte fonun görevi mevduat ve katılım fonlarının sigorta edilmesi, bankaların yönetilmesi, mali yönden güçlendirilmesi ve yapılandırılması, devri, birleştirilmesi, satışı, tasfiyesi, fon alacaklarının takibi ve sonuçlandırılması konularında görev verilmiştir. Fona, 5020 sayılı Kanun ile özerlik verilmiş olup 3346

sayılı Kanun, 2886 sayılı Devlet İhale Kanunu, 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu ile fonların TBMM Denetlenmesinin Düzenlenmesi Hakkında Kanun kapsamı dışında tutulmuştur. Ayrıca fon malları devlet malı hükmünde olduğu için, mallarına, haklarına ve alacaklarına haciz ve rehin işlemi yapılamamaktadır. 2005 yılında TMSF'ye 5411 sayılı Kanun ile düzenleme yapma yetkisi verilmiştir.

1.16.2. Görev ve Sorumlulukları

TMSF, Bankacılık Kanunu ve ilgili diğer mevzuat ile kendisine verilen görevleri yerine getirmekte olup tasarruf sahiplerinin hak ve menfaatlerinin korunması amacıyla; mevduatın ve katılım fonlarının sigorta edilmesi, fon bankalarının yönetilmesi, mali bünyelerinin güçlendirilmesi, yeniden yapılandırılması, devri, birleştirilmesi, satışı ve tasfiyesi, TMSF alacaklarının takip ve tahsil işlemlerinin yürütülmesi ve sonuçlandırılması, TMSF varlık ve kaynaklarının yönetilmesi işlemlerini gerçekleştirmektedir. TMSF, Mevduat Sigortacılığı Faaliyetleri kapsamında; mevduat sigortacılığına ilişkin politikaların belirlenmesi ve gerekli düzenlemelerin yapılması, risklerin ölçülmesi ve yönetilmesi, sektör ve banka riskinin izlenmesi ve Bankacılık Kanunu'nun 130'uncu maddesinde belirtilen gelirlerin tahsil edilmesine yönelik işlemleri yürütmektedir.

Ayrıca TMSF'ye devredilmiş ve faaliyet izni kaldırılmış bankaların; çözümlene çalışmaları, erken uyarı sisteminin kurulması, seri ve maliyet etkinliği yüksek çözümlene yöntemlerinin geliştirilmesi ve bankalara aktarılan kaynakların maksimum düzeyde geri kazanımı için gerçekleştirilen işlemler görevleri arasında bulunmaktadır (03.05.2014 tarihinde <http://www.tmsf.org.tr/Aspx/kk/ashx/file.ashx?type=1&uploadId=500> adresinden erişildi).

1.16.3. Koruma Kapsamı

Tasarruf mevduatı ve katılım fonu toplamaya yetkili mevduat ve katılım bankalarının (kredi kuruluşlarının) BDDK tarafından faaliyet izinlerinin kaldırılması

durumunda, mevduat ve katılım fonu hak sahiplerinin maruz kalacağı kayıpların devlet veya bu amaçla kurulmuş bir kurum tarafından kısmen ya da tamamen ödenmesinin garanti edilmesidir (03.05.2014 tarihinde <http://www.tmsf.org.tr/mevduat.sigortasi.tr> adresinden erişildi).

Buna göre Türkiye’de faaliyet gösteren yerli ve yabancı kredi kuruluşlarının mevduat ve katılım fonları sigorta kapsamında olup bankalar bazında TL, döviz ve kıymetli maden cinsinden; tasarruf mevduatı hesaplarının anaparaları ve işlemiş faiz reeskontları toplamının 100 bin TL’si sigorta kapsamında tutulmuştur. Yerli ya da yabancı kişi ayırımı yapılmaksızın yurtiçindeki şubelerde bulunan tasarruf mevduatı ve katılma fonu sigorta kapsamına alınmıştır. Ancak gerçek veya tüzel kişilerin vergiye konu faaliyetleri nedeni ile açılan hesaplar kapsam dışında bırakılmıştır. Söz konusu tasarruf mevduatı ve katılım fonuna ilişkin sigorta primleri kredi kuruluşları tarafından ödenmektedir.

Kıyı Bankacılığı (Off-Shore) faaliyetinde bulunan kredi kuruluşlarında bulunan hesaplar ve Türkiye’de faaliyet gösteren kredi kuruluşlarının yurt dışı şubelerinde bulunan hesaplar kapsam dışı tutulmuştur. Yine Kredi kuruluşları tarafından satışına aracılık edilen devlet tahvili, hazine bonosu, yatırım fonu gibi yatırım araçları TMSF'nin sigorta kapsamına dahil edilmemiştir. Bunun dışında 07.11.2006 tarih ve 26339 sayılı RG’de yayınlanan Sigortaya Tabi Mevduat ve Katılım Fonları ile Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonunca Tahsil Olunacak Primlere Dair Yönetmelik çerçevesinde kredi kuruluşunun hakim ortakları ile bunların ana, baba, eş ve velayet altındaki çocuklarına ait mevduat ve katılım fonu ile diğer hesaplar, kredi kuruluşunun yönetim veya müdürler kurulu başkan ve üyeleri, genel müdür ve yardımcıları ile bunların ana, baba, eş ve velayet altındaki çocuklarına ait mevduat ve katılım fonu ile diğer hesaplar ile 26.9.2004 tarih ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 282’nci maddesindeki suçtan kaynaklanan malvarlığı değerleri kapsamına giren mevduat ve katılım fonu ile diğer hesaplar sigorta kapsamı dışında bırakılmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE FİNANSAL PİYASALARI

2.1. TÜRKİYE FİNANSAL PİYASALARININ GELİŞİM SÜRECİ

Türkiye’de 1980 sonrası yaşanan serbestleşme ile makroekonomik gösterge dengelerinin sürekli açık vermesi, kamunun borçlanma gereksiniminin artmasına yol açarak finansal piyasalarda baskı yaratmıştır. Kamunun finansal piyasalar üzerinde yaratmış olduğu baskı, zaten finansal piyasalarda az miktarda bulunan fonun kamunun açılarının kapatılması için kullanılmasına neden olmuştur.

1986’ya kadar kamunun menkul kıymet stokları içindeki payı neredeyse tamamına yakinken, 1986 yılından 1992 yılına kadar kamunun menkul kıymet stoklarındaki payı %56'lara kadar azalmıştır. Ancak 2001 yılında yaşanan krizde etkisi ile birlikte bu oran %92 seviyesine yükselmiştir.

Türkiye’de 1990 sonrası dönemin incelenmesinde sermaye piyasalarında yaratılan toplam kaynakların %90’lık bölümünün kamu açıklarının finansmanında kullanıldığı görülmüştür. Özel kesimin finansal piyasalardan gerekli kaynakları temin edememesi sonucunda reel GSMH artışının yavaşlaması, ihracatın azalması, şirketlerin yurtiçi ve yurtdışı rekabet gücünün azalması gibi etkiler yaratmıştır (Öztürk,2008).

1986 ile 2010 yılları arası değerlendirildiğinde menkul kıymet stoklarının ortalama %79,9’u kamuya ait DİBS’lerden oluştuğu görülmüştür. Ayrıca bu dönemde toplam ihraç edilen menkul kıymetler bakımından hisse senetlerinin ağırlığı çok az bir yer kaplamıştır. Aslında kamu kesiminin artan ve süreklilik arz eden borçlanmalarından dolayı finansal piyasalarda derinlik yakalanamamış ve piyasa istenilen gelişimi gösterememiştir. Öyle ki bankalar, reel sektör ve diğer ekonomik birimler sahip oldukları fonları DİBS’lere yatırmışlardır.

Bunun yanı sıra 1998 yılına kadar özel kesim kaynak yaratmak için borçlanma araçlarını neredeyse hiç kullanmamıştır. Bu dönemde özel kesim kaynak ihtiyaçlarını genellikle hisse senetleri ve banka kredileri ile sağlamaya çalışmış ve 1997 yılına kadar piyasada var olan tahvil, bono, VDMK gibi finansal araçlar kullanılmamıştır (DPT,2007:35-36). Bu dönemde Türkiye’de sermaye piyasası araçları olarak şirketlerin ihraç ettikleri hisse senetleri ve DİBS’ler olmak üzere sadece iki yatırım aracının etkin olduğu söylenebilir.

Özel kesimin menkul kıymet stoklarındaki payı zaman zaman yükselme eğilimi göstermiş olsa da yaşanan ekonomik krizler, istikrarsızlık, beklentiler, dış ödemeler dengesi gibi ekonomik unsurlara bağlı olarak düşük oranda kalmıştır. Türkiye finansal piyasalarında ekonomik unsurların olumlu olmasına bağlı olarak kamunun borçlanma gereksinimi azalma, özel kesimin menkul kıymet stoklarındaki payı ters orantı ile artış eğilimi göstermiştir. Bunun yanı sıra kamu borçlanma araçlarının vergi avantajı sağlaması, düşük riskli olması, daha yüksek reel faiz getirmesi nedeni ile piyasadaki fonların kamu borçlanma araçlarına yönelmesinde etkili olmasıyla özel kesim kaynak sıkıntısı yaşamıştır. Özel kesimin piyasalardan yeteri kadar yararlanamamasından dolayı kaynak dağılımının etkinliği konusunda olumsuz sonuçlar doğurmuştur (TÜSİAD,2005:22-27). Bunun dışında kamu araçlarının finansal piyasalara hakim olması da piyasalarda etkin fiyatlanmanın gerçekleşmesine engel olmuştur.

Türkiye’de finansal sistemin içinde yer alan araçlardan bankalar, para yaratan kurumlar olarak yer almakta olup büyük bir yere sahiptir. Bankacılık sektörünün az ve maliyetli olan finansman kaynaklarını kamu kesimi borçlanmalarına aktarmakta ve sosyal güvenlik açıklarını kapatmakta kullanmıştır (Alp,2000:354). Finansal sistemin gelişmişliğinin göstergelerinden olan finansal araçların çeşitliliği ve piyasaların derinleşmesi ekonomide yaratılan fonların kamu kesiminin açıklarının kapatılmasında kullanılmasından dolayı sağlanamamıştır. Bunun dışında, halkın ve şirketlerin finansal okur-yazarlığı yeteri seviyede olmaması sonucu finansal ürünlere olan ihtiyacı engellemiştir.

Türkiye sermaye piyasası, kamu ağırlıklı ve ürettiği fonların çoğu kamu tarafından kullanılan bir piyasa konumunda olmuştur. Sigortacılık sistemi gelişmemiş Sosyal Güvenlik Kurumları ise fon aktarmak yerine fon talep eder bir yapıya bürünmüş ve açıkları her geçen gün katlanarak artmıştır.

Türkiye 1980 sonrasında yaşamış olduğu çalkantılar ve ekonomik krizler sonrasında ekonomik dengelerin ve finansal piyasaların güçlendirilmesi, gelişen ve bütünleşen finansal piyasalara uyum sağlamak olmak amacıyla 2001 yılından sonra bazı tedbirler, ekonomik politikalar, düzenleyici kurum ve yasalar oluşturulmuştur. Makro göstergelerin dengede ve iyi gelişim göstermesi için kamu kesim dengesinin sağlanmasına, kamunu borç stoklarının azaltılmasına, enflasyon konusundan fiyat istikrarın sağlanmasına, finans sektörünün uluslararası düzeye çıkarılması ve kredi derecesinin artırılması gibi konulara yönelik uygulamalar gerçekleştirilmiştir (TBB, 2005:8).

Bu çerçevede düzenleyici ve denetleyici kurumlar kurulmuş, yasal düzenlemeler gerçekleştirilmiş, vergisel teşvikler getirilmiş, özelleştirme finansmanı seçilmiş, uluslararası piyasalara dahil olmak için çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Ekonomik olarak da dışı açılma politikaları uygulanmıştır. Bu doğrultuda kamu kesimi borçlanmasında milli gelire oranla azalmalar yaşanmış, TL'ye olan talep artmış ve reel faiz düşmüştür (TBB,2005:9).

Fakat geçen süreler itibari ile finansal piyasaların gelişmesi yeteri kadar sağlanamamış yetersiz düzenleme ve denetlemeler ile yanlış uygulamalar sonucu istenilen başarıya ulaşılamamıştır.

Türkiye'de finansal piyasalarının istenilen sonuçları elde edememesinin nedenlerini aşağıdaki gibi sıralayabiliriz (Sarıkamış,2001:23):

- 1980 sonrası gerçekleşen yüksek enflasyon ve önlemede yapılan yanlış uygulamalar,
- Piyasanın halka tam olacak açılmaması ya da çok az paylarının piyasaya sürülmesi ve kamuyu aydınlatma ve şeffaflığın olmaması,

- Finansal okur-yazarlığın olmaması ve manipilasyon ve spekülasyon nedeni ile dalgalanmalar yaşanması,
- Yatırımcıları korumada yetersiz kalınması,
- Finansal sistem içinde yer alan aracı kurumların işlevselliği ve çeşitliliğinin istenilen düzeyde olmaması,
- Finansal araç çeşitliliğinin sağlanamaması, yeteri kadar derinliğe ulaşamaması, yeteri kadar ihraç gerçekleşmemesi.

2.2. TÜRKİYE FİNANSAL PİYASALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

2.2.1. Türkiye Finansal Piyasaları

Türkiye finansal piyasaları, 2009 yılından itibaren değerlendirildiğinde finans sektörünün aktif büyüklüğünün GSYH'ya oranı 2009 yılında yüzde 100,5 olarak gerçekleşmiştir. 2010 yılında ise bu oran 3,3 puan artışla yüzde 103,8 'e ulaşmıştır. 2011 yılı itibari ile değerlendirildiğinde ise finans sektörünün toplam aktif büyüklüğünün GSYH'ya oranı 0,8 puanlık yükselişle yüzde 104,6 olarak gerçekleşmiştir. 2011 yılında finans sektörünün aktif büyüklüğü 2010 yılına göre TL olarak yüzde 19,1 oranında artışla 1,4 trilyon, ABD Doları olarak ise yüzde 3,5 oranında azalarak 712 milyar ABD Doları olarak gerçekleşmiştir. 2011 yılı itibari ile bankacılık kesiminin toplam finans sektörü içindeki payı 1,4 puan artarak yüzde 89,7 oranına ulaşmıştır.

2012 yılına gelindiğinde finans sektörünün toplam aktif büyüklüğü 2011 yılına göre yüzde 13,2 oranında artışla 1,5 trilyon TL, ABD Doları bazında ise yüzde 21 oranında artışla 861 milyar ABD Doları olmuştur. 2012 yılında finans sektörünün aktif büyüklüğünün GSYH'ya oranı yüzde 3,9 oranında artışla yüzde 108,4 olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde bankacılık kesiminin toplam finans sektörü içindeki payı 0,5 puan azalışla 89,3 oranına gerilemiştir. Ayrıca sigorta ve emeklilik sektörünün payı 0,3 puan artış göstermiştir.

Tablo 2.1. Finansal Sektör Kuruluşlarına Dair Bazı Göstergeler

	Aktif Büyüklük			Sektör Payı			GSYH 'ya Oran		
	(Milyar TL)			(Yüzde)			(Yüzde)		
	2011	2012	2013-1	2011	2012	2013-1	2011	2012	2013-1
Bankalar	1.217,7	1.370,7	1.529,6	89,8	89,3	89,0	93,8	96,8	103,3
Mevduat Bankaları	1.119,9	1.247,7	1.387,0	82,6	81,3	80,7	86,3	88,1	93,6
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	41,6	52,8	59,6	3,1	3,4	3,5	3,2	3,7	4,0
Katılım Bankaları	56,1	70,3	83,0	4,1	4,6	4,8	4,3	5,0	5,6
Sigorta ve Emeklilik	42,5	52,6	59,4	3,1	3,4	3,5	3,3	3,7	4,0
Hayat Dışı	16,3	18,9	22,3	1,2	1,2	1,3	1,3	1,3	1,5
Hayat-Bireysel Emeklilik	24,6	31,9	35,2	1,8	2,1	2,0	1,9	2,3	2,4
Reasürans	1,6	1,8	1,9	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Finansal Kiralama Şirketleri	18,6	20,3	23,8	1,4	1,3	1,4	1,4	1,4	1,6
Factoring Şirketleri	15,6	18,1	19,6	1,2	1,2	1,1	1,2	1,3	1,3
Tüketici Finansman Şirketleri	8,9	11,6	13,2	0,7	0,8	0,8	0,7	0,8	0,9
Varlık Yönetim Şirketleri	0,9	1,4	-	0,1	0,1	-	0,1	0,1	0,0
Yetkili Müesseseler	0,8	1,0	-	0,1	0,1	-	0,1	0,1	0,0
Aracı Kurumlar	8,0	11,4	12,2 (3)	0,6	0,7	0,7	0,6	0,8	0,8
Yatırım Ortaklıkları	13,1	17,3	28,5	1,0	1,1	1,7	1,0	1,2	1,9
Gayrimenkul Yatırım Ortaklıkları (2)	11,7	15,8	25,9	0,9	1,0	1,5	0,9	1,1	1,8
Yatırım Fonları	30,2	30,7	33,2 (4)	2,2	2,0	1,9	2,3	2,2	2,2
A tipi	1,5	1,6	2,0 (4)	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
B tipi	28,7	29,1	31,1 (4)	2,1	1,9	1,8	2,2	2,1	2,1
Toplam	1.356,3	1.535,1	1.719,4	100,0	100,0	100,0	104,5	108,4	116,1

Kaynak: BDDK, SPK, Hazine Müsteşarlığı, TSPAKB, Emeklilik Gözetim Merkezi

(1) Haziran ayı itibarıyladır.

(2) Toplam portföy değeridir.

(3) 2013 yılı Mart ayı itibarıyladır.

(4) 2013 yılı Eylül ayı itibarıyladır.

(5) Yetkili müessese hariç kuruluş sayısı verilmektedir.

2.2.1.1. Para Piyasalarındaki Gelişmeler

2.2.1.1.1. Genel Değerlendirme

Türkiye finans sektörü içinde 2012 yılı Haziran ayı itibari ile 48 adet banka faaliyet göstermiştir. Bunların 31 tanesi mevduat, 13 tanesi kalkınma ve yatırım, 4 tanesi katılım bankasıdır. 2012/Haziran itibari ile bankacılık sektörü aktif büyüklüğü

2011 yılına göre yüzde 11,1 oranında artışla 1,3 trilyon TL, ABD Doları olarak da yüzde 0,3 oranında düşerek 709 milyar ABD Doları olarak gerçekleşmiştir. Bankacılık sektörünün aktif büyüklüğünün GSYH'ya oranı 2012 yılında önceki yıla göre 2,6 puan azalarak yüzde 93 olarak gerçekleşmiştir.

Türk bankacılık sektörü 2013 yılında büyümesini sürdürmüş ve güçlü sermaye yapısı ile bankacılık sektörünün şiddetli makroekonomik şoklara karşı dayanıklı olduğunu göstermiştir. 2013 yılında 32 tanesi mevduat, 13 tanesi kalkınma ve yatırım, 4 tanesi katılım bankası olmak üzere toplam 50 tane banka faaliyet gerçekleştirmiştir. 2013/Ağustos itibari ile bankacılık sektörü 2012 yılının Ağustos ayına göre aktif büyüklüğü yüzde 23,6 oranında artışla 1,6 trilyon TL, ABD Doları olarak ise yüzde 10 oranında artışla 796 milyar ABD Doları olarak gerçekleşmiştir.

2012 yılında bankacılık sektöründe kamuya ait bankaların payı yüzde 30,3, özel bankaların payı yüzde 53,4 ve yabancı sermayeli bankaların payı ise yüzde 16,3 olarak gerçekleşmiştir. Bankacılık sektöründe kredi hacmi 2011/Haziran – 2012/Haziran döneminde yüzde 18,8 oranında artış göstererek 737,2 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. 2012/Haziran dönemi itibari ile verilen krediler içinde yüzde 26,8 oranında yabancı para türünden gerçekleşmiştir.

2012/Haziran dönemi itibari ile kamu borçlanma senetlerinin toplam aktifler içindeki payı kamu bankalarında yüzde 30, özel bankalarda yüzde 22,3 ve yabancı sermayeli bankalarda ise yüzde 12,5 olarak gerçekleşmiştir. Bankaların pasifi değerlendirildiğinde ise mevduatların pasif içindeki payları 2011/Haziran döneminde yüzde 57,5 iken göre 2012/Haziranda yüzde 56,4 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 2.2. Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri

	2011	2012	Ağustos	
			2012	2013
Temel Büyüklükler				
Aktif Büyüklüğü (Milyar TL)	1.218	1.371	1.303	1.611
Krediler (Milyar TL)	683	795	749	965
Mevduat (Milyar TL)	695	772	726	881
Banka Sayısı	48	49	48	49
Şube Sayısı	10.517	11.061	10.852	11.568
Personel Sayısı (Bin kişi)	195	201	198	208
Performans				
Net Dönem Kârı (Milyon TL)	19.844	23.523	15.185	17.926
Vergi Öncesi Aktif Kârlılığı (Yüzde)	2,2	2,4	1,5	1,5
Vergi Sonrası Özkaynak Kârlılığı (Yüzde)	15,5	15,7	10,3	10,2
Kredi / Mevduat (Yüzde)	98,2	102,9	103,2	109,6
Kredi / Toplam Aktifler (Yüzde)	56,1	58,0	57,4	59,9
Riskler				
Sermaye Yeterliliği Oranı (Yüzde)	16,6	17,9	16,3	15,5
Bilanço İçi Yabancı Para Pozisyonu (Milyon TL)	-33 495	-27 570	-38 628	-51 048
Yabancı Para Net Genel Pozisyonu (Milyon TL)	603	3.911	3.603	-1.401
Tahsili Gecikmiş Alacaklar (TGA) (Brüt) / Brüt Krediler (Yüzde)	2,7	2,9	2,8	2,8
TGA (Net) / Krediler (Yüzde)	0,6	0,7	0,7	0,7
Menkul Değerler Cüzdanı / Aktifler (Yüzde)	23,4	19,7	21,4	17,6

Kaynak: BDDK

(1) Katılım bankalarını da içeren bankacılık sektörü verileri kullanılmış olup mevduat kalemine katılım bankaları nezdindeki özel cari hesaplar ve katılım hesapları da dâhildir.

2.2.1.1.2. Bankacılık Sektöründeki Gelişmeler

BDDK'nın 30.09.2010 tarihinde almış olduğu kararla birlikte bankaların tahvil ve bono ihraçlarına izin verilmiştir. Böylece bankalarının pasiflerinde 2009 yılında 53 milyon TL olan menkul kıymet ihracı stoku, alınan kararla birlikte 2010'da 3,1 milyar TL, 2011'de 18,4 milyar TL, 2012 yılı Haziran itibari ile 29,5 milyar TL'ye ulaşmıştır. 2012 yılı Haziran ayı itibari ile pasif içindeki oranı yüzde 2,3 olarak gerçekleşmiştir.

TCMB 29.05.2008 tarihinde Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Karara İlişkin Tebliğ yayınlamak bankaların kıymetli maden depo hesabı açabilmesinin önü açılmıştır. Ayrıca 2011/Ekim ayından itibaren zorunlu karşılıkların altın olarak tutulabilmesi imkanı getirilmiştir. Böylece altın mevduatının hızlı bir şekilde artması ile birlikte altının ekonomiye kazandırılması sağlanmıştır. Bankaların pasifinde kıymetli maden depo hesapları 2010 yılında 2,4 milyar TL, 2011 yılında 14,3 milyar TL, 2012 yılı Haziran ayında 16,5 milyar TL olarak gerçekleşmiştir.

2011/ Haziran – 2012 / Haziran dönemlerinde finansal istikrarın sağlanmasına yönelik olarak genel karşılık oranlarında, bilanço içi ve dışı pozisyonlardan kaynaklanan faiz oranı riskinin standart şok yöntemiyle ölçülmesine ve değerlendirilmesine ilişkin usul ve esaslarda ve likidite yeterlilik oranları ve menkul değerlerin dikkate alınma oranlarında düzenlemeler yapılmıştır. Ayrıca 01.07.2012 tarihinde Basel II ve AB müktesebatına yönelik olarak düzenlemeler yürürlüğe girmiştir.

2013/Ağustos ayı itibari ile bankacılık sektörünün toplam aktifler içinde kamu bankalarının payı yüzde 30,1, yerli sermayeli bankaların payı 52,2 ve yabancı sermayeli bankaların payı yüzde 17,7 olarak gerçekleşmiştir. Ayrıca bankalar içinde katılım bankalarının arttığı görülmektedir.

Faizsiz bankacılık hizmetlerinin ve çeşitliliğin artması ve mevzuat düzenlemeleri ile birlikte katılım bankalarının aktif büyüklüğü 2013/Ağustos ayı itibari ile yüzde 36,9 olarak gerçekleşmiş ve 88,2 milyar TL büyüklüğe ulaşmıştır. 2012/Ağustos – 2013/Ağustos döneminde kredi hacmi yüzde 28,9 oranında artarak 965,2 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Ayrıca 2013/Ağustos ayı itibari ile toplam krediler içinde yüzde 27,5 oranında yabancı para cinsinden kredi sağlandığı görülmüştür.

Bankaların kamu borçlanma senetlerinden oluşan menkul kıymetler portföyünün toplam aktifler içindeki payı, 2013/Ağustos itibarıyla kamu bankalarında yüzde 22,1, özel bankalarda yüzde 17,4 ve yabancı sermayeli bankalarda ise yüzde 10,5 seviyesinde gerçekleşmiştir. Bankaların pasif yapısında

mevduatların oranı 2013/Ağustos döneminde yüzde 54,7 olarak gerçekleşmiştir. Mevduat toplamlarının içinde yer alan yabancı para cinsinden mevduat oranı 2,2 puan artışı ile yüzde 36 olarak gerçekleşmiştir. 2013/Ağustos dönemi itibari ile bankaların menkul kıymet ihracı stoku 2013 yılında 52 milyar TL olarak gerçekleşmiş ve toplam pasifler içerisindeki payı yüzde 3,2 olmuştur. Ayrıca kıymetli maden depo hesap tutarı ise 2,2 milyar TL olarak gerçekleşmiştir.

2013 yılından itibaren belirli aralıklarla uygulamaya konularak 2019'da yürürlüğe girecek olan Basel III prensiplerine uyum amacı ile sermaye yeterliliği ve özkaynaklara ilişkin düzenlemeler yapılmıştır. 08.10.2013 tarihinde RG'de yayınlanan düzenlemeler ile yurtiçi tasarrufların artırılması ve tüketici kredilerinin artışının kontrol altına alınabilmesi için önlemler alınmıştır. Ayrıca ihracatın ve reel sektörün desteklenmesi amacı ile genel karşılık oranları ihracat kredileri için yüzde 0, KOBİ kredileri için ise binde 5 olarak belirlenmiştir. Yine Eximbank ihracat kredisi sigorta poliçelerinin riski azaltıcı kapsamına alınması ile birlikte Hazine teminatı gibi işlem görmesi sağlanmıştır. Bunu dışında BDDK ile Dünya Bankası arasında 2013 yılı Ocak ayında kurumsal yapının güçlendirilmesi, eğitim programları düzenlenmesi ve tecrübelerin paylaşımı amacı ile ikili İşbirliği anlaşması imzalanmıştır.

2.2.1.1.3. Bankacılık ile Banka Dışı Mali ve Diğer Kuruluşlara Yönelik Düzenlemeler

BDDK, 2012 yılı faaliyet döneminde; "Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman Şirketleri Kanunu" taslağı ile Bankacılık Kanununda değişiklik öngören 4 ayrı kanun taslağının yasalaşma sürecine ilişkin çalışmalar yürütülmüş, yeni 3 adet yönetmelik ve 6 adet tebliğ düzenlenmiş ve 6 adet yönetmelik ve 1 adet tebliğ değişikliği gerçekleştirilmiştir.

2013 faaliyet döneminde 1 adet yeni kanun ile Bankacılık Kanununda değişiklik öngören 4 ayrı kanun yürürlüğe konulmuş, 5 adet yeni yönetmelik ve 2 adet yeni tebliğ düzenlenmiştir. Bunun dışında 14 adet yönetmelik ve 3 adet tebliğ değişikliği gerçekleştirilmiş ve 1 adet genelge yayınlanmıştır.

Tablo 2.3. Yürürlüğe Giren Düzenlemelerin Türleri İtibari İle Dağılımı

Düzenlemenin Türü	2011	2012	2013
Kanun	-	1	1
Kanun Değişikliği	2	4	4
Yönetmelik	2	3	5
Yönetmelik Değişikliği	23	6	18
Tebliğ	-	6	2
Tebliğ Değişikliği	4	1	3
Genelge	2	-	1
Kurul Kararı	1	-	-
Toplam	34	21	34

Kaynak: BDDK

Buna göre BDDK 10.05.2012 tarih ve 28288 sayılı RG’de yayınlanan: 6300 sayılı Bazı Kanunlar ile Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumunun Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararıyla Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 29.06.2012 tarih ve 28338 sayılı RG’de yayınlanan: 6327 sayılı Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 05.07.2012 tarih ve 28344 sayılı RG’de yayınlanan: 6352 sayılı Yargı hizmetlerinin Etkinleştirilmesi Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması ve Basın Yayın Yoluyla İşlenen Suçlara İlişkin Dava ve Cezaların Ertelenmesi Hakkında Kanun, 30.12.2012 tarih ve 28513 sayılı RG’de yayınlanan: 6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu’nun yasalaşma süreçlerine destek vermiştir.

Ayrıca 13.12.2012 tarih ve 28496 sayılı RG’de yayınlanan 6361 Sayılı Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman Şirketleri Kanunu ile Türkiye’de kurulu finansal kiralama, faktoring ve finansman şirketlerinin kuruluş ve çalışma esasları ile finansal kiralama, faktoring ve finansman sözleşmelerine ilişkin usul ve esaslar düzenlenmiştir. Yürürlüğe giren bu kanunla birlikte 28.06.1985 tarih ve 3226 sayılı Finansal Kiralama Kanunu ile 06.10.1983 tarihli ve 90 sayılı Ödünç Para verme İşleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname yürürlükten kaldırılmıştır.

27.06.2013 tarih ve 28690 sayılı RG’de yayınlanan 6493 Sayılı Ödeme ve Menkul Kıymet Mutabakat Sistemleri, Ödeme Hizmetleri ve Elektronik Para Kuruluşları Hakkında Kanun ile ödeme ve menkul kıymet mutabakat sistemlerine, ödeme hizmetlerine, ödeme kuruluşlarına ve elektronik para kuruluşlarına ilişkin usul ve esasları düzenlenmiş olup Kanunda öngörülen yönetmelikler bu Kanunun yayını tarihinden itibaren bir yıl içinde hazırlanarak yürürlüğe konması planlanmıştır.

2.2.1.1.3.1. 6361 Sayılı Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman Şirketleri Kanununun Temel Unsurları

6361 sayılı Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman Şirketleri Kanunu ile Türkiye’de kurulu finansal kiralama, faktoring ve finansman şirketleri ve bankalarca yapılan faktoring işlemleri ile katılım bankaları ve kalkınma ve yatırım bankalarınınca yapılan finansal kiralama işlemleri kanun kapsamına alınmıştır. İlgili kanunla finansal kiralama, faktoring ve finansman şirketlerinin finansal bir kuruluş olduğu ve finansal sistem içinde yer aldığı altı çizilerek kuruluş ve faaliyetlerine ilişkin yasal zemin ile gözetim ve denetim sistemi oluşturulmuştur. Yine aynı kanuna göre kurulacak olan şirketlerin ödenmiş sermayelerinin en az 25 milyon TL olması ve tamamının nakit olarak ödenmesi öngörülmüştür. BDDK tarafından faaliyet izni alabilme şartı olarak ödenmiş sermayesinin yüzde 5’i oranında sisteme giriş payı olarak Maliye Bakanlığına ödenmesi şartı koşulmuştur. Ayrıca kanunun sınırlarına bağlı olarak kredi kullandırma, garanti ve kefil olabilme imkanı getirilmiştir.

Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman Şirketleri Kanunu ile finansal kiralama faaliyetlerinin tanımı uluslararası standartlara uygun hale getirilmiştir. Yine kabul edilen kanunla finansal kiralama sözleşmelerinin hukuki niteliğinin sona ermesi, tarafların hak ve borçları ile ilgili hükümler ve uygulamada karşılaşılan sorunları önleyici hükümlere yer verilerek mülga Finansal Kiralama Kanunundaki şekli ile kabul edilmiştir. Ayrıca operasyonel kiralama, alt kiralama, yazılımların kiralanması, satıp geri kiralama işlemlerinin yapılmasının önü açılmış ve

yurtdışından yapılacak finansal kiralama işlemleri ile ilgili konularda yeni düzenlemeler yapılmıştır.

Bunun yanını sıra faktoring işlemlerinde, merkezi fatura kayıt sistemi kurularak sadece mal/hizmet satışına dayanan alacakların şirketler tarafından finanse edilmesi ile mükerrer ve yanılıcı fatura kullanımının önüne geçilmeye çalışılmıştır. Sektörü temsilen tüzel kişiliği olan ve kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşu “Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman Şirketleri Birliğı” kurulması kabul edilerek şirketlerin Birliğe üye olması zorunlu kılınmıştır. Söz konusu şirketlerin ödünç para verme işlemlerinde uygulayacakları azami faiz oranlarını ve diğer işlemleri bakımından azami oran ve miktarları tespit edilmesi, kısmen veya tamamen serbest bırakılması konusunda Bakanlar Kuruluna yetki verilmiştir. Bakanlar Kurulu'nun da sahip olduğu bu yetkiyi TCMB'ye devredebilmesi kabul edilmiştir.

Mevzuata aykırı faaliyette bulunma işlem ve uygulamaların önüne geçilebilmesi için mevcut cezalar da yeniden düzenlenerek gerekli adli ve idari yaptırımlar belirlenmiştir. Bunların dışında 90 Sayılı KHK'ye göre aldıkları yetkiye dayanarak ikrazatçılık faaliyetini gerçekleştirenlerin kanun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren finansal kiralama, faktoring ve finansman şirketleri faaliyetlerinden birini yerine getirmek üzere kurula başvurmaları halinde ve gerekli izinlerin alınması neticesinde bu kanun çerçevesinde faaliyetlerini yürütme imkanı tanınmıştır.

Tablo 2.4. Banka Dışı Finansal Kuruluşların Temel Göstergeleri

	2011	2012	Haziran	
			2012	2013
Finansal Kiralama Şirketleri				
Şirket Sayısı	31	31	31	32
Şube Sayısı	17	18	18	79
Personel Sayısı (Kişi)	1.217	1.266	1.251	1.327
Aktif Büyüklüğü (Milyon TL)	18.604	20.260	19.286	23.782
Net Dönem Kârı (Milyon TL)	510	443	231	279
Factoring Şirketleri				
Şirket Sayısı	75	78	75	78
Şube Sayısı	25	62	32	256
Personel Sayısı (Kişi)	3.819	4.186	3.987	4.467
Aktif Büyüklük (Milyon TL)	15.622	18.149	16.827	19.617
Net Dönem Kârı (Milyon TL)	493	610	318	264
Finansman Şirketleri				
Şirket Sayısı	12	13	13	13
Şube Sayısı	3	3	3	3
Personel Sayısı (Kişi)	595	707	640	766
Aktif Büyüklüğü (Milyon TL)	8.869	11.623	10.039	13.178
Net Dönem Kârı (Milyon TL)	105	153	76	100

Kaynak: BDDK

2.2.1.1.3.2. 2012 Yılı İkincil Mevzuat Düzenlemesi

2012 yılında Bankacılık Kanunu ve ilgili diğer kanunların uygulaması ve esaslara ilişkin olarak ikincil mevzuat düzenlemesi yapılmıştır. Ayrıca Basel II prensiplerinin uyumuna yönelik olarak da bir takım çalışmalar yapılmıştır.

2.2.1.1.3.2.1. Basel II Prensiplerine Yönelik Düzenlemeler

Uluslararası finansal kriz sonrasında Basel Bankacılık Denetim Komitesi tarafından bankacılık sisteminin daha güçlü bir yapıya kavuşturulması amacı ile

Basel II prensipleri üzerinde yenilikler yapılmıştır. Hali hazırda Basel II prensiplerine yönelik 01.07.2011-30.07.2012 tarihleri arasında düzenlemeler gerçekleştirilmiş olup 28.06.2012 tarih ve 28337 sayılı RG’de yayınlanmış ve 01.07.2012 tarihi itibari ile Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik, Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik, Kredi Riski Azaltım Tekniklerine İlişkin Tebliğ, Yapısal Pozisyona İlişkin Tebliğ, Risk Ölçüm modelleri ile Piyasa Riskinin Hesaplanmasına ve Risk Ölçüm Modellerinin Değerlendirilmesine İlişkin Tebliğ, Opsiyonlardan Kaynaklanan Piyasa Riski İçin Standart Metoda Göre Sermaye Yükümlülüğü Hesaplanmasına İlişkin Tebliğ, Menkul Kıymetleştirmeye İlişkin Risk Ağırlıklı Tutarların Hesaplanması Hakkında Tebliğ, Bankalarca Kamuya Açıklanacak Finansal Tablolar ile Bunlara İlişkin Açıklama ve Dipnotlar Hakkında Tebliğ yürürlüğe girmiştir.

2.2.1.1.3.2.2. Bankacılık Kanunu ve İlgili Diğer Kanunların Uygulaması ve Esaslara İlişkin İkincil Düzenleme

2012 yılında bankacılık faaliyetlerine ilişkin olarak birtakım düzenlemeler yapılmıştır. Buna göre 01.11.2012 tarih ve 28454 sayılı RG’de Mevduat ve Katılım Fonunun Kabulüne, Çekilmesine ve Zamanaşımına Uğrayan Mevduat, Katılım Fonu, Emanet ve Alacaklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik yayınlanmıştır. Böylece bankaların şube dışı elektronik kanallar aracılığı ile mevduat ve katılım fonu hesabı açılması işlemlerinde fiziki hesap cüzdanı zorunluluğu kaldırılmıştır.

10.02.2012 tarih ve 28200 sayılı RG’de yayınlanan Bankaların Likidite Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik ile bankaların ihraç ettiği TL türü tahvillerin vadelerinin uzamasına yönelik likitide yeterlilik oranlarında vadeli mevduattan daha yüksek ve yüzde 100’den düşük olacak şekilde yeniden belirlenmiştir.

21.09.2012 tarih ve 28418 sayılı RG’de yayınlanan Bankalarca Kredilerin ve Diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi ve Bunlar İçin Ayrılacak Karşılıklara

İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik ile Basel Bankacılık Denetim Komitesi tarafından kabul edilen etkin bankacılık denetimi karşılık uygulamalarına ve kredilerin sınıflandırılmasına ilişkin ilke göz önünde bulundurularak bankaların almış olduğu teminatlarında değer düşüklüğü oluşup oluşmadığının takibi zorunlu kılınmış ve BDDK'ya kredileri sektör ve ülkelere göre karşılık oranı düzenleme yetkisi verilmiştir.

25.12.2012 tarih ve 28508 sayılı RG'de yayınlanan Bankalarca Kredilerin ve Diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi ve Bunlar İçin Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına İlişkin Yönetmelik ile Libya'da yerleşik kişiler ile Libya'ya yönelik faaliyetleri bulunan kişilere ve denizcilik sektörüne kullanılan kredilerin daha esnek sözleşme koşullarına bağlanmaları ve yeniden düzenlenmiştir.

14.08.2012 tarih ve 28384 sayılı RG'de yayınlanan Bankalara Değerleme Hizmeti Verecek Kuruluşların Yetkilendirilmesi ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına İlişkin Yönetmelik ile değerlendirme uzmanının tanımı ve değerlendirme şirketlerinin bağımsızlığına ilişkin yeniden düzenlemeler yapılmıştır.

17.04.2012 tarih ve 28267 sayılı RG'de yayınlanan Derecelendirme Kuruluşlarının Yetkilendirilmesine ve Faaliyetlerine İlişkin Esaslar Hakkında Yönetmelik ile derecelendirme yöntemleri ve izin süreçleri ile sonraki süreçte oluşan ve portföy olarak yetkilendirmede sorunların çözümüne ve daha anlaşılabilir olmasına yönelik düzenlemeler yapılmıştır.

17.10.2012 tarih ve 28444 sayılı RG'de yayınlanan Katılım Bankalarının Uygulanacak Tekdüzen Hesap Planı ve İzahnamesi Hakkında Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ ile mevduat ve katılım fonunun kabulü, zamaşımına uğramış mevduat ve katılım fonu ve özel fon havuzu fonunun muhasebeleştirilmesine yönelik düzenlemeler yapılmıştır.

14.11.2012 tarih ve 28467 sayılı RG'de yayınlanan Varlık Yönetim Şirketlerinin Kuruluş ve Faaliyet Esasları Hakkında Yönetmelikte Değişiklik

Yapılmasına İlişkin Yönetmelik ile kredi sigortası hizmet veren şirketlerin kuruluş, faaliyet izinleri, iptali ve alacakları hakkında düzenlemeler yapılmıştır.

2.2.1.1.3.3. 2013 Yılı İkincil Mevzuat Düzenlemesi

2013 yılında Bankacılık Kanunu ve ilgili diğer kanunların uygulaması ve esaslara ilişkin olarak ikincil mevzuat düzenlemesi yapılmıştır. Ayrıca Basel II prensiplerinin uyumuna yönelik olarak da bir takım çalışmalar yapılmıştır.

2.2.1.1.3.3.1. Basel II Prensiplerine Yönelik Düzenlemeler

29.01.2013 tarih ve 28543 sayılı RG’de yayınlanan Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik ile banka denetim komitelerine getirilen rapor hazırlama yükümlülüğü yılda en az bir olarak değiştirilmiştir. Ayrıca 16.07.2013 tarih ve 28709 sayılı RG’de yayınlanan Bankaların İç sistemleri Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik ile yönetim kurulu denetim ve gözetim faaliyetlerinin yerine getirilmesinde kendisine yardımcı olmak üzere üyeleri arasından seçeceği icrai görevi bulunmayan asgari iki üyesini banka denetim komitesi üyeleri olarak görevlendireceğine dair düzenlemeler yapılmıştır.

05.09.2013 tarih ve 28756 sayılı RG’de yayınlanarak Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik ile ana sermaye hesaplamaları, risk sınıfları, özkaynak hesaplama yöntemleri ve kuruma bildirme süreleri gibi konularda ek düzenlemeler yapılmıştır.

08.10.2013 tarih ve mükerrer 28789 sayılı RG’de yayınlanan Kredi Riski Azaltım Tekniklerine İlişkin Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ ile risk hesaplama tekniklerinde ve Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş.’den sağlanan ihracat

kredi sigorta poliçelerinin Türkiye Cumhuriyeti Merkezi Yönetimi tarafından verilen garantiler yerine geçeceği düzenlenmiştir.

2.2.1.1.3.3.2. Bankacılık Kanunu ve İlgili Diğer Kanunların Uygulaması ve Esaslara İlişkin İkincil Düzenleme

29.01.2013 tarih ve 28543 sayılı RG’de yayınlanan Bankaların Destek Hizmeti Almalarına İlişkin Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik ile destek hizmeti kuruluşlarının pazarlama yapabileceği alanlar belirlenmiştir.

31.01.2013 tarih ve 28545 sayılı RG’de yayınlanan Bankaların Kıymetli Maden Alım Satımına ve Alacaklarından Dolayı Edindikleri Emtia ve Gayrimenkullerin Elden Çıkarılmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik ile kıymetli madenlerin kapsamına altın, gümüş ve platinin yanı sıra paladyum da eklenmiştir. Ayrıca Cumhuriyet altın sikkeleri ve ziynet altınlarının bankalarca alım ve satımına imkan sağlanmıştır.

06.03.2013 tarih ve 28579 sayılı RG’de yayınlanan Bankalarca Yıllık Faaliyet Raporunun Hazırlanmasına ve Yayınlanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik ile bankaların yıllık faaliyet raporlarının basılı bulundurulması yerine elektronik ortamda saklanarak istenildiği halde basılması zorunluluğu getirilmiştir.

08.10.2013 tarih ve 28789 mükerrer sayılı RG’de ve 31.12.2013 tarih ve 28868 sayılı RG’de yayınlanan Bankalarca Kredilerin ve Diğer Alacakların Niteliğinin Belirlenmesi ve Bunlar İçin Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelikler yayınlanarak karşılık oranlarında bir takım düzenlemeler yapılmıştır.

30.04.2013 tarih ve 28633 sayılı RG’de yayınlanan Bankaların Kredi İşlemlerine İlişkin Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik ile

bankanın dahil olduğu risk grubu içinde yer alanlar hakkında bankanın dahil olduğu risk grubuna kullanılacak krediler konusunda düzenlemeler yapılmıştır.

31.12.2013 tarih ve 28868 sayılı RG’de yayınlanan Bankaların Muhasebe Uygulamalarına ve Belgelerin Saklanması İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik ile Bankaların yıl sonu konsolide ve konsolide olmayan finansal raporları ait oldukları yılı takip eden Nisan ayı sonuna kadar kuruma ve kuruluş birliklerine elektronik ortamda ve matbu olarak tevdi etme zorunluluğu ve bazı bildirimlerde süre değişikliği yapılmıştır.

05.09.2013 tarih ve 28756 sayılı RG’de yayınlanan Bankaların Özkaynaklarına İlişkin Yönetmelik ile bankaların uyması gereken sınırlamalar ve standart oranların hesaplanmasında kullanılacak özkaynak ve konsolide özkaynak tutarlarının hesaplanmasına ilişkin düzenlemeler yapılmıştır.

05.11.2013 tarih ve 28812 RG’de yayınlanan Sermaye Koruma ve Döngüsel Sermaye Tamponlarına İlişkin Yönetmelik ile ilave çekirdek sermaye tutarı hesaplanmasına ve ilave çekirdek gereksiniminin karşılanamaması sebebi ile alınacak önlemlere ilişkin usul ve esaslar düzenlenmiştir.

05.11.2013 tarih ve 28812 RG’de yayınlanan Bankaların Kaldıraç Düzeyinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik ile kaldıraç etkisi ile bankaların karşılaşılabileceği risklere karşı yeterli sermaye bulundurmalarına yönelik usul ve esaslar düzenlenmiştir.

04.12.2013 tarih ve 28841 sayılı RG’de yayınlanan Bilgi Alışverişi, Takas ve Mahsuplaşma Kuruluşlarında Bilgi Sistemleri Yönetiminde Esas Alınacak İlkeler ile İş Süreçleri ve Bilgi Sistemlerinin Denetimine İlişkin Tebliğ ile risk merkezi, bilgi alışverişi, takas ve mahsuplaşma kuruluşlarının bilgi sistemlerinin yönetiminde usul ve esaslar ile bağımsız denetim kuruluşları tarafından denetlenmesi düzenlenmiştir.

19.04.2013 tarih ve 28623 sayılı RG’de yayınlanan Katılım Bankalarının Uygulanacak Tekdüzen Hesap Planı ve İzahnamesi Hakkında Tebliğde Değişiklik

Yapılmasına Dair Tebliğ ile katılım bankalarının muhasebe uygulamasında ve izahnamelerde ek düzenlemeler yapılmıştır.

20.09.2013 tarih ve 28771 sayılı RG’de yayınlanan Bankaların Konsolide Finansal Tablolarının Düzenlemesine İlişkin Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ ile Yurt içinde kurulu bir bankanın ya da finansal holding şirketinin bağlı ortaklığı, birlikte kontrol edilen ortaklığı ya da iştiraki olan bankaların da belirtilen usul ve esaslar çerçevesinde konsolide finansal tablo düzenlemesi getirilmiştir.

08.10.2013 tarih ve mükerrer 28789 sayılı RG’de ve 21.11.2013 tarih ve 28828 sayılı RG’de ve 31.12.2013 tarih ve 28868 sayılı RG’de yayınlanan Banka Kartları ve Kredi Kartları Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına İlişkin Yönetmelikler ile kredi kartı kullanım alanları ve taksit sayılarında düzenlemeler yapılmıştır.

24.04.2013 tarih ve 28627 RG’de yayınlanan Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman Şirketlerinin Kuruluş ve Faaliyet Esasları Hakkında Yönetmelik ile finansal kiralama şirketleri, faktoring şirketleri ve finansman şirketlerinin kuruluş ve çalışma esaslarına ilişkin usul ve esaslar düzenlenmiştir.

31.12.2013 tarih ve 28868 sayılı RG’de yayınlanan Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman Şirketlerinin Kuruluş ve Faaliyet Esasları Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik ile taşıt ve tüketici kredilerine ilişkin düzenlemeler yapılmıştır.

24.12.2013 tarih ve 28861 sayılı RG’de yayınlanan Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman Şirketlerinin Muhasebe Uygulamaları ile Finansal Tabloları Hakkında Yönetmelik ile ilgili şirketlerin muhasebe, karşılık uygulamaları ve kamuya açıklanacak finansal tablolarının usul ve esasları düzenlenmiştir. Yine aynı tarih ve sayılı RG’de yayınlanan Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman Şirketlerince Uygulanacak Tekdüzen Hesap Planı ve İzahnamesi Hakkında Tebliğ ile ilgili şirketlerin uygulayacakları tekdüzen muhasebe planının belirlenmesi ile denetlenebilir ve gözetilebilir bir düzenin sağlanması ve şirket verilerinin sağlıklı bir

şekilde elde edilmesi ve ekonominin izlenilmesi ve yönlendirilmesi için yetkili birimlerin ihtiyaç duyduğu bilgilerle, çeşitli analizlerin ve yorumların yapılabilmesi için standartlar belirlenmiştir.

BDDK'nın 2008 ile 2013 yılları arasındaki denetim kapsamındaki kuruluşlar aşağıdaki gibi olup 2013 yılı sonu itibarıyla 49'u banka, 122'si banka dışı mali kuruluş ve 222'si diğer kuruluşlar olmak üzere toplam 393 adet kuruluş BDDK'nın denetimi kapsamındadır.

Tablo 2.5. Denetim Kapsamındaki Kuruluşlar

Kuruluş Türü	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Bankalar	50	49	49	48	49	49
Mevduat Bankaları	33	32	32	31	32	32
Katılım Bankaları	4	4	4	4	4	4
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	13	13	13	13	13	13
Banka Dışı Mali Kuruluşlar	141	135	122	118	122	122
Finansal Kiralama Şirketleri	50	47	35	31	31	33
Faktoring Şirketleri	81	78	76	75	78	76
Finansman Şirketleri	10	10	11	12	13	13
Diğer Kuruluşlar	99	101	110	161	194	222
Varlık Yönetim Şirketleri	5	6	6	8	8	11
Bankalarda Bağımsız Denetim Yap. Yetk. Sahip Kur.	40	39	40	42	42	42
Derecelendirme Kuruluşları	0	3	3	3	3	1
Değerleme Kuruluşları	0	4	14	56	91	114
Türkiye'deki Yabancı Banka Temsilcilikleri	47	42	40	45	43	47
Finansal Holding Şirketleri	3	3	3	3	3	3
Kredi Referans Kuruluşları	1	1	1	1	1	1
Kartlı Sistem Kuruluşu	3	3	3	3	3	3
Toplam	290	285	281	327	365	393

Kaynak: BDDK

2012 yılında denetim kapsamında bulunan kuruluşlara yönelik olarak mevzuat, mali analiz, ihbar ve şikâyet, risk değerlendirme, intibak değerlendirmesi ve diğer konularda dahil olmak üzere toplam 578 adet rapor düzenlenmiştir.

Düzenlenen raporların 45'i banka dışı mali kuruluşlara ve 42'si banka şube denetimlerine ilişkin raporlardan oluşmaktadır.

2013 yılında denetim kapsamında bulunan kuruluşlara yönelik olarak mevzuat, mali analiz, ihbar ve şikâyet, risk değerlendirme, intibak değerlendirmesi ve diğer konularda dahil olmak üzere toplam 500 adet rapor düzenlenmiştir. Düzenlenen raporların 33'ü banka dışı mali kuruluşlara ve 46'si banka şube denetimlerine ilişkin raporlardan oluşmaktadır.

2.2.1.1.4. Risk Odaklı Denetim (ROD)

BDDK tarafından son dönemlerde denetim faaliyetlerinde yeni yaklaşım olarak ROD tekniğini benimsemiştir. Buna göre; denetimin şeklinin, kapsamının, zamanının, yoğunluğunun, kaynak tahsisinin ve denetim prosedürlerinin gelişmelere veya bankanın risk durumuna ve profiline yönelik olarak denetim şekillendirilmektedir.

ROD denetim yaklaşımı ile denetim fonksiyonunun verimlilik ve etkinliğinin artırılması, denetimin dinamik ve kesintisiz bir süreç içinde gerçekleştirilmesi, uluslararası standartlara uyumun sağlanması, bankaların risk profilindeki önemli değişikliklerin tespit edilebilmesi, bankalarda ortaya çıkan sorunların nedenlerinin bulunması ile tekrarının önüne geçilmesi, finansal sistemde yaşanan değişimlere ayak uydurulması, sistemik risklerin azaltılması, bankaların etkin iç denetim ve risk yönetim sistemlerine sahip olmalarının sağlanması yoluyla bankacılık sisteminin krizlere karşı dayanıklılığının artırılması gibi konularda faydalar sağlanması amaçlanmıştır.

2.2.1.2. Sermaye Piyasasındaki Gelişmeler

2.2.1.2.1. Genel Değerlendirme

Sermaye piyasalarının gelişmişlik göstergelerinden borsa şirketlerinin piyasa kapitalizasyonunun GSYH'ya oranı 2011 yılında yüzde 29,4 olarak, 2012 yılında ise 9,7 puan artarak yüzde 39,1 olarak gerçekleşmiştir. Bu oranın 2013 yılında ise 3,2

puan azalarak yüzde 35,9 seviyesinde oluşması beklenmektedir. 2011 yılı sonu itibari ile İMKB’de işlem gören şirket sayısı 368 olarak gerçekleşmiş, 2012 yılı itibari ile bu sayı 38 adet artarak 406’ya yükselmiştir. 2013 Eylül itibari ile değerlendirildiğinde ise şirket sayısı 12 adet artarak 418’e ulaşmıştır.

İMKB’de işlem gören halka açık şirketlerin hisselerinin toplam piyasa değeri 2011 yılı sonunda 381,2 milyar TL (201,9 milyar ABD Doları) 2012 yılı sonunda ise bir önceki yıl sonuna göre yüzde 44 oranında artarak 550,1 milyar TL (309,6 milyar ABD Doları) seviyesinde gerçekleşmiştir. 2011 yılı sonunda İMKB’de işlem gören şirketlerin halka açık paylarının yüzde 62,1’i yabancı yatırımcıların elinde bulunurken 2012 yılında bu oran yüzde 65,7’ye yükselmiştir. 2013 yılı Eylül ayında ise bu oran yüzde 62,9 seviyesinde gerçekleşmiştir. 2009 yılında 316 olan menkul kıymet yatırım fonu sayısı fon maliyeti ve fon arzında yapılan düzenlemeler sonucunda 2010 yılında 486, 2011 yılında 595, 2012 yılında 592, 2013/Eylül döneminde ise 526 adet olmuştur. Sermaye piyasalarında faaliyet gösteren gayrimenkul değerlendirme şirketlerinin sayısı 2010 yılında 82, 2011 yılında 113, 2012 yılında 123, 2013/Eylül itibari ile 127 adet olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 2.6. Sermaye Piyasalarına İlişkin Göstergeler

	2010	2011	2012	2013 Eylül
Kurul Kaydındaki Şirketler (Adet)	566	586	602	604
Borsa İstanbul Şirketleri (Adet)	344	368	406	418
Borsa Dışı Kurul Kaydındaki Şirketler (Adet)	222	218	196	186
Piyasa Değeri (Halka Açık Kısım, Milyon TL)	165.727	139.970	212.296	205.307
Yabancı Payı (Halka Açık Kısım, Yüzde)	66,2	62,1	65,8	62,9
Piyasa Kapitalizasyonu (Milyon TL)	472.553	381.152	552.897	545.918
Piyasa Kapitalizasyonu/GSYH (Yüzde) (1)	43,0	29,4	39,1	35,9
Aracı Kuruluşlar (Adet)	144	140	141	141
Aracı Kurumlar (Adet)	103	100	100	100
Bankalar (Adet)	41	40	41	41
Menkul Kıymet Yatırım Fonları (Adet)	486	595	592	526
Net Aktif Değer (Milyon TL)	33.220	30.219	30.688	31.213
Bireysel Emeklilik Fonları (Adet)	140	165	176	229
Net Aktif Değer (Milyon TL)	12.018	14.345	20.358	25.107
Yabancı Yatırım Fonları (Adet)	69	55	41	41
Net Aktif Değer (Milyon TL)	55	53	53	45
Menkul Kıymet Yatırım Ortaklıkları (Adet)	31	26	18	16
Net Aktif Değer (Milyon TL)	750	689	721	596
Gayrimenkul Yatırım Ortaklıkları (Adet) (2)	21	23	25	28
Net Aktif Değer (Milyon TL) (2)	17.246	11.708	15.782	25.933
Girişim Sermayesi Yatırım Ortaklıkları (Adet) (2)	2	4	5	6
Net Aktif Değer (Milyon TL) (2)	187	710	796	1.937
Portföy Yönetim Şirketleri (Adet)	28	31	35	36
Net Aktif Değer (Milyon TL)	46.889	47.851	56.369	64.796
Bağımsız Denetim Şirketleri (Adet)	92	92	92	92
Gayrimenkul Değerleme Şirketleri (Adet)	82	113	123	127
Derecelendirme Kuruluşları (Adet)	9	9	10	10

Kaynak: SPK, TÜİK.

(1) 2013 yılı Piyasa Kapitalizasyonu/GSYH verisi tahmindir.

(2) 2013 yılı verileri Haziran ayı itibarıyla.

2013 yılında Türkiye'nin kredi notu yatırım yapılabilir seviyesine yükselmesi ile birlikte BİST100 endeksi 93,179 puana yükselmiştir. Ancak FED'in tahvil alımlarını azaltacağına yönelik açıklamalar neticesinde endeks Ağustos'ta 65,452

puana gerilemiş Eylül sonu itibari ile de 74.487 seviyesine yükselmiştir. Yaşanan bu gelişme sonucu BİST’te işlem gören halka açık şirketlerin toplam piyasa değeri 2012 yılı sonunda 212,3 milyar TL, 2013 yılı Eylül ayında ise 205,3 milyar TL seviyesinde gerçekleşmiştir.

2013 yılı Eylül dönemi itibari ile 2012 yılı sonuna göre menkul kıymet fonu sayısından 66 adet düşüş olmasına rağmen net aktif değerlerinin toplamına bakıldığında ise ciddi bir değişiklik görülmemiştir. Bunun dışında gayrimenkul yatırım ortaklıkları, girişim sermayesi yatırım ortaklıkları ve portföy yönetim şirketlerinin net aktif değerlerinde ise ciddi artışlar gözlenmiştir.

2013 yılı başında yürürlüğe giren devlet katkısının uygulanması ile birlikte BES’in net aktif değeri 2013 Eylül döneminde 4,7 milyar TL artış ile 25,1 milyar TL’ye yükselmiştir. Yine 2012 yılı sonu itibari ile 176 olan BES fon sayısı 2013 yılının Eylül döneminde 229 adete yükselmiştir.

Sermaye piyasalarında hisse senetlerinin dışında özel sektör menkul kıymeti olarak tahvil, finansman bonosu, varlığa dayalı menkul kıymet, banka bonosu ve varantlarda işlem gerçekleştirilmekte olup 2010 yılından itibaren özel sektör menkul kıymet stoku 2012 yılı sonunda 29,8 milyar TL iken 2013 Eylül dönemi itibari ile 35,5 milyar TL’ye yükselmiştir.

2013 yılının Eylül döneminde 2012 yılının aynı dönemine göre borçlanma araçları kesin alım-satım pazarı işlem hacmi yüzde 20,1 artarak 322,3 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Ancak repo-ters repo pazarı işlem hacmi yüzde 13 oranında azalarak ve 2,5 trilyon TL olarak gerçekleşmiştir.

Kıymetli madenler ve kıymetli taşlar piyasasında altının işlem hacmi TL cinsinden 1,3 milyar TL’ye gerilemiş ancak Dolar cinsinden işlem hacmi 15 milyar ABD Dolarına yükselmiştir. Böylece 2012 yılının Eylül döneminde altın işlem hacmi 252 ton olarak gerçekleşirken 2013 yılının aynı döneminde 340 ton seviyesine yükselmiştir.

Tablo 2.7. Sermaye Piyasası Hacmi

	2011	2012	Eylül	
			2012	2013
Borçlanma Araçları Piyasası (Milyar TL)				
Kesin Alım-Satım Pazarı İşlem Hacmi	474. 766	350.119	268.382	322. 314
Repo-Ters Repo Pazarı İşlem Hacmi	2. 902. 584	3.717.918	2.833.107	2.464.539
Pay Piyasası				
İşlem Hacmi	695.338	623.302	445.394	622.117
Birincil Halka Arz Hasılatı Toplamı	1 329	619	478	1.246
Takasbank Borsa Para Piyasası				
İşlem Hacmi	96.996	180.046	128.960	170.997
Ödünç Pay Senedi Piyasası				
İşlem Hacmi	2.692	2.937	2.110	2.362
Kıymetli Madenler ve Kıymetli Taşlar Piyasası				
Altın TL İşlem Hacmi	2.528	1.713	1.318	1.261
Altın Dolar İşlem Hacmi (Milyon ABD Doları)	10. 429	15. 430	12.503	14. 998
Altın TL ve Dolar İşlem Hacmi (Ton)	227	309	252	340
Vadeli İşlem ve Opsiyon Piyasası				
İşlem Hacmi	439.799	403. 933	296.197	318. 360
İşlem Hacmi (Bin Adet)	74. 288	62. 474	48. 730	40.060
Dönem Sonu Açık Pozisyon (Adet)	266. 101	274. 556	344. 017	353. 349

Kaynak: Borsa İstanbul A.Ş., İstanbul Altın Borsası, VOB, Takasbank

Türkiye'deki bütün vadeli işlem ve opsiyon sözleşmelerinin 2012 yılı Eylül dönemi itibari ile işlem hacmi 296,2 milyar TL, 2013 yılının aynı döneminde ise 318,4 milyar TL olarak gerçekleşmiştir.

Finansal piyasalarda ortaya çıkan gelişme ve yeniliklere, Türk Ticaret Kanunundaki düzenlemelere ve AB mevzuatına uyum sağlamak amacıyla 6362 sayılı yeni Sermaye Piyasası Kanunu 30.12.2012 tarihli RG'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Kanun kapsamında İstanbul Menkul Kıymetler Borsası, İstanbul Altın Borsası ile Vadeli İşlemler ve Opsiyon Borsası (VOB) Borsa İstanbul çatısı altında birleşmiştir. Yine aynı kanuna göre sermaye piyasası suçlarına bakacak ihtisas mahkemeleri hakimler ve savcılar yüksek kurulu tarafından belirlenmiştir.

29.06.2012 tarihli RG'de yayınlanan 6327 sayılı Kanuna dayanarak 2012 yılı Ekim ayında kamu tarafından ilk defa kira sertifikası ihracı gerçekleştirilmiştir.

07.06.2013 tarihli RG'de yayınlanan Kira Sertifikaları Tebliğiyle sahipliğe dayalı (icara), yönetim sözleşmesine dayalı (vakala), alım-satıma dayalı (murabaha), ortaklığa dayalı (müşareke ve mudaraba) ve eser sözleşmesine dayalı (istisna) olmak üzere beş kira sertifikası (sukuk) türü tanımlanmıştır. İhraç edilen kira sertifikaları Borsa İstanbul A.Ş. Borçlanma Araçları Piyasasında işlem görmektedir.

2.2.1.2.2.Sermaye Piyasalarındaki Önemli Olaylar

2013 yılı Ocak Ayı içinde 30.12.2012 tarihinde yürürlüğe giren 6362 sayılı Sermaye piyasası kanunu ile kurul kararına bırakılan kurul kayıt ücretleri, sermaye piyasası aracılığının niteliği, vadesi çerçevesinde sermaye piyasalarının gelişimine katkıda bulunulmak, halka arzı teşvik etmek, ihraç maliyetlerini azaltmak için kurul kayıt ücretlerinde indirim yapılmıştır. Buna göre gelişen işletmeler piyasasında işlem gören ve görecekt senetler için kurul ücreti yüzde 50 azaltılmış ve on binde bir olarak tespit edilmiştir. Mali kuruluşlar dışı reel sektör borçlanma araçlarının ihraçlarından alınan kurul ücretinde de yüzde 25 indirim yapılmıştır.

İMKB ile Japan Exchange Group arasında BYF'nlerinin çifte kotasyonu ve iki borsa arasında işbirliğini arttırmaya yönelik olarak anlaşmaya varılmıştır. Bunun dışında Takasbank ve Japonya Menkul Kıymet Saklama Kuruluşu ile çifte kotasyona yönelik olarak borsa yatırım fonlarının takas ve saklama hizmetleri ve çeşitlik konulara yönelik olarak ve işbirliğinin geliştirmesi amacı ile iki kuruluş arasında anlaşma imzalanmıştır.

2013 Şubat ayı içinde ise hisse senetlerinin ilk halka arzı ile şirketlerin bedelli ve bedelsiz sermaye artırımında uygulanacak kurallar, piyasaların etkin ve adil işleyişinin temini, yatırımcı tabanın yayılması, hak ve menfaatlerin korunması ve şirketlerin finansman kaynaklarına daha kolay ulaşabilmesi amacı ile yeniden düzenlenmiştir. Ayrıca ilk halka arzların teşviki ve maliyetlerinin azaltılması amacı ile kurul ücretlerinde indirime gidilmiştir. Takasbank ile Tunus saklama ve takas kuruluşu ile işbirliği amacı ile anlaşma yapılmıştır.

2013 Mart ayı içinde SPK ile Finansal hizmetler kurulu tarafından İstanbul'da IFSB standartlarının uygulanmasına ilişkin teorik ve uygulamaların görüldüğü ortak bir toplantı düzenlenmiştir.

2013 Nisan ayı içinde 6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu gereği borsalar Borsa İstanbul Anonim Şirketi adı altında toplanmış ve şirkete ilişkin esas sözleşme tescil ve ilan edilerek kuruluş ve faaliyet izni almıştır. Borsa İstanbul'da işlem gören yabancı şirketlerin sayısının artırılması amacı ile listing İstanbul programının tanıtımı yapılmıştır. Ayrıca MKK tarafından geliştirilen "e-GKS: Elektronik Genel Kurul Sistemi" "Financial Sector Technology Awards" yarışmasında birinci olmuştur.

2013 Mayıs ayı içinde SPK ile Türkmenistan Maliye Bakanlığı arasında Türkmenistan'da sermaye piyasasını geliştirmeye yönelik anlaşma yapılmıştır. Bunun yanı sıra BİST ile Tiran Borsası ve Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası ile işbirliği anlaşması imzalanmıştır.

2013 Haziran ayı içinde SPK ile İslam kalkınma bakanlığı işbirliği ile "İslami Finansman Araçları: Türkiye için Beklentiler ve Fırsatlar" konulu konferans İstanbul'da gerçekleştirilmiştir. Yine BİST ve Euromoney Conferences arasındaki işbirliği ile Euromoney Avrasya Forumu ilk kez İstanbul'da düzenlenmiştir. Ayrıca 4. Uluslararası İstanbul altın zirvesi da İstanbul'da düzenlenmiştir.

2013 Temmuz ayı içinde BİST ile Nasdaq OMX arasında stratejik ortaklık için ön protokol yapılmıştır. BİST ile Saraybosna borsası arasında veri dağıtım sözleşmesi yapılmış ve Saraybosna borsasının piyasa verilerini yurtiçi ve dışında satış ve dağıtım yetkisini almıştır. Ayrıca TSPAKB tarafınca www.paramveben.tv web sitesi yayına girmiştir.

2013 Ağustos ayı içinde VOB ile VİOP birleşme süreci tamamlanarak Türkiye'deki tüm vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri BİST VİOP altında birleştirilmiştir. SPK ile Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Yunanistan, Macaristan, İtalya, Letonya, Litvanya, Lüksemburg, Malta, Romanya, İsveç, Hollanda, İngiltere, İzlanda, Lihtenştayn ve Norveç menkul kıymet otoriteleri arasında alternatif yatırım fonlarının gözetimi konusunda işbirliği ve paylaşımı için anlaşma imzalanmıştır.

2013 Eylül ayı içinde İslam İşbirliği Teşkilatı, Ekonomik ve Ticari İşbirliği Daimi Komitesi üyelerine yönelik 2.nci Sermaye Piyasaları Düzenleyicileri Forumu Türkiye’de gerçekleştirilmiştir. Ayrıca İslam İşbirliği Teşkilatı üye ülkelerin borsaları formunun 7.si ve International Islamic Financial Market semineri de İstanbul’da düzenlenmiş ve anlaşma imzalanmıştır. Yine Islamic Finance News’in faizsiz bankacılık ve finansman üzerine Türkiye’de 5.si düzenlenen roadshow toplantısı gerçekleştirilmiştir. Bunun dışında Türk-Arap sermaye piyasaları formunun 2.si ve 4.sü düzenlenen İstanbul Finans Zirvesi İstanbul’da yapılmıştır.

2013 Ekim ayı içinde Borsa İstanbul Finans ve Ekonomi Konferansı 2013 gerçekleştirilmiştir. BİST VİOP’ta seans başlangıcı erkene alınarak teminat tamamlama saati uzatılmıştır. Pay piyasası ve GİP’te emir bölme uygulamasına son verilmiş ve 1.seansta tek fiyat yöntemi saatinde düzenlemeler yapılmıştır. Finans ve gayrimenkul sektörüne ilişkin olarak "Borsa İstanbul & Reidin Uluslararası GYO Paneli 2013" İstanbul’da gerçekleştirilmiştir. Ayrıca Dünya Bankası Küresel İslami Finans Geliştirme Merkezi, Dünya Bankası'nın İslami finans alanındaki ilk ve tek temsilciliği olarak İstanbul’da açılmıştır.

2013 Kasım ayı içinde 130 ülke ile aynı anda düzenlenen Global Girişimcilik Haftasında (GGH) Keiretsu Forum İstanbul ve Keiretsu Forum Angel Capital Forum ile Türkiye’nin melek yatırımcıları bir araya getirilmiştir. Yine bu dönemde BİST’te hisse senedi endeksi temel kuralları güncellenmiştir. Bunun dışında SPK’nın desteği ile Kurumsal Risk Yönetimi Derneği tarafından “Kurumsal Risk Yönetimi Yasal Düzenlemeler ve Özel Sektör Uygulamaları Paneli" İstanbul’da yapılmıştır.

2013 Aralık ayı içinde de BİST’in öncülüğünde Türkiye’de sürdürülebilirlik konusundaki çalışmalar ve bu konuya destek veren STK’lar ve diğer kuruluşları bir araya toplayan "Sürdürülebilirlik Platformu" oluşturulmuştur. Yine Aralık ayında BİST Karadağ Borsası'na ortak olmuştur. Bunun dışında BİST ile NASDAQ OMX arasında BİST’te piyasa teknolojisi ve danışmanlık hizmetlerinde ve NASDAQ OMX’in BİST’te hisse sahibi olacağı bir anlaşma yapılmıştır.

2.2.1.2.3. 2013 Yılı Sermaye Piyasalarındaki Mevzuat Değişiklikleri

2.2.1.2.3.1. Kanun ve Yönetmelikler

02.08.2013 tarih ve 28726 sayılı RG’de yayınlanan 6495 sayılı Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile 6362 sayılı kanunun 128 inci maddesinin birinci fıkrasında halka açık ortaklıkların yönetim kurulu üyeleri görevlerine ve resen atanmalarına ilişkin ve genel kurulun toplanamaması, yönetim kurulunun oluşturulamaması konusunda YTM’nin yetkisine yönelik düzenlemeler yapılmıştır.

23.01.2013 tarih ve 28537 sayılı RG’de yayınlanan 2012/4213 sayılı Bağımsız Denetime Tabi Olacak Şirketlerin Belirlenmesine Dair BKK ile 6102 sayılı Türk Ticaret Kanununun 398 inci maddesi kapsamında denetime tabi olacak şirketlere ilişkin usul ve esaslara ilişkin düzenleme yapılmıştır.

13.03.2013 tarih ve 28586 sayılı RG’de yayınlanan Emeklilik Yatırım Fonlarının Kuruluş ve Faaliyetlerine İlişkin Esaslar Hakkında Yönetmelik ile 28.02.2002 tarih ve 24681 sayılı RG’de yayınlanan Emeklilik Yatırım Fonlarının Kuruluş ve Faaliyetlerine İlişkin Esaslar Hakkında Yönetmelik yürürlükten kaldırılmış ve emeklilik yatırım fonlarının kuruluş ve faaliyetlerine ilişkin yeni düzenlemeler yapılmıştır.

28.05.2013 tarih ve 28660 sayılı RG’de yayınlanan Sermaye Piyasasında Bağımsız Dış Denetleme Hakkında Yönetmeliğin Yürürlükten Kaldırılmasına Dair Yönetmelik ile 13.12.1987 tarih ve 19663 sayılı RG’de yayınlanan Sermaye Piyasasında Bağımsız Dış Denetleme Hakkında Yönetmelik yürürlükten kaldırılmıştır.

30.05.2013 tarih ve 28661 sayılı RG’de yayınlanan Merkezi Takas Kuruluşlarının Kuruluş ve Çalışma Esasları Hakkında Genel Yönetmelik ile merkezi takas kuruluşlarına ve merkezi karşı taraf uygulamasına ilişkin düzenlemeler yapılmıştır.

06.06.2013 tarih ve 28669 sayılı RG'de yayınlanan Yatırımcı Tazmin Merkezine İlişkin Yönetmelik ile kamu tüzel kişiliğine haiz Yatırımcı Tazmin Merkezinin organizasyon ve yönetimine ilişkin usul ve esaslara yönelik düzenleme yapılmıştır.

18.07.2013 tarih ve 28711 sayılı RG'de yayınlanan İstanbul Takas ve Saklama Bankası Anonim Şirketi Merkezi Takas Yönetmeliği ile İstanbul Takas ve Saklama Bankası Anonim Şirketinin merkezi takas kuruluşu olarak verdiği takas hizmetine ilişkin üyelik, teminat, takas, temerrüt, disiplin, gelir ve diğer konulara ilişkin usul ve esaslara yönelik düzenlemeler yapılmıştır.

09.07.2013 tarih ve 28712 sayılı RG'de yayınlanan Borsalar ve Piyasa İşleticilerinin Kuruluş, Faaliyet, Çalışma ve Denetim Esasları Hakkında Yönetmelik ile kambiyo ve kıymetli madenler ile kıymetli taşların ve SPK'ca uygun görülen diğer sözleşmelerin, belgelerin ve kıymetlerin işlem göreceği borsaların kuruluşuna, sermaye yapılarına, kanun kapsamında yürütecekleri borsacılık faaliyetleri ile bu faaliyetlerin denetimine, faaliyetlerinin geçici ve sürekli olarak durdurulmasına ve piyasa işleticisine ilişkin ilke ve esaslara yönelik düzenlemeler yapılmıştır.

24.07.2013 tarih ve 28717 sayılı RG'de yayınlanan Menkul Kıymetler Borsalarının Kuruluş ve Organlarına İlişkin Yönetmeliğin Yürürlükten Kaldırılmasına Dair Yönetmelik ile 26.04.2012 tarihli ve 28275 sayılı RG'de yayınlanan Menkul Kıymetler Borsalarının Kuruluş ve Organlarına İlişkin Yönetmelik yürürlükten kaldırılmıştır.

14.08.2013 tarih ve 28735 sayılı RG'de yayınlanan İstanbul Takas ve Saklama Bankası Anonim Şirketi Merkezi Karşı Taraf Yönetmeliği ile İstanbul Takas ve Saklama Bankası Anonim Şirketinin, SPK tarafından uygun görülen piyasalar ya da sermaye piyasası araçları itibarıyla alıcıya karşı satıcı, satıcıya karşı da alıcı rolünü üstlenerek takasın tamamlanmasını taahhüt ettiği merkezi karşı taraf uygulamasına ilişkin usul ve esaslara yönelik düzenlemeler yapılmıştır.

31.08.2013 tarih ve 28751 sayılı RG'de yayınlanan Menkul Kıymetler Borsalarında Üyeliğe ve Kotasyona İlişkin Yönetmeliğin Yürürlükten Kaldırılmasına Dair Yönetmelik ile 19.04.2012 tarihli ve 2012/3111 sayılı BKK ile yürürlüğe konulan Menkul Kıymetler Borsalarında Üyeliğe ve Kotasyona İlişkin Yönetmelik yürürlükten kaldırılmıştır.

09.11.2013 tarih ve 28816 sayılı RG'de yayınlanan Özel Fon Yönetmeliği ile 18.12.1999 tarihinden önce, Sermaye Piyasası Kurulunca tüm yetki belgeleri iptal edilen aracı kurumların yatırımcılarının sermaye piyasası faaliyetlerinden doğan alacaklarının bu yönetmelikteki esaslar çerçevesinde kısmen ödenmesini teminen kurulan Özel Fonun işleyişine ilişkin usul ve esaslara yönelik düzenlemeler yapılmıştır.

06.12.2013 tarih ve 28843 sayılı RG'de yayınlanan Özel Fon Malvarlığının Yönetimine ve Nemalandırılmasına İlişkin Yönetmelik ile Özel Fon mal varlığının yönetimi ile nemalandırılmasına ilişkin usul ve esaslara ilişkin düzenlemeler yapılmıştır.

2.2.1.2.3.2. Tebliğler

22.02.2013 tarih ve 28567 sayılı RG'de yayınlanan Kurumsal Yönetim İlkelerinin Belirlenmesine ve Uygulanmasına İlişkin Tebliğ'de Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (Seri: IV, No: 63) ile Payları İMKB'de işlem gören Bankaların bağımsız yönetim kurulu üye sayısı üç olarak belirlenmiş ve denetim komitesi üyeleri de bağımsız yönetim kurulu üyesi olarak değerlendirilmeye alınmıştır. Ayrıca yönetim kurulundaki pay sahiplerinin ve yöneticilerinin eş ve ikinci dereceye kadar olan yakınlarının ticari faaliyetlerine başlaması veya buna benzer işlere girilmesi konusunda genel kurula bilgi verilmesi getirilmiştir. Bunun dışında bu kişiler lehine teminat verilmesi konusunda yönetim kurulu bağımsız üyelerin oy çokluğu şartı getirilmiştir.

06.04.2013 tarih 28610 sayılı RG'de yayınlanan Kurumsal Yönetim İlkelerinin Belirlenmesine ve Uygulanmasına İlişkin Tebliğ'de Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (Seri: IV, No: 64) ile yönetim kurulu üyelerinin süresinin

dolması veya boşalması neticesinde karar alınamaz hale gelmesi durumunda 30 gün içinde genel kurulu toplantıya çağırılması şartı getirilmiştir. Bu süre içinde gerekli toplantı yapılamazsa Sermaye piyasası kuruluna re'sen atama yetkisi tanınmıştır.

28.05.2013 tarih ve 28660 sayılı RG'de yayınlanan Gayrimenkul Yatırım Ortaklıklarına İlişkin Esaslar Tebliği (III-48.1) ile Gayrimenkul yatırım ortaklıklarının kuruluşlarına ve kurucularına, paylarının halka arzına, satışına ve devrine, faaliyet esaslarına, yönetim ilkelerine, portföy sınırlamalarına, portföylerinde bulunan varlıkların ve hakların değerlemesine, varlıkların saklanmasına, imtiyazlı pay ihracına, ortaklarında ve yöneticilerinde aranacak niteliklere, kamuyu aydınlatma ve yatırımcıların bilgilendirilmesi yükümlülüklerine, kâr dağıtımına, gayrimenkul yatırım ortaklığı statüsünden çıkmalarına, tabi olacakları diğer yükümlülüklere ve anonim ortaklıkların gayrimenkul yatırım ortaklığına dönüşümüne ilişkin düzenlemeler yapılmıştır.

07.06.2013 tarih ve 28670 sayılı RG'de yayınlanan Kira Sertifikaları Tebliği (III-61.1) ile Kira sertifikalarının niteliklerinin belirlenmesi ve ihracında uyulması gereken esaslar ile varlık kiralama şirketlerinin kuruluş, esas sözleşme, devralabilecekleri varlık ve hakların tür ve nitelikleri, faaliyet, yönetim, belge ve kayıt düzeni ile tasfiyelerine ilişkin düzenlemeler yapılmıştır.

07.06.2013 tarih ve 28670 sayılı RG'de yayınlanan Borçlanma Araçları Tebliği (II-31.1) ile Borçlanma Araçlarının ihracında uyulması gereken esaslar ile ihraç edilecek borçlanma araçlarının niteliklerine ilişkin düzenlemeler yapılmıştır.

13.06.2013 tarih ve 28676 sayılı RG'de yayınlanan Sermaye Piyasasında Finansal Raporlamaya İlişkin Esaslar Tebliği (II-14.1) ile Kamunun zamanında, yeterli ve doğru bir şekilde aydınlatılmasını teminen düzenlenecek finansal raporlar ile bunların hazırlanması ve ilgililere sunulmasına ilişkin ilke, usul ve esaslara yönelik düzenlemeler yapılmıştır.

22.06.2013 tarih ve 28685 sayılı RG'de yayınlanan Pay Tebliği (VII-128.1) ile Pay ve pay benzeri menkul kıymetlerin ihracına ilişkin usul ve esaslarda ilişkin düzenlemeler yapılmıştır.

22.06.2013 tarih ve 28685 sayılı RG'de yayınlanan İzahname ve İhraç Belgesi Tebliği (II-5.1) ile izahname ve ihraç belgesinin hazırlanması, onaylanması ve kamuya duyurulması ile ilan ve reklamlara yönelik düzenlemeler yapılmıştır.

28.06.2013 tarih ve 28691 sayılı RG'de yayınlanan Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğ'de Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (Seri:10, No: 28) ile Bakanlar Kurulu Kararı ile belirlenen işletmeler ve yatırım fonları ile konut ve varlık finansmanı fonlarına yıllık finansal raporlarını bağımsız denetime tabi tutma zorunluluğu getirilmiştir. Bunun yanı sıra Yatırım kuruluşları, Yatırım fonları hariç kolektif yatırım kuruluşları, İpotek finansmanı kuruluşları, Sermaye piyasası araçları bir borsada ve/veya teşkilatlanmış diğer pazar yerlerinde işlem gören anonim ortaklıkların altı aylık ara dönem finansal tabloları inceleme kapsamına alınmıştır. Ayrıca İşletmelerin finansal tablolarının bağımsız denetimi ile görevlendirilecek bağımsız denetim kuruluşlarının Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu tarafından yetkilendirilmiş olması şartı getirilmiştir.

28.06.2013 tarih ve 28691 sayılı RG'de yayınlanan Sermaye Piyasası Araçlarının Satışı Tebliği (II-5.2) ile Sermaye piyasası araçlarının satış yöntemlerine, dağıtımına ve teslimine ilişkin düzenlemeler yapılmıştır.

29.06.2013 tarih ve 28692 sayılı RG'de yayınlanan Anonim Şirketlerin Genel Kurullarında Uygulanacak Elektronik Genel Kurul Sistemi Hakkında Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ ile Elektronik ortamda oyların gönderilmesi iki dakika ile sınırlandırılmıştır

02.07.2013 tarih ve 28695 sayılı RG'de yayınlanan Portföy Yönetim Şirketleri ve Bu Şirketlerin Faaliyetlerine İlişkin Esaslar Tebliği (III-55.1) ile portföy yönetim şirketlerine ve bu şirketlerin faaliyetlerine ilişkin düzenlemeler yapılmıştır. Yine aynı RG'de Portföy Saklama Hizmetine ve Bu Hizmette Bulunacak Kuruluşlara

İlişkin Esaslar Tebliği (III-56.1) ile Portföy saklama hizmeti ile bu hizmeti yerine getirecek olan kuruluşların Kurulca yetkilendirilmelerine ilişkin düzenlemeler yapılmıştır.

04.07.2013 tarih ve 28697 sayılı RG’de yayınlanan Kaydileştirilen Sermaye Piyasası Araçlarına İlişkin Kayıtların Tutulmasının Usul ve Esasları Hakkında Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (Seri: IV, No: 65) ile Türk Ticaret Kanununun 499 uncu maddesi çerçevesinde ihraççılar tarafından hak sahiplerinin pay defterine kaydında, ilgililerin başvurusuna gerek olmaksızın MKK nezdinde ihraççılar itibarıyla tutulan kayıtların esas alınacağı belirtilmiştir.

05.07.2013 tarih ve sayılı 28698 RG’de yayınlanan Gayrimenkul Sertifikaları Tebliği (VII-128.2) ile Gayrimenkul sertifikalarının niteliklerini belirleme ve ihracında uyulması gereken esaslara ilişkin düzenlemeler yapılmıştır.

09.07.2013 tarih ve 28702 sayılı RG’de yayınlanan Yatırım Fonlarına İlişkin Esaslar Tebliği (III-52.1) ile Yatırım fonlarının kuruluşlarına, faaliyet ilke ve kurallarına, katılma payları ile bunların ihracına ve kamunun aydınlatılmasına ilişkin esaslara ilişkin düzenlemeler getirilmiştir.

11.07.2013 tarih ve 28704 sayılı RG’de yayınlanan yatırım hizmetleri ve faaliyetleri ile yan hizmetlere ilişkin esaslar hakkında tebliğ (III-37.1) ile yatırım kuruluşlarının faaliyet izni almasına ilişkin esaslar, yatırım hizmet ve faaliyetleri ile yan hizmetler ve bunların sunumu sırasında uyulacak ilke ve esaslara yönelik düzenlemeler yapılmıştır. Yine aynı RG’de Aracı Kurumların Sermayelerine ve Sermaye Yeterliliğine İlişkin Esaslar Tebliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (Seri: V, No: 134) ile aracı kurumların portföy saklama hizmeti dahil olmak üzere; saklama hizmeti sundukları sermaye piyasası araçlarının toplam değerinin 0,001’i (binde biri) oranında pozisyon risk karşılığı hesaplanacağına yönelik düzenleme yapılmıştır.

29.08.2013 tarih ve 28750 sayılı RG’de yayınlanan Sermaye Piyasasında Derecelendirme Faaliyeti ve Derecelendirme Kuruluşlarına İlişkin Esaslar Tebliği’nde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (Seri: VIII, No: 76) ile sermaye

piyasasında derecelendirme faaliyetine, bu faaliyette bulunmak üzere Kurulca yetkilendirilecek derecelendirme kuruluşlarına, bu kuruluşların çalışanlarına, Kurulca kabul edilen uluslararası derecelendirme kuruluşlarına ve Avrupa Birliğinin 16.09.2009 tarih ve 1060/2009 sayılı Tüzüğüne paralel olarak ülke kredi derecelendirme notlarının açıklanmasına ilişkin ilke, usul ve esasları düzenlenmiştir. Yine aynı RG’de Menkul Kıymet Yatırım Ortaklıklarına İlişkin Esaslar Tebliği (III-48.2) ile Menkul kıymet yatırım ortaklıklarının kuruluşuna ve kurucularına, paylarının halka arzına, pay devirlerine, ortaklarında ve yöneticilerinde aranacak niteliklere, yönetim ilkelerine, faaliyet esaslarına, portföy sınırlamalarına, portföyünde bulunan varlıkların değerlemesine ve varlıkların saklanmasına, paylarını geri almalarına, kamuyu aydınlatma ve yatırımcıları bilgilendirme yükümlülüklerine, menkul kıymet yatırım ortaklığı statüsünden çıkmalarına, kâr dağıtımına ve tabi olacakları diğer yükümlülüklerle ilişkin ilke ve esaslara düzenlenmiştir.

10.09.2013 tarih ve 28761 RG’de yayınlanan Varant ve Yatırım Kuruluşu Sertifikaları Tebliği (VII-128.3) ile Borsada işlem görecektir yatırım kuruluşu varantları ile sertifikalarının ve ortaklık varantlarının ihracına ilişkin esaslar ile bunların niteliklerini ve borsa düzenlemeleri saklı kalmak kaydıyla alım satım işlemlerine ilişkin düzenlemeler yapılmıştır.

09.10.2013 tarih ve 28790 sayılı RG’de yayınlanan Girişim Sermayesi Yatırım Ortaklıklarına İlişkin Esaslar Tebliği (III-48.3) ile girişim sermayesi yatırım ortaklıklarının kuruluşuna ve kurucularına, ortaklarında ve yöneticilerinde aranacak niteliklere, paylarının ihracına, satışına ve devrine, faaliyet esaslarına, yönetim ilkelerine, portföy sınırlamalarına, asgari halka açıklık oranına, türlerine, portföyünde bulunan varlıkların ve hakların değerlemesine, varlıkların saklanmasına, imtiyazlı pay ihracına, kamuyu aydınlatma ve yatırımcıların bilgilendirilmesi yükümlülüklerine, girişim sermayesi yatırım ortaklığı statüsünden çıkmaları ile tabi olacakları diğer yükümlülüklerle ve anonim ortaklıkların girişim sermayesi yatırım ortaklığına dönüşümüne ilişkin esaslar düzenlenmiştir.

23.10.2013 tarih ve 28800 sayılı RG’de yayınlanan Yabancı Sermaye Piyasası Araçları ve Depo Sertifikaları ile Yabancı Yatırım Fonu Payları Tebliği

(VII-128.4) ile Yabancı sermaye piyasası araçlarının ve depo sertifikalarının ihracı ile yabancı yatırım fonu paylarının satışına ilişkin düzenlemeler gerçekleştirilmiştir.

27.11.2013 tarih ve sayılı 28834 RG'de yayınlanan Borsa Yatırım Fonlarına İlişkin Esaslar Tebliği (III-52.2) ile Borsa yatırım fonlarının kuruluşlarına, faaliyet ilke ve kurallarına, katılma payları ile bunların halka arzına ve kamunun aydınlatılmasına ilişkin esaslara yönelik düzenlemeler yapılmıştır.

12.12.2013 tarih ve sayılı 28849 RG'de yayınlanan Yöneticilerin Net Alım Satım Kazançlarını İhraççılara Ödemeleri Hakkında Tebliğ (VI-103.1) ile İhraççıların yöneticileri tarafından ilgili sermaye piyasası araçlarında gerçekleştirilen alım, satım, alım ve satım veya satım ve alım işlemleri neticesinde elde edilen net kazançların ihraççıya ödenmesine ilişkin esas, usul ve istisnalara dair düzenlemeler yapılmıştır.

17.12.2013 tarih ve sayılı 28854 RG'de yayınlanan Yatırım Kuruluşlarının Kuruluş ve Faaliyet Esasları Hakkında Tebliğ (III-39-1) ile Yatırım hizmetleri ve faaliyetleri ile yan hizmetleri sunacak yatırım kuruluşlarının; kuruluşuna, faaliyete geçmesine, faaliyetlerine ve faaliyetlerinin durdurulmasına ilişkin düzenlemeler yapılmıştır. Yine aynı RG'de Bireysel Portföylerin ve Kolektif Yatırım Kuruluşlarının Performans Sunumuna, Performansa Dayalı Ücretlendirilmesine ve Kolektif Yatırım Kuruluşlarını Notlandırma ve Sıralama Faaliyetlerine İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğ (VII-128.5) ile Bireysel yatırımcılara ve kolektif yatırım kuruluşlarına ait portföylerin, kamuya ilan edilerek veya yatırımcıya birebir sunulmak üzere ilan edilmeksizin performanslarının sunum esasları ve performansa dayalı ücretlendirilmesi ile kolektif yatırım kuruluşlarını notlandırma ve sıralama faaliyetlerine ilişkin düzenlemeler yapılmıştır.

24.12.2013 tarih ve 28861 sayılı RG'de yayınlanan vekaleten Oy Kullanılması ve Çağrı Yoluyla vekalet Toplanması Tebliği (II-30.1) ile halka açık ortaklıkların genel kurullarında vekaleten oy kullanılmasına, pay sahiplerine çağrıda bulunarak vekalet toplanmasına ve/veya oy sözleşmesi yapılmasına ilişkin ilke ve esaslara yönelik düzenlemeler yapılmıştır. Yine aynı RG'de Önemli Nitelikteki

İşlemlere İlişkin Ortak Esaslar ve Ayrılma Hakkı Tebliği (II-23.1) ile ortaklıkların önemli nitelikteki işlemlere ilişkin karar alınması ve bu işlemlerde bulunulması ile önemli nitelikteki işlemler sonucunda ayrılma hakkının kullanılması ve zorunlu pay alım teklifi yapılmasına ilişkin usul ve esaslara yönelik düzenlemeler yapılmıştır.

25.12.2013 tarih ve 28862 sayılı RG’de yayınlanan Kayıtlı Sermaye Sistemi Tebliği (II-18.1) ile ortaklıkların kayıtlı sermaye sistemine geçişi için ve sistem içinde uymaları gereken esaslar ile kayıtlı sermaye sisteminden çıkma ve çıkarılma esaslarına yönelik düzenlemeler yapılmıştır.

27.12.2013 tarih ve 28864 sayılı RG’de yayınlanan Kamuyu Aydınlatma Platformu Tebliği (VII-128.6) ile ortaklıklar, yatırım kuruluşları, fon kurucuları ve Kurul tarafından belirlenen diğer kurum ve kuruluşların bilgi, belge ve açıklamalarının elektronik ortamda imzalanarak Kamuyu Aydınlatma Platformuna gönderilmesine, bağımsız denetim kuruluşlarınca düzenlenen bağımsız denetim raporlarının elektronik ortamda hazırlanarak imzalanmasına ve bağımsız denetimini yaptığı bildirim yükümlüsü ortaklık ve kuruluşlara elektronik ortamda iletilmesine ilişkin usul ve esaslara yönelik düzenlemeler yapılmıştır.

28.12.2013 tarih ve 28865 sayılı RG’de yayınlanan Birleşme ve Bölünme Tebliği (II-23.2) ile halka açık ortaklıkların sermaye şirketleri, devralan şirket olmaları şartıyla şahıs şirketleri ve kooperatifler ile olan birleşme işlemleri ve halka açık ortaklıkların taraf oldukları bölünme işlemlerine ilişkin düzenlemeler yapılmıştır.

30.12.2013 tarih ve 28867 (Mükerrer) sayılı RG’de yayınlanan Ortaklıkların Kanun Kapsamından Çıkarılması ve Paylarının Borsada İşlem Görmesi Zorunluluğuna İlişkin Esaslar Tebliği (II-16.1) ile ortaklıkların 06.12.2012 tarih ve 6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu kapsamında çıkarılması ile paylarının borsada işlem görmesi zorunluluğuna ilişkin düzenlemeler yapılmıştır. Yine aynı RG’de Yatırım Fonlarının Finansal Raporlama Esaslarına İlişkin Tebliğ (II-14.2) ile yatırım fonları tarafından düzenlenecek finansal raporlar ile bunların hazırlanmasına ve ilgililere sunulmasına ilişkin ilke, usul ve esaslara yönelik düzenlemeler yapılmıştır.

2.2.1.2.4. Sermaye Piyasası Araçlarının Bilinirliği ve Algısı

2011 yılında TSPAKB tarafından sermaye piyasası algı ve yatırım potansiyeli belirleme araştırması yapılmıştır. Söz konusu araştırma kalitatif ve kantitatif araştırma teknikleri kullanılarak Türkiye çapında 18 ilde 18 yaş ve üzeri (ortalama 36 yaş) 2010 kişi ile yüz yüze görüşerek gerçekleştirilmiştir. Bunun dışında araştırmanın örnekleme Devlet İstatistik verilerine uygun olarak Türkiye nüfusunun ve coğrafyasının özellikleri dikkate alınarak ve bilimsel olarak Türkiye nüfusunun yüzde 95'inden fazlasını temsil edecek şekilde gerçekleştirilmiştir.

İncelenen 2010 kişinin profili çıkarıldığında ise 424 kişinin finansal yatırımlar yapmaya devam eden, 744 kişinin ileriki dönemde yatırım yapmayı planlayan, 178 kişinin ise artık finansal yatırımlar yapmayan, 521 kişinin ise finansal yatırım yapmayı hiç düşünmeyen, 109 kişinin üniversite öğrencisi, 23 kişi ise lise mezunu olan kişilerden oluşmaktadır.

Yatırım araçlarının bilinirliği konusunda kişilere finansal yatırım denince ilk akla gelenler sorusu yöneltilmiş, bunun sonucunda; yüzde 48'i yatırım araçları, yüzde 30'u kazanç, yüzde 5'i banka hesabı veya ürünleri, yüzde 4'ü banka, yüzde 2'si diğer, yüzde 10'u ise fikrinin olmadığını belirtmiştir. Katılımcılara akla ilk genel yatırım aracının ne olduğu sorusu yöneltildiğinde ise; katılımcıların yüzde 36'sı altın, yüzde 22'si gayrimenkul, yüzde 21'i mevduat hesabı, yüzde 12'si döviz, yüzde 4'ü hisse senedi, yüzde 4'ü diğer, yüzde 1'i yanıtı olmadığını söylemiştir.

Yatırım araçları kullanım alışkanlıkları konusunda kişilere şu ana kadar kullandıkları yatırım araçları sorusuna (en az bir yatırım aracı bazında) ise; yüzde 61'i altın, yüzde 45'i banka mevduatı, yüzde 43'ü döviz, yüzde 31 gayrimenkul, yüzde 11'i hisse senedi, yüzde 7'si yatırım fonu, yüzde 6'si repo-ters repo, yüzde 5'i tahvil veya bono yanıtlarını vermişlerdir. Katılımcılara yatırım araçlarını kullanmaya nasıl karar verdikleri sorulduğunda (Daha önce veya şuanda yatırım yapanlar) ise; yüzde 72'si kendi bilgileri geri kalanlar ise tavsiye doğrultusunda karar verdiklerini belirtmiştir.

Katılımcılara yatırım konusunda en çok güven duydukları bilgi kaynağının ne olduğu sorulduğunda ise; yüzde 29'u sosyal çevresi, yüzde 28'i kendi bilgileri, yüzde 9'u finans sektöründe çalışan tanıdıkları, yüzde 6'sı internet, yüzde 6'si aracı kuruluşlar, yüzde 4'ü ise gazeteler olarak geri kalanları ise çeşitli yanıtları vermişlerdir.

Yatırım araçları seçiminde önemli olan kriterin ne olduğu sorusuna ise yüzde 92 oranında güvenilir olması yanıtı alınmıştır. Yatırım vadeleri konusunda ise yüzde 61'i bir ve altı süreler olarak belirtmiştir.

Katılımcıların yatırım araçlarındaki memnuniyetinin ne olduğu sorulduğunda (1 ile 5 arası puan vererek) ise altın ve gayrimenkul araçlarından memnun oldukları (4 puan puan), hisse senedi ve repo-ters repo aracında ise biraz memnun oldukları (3 puan) sonucu ortaya çıkmıştır.

Katılımcıların yatırım araçlarında uygulanan güvenlik önlemlerinin neler olduğunu biliyor musunuz sorusu yöneltildiğinde ise yüzde 84'ü hiçbirini bilmediğini beyan etmiştir.

Katılımcılara 10.000,00 TL'niz olması durumunda ilk tercih edeceği yatırım aracının ne olduğu sorusuna; yüzde 41'i altın, yüzde 19'u gayrimenkul, yüzde 17'si banka mevduatı, yüzde 9'u döviz, yüzde 2'si hisse senedi, yüzde 6'sı diğer, yüzde 5'i fikrinin olmadığını beyan etmiştir. Sorunun yanıtına altın aracını belirtenlere bunun nedeni sorulduğunda ise; yüzde 27'si güvenilir olması, yüzde 26'sı getirisinin yüksek olması, yüzde 29'u düşmemesi ve değerinin artması, yüzde 8'i çok kazandırması, yüzde 8'i garanti olması, yüzde 5'i riskinin az olması, yüzde 11'i ise diğer şeklinde yanıtlamışlardır.

Sorunun yanıtını gayrimenkul olarak verenlere bunun nedeni sorulduğunda ise altın seçeneğine verilen yanıtlar dışında eve ihtiyaç duyulması yanıtı verilmiştir. Son olarak katılımcılara asla tercih etmeyeceğiniz yatırım aracının ne olduğu sorusuna yüzde 30'u fikrinin olmadığını, yüzde 22'si asla kullanmamam dediği yatırım aracı olmadığını, yüzde 14'ü hisse senedi, yüzde 10'u borçlanma senetleri,

yüzde 10'u repo-ters repo, yüzde 8 'i döviz olarak yanıtlamış geri kalanları ise çeşitli yanıtlar vermiştir.

Yapılan araştırmada katılımcıların davranışları değerlendirildiğinde üst gelir grubunda olan kişilerin ağırlıklı olarak devlet tahvili ve hisse senedi tercih ettiklerini, geri kalan kişilerin ve ise mevduat, döviz, b tipi fonlar, gayrimenkul ve altın tercih ettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca yatırım araçlarının önündeki en büyük engeller ise bilgisizlik ve güvensizlik olduğu ortaya çıkmıştır.

Araştırmanın sonucunda sermaye piyasalarında güvenin artırılması, yatırımcının korunması, halkın bilgilendirilmesi gereği ortaya çıkmıştır. Ayrıca tanıtım faaliyetlerinin yürütülmesi, piyasa hakkında anlaşılır bir dil kullanılması, eğitim kurumlarında para ve sermaye piyasaları dersleri verilmesi, seminerlerin düzenlenmesi ve buna benzer faaliyetlerin gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Çünkü araştırma sonunda Türkiye sermaye piyasalarının potansiyelinin çok yüksek olduğu ve Türkiye halkının yüzde 70'in finansal yatırımlara açık olduğu ancak bunun için yeterli bilgiye sahip olmadıkları anlaşılmıştır.

2.2.1.3. Sigortacılık Sektöründeki Gelişmeler

2011 yılı sonu itibarıyla Türkiye'de sigortacılık ve bireysel emeklilik sektörlerinde toplam 59 şirket faaliyet göstermiştir. Faaliyet gösteren şirketlerden 35'i hayat dışı, 8'i hayat, 15'i hayat ve emeklilik ve 1'i de reasürans alanında faaliyet göstermiştir. Bunun dışında sigortacılık sektöründe aktif olarak faaliyet göstermeyen veya faaliyeti durdurulmuş 4 hayat dışı, 2 hayat sigortası ve 1 reasürans şirketi bulunmaktadır. 2012 yılı sonu itibarıyla değerlendirildiğinde ise sigortacılık ve bireysel emeklilik sektörlerinde toplam 59 şirket faaliyet göstermiş olup şirketlerden 35'i hayat dışı, 6'sı hayat, 17'si hayat ve emeklilik ve 1'i de reasürans alanında faaliyet göstermiştir. Bunun dışında sigortacılık sektöründe aktif olarak faaliyet göstermeyen veya faaliyeti durdurulmuş 4 hayat dışı, 2 hayat sigortası ve 1 reasürans şirketi bulunmaktadır.

Sigortacılık sektöründe 2011 yılında prim üretimi 2010 yılına göre nominal olarak yüzde 21,5 oranında artarak 16,8 milyar TL seviyesine ulaşmıştır. 2010 yılına göre reel olarak prim üretimi, 2011 yılında yüzde 11,8 oranında artmıştır. 2012 yılı itibari ile değerlendirildiğinde ise prim üretimi nominal olarak yüzde 16 oranında artarak 19,5 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. 2011 yılına göre reel olarak prim üretimi 2012 yılında yüzde 8,6 oranında artmıştır. 2013 yılı itibari ile değerlendirildiğinde prim üretimi 22,21 oranında artarak 25 milyar TL civarında gerçekleşmiştir. 2012 yılına göre değerlendirildiğinde reel olarak prim üretimi 2013 yılında 13,79 oranında artış göstermiştir.

2010 yılında sigorta şirketleri tarafından sigortalılara verilen teminat tutarı 30,7 trilyon TL olarak gerçekleşmiş olup 2011 yılında yüzde 27,7 oranında artarak 39,2 trilyon TL'ye ulaşmıştır. 2011 yılında sigortalılara verilen teminat GSYH'nın 30,2 katına çıkmıştır. 2012 yılı itibari ile değerlendirildiğinde ise sigortalılara verilen teminat tutarı yüzde 26,8 oranında artarak 49,7 trilyon TL olarak gerçekleşmiştir. Yine 2012 yılında sigortalılara verilen teminat ise GSYH'nın 35 katına yükselmiştir.

2011 yılından itibaren sigortacılık sektörüne bakıldığında yaşanan büyüme ve var olan potansiyeli nedeni ile yabancıların ilgisi artmıştır. Buna göre 2011 yılında sigortacılık sektöründe yer alan şirketlerin 37 tanesindeki yabancıların payı yüzde 50'nin üstünde gerçekleşmiştir. Bunun yanı sıra 2010 yılında ödenmiş sermayedeki yabancıların payı yüzde 59 iken 2011 yılında bu oran 67,2'ye yükselmiştir. 2012 yılı itibari ile değerlendirildiğinde ise sektörde faaliyet gösteren şirketlerin 35'inde yabancıların ortaklık payı yüzde 50'nin üstüne gerçekleşmiştir. Yine sektör içindeki şirketlerin ödenmiş sermayesinin yüzde 68,9'u yabancı ortaklar tarafından karşılandığı görülmüştür.

Tablo 2.8. Sigortacılık Sektörüne Ait Bazı Büyüklükler

	2010	2011	2012	2013 (1)
Aktif Toplamı (Milyon TL)	36.786	42.474	52.599	59.378
Hayat Dışı Şirketler	14.321	16.298	18.949	22.313
Hayat/Emeklilik	20.844	24.581	31.886	35.181
Reasürans Şirketleri	1.621	1.595	1.764	1.884
Sermayede Yabancı Payı (Yüzde)	58,8	67,2	68,9	69,2
Hayat Dışı Şirketler	58,2	64,5	66,3	69,6
Hayat/Emeklilik Şirketleri	60,7	72,9	74,1	68,5
Direkt Prim Üretimi (Milyon TL)	13.822	16.791	19.474	12.589
Hayat Dışı Şirketler	11.673	14.154	16.796	10.761
Hayat/Emeklilik	2.148	2.637	2.678	1.828
Performans (Milyon TL)				
Net Dönem Kârı	179	184	-123	502
Hayat Dışı Şirketler	-186	-16	-658	288
Hayat/Emeklilik Şirketleri	301	345	436	214
Reasürans Şirketleri	64	-145	98	2
Net Kâr/Toplam Aktif (Yüzde)	0,5	0,4	-0,2	0,8
Net Kâr/Öz Sermaye (Yüzde)	2,2	2,1	-1,3	4,9
Teknik Göstergeler (Yüzde)				
Konservasyon Oranı (2)				
Hayat Dışı Şirketler	79,9	80,1	81,4	70,6
Hayat/Emeklilik Şirketleri	73,3	73,6	93,1	95,7
Teknik Kârlılık				
Hayat Dışı Şirketler	0,0	0,4	-3,5	-
Hayat/Emeklilik Şirketleri	5,3	6,3	8,6	-
Direkt Prim Artış Hızı				
Hayat Dışı Şirketler	12,6	21,3	18,7	24,7
Hayat/Emeklilik Şirketleri	17,9	22,7	1,6	28,3

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

(1) Haziran ayı itibarıyla.

(2) Bölüşmeli Treteler esas alınarak hesaplanmıştır.

Sigorta sektöründe reasürans şirketlerinin 145 milyon TL ve hayat dışı sigorta şirketlerinin 16 milyon TL zararının etkisi nedeni ile sigorta şirketleri 2011 yılında 184 milyon TL net dönem karı elde etmiştir. 2012 yılı değerlendirildiğinde ise sigortacılık sektörü 2002 yılından itibaren ilk kez 123 milyon TL zarar etmiştir. 2012 yılında elde edilen zararda hayat dışı sigorta şirketlerinin 658 milyon TL'lik kara araçları, kara araçları sorumluluk ve genel sorumluluk alanlarındaki elde edilen zarar etkili olmuştur. Ayrıca 2008 yılından itibaren zorunlu trafik sigortası primlerinin serbest piyasada belirlenmesinin önünün açılması ve sektörde oluşan rekabet sonucu

primlerin düşük belirlenmesi de zararı artırıcı bir unsur olmuştur. Buna rağmen 2012 yılında hayat ve emeklilik şirketlerinin elde etmiş olduğu 436 milyon TL'lik net dönem karı ve reasürans şirketinin 98 milyon TL'lik karı, ortaya çıkan zararı hafifletmiştir. 2013 yılında hayat ve emeklilik şirketlerinin elde etmiş olduğu net kar 462.135.572 milyon TL, elementer şirketlerinin elde etmiş olduğu net kar 768.329.331 TL olarak gerçekleşmiş olup toplamda sigortacılık sektörü 1.230.464.904 TL net kar elde etmiştir. Yine bu dönemde reasürans şirketleri toplam 22.638.914 TL net kar elde etmiştir.

DASK'ın açıklamış olduğu verilere göre zorunlu deprem sigortası 2011 yılında 16,4 milyon konutun sadece yüzde 22,8'ine uygulandığı görülmüştür. 2012 yılında ise 17 milyon konutun yüzde 28,3 oranına ulaşmıştır. Ayrıca 18.08.2012 tarihinde yürürlüğe giren Afet Sigortaları Kanunu ile elektrik ve su abonelik işlemlerinde getirilen zorunluluğa rağmen 2013 yılında yüzde 26 oranında sigorta uygulanarak toplam 6.029 adet poliçe düzenlenmiştir.

Tarım Sigortaları Havuz İşletmesi (TARSİM) çerçevesinde 2010 yılında 366.410 adet poliçe düzenlenmiş ve 185 milyon TL prim hesaplanmıştır. 2011 yılında ise poliçe ve prim seviyesinde bariz bir yükseliş ile 587.716 poliçe düzenlenerek 441 milyon TL prim hesaplanmıştır. 2012 yılı için değerlendirildiğinde ise 744.093 adet poliçe düzenlenerek 499 milyon TL prim hesaplanmıştır. TARSİM tarafından 2011 yılında 225,2 milyon TL, 2012 yılında ise 280,3 milyon TL sigortalılara tazminat ödemesi yapılmıştır.

26.06.2013 tarih ve 28689 sayılı RG'de 2013/4793 numaralı Tehlikeli Maddeler İçin Yaptırılacak Sorumluluk Sigortaları Hakkında Kararda Değişiklik Yapılmasına Dair BKK ile sigortaların, faaliyetlerinin gerçek ve tüzel kişilerce geçerli teminat limitleri üzerinden yaptırılması ve sigorta sözleşme süresi bitiminde söz konusu sigortaların yenilenmesinin ilgili kurumlarca takibi ve kontrolüne ilişkin usul ve esaslar, anılan sigortaların takibi ile ilgili kurumların görüşü alınmak suretiyle Müsteşarlıkça belirleneceği hükmü getirilmiştir.

08.10.2013 tarih ve 28789 sayılı RG’de yayınlanan Özel Hukuk Hükümlerine Tabi Sigortalar Kapsamında Hak Sahiplerince Aranmayan Paralar Hakkında Yönetmelik ile özel hukuk hükümlerine tabi sigortalar kapsamında hak sahiplerine ödenmesi veya iadesi gereken her türlü prim ve tazminat gibi paralardan ilgili mevzuat uyarınca zamanaşımına uğrayanlara ilişkin usul ve esaslar düzenlenmiştir.

23.10.2013 tarih ve 28800 sayılı RG’de yayınlanan Özel Sağlık Sigortaları Yönetmeliği ile bilgilendirme ve teklif, sözleşme türleri, ömür boyu yenileme garantisi, katılım sertifikası, plan değişikliği ve geçiş işlemleri, sözleşme iptali, sigorta süresinin sona ermesinden sonraki tedavilere ilişkin genel hükümler ile özel sağlık sigortası tarifesi, sağlık konularında uzman kişi çalıştırma zorunluluğu ve aktüerya raporu, hizmet satın alma, sağlık bilgileri ve bilgilerin gizliliği, özel sağlık sigortalarında çalışma esasları ile tamamlayıcı ve destekleyici sağlık sigortası ürünleri ve özel sağlık sigortası uygulamalarına ilişkin usul ve esasları düzenlenmiştir.

2.2.1.4. Bireysel Emeklilik Sistemi

2.2.1.4.1 Ortaya Çıkış Nedeni

Bireysel Emeklilik Sistemi (BES) temel olarak sosyal güvenlik sisteminden kaynaklanan nedenlerden dolayı ortaya çıkmıştır. Sosyal güvenlik sistemi, kişilerin yaşantılarında oluşabilecek olaylar sonucu kişilerin kendisini veya bakmakla yükümlü oldukları kişilerin yaşantısında oluşan olumsuz sonuçların telafi edilmesi ve yaşamını devam ettirebilmesi için önem arz etmektedir.

Ülkelerin sosyal güvenlik harcamaları çoğu zaman kamu açıklarının temel sebebini oluşturmuştur. Ülkeler sosyal güvenlik harcamalarının finansmanını kişilerin sosyal güvenlik sistemine yapmış olduğu ödemeleri ile karşılamaktadır.

Sosyal güvenlik anlayışının ortaya çıkması ile kişilerin sosyal güvenlik sistemi içine dahil edilmesi ve ödenen primler ile sosyal güvenlik sisteminde fazla fon oluşmakta idi. Ülke ve kurumların yapısal, siyasi ve uygulamadaki yanlışlıklar gibi nedenlerden dolayı sosyal güvenlik sistemi zaman için açık vermeye başlamış, bu durumda ülke ekonomi üzerinde ciddi baskılar yaratmıştır. Ülkelerin artan sosyal güvenlik açıkları makroekonomik dengeleri olumsuz etkilemiş ve bu açıkları kapatmak için borçlanarak finanse etme yoluna gidilmiştir. Gelişen toplum anlayışı ile birlikte sistemin aksaklıklarından da yola çıkarak ülkeler ve kurumlar bir takım arayışa yönelmiştir.

Kişiler bakımından değerlendirildiğinde ise tek bir sistemin kendilerine yeterince güvence sağlayamayacağı düşüncesi ile arayış içine girmiştir. Gelişen insan yaşamı içinde elde edilen gelirin, yaşam süresinin ve beklentilerinin artması, kamu yönetiminde bulunan bu finansal sistemi özel alanlara yayma düşüncesi sonucu bir takım uygulamalar ve teşvikler getirilerek, sosyal güvenlik harcamalarının kamuya olan finansman yükünü azaltmak, bireylerin tasarruflarını ekonomiye kazandırmak, refah seviyesinin artmasını sağlamak ve ekonomiye katkıda bulunması amacı ile yeni bir finansal sistem BES oluşturulmuştur.

2.2.1.4.2. Bireysel Emeklilik Sisteminin Amacı

Oluşturulan Bireysel Emeklilik sistemi ile tasarruf sahiplerinden elde edilen uzun vadeli fonlar ülkelerin sermaye piyasalarında verimli yatırımlara yönlendirilerek ekonomik gelişime katkı sunmaktadır. Bunun dışında kamunun sosyal güvenlik yükünün azaltılması, kamunun borçlanma yükünün hafifletilmesi, kişileri tasarrufa yönlendirilmesi, finansal piyasalarda derinliğin sağlanması, çeşitli finansal araçların ortaya çıkması, düzenleyici kurumların gelişmesi, finansal sistemde tam rekabetin sağlanması, kişilerin taleplerine cevap verilmesi ve ekonomik gelişme gibi konularda olumlu yönde etki yapmaktadır.

Ülkeler sosyal güvenliğin yükünü azaltmak için çok çeşitli emeklilik sistemleri uygulamaya çalışmıştır. Bazı ülkeler kişilerin kazançları üzerinden prim

ödemelerini zorunlu kılmıştır. Bazı ülkeler ise kişinin tercihlerine bağlı olarak prim ödemesi, tasarruflarının üzerinde söz sahibi olması ve riskin kişilere bırakılması gibi birçok uygulama mevcuttur.

2.2.1.4.3. Dünyada Emeklilik Fonları

2009 yılında OECD ülkelerinde emeklilik varlıklarının GSYH'ya oranının ağırlıklı ortalaması yüzde 67,1 olarak gerçekleşmiş, 2011 yılında ise 5,3 puan artarak yüzde 72,4'e yükselmiştir. Hollanda 2011 yılı itibari ile yüzde 138 ile emeklilik varlıklarının GSYH oranı en yüksek olan ülke konumuna gelmiştir.

2011 yılı değerlendirildiğinde OECD ülkelerinden emeklilik varlıklarının GSYH'ya oranı yüzde 100'ün üzerine 3 ülke çıkabilmiştir. Bunlar yüzde 138 ile Hollanda, yüzde 129 ile İzlanda, yüzde 111 ile İsviçre'dir. OECD ülkelerinde emeklilik varlıklarının GSYH'ya oranının ağırlıklı ortalamasının üzerine ise yüzde 92,8 ile Avusturya, yüzde 88,2 ile İngiltere ve yüzde 75 ile Finlandiya çıkabilmiştir.

OECD, emeklilik varlıklarının GSYH'ya oranının en az yüzde 20 olmasının olgun pazar tanımına girdiğini belirtmiştir. 2011 yılında bu tanıma göre 13 ülkede emeklilik varlıklarının GSYH'ya oranı yüzde 20'nin üzerinde gerçekleşmiştir. Türkiye'de ise bu oran sadece yüzde 2,2 olarak gerçekleşmiştir.

OECD ülkelerinin yerel para cinsinden emeklilik varlıklarının net yatırım getirisinin 2011 yılında basit ortalaması -%1,7 olarak gerçekleşmiştir. Buna göre %12,1 ile Danimarka en iyi gelişimi gösteren ülke, -% 10,8 ile Türkiye en kötü performansı gösteren ülke olmuştur. Danimarka'nın bu gelişimi göstermesinin temel nedeni yatırımların tahvile yapılması ve kur riskine karşı vadeli işlemlerin olduğu söylenebilir.

2001 – 2011 yılları arası değerlendirildiğinde en yüksek fon artışı doğu Avrupa ülkelerinde görülmüştür. OECD ülkelerinde emeklilik varlıklarının büyüme oranı yüzde 85 olarak gerçekleşmiştir. Yıllık olarak ortalama hesaplandığında ise artış yıllık yüzde 6,4 olarak gerçekleşmiştir.

2.2.1.4.4. Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sisteminin Gelişimi

Türkiye’de sosyal güvenlik alanında yeni düzenlemelerin yapılması amacıyla 1999 yılında komisyon kurulmuştur. Komisyon, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Sosyal Güvenlik Kuruluşları, Hazine Müsteşarlığı, Sermaye Piyasası Kurulu temsilcilerinden oluşturulmuştur. Bunun yanı sıra Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği, Sigorta Denetleme Kurulu, portföy yönetim şirketleri, sosyal güvenlik amaçlı vakıfların yöneticileri, yatırım şirketleri, üniversiteler, sendikalar gibi kuruluşlardan da destekler alınmıştır. Komisyon, gerçekleştirmiş olduğu çalışmalar sonucu hazırladığı "Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu Tasarısı"nı 16.05.2000 tarihinde TBMM’ye sunmuştur.

Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu TBMM tarafından 28.03.2001 tarihinde kabul edilmiş, 07.04.2001 tarih ve 24366 sayılı RG’de yayınlanmıştır. Kanun, yayınlandığı tarihten 6 ay sonra 07.10.2001 tarihinde yürürlüğe girmiştir. 2002 yılı Mart ayından itibaren ise şirket faaliyetlerine izin verilmeye başlanmıştır.

BES’e yönelik teşviklerin artırılması amacı ile bazı vergi Kanunlarında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun 28.06.2001 tarihinde TBMM tarafından kabul edilmiş ve 10.07. 2001 tarih ve 24458 sayılı RG’de yayınlanmıştır. Böylece kişilere ve çalışanları adına katkıda bulunan işverenlere, fonların yatırıma yönlendirilmesinde, toplu para veya maaş şeklinde geri ödemede vergi teşvikleri getirilmiştir. Ayrıca 12.07.2004 tarih ve 25520 sayılı RG’de yayınlanıp 12.08. 2004 tarihinde yürürlüğe giren Emeklilik Şirketlerindeki Birikimli Hayat Sigortalarından Bireysel Emeklilik Sistemine Aktarımlara İlişkin Tebliğ ile birikimli hayat sigorta yaptıran kişilerin belli şartlarda BES’e geçmesi sağlanmıştır.

14.06.2007 tarih ve 26552 sayılı RG’de yayımlanan Sigortacılık Kanunu ile 4632 sayılı Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanununun bazı maddeleri değiştirilmiştir. Değiştirilen kanun ile sistem üzerinde uygulamalar konusunda yenilikler getirilmiş ve Emeklilik Gözetim Merkezi’nin görev, yetki ve sorumlulukları yeniden tanımlanmıştır.

12.01.2008 tarih ve 26754 sayılı RG’de yayınlanan Emeklilik Yatırım Fonlarının Kuruluş ve Faaliyetlerine İlişkin Esaslar Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik ve 28.02.2002 tarih ve 24681 sayılı RG’de yayınlanan Emeklilik Yatırım Fonlarının Kuruluş ve Faaliyetlerine İlişkin Esaslar Hakkında Yönetmelik ile fonlar üzerindeki sınırlı yasaklarda değişikliğe gidilmiştir. 12.01.2008 tarih ve 26754 sayılı RG’de yayımlanan “Emeklilik Gözetim Merkezi Çalışma Esasları Yönetmeliği ile Emeklilik Gözetim Merkezi’nin çalışma esas ve usulleri düzenlenmiş, teşkilat yapısı ve görevleri yeniden şekillendirilmiştir.

09.04.2008 tarih ve 26842 sayılı RG’de yayınlanan Bireysel Emeklilik Sistemi Hakkında Yönetmelik ile kişilerin sistemden ayrılmaları gibi konularda düzenlemeler yapılmıştır. 09.08.2008 tarihinde yürürlüğe giren Dernek, Vakıf, Sandık ve Diğer Kuruluşlardan Bireysel Emeklilik Sistemine ve Yıllık Gelir Sigortasına Aktarım Hakkında Yönetmelik ile bu kuruluşların çalışanlarına ve üyelerine yönelik katılımları hakkında düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. 29.06. 2012 tarih ve 28338 sayılı RG’de yayınlanan Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile devlet katkısı uygulamasına geçiş sağlanmıştır. 09.12.2012 tarih ve 28462 sayılı RG’de yayınlanan Bireysel Emeklilik Sistemi Hakkında Yönetmelik ile kişilerin sistemden birikmiş haklarını alarak ayrılmaları gibi konularda düzenlemeler yapılmıştır.

09.11.2012 tarih ve 28462 sayılı RG’de yayınlanan Bireysel Emeklilik Sistemi Hakkında Yönetmelik ile kişilerin bireysel emeklilik sistemine girmesine, emeklilik sözleşmesinin düzenlenmesinden sona ermesine kadar geçen süreçte emeklilik sözleşmesine taraf olanların hak ve yükümlülüklerine ve bireysel emeklilik sisteminin işleyişine ilişkin esas ve usuller düzenlenmiştir.

29.12.2012 tarih ve 28512 sayılı RG’de yayınlanan Bireysel Emeklilik Aracıları Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik ile Bireysel emeklilik araçlarının yetkilendirme süreç ve koşulları hakkında düzenleme yapılmıştır. Yine aynı RG’de yayınlanan Bireysel Emeklilik Sisteminde Devlet Katkısı Hakkında Yönetmelik ile bireysel emeklilik sisteminde katılımcıların katkı

paylarına karşılık olarak ödenecek devlet katkısının hesaplanmasına, ödenmesine, yatırıma yönlendirilmesine, hak edilmeyen tutarlar ile haksız ödendiği tespit edilen tutarların iadesine veya mahsup edilmesine ve devlet katkısıyla ilgili diğer işlemlere ilişkin usul ve esaslar düzenlenmiştir.

13.03.2013 tarih ve 28586 sayılı RG’de yayınlanan Emeklilik Yatırım Fonlarının Kuruluş ve Faaliyetlerine İlişkin Esaslar Hakkında Yönetmelik ile emeklilik yatırım fonlarının kuruluş ve faaliyetlerine ilişkin esaslar düzenlenmiştir.

18.04.2013 tarih ve 28622 sayılı RG’de yayınlanan Kamu Finansmanı ve Borç Yönetiminin Düzenlenmesi Hakkında Kanun ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile devlet katkısının ödenmesi ve uygulanması ve yaptırımlarına yönelik bir takım düzenlemeler yapılmıştır.

07.06.2013 tarih ve 28670 sayılı RG’de yayınlanan Bireysel Emeklilik Sisteminde Devlet Katkısı Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik ile devlet katkısı, şirketler tarafından emeklilik gözetim merkezine iletilen bilgiler esas alınarak, emeklilik gözetim merkezi tarafından hesaplanacağı ve emeklilik şirketlerinin EGM’ye yapacakları gerekli bildirimler ile süreleri belirlenmiştir.

2.2.1.4.5 Bireysel Emeklilik Sisteminin İşleyişi

BES’de kişiler imzalayacakları sözleşme ile üzerinde anlaşmış olduğu ödeme planı ve yapabileceği tasarruf miktarına göre ödemelerini gerçekleştirmekte, kişiler ile beklentileri ve riskler üzerinde araştırma yapılmakta ve bunun sonucunda uygun emeklilik fonuna yönlendirilmektedir. Oluşan fonlar her gün Takansbank’ta bloke edilmekte olup ayrıca Emeklilik Gözetim Merkezi tarafından takip edilmektedir. BES bu yönü ile artık sosyal güvenlik yönünden çok mali etki yönünden önem kazanmıştır. Sistem ile hem kişilere hem de kurumlara bazı düzenlemeler getirilerek sistemin başarı olması amaçlanmıştır. Bu düzenlemeler ile kişilerden alınarak

oluşturulan kaynakların nasıl dağıtılması gerektiğini belirlemiştir. Böylece oluşan kaynakların ağırlıklı olarak yurtiçinde değerlendirilmesi, kamunun finansmanında kullanılması amaçlanmış ve piyasa spekülasyonlardan oluşan dalgalanmalardan yatırımlar korunmuştur.

Finansal sistem içinde faaliyet göstermek isteyen emeklilik şirketleri konusunda T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı'nın denetimine, Sermaye Piyasası kuruluna da şirketin fonlarına, yöneticilerine ve saklayıcılarına ilişkin denetim ve yetkiler verilmiştir. Müsteşarlık, şirket faaliyetlerinin işlemleri, denetimler, gözetimler, kamuoyunun bilgilendirilmesi, istatistiklerin oluşturulması gibi konuları Emeklilik Gözetim Merkezi aracılığı ile yapmaktadır. EGM'nin yapısı A grubu hisse ile Hazine Müsteşarlığı ve eşit oranda B grubu hisseler ile faaliyet gösterme izni alan 11 şirketten oluşmaktadır. Ayrıca şirketlerin yılsonunda oluşturdukları mali tabloların Bağımsız denetime tabidir.

2.2.1.4.6. Devlet Katkısı Uygulaması

Türkiye'de bireysel emeklilik sisteminin teşviki amacı ile devlet katkısı uygulamasına geçilmiştir. Buna göre kişilerin bireysel emeklilik sistemine yatırılan katkı paylarına karşılık olarak, devlet tarafından kişi katkı paylarının belirli bir oranında kişinin hesabına katkı yatırmaktadır. Devlet katkısı, 01.01.2013 tarihinden itibaren düzenli olarak belirli periyotlarla veya toplu olarak kişilerin yatırdığı tüm katkı paylarının yüzde 25'i olarak belirlenmiştir. Ayrıca devletin kişilerin hesabına yatırdığı katkıya üst sınır getirilmiş olup buna göre bir takvim yılı içinde ödenen toplam devlet katkısı, ilgili takvim yılı için belirlenen yıllık toplam brüt asgari ücret tutarının yüzde 25'ini geçmemektedir.

Kişilerin vergi mükellefi olup olmadığına, mesleğine bakılmaksızın bireysel ya da gruba bağlı bireysel emeklilik sözleşmesi dahilinde katkı payı ödeyen Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları ile 29.05.2009 tarihli ve 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun 28. maddesine göre, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olup da çıkma izni

almak suretiyle Türk vatandaşlığını kaybedenler ve bunların altsoyları tarafından ya da bu kişiler adına yatırılan katkı payları için devlet katkısı ödenmektedir.

Emeklilik şirketlerince kişi hesabına yapılan ceza ödemeleri, ek faydalar, işveren grup emeklilik sözleşmesinden hak kazanılarak transfer yoluyla aktarılan tutarlar, başka bir şirketten aktarımla gelen tutarlar, işverenler tarafından yapılan katkı payı ödemeleri, kime ait olduğu belli olmayan katkı payı ödemeleri ve üyelerine veya çalışanlarına emekliliğe yönelik taahhütte bulunan dernek, vakıf, tüzel kişiliği haiz meslek kuruluşu veya sair ticaret şirketleri nezdinde 16.04.2012 tarihi itibarıyla mevcut bulunan emeklilik taahhüt planları kapsamında bireysel emeklilik sistemine aktarılan yurt içi ya da yurt dışındaki birikimler ve taahhütlere ilişkin tutarlar (plan esaslarına göre aktarım tarihine kadar mutaat yapılan ödemeler nedeniyle oluşanlar dahil) devlet katkısı hesaplamalarına dahil edilmemektedir.

Bireysel emeklilik fonunda yer alması gereken yatırım araçları ve oranları Hazine Müsteşarlığı tarafından belirlenmekte olup buna göre;

- En az yüzde 75'i Müsteşarlıkça ihraç edilen TL cinsinden borçlanma araçlarında, gelir ortaklığı senetlerinde veya kira sertifikalarında,
- En fazla yüzde 25'i
 - a) Türk Lirası cinsinden mevduatta, katılma hesabında, borsada işlem görmesi kaydıyla bankalar tarafından çıkarılan borçlanma araçlarında veya kaynak kuruluşu bankalar olan varlık kiralama şirketlerince ihraç edilen kira sertifikalarında,
 - b) BIST 100 endeksindeki veya BIST katılım endeksindeki hisse senetlerinde değerlendirilir.

a) ve b) maddelerindeki yatırım araçlarının her biri için fon portföyünün yüzde 15'inden fazla yatırım yapılamamaktadır.

Fon portföyüne, BIST repo-ters repo pazarında gerçekleştirilen ters repo sözleşmeleri dâhil edilebilir ve fon varlıkları Takasbank para piyasasında

değerlendirilebilirken, bu şekilde değerlendirilecek tutarlar fon portföyünün yüzde 1'nini aşmamaktadır.

Ayrıca devlet katkılarının yatırıma yönlendirilmesi amacıyla tanımlanan fonun yönetiminde portföy sınırlamaları getirilmiş olup buna göre tek bir bankada mevduat veya katılma hesabı olarak değerlendirilebilecek tutar fon portföyünün yüzde 3'ünü geçmemektedir. Yine tek bir banka tarafından ihraç edilen borçlanma araçları ve kira sertifikalarına fon portföyünün yüzde 1,5'inden fazla, tek bir hisse senedine fon portföyünün yüzde 1'den fazla yatırıma izin verilmemektedir.

2.2.1.4.7. Türkiye'de Bireysel Emeklilik Sisteminin Görünümü

21.02.2014 tarihi itibari ile Bireysel Emeklilik Sistemi'nde katılımcı sayısı 4.302.115'dir. Katılımcıların toplam fon tutarı 25.689.234.222 TL olarak gerçekleşmiştir. Toplam fon içindeki devlet katkısının fon tutarı 1.286.403.90 TL, katılımcıların ödemiş olduğu katkı payı tutarı ise 22.506.793.450 TL'dir. Aynı tarih itibari ile sistemden emekli olan katılımcısı sayısı 8.667 kişidir. Toplam sözleşme ve sertifikası sayısı 4.859.902 adet olarak gerçekleşmiştir. Yatırıma yönlendirilen toplam tutar ise 22.037.134.429 TL olarak gerçekleşmiştir.

21.02.2014 tarihi itibari ile sisteme dahil olan katılımcıların yaş dağılımlarına göre incelediğimizde; yüzde 6,42'si 25 yaş ve altı, yüzde 34,59'u 25- 34 yaş arası, yüzde 33,84'ü 35 – 44 yaş arası, yüzde 19,89'u 45 – 55 yaş arası, yüzde 5,27'si ise 56 yaş ve üzerindeki kişilerden oluşmaktadır.

Aynı tarih ile BES'de yapılan sözleşme ve sertifikaların para birimine göre dağılımı da yüzde 98,42 TL cinsinden, yüzde 1,41'i Dolar cinsinden, yüzde 0,17'si ise Euro cinsinden gerçekleştirilmiştir. Katılımcılar belirlemiş oldukları ödeme periyodunu yüzde 97,78'i aylık, yüzde 2,97'si yıllık, yüzde 1,70'i üç aylık, yüzde 0,54'ü ise 6 aylık olarak ödemeyi tercih etmiştir. Bölgeler itibari ile sisteme dahil kişilerin büyük çoğunluğun Marmara, Ege ve Akdeniz bölgesinden olduğu görülmektedir. Sisteme dahil olan katılımcıların eğitim durumlarına göre

sınıflandırıldığında yüzde 83,86'sı üniversite mezunu, yüzde 7,55'i meslek yüksek okulu, geri kalan 8,59'u ise lise ve dengi okullardan mezun olan kişilerdir.

2.2.1.5. Bireysel Katılım Sermayesi Sistemi

2.2.1.5.1. Bireysel Katılım Sermayesi ve Bireysel Katılım Yatırımcısı

Bireysel katılım sermayesi, gelişen finansal sistemin içinde girişimcilerin kaynak ihtiyaçlarını karşılamak için kullanılan finansal araçtır. Diğer bir anlatımla bireysel katılım sermayesi BKY'lerin girişimcilere ve gelişmek isteyen şirketlere aktardığı sermayedir. Bireysel katılım yatırımcısı (BKY) “Bireysel Katılım Sermayesi Hakkında Yönetmelik” de, “*Kişisel varlıklarını ve/veya tecrübe ve birikimlerini başlangıç veya büyüme aşamasındaki şirketlere aktaran gerçek kişileri, kişisel maddi varlıklarını ve tecrübelerini başlangıç aşamasındaki şirketlere aktaran gerçek kişiler* “ olarak tanımlanmıştır.

Dünyada Business Angel, Angel Investor gibi isimler verilmekte olup Türkiye’de melek yatırımcı olarak adlandırılmıştır. Melek yatırımcı olarak adlandırılan kişiler, yüksek risk ve büyüme beklentisi olan, ancak kaynak ihtiyacı yaşayan girişimcilere yatırım yapan nitelikli yatırımcılardır. Genellikle buluş, fikir ve teknoloji sahibi olan kişilerin sahip oldukları bilginin ticari faaliyete dönüştürülmesi konusunda destek vermektedir.

Melek yatırımcılar girişim öncesi, sonrası ve geliştirilmesi bakımından çekirdek sermayeyi sağlayarak, bilgi aktarımı yapmakta, girişim için kendi ağından da faydalandırmaktadır. Yatırım yaparken de diğer yatırımcılardan farklı olarak kaynak sağlamanın yanında bilgi ve tecrübelerini aktarması, yönetime katılması ve kendi ağından faydalanılmasını sağlamaktadır. Melek yatırımcılar fikrin oluşması ile destekleri başlamakta böylece gelişmesi muhtemel, karlı iş fikirlerine değer kazandırarak piyasa değerlerini artırmaktadır.

Melek yatırımcıların ekonomiler üzerindeki etkileri değerlendirildiğinde üretimin artırılması, istihdamda artış, fikirlerin üretimine katkıda bulunmakta,

kaynakların doğru değerlendirilmesinde yardımcı olmaktadır (www.istanbulmym.com/girimci/melek-yatirimcilik 05.07.2013).

2.2.1.5.2. Türkiye’de ki Hukuki Yeri

6327 sayılı Kanun ile 09.12.1994 tarih ve 4059 sayılı Hazine Müsteşarlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun’na ek madde 5 eklenmiştir. Eklenen ilgili kanun maddesi “ *Bireysel katılım sermayesi ile ilgili olarak yüksek risk içermesi nedeniyle finansmana erişimde sıkıntı yaşayan başlangıç veya büyüme aşamasındaki girişimler için finansal bir araç olan bireysel katılım sermayesinin desteklenmesine, bireysel katılım yatırımcılarının ve bu maddeye tabi kişi, kurum ve kuruluşların faaliyetlerinin izlenmesine, denetlenmesine ve sona ermesine ilişkin hususları düzenler.*” ifadesi ile Hazine Müsteşarlığına bireysel katılım sermayesi sistemi konusunda yetki verilmiştir.

Dünya’da uygulanan Bireysel katılım sermayesinin Türkiye’de oluşturulmasına yönelik olarak bir takım düzenlemeler yapılmıştır. Buna yönelik olarak 15.02.2013 tarih ve 28560 sayılı R.G’de Bireysel Katılım Sermayesi Hakkında Yönetmelik ile 21.08.2013 tarih ve 28742 sayılı R.G’de 1 seri nolu Bireysel Katılım Yatırımcısı İndirimi Hakkında Tebliğ yayınlanmıştır.

Ayrıca 6327 sayılı Yasanın 10 uncu maddesiyle Gelir Vergisi Kanununa eklenen Geçici 82 inci maddesiyle bireysel katılım sermayesinin gelişimi desteklenmeye çalışılmıştır. Buna göre tam mükellef olan BKY’ler için iktisap ettikleri tam mükellef anonim şirketlere ait iştirak hisselerini en az 2 yıl süre ile ellerinde bulundurmaları ile VUK’a değerlemeye tabi tutularak hesaplanan hisselerin toplam değerinin %75’ini yıllık vermiş oldukları gelir vergisi beyannamesinde indirim konusu edebilecekleri belirtilmiştir. Ayrıca TUBİTAK ile KOSGEB tarafından Ar-Ge ve yenilikçi programlar kapsamında projesi 5 yıl içinde desteklenmiş olan şirketlere sağlanan destek için indirim oranının %100 olarak uygulanması kararlaştırılmıştır. Vergi teşviki dolayısı ile yıllık olarak indirim konusu yapılabilecek tutar ise azami 1.000.000 TL olarak belirlenmiştir. Bunun yanı sıra

yeterli vergi matrahının oluşmaması sebebi ile indirimle ilişkin tutar 213 sayılı VUK'a göre yeniden değerlendirilerek artırılarak gelecek yıllara devir edebilme imkanı tanınmıştır. Söz konusu teşvikle ilgili olarak Bakanlar kuruluna belirlenen destek bitiş tarihini (31.12.2017) 5 yıl uzatmaya ve indirim oranlarını %50 arttırma ve sıfıra kadar indirim konusunda yetki verilmiştir.

Ayrıca kurumsal yapı içerisinde tüzel kişiliğe sahip Bireysel Katılım Yatırımcısı Ağları oluşturulmaya başlanmıştır. Kurulacak ağlar BKY'ler ve girişimcilerin karşılaştıkları yerler olup, sistemin işleyişi bu ağlar kanalı ile gerçekleştirilmektedir. BKY'ye birden fazla BKY ağına dahil olma imkanı verilmiştir. BKY'lerin bir araya gelerek yatırım yapması durumunda BKY ortak yatırımları olarak adlandırılmıştır. Bunun yanı sıra BKY'lar için devlet desteğinin uygulanacağı sektörlerde belirlenmiş olup bunlar "Tarım, Avcılık ve Ormancılık", "İmalat Sanayi", "Ulaştırma, Haberleşme ve Depolama hizmetleri", "İş Faaliyetleri" ve "Diğer Toplumsal, Sosyal ve Kişisel Hizmet Faaliyetleri" ana başlıkları altında toplanan işler için yapacağı başlangıç ve büyüme yatırımlarına devlet desteği uygulanması kararlaştırılmıştır.

2.2.1.5.3. Bireysel Katılım Sermayesinin Amacı

BKS ile ilk başta teknolojik olarak yenilik gerçekleştirebilecek fikirleri yatırım yapılabilir düzeye getirmek ve BKY'nin belli bir çerçevede düzenlemesi yapılarak sağlıklı bir şekilde işlemesi, etkinliğinin artırılması düşünülmüştür. Yine bu finansal araç ile birlikte girişimcilerin kaynak sıkıntılarının karşılanması amaçlanmıştır.

BKY yani melek yatırımcılar fikir aşamasında olan ve gelişebilecek iş fikirlerine kaynak aktararak hem girişimciye destek olmakta hem de kendisi için riskli fakat yüksek getiri elde edebileceği işlere yatırım fırsatı oluşturmaktadır. Türkiye'de özellikle sermaye yetersizliği nedeni ile iş fikirlerinin hayata geçirilmesi bakımından önem arz etmektedir. Böylece girişimin riski nedeni ile kredi

sağlanamaması ya da maliyetlerinin fazla olması ve ağır yükler getirilmesinin önüne geçilerek fikir aşamasından itibaren desteklenmesi amaçlanmaktadır.

Gerçekleştirilen yasal düzenlemelerle BKY'ler sisteme dahil edilmesi, kurumsal ve etik bir yapının oluşturulmasıyla güven duyulan bir piyasa oluşturulmaya çalışılmıştır. Ayrıca finansal piyasalarda derinlik oluşturulması bakımından yeni finansal araç uygulamaya konulmuştur. Böylece girişimcilik aşamasından da önce kaynak yaratılmakta ve oluşturulan ağ ile bilgi ve tecrübe paylaşımı bakımından yönetim düzeyinde destek verilmektedir. Yani girişim fikrinin oluşmasından başlayarak, yatırım riski göz önünde bulundurularak finansal sisteme girişimcilik kaynağı yaratılmaya çalışılacaktır. Oluşturulan yasal zeminle birlikte düzenleme, denetleme, uygulama konularında kurumsal yapı belirlemiştir.

Türkiye'de henüz yaygın olmamakla birlikte yapılan çalışmalar ile potansiyel iş fikirlerinin ve projelerinin faaliyete geçirilmesi amaçlanmaktadır. İş fikri olup yeteri sermaye ve bilgiye sahip olmayan Türkiye'deki girişimcilerin BKS sistemi sayesinde kaynak ve deneyime ulaşılmasının önü açılmaya çalışılmıştır.

2.2.1.5.4. Türkiye'de BKS'nin İşleyişi

Gerçekleştirilen düzenlemelerle yerel ağların kurumsal bir yapıya bürünmesi sonucu girişimciler iş fikirlerini ve iş planlarını ağda bulunan yatırımcılara sunmaktadır. BKY'ler iş fikirlerini değerlendirmelerinde girişimcilerin daha önceki gerçekleştirmiş oldukları işler, yatırım sektörü, rekabet koşulları, ürün geliştirme ve pazarlama imkanlarını sorgulayarak bir karar vermektedir. Yatırımın büyük kapsamlı olması halinde BKY'ler beğenmiş oldukları iş fikirlerine tek başlarına desteklerde bulunabilecekleri gibi birleşerek de kaynak sağlama konusunda imkan sağlanmıştır.

Hazine Müsteşarlığı tarafından Bireysel katılım sermayesi araç ve piyasası düzenlemeleri ile denetlemeleri ve yerel ağların sisteme geçirilmesi konusunda sınırlamalar belirlenmiştir. Buna göre Hazine Müsteşarlığından başvuru sonucu lisans almaya hak kazananlar ve sadece tam mükellef kişiler BKY olabilmektedir.

Yabancı uyruklu kişilerin ise Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'ndan çalışma izni, İçişleri Bakanlığı'ndan da oturma izinleri almaları gerekmektedir. Ayrıca Tüzel kişilerin BKY olmalarına izin verilmemektedir. BKY lisansı başvuruları, akredite edilmiş BKY ağları vasıtasıyla Hazine Müsteşarlığı'na yapılabilmektedir. Hazine Müsteşarlığı tarafından verilen lisansların geçerliliği 5 yıl ile sınırlandırılmış ve lisansların devredilmesinin önüne geçilmiştir. Devlet desteğinden faydalanabilecekleri sınır bireysel olarak en fazla 20 farklı anonim şirkete yatırımlar için sağlanması kararlaştırılmıştır. Ayrıca girişimcilere sağlanan sermaye desteği 20 bin TL'den az yıllık 1 milyon TL'den fazla olmamaktadır.

BKY'lerin ikincil mevzuatta tanımlaması yapılarak belli bir kriter oluşturulmaya çalışılmış ve BKY'ler için belli kurallar belirlenmiştir. Bu doğrultuda Hazine Müsteşarlığı tarafından BKY'lere lisans belgesi verilmektedir. Lisans belgesine sahip olabilmek için BKY'lere aşağıdaki kriterler getirilmiş ve belirtilen kriterlerden herhangi birini taşıması şart koşulmuştur.

Yüksek Gelir veya Servete sahip yatırımcılar

- Lisans almadan önceki iki takvim yılı için, yıllık gelir vergisi beyannamesinde gelir unsurlarının toplamı yani gayrisafi geliri 200.000 TL ve üzerinde olan yatırımcılar veya,
- Müracaat anında sahip oldukları her türlü menkul ve gayrimenkul varlıklarından oluşan kişisel servetin toplam değeri 1.000.000 TL ve üzerinde olan yatırımcılar.

Tecrübe Sahibi yatırımcılar

Bu kriterde ise mali ve servet gücünün yüksekliğinden ziyade tecrübenin varlığı belirlenmiştir.

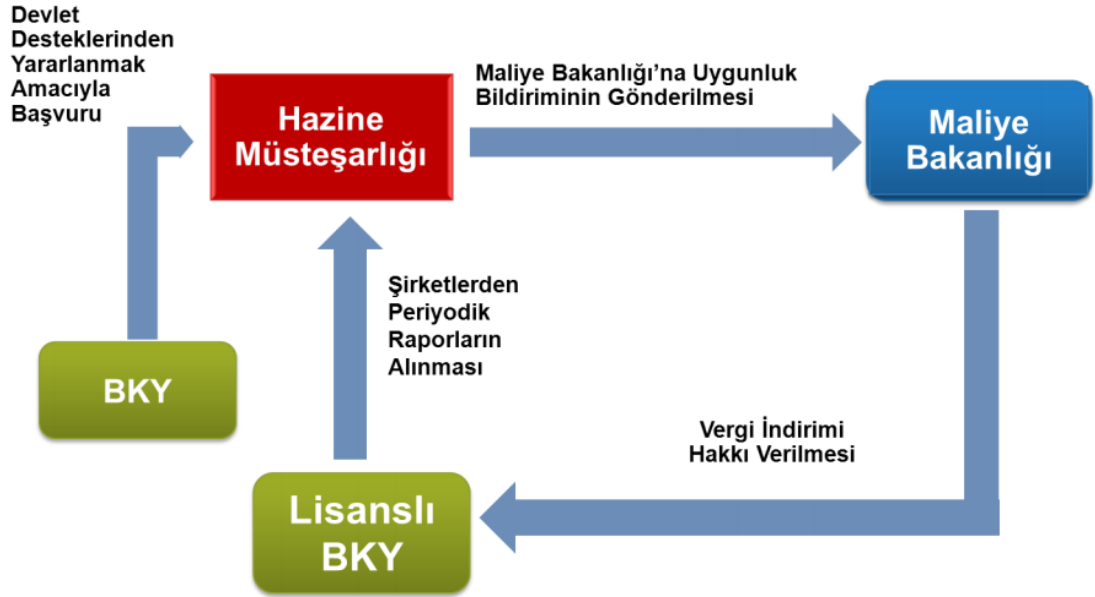
- Banka ve finansal kuruluşlarda fon veya portföy yöneticisi olarak ya da banka ve finansal kuruluşların, küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin finansmanı, proje finansmanı veya kurumsal finansman birimlerinde veya girişim sermayesi yatırım ortaklıkları dahil girişim sermayesi şirketlerinde

müdür veya dengi bir pozisyonda ya da daha üst bir pozisyonda en az iki yıl iş tecrübesine sahip olan veya,

- Lisans alınmadan önce son beş yıl içinde en az iki yıl, yıllık cirosu en az 25.000.000 TL olan bir şirkette genel müdür yardımcısı veya dengi bir pozisyonda ya da daha üst bir pozisyonda çalışan veya,
- BKY ağlarının birine lisans alınmadan önce en az bir yıl süreyle üyeliği bulunan ve müracaat sırasında 26 ncı maddede belirtilen niteliklere haiz, halka açık olmayan en az üç şirkette BKY olarak ortak olan veya,
- Başlangıç veya büyüme aşamasındaki şirketleri desteklemek amacıyla kurulmuş olan yurt içi kuluçka merkezlerinde ya da teknoloji geliştirme merkezlerinde en az iki yıl tecrübesi bulunan ve bu merkezlerdeki başlangıç veya büyüme aşamasındaki en az üç şirketin her birine en az 20.000 TL sermaye koyan kişilere BKY olmak üzere başvuru yapma hakkı verilmiştir.

Bunun dışında BKY'lerin de yatırım yapabilecekleri girişim şirketinin bazı şartları taşımaları gerekmektedir. Bunlar:

- İştirak edilen şirketin son iki vergi döneminde net satışlarının 5.000.000 TL'den az olması,
- Çalışan sayısının 50'den az olması,
- Şirketin BKY'ye, eşine, altsoy, üstsoy, üçüncü derece dahil yansoy ve hısımlarının denetimi, sermayesinin doğrudan veya dolaylı hakimiyeti altında olmaması,
- Şirketin hisselerinin başka bir şirketin kontrolünde olmaması,
- Hazine Müsteşarlığınca belirlenecek ve destek verilecek sektörlerle ilişkin faaliyette bulunması,
- Hisselerinin halka arz edilmemiş olması gerekmektedir.

Şekil 2.1. Lisanslama ve Vergi Desteğine Hak Kazanma Süreci

Kaynak: T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı

Aslında hali hazırda yürürlükte olan ve sermaye piyasalarında işlem gören SPK'nın izin ve denetimine tabi girişim sermayesi yatırım ortaklıkları bulunmaktadır. Girişim sermayeleri de kaynak ihtiyacı olan ve büyüme potansiyeli olan şirketlere ortak olmaktadır. Büyümesi ve getirisi yüksek olabilecek şirketlerin, kredi notlarının düşük olması nedeniyle borçlanma maliyetleri yüksek olan tahvil, bono, hisse senedi gibi araçları kullanamayan şirketlere girişim sermayesi fonları ortakları olmakta ve böylece şirket politikalarında söz sahibi olmaktadır.

Türkiye'de BKY sistemi yeni oluşturulmaya çalışılmaktadır. Oluşturulmak istenen sistemin bilincinin girişimcilere ve melek yatırımcılara tam olarak yerleştirilmesi ve teşvik edilmesi sistemin işleyişi ve amaçlarına ulaştırılması bakımından önemli bir yere sahiptir. Bunun için girişimci ve BKY'ler için vergi teşvikleri, Ar-Ge ve bölgesel teşvikler, kamu kurumlarının destek imkanlarının genişletilmesi, sistemin öğretilmesi ve sürekli eğitimin sağlanması gibi konularda destekler önem arz etmektedir.

2.2.1.5.5. Türkiye’de Bireysel Katılım Sermayesinin Görünümü

15.02.2013 – 31.01.2014 tarihleri arasında sistemde lisans başvurusunda bulunan toplam 268 yatırımcı bulunmaktadır. Hazine Müsteşarlığı tarafından 182 tane BKY lisansı verilmiştir. Başvuru süreci devam eden 86 tane BKY lisansı bulunmaktadır. Yapılan BKY başvurularından 4 tanesi reddedilmiştir.

BKY lisansı başvurularının iller bazında dağılımına bakıldığında; 202 tanesi İstanbul, 24 tanesi Ankara, 14 tanesi Bursa, 8 tanesi İzmir, 3 tanesi Adana, 2 tanesi Düzce, 5 tanesi Kocaeli, 2 tanesi Afyon, geri kalan 8 tanesi ise çeşitli illerden yapılmıştır.

Başvuruların yüksek gelir/servet ve tecrübeye göre dağılımına bakıldığında; ise 107 kişi tecrübeli yatırımcı, 89 kişi servete sahip, 64 kişinin ise yüksek gelire sahip olduğu görülmüştür.

Başvuruların eğitim durumuna göre dağılımı incelendiğinde ise 22 kişi doktora, 109 kişi yüksek lisans, 99 kişi lisans, 8 kişi lise, 1 kişi ise ilköğretim seviyesinde eğitime sahiptir.

Başvuru yapanların mesleklerine göre dağılımlarına bakıldığında ise 102 kişi mühendis, 51 kişi işletmeci, 30 kişi ekonomist, 8 kişi avukat, 7 kişi uluslararası ilişkiler uzmanı, kalan 17 kişinin ise çeşitlik meslek dallarından olduğu görülmüştür. Başvuru yapanların cinsiyet dağılımına bakıldığında yüzde 90’ı erkek, yüzde 10’u ise bayanlardan oluşmaktadır.

Bireysel katılım yatırımcısı olunmasının nedenleri sorulduğunda ise yüzde 22’si yenilikçi iş fırsatı - manevi destek, yüzde 31’i maddi ve manevi destek, yüzde 31’i büyüme potansiyeli- yüksek getiri, yüzde 16’sı ise alternatif yatırım olanaklarını değerlendirme şeklinde yanıtlar vermiştir.

Bireysel katılım yatırımcısı olunmasında vergi desteğinin etkisinin sorulması sonucu yüzde 42’si vergi avantajı çok etkili oldu, yüzde 42’si vergi avantajı etkili oldu, yüzde 8’i vergi avantajı etkili olmadı, yüzde 8’i ise vergi avantajı az etkili oldu şeklinde yanıtlamışlardır.

15.02.2013 – 31.12.2013 tarihleri arasında sistemde girişimci/yatırım başvuru sayısı toplam 6 tanedir. Bunların 4’ü başarı ile sonuçlandırılmış, 2 başvurunun işlemi devam etmektedir. Başvuruda bulunan yatırımların toplam tutarı 2.377.500 TL’dir. Yatırım başvurularının 5’i İstanbul geri kalan 1’i ise Ankara’dan yapılmıştır. Yatırım başvurularının sektörlere göre dağılımına bakıldığında ise 5 tanesi e-ticaret, geri kalan 1 tanesi ise yazılım ve uygulama geliştirme sektöründe yapılmıştır.

2.2.1.6. Kira Sertifikası (Sukuk)

Dünya üzerinde yaşanan gelişmeler sonucu özellikle dini nedenlerden dolayı finansal sistemin içine dahil edilemeyen İslami fonların sistem içine çekilebilmesi için alternatif yol ve yöntemler geliştirilmeye çalışılmıştır. Günümüzde islam ve batı ülkelerinde ödünç verme ve risk yönetimine yönelik olarak bir takım düzenlemeler yapılmaya başlanmıştır (Yıldırım,2011:109).

Dünya genelinde İslam Bankacılığı büyük ölçüde “cari hesap-katılım hesapları”, “sınırlandırılmamış yatırım hesapları-mudaraba/kar paylaşımı” ve “sınırlandırılmış yatırım hesapları-mudaraba” yollarıyla fon toplayıp kar rezervleri ve özkaynaklarını da kullanarak faaliyetini sürdürmektedir. İslam Bankacılığı’nda sağlanan bu fonlar; önemli ölçüde “varlığa dayalı işlemler (murabaha-maliyet artı kar payı; icara-kiralama; istisna-alış/üretim; salam-ileri tarihli teslim ön ödemeli satış)” ile “kar paylaşımli işlemler (mudaraba-kar paylaşımı; muşaraka-kar/zarar paylaşımı)” vasıtasıyla kazanç elde etme amacıyla kullanılmaktadır (Islamic Finance and Global Financial Stability,2010).

Faizsiz finans kurumları, fon temini, aktif dağıtımı, ödeme ve döviz işlemleri, risk yönetimi ve riskten korunma gibi birçok finansal hizmet sunmaktadır. Bunun yanı sıra risk paylaşımı, kâr/zarar ortaklığı gibi klasik ürünlerin yanında, Sukuk (Tahvil), DJİM (Dow Jones Islamic Market) ve GIIS (Global Islamic Index Series) gibi yeni finansal ürünler geliştirilmiştir (Yıldırım,2011:110).

Özellikle 2000'lerin başlarından itibaren kullanılmaya başlanan Sukukun (İslami tahvil) günümüzde halen dikkati çeken bir araç olduğu ve giderek daha fazla kullanım alanı bulmaya başladığı görülmektedir.

2.2.1.6.1. Sukuk Kavramı ve Özellikleri

Sukuk, Arapça "Sakk" kelimesinin çoğulu olup dayanak varlıklara sahiplik veya katılım hakkı veren sertifika anlamına gelmektedir (Cakir ve Raei,2007:3). Bu çerçevede "finansal sertifika" anlamına gelen ve çok çeşitli çalışmalarda tahvilin islami karşılığı olarak tanımlanarak "İslam tahvili" adını alan sukuk, faizsiz olması özelliği ile islami esaslara uygun bir menkul kıymet olarak kabul edilmektedir (Tok, 2009:13).

Sukuk, varlığa dayalı, istikrarlı gelir sağlayan, ikincil piyasada işlem gören ve islami prensiplere uygun orta vadeli sertifikalar olarak tanımlanabilir (Tariq,2004:20). Diğer bir tanıma göre sukuk, belirli projelere, belirli yatırım faaliyetlerine, duran varlıklara, kullanım haklarına sahipliği temsil eden eşit değer ve bölünemeyen sertifikalar olarak tanımlanmaktadır (Ayub,2007:392).

Sukuk alternatif olarak geliştirilmiş bir finansal araç olup temel ilkesi islami prensiplerle uygun olmasıdır. Çünkü islamda faiz kavramı yasaklanmaktadır. Genel olarak yatırımın riski ve getirisi borç veren ve alan arasında paylaşılmaktadır. Sukukun türüne göre vadeli varlık alımı veya satımı, varlığın kiralanması ve ortak girişimde bulunulması şeklinde olabilmektedir. Aslında sukuk genellikle orta vadeli olmakta birlikte risk ve getiri bakımından özellikleri normal tahvillerle aynıdır. Buna göre normal tahviller vade süresince kupon ödemeleri ve anapara ödemeleri konusunda garanti vermekte olup sukuk çıkaran kurum anapara ve kazanç garantisi vermemektedir. Ayrıca sukuklar ikincil piyasalarda işlem görebilmektedir.

Sukuk bir bakıma varlığın mülkiyet hakkını temsil etmekte, yatırımcı belli bir süre için, sukuka konu varlığın yaratacağı nakit akımından doğacak risk ve getiriye sahip olmaktadır. Sukuk ihracının belli bir vadesinin olması ve sahipliğin şirketin belli bir varlığı ile sınırlandırılmış olması sukuku hisse senedinden ayırmaktadır (Tok,2009:14).

2.2.1.6.2. Sukuk'un Gelişimi

İslami prensiplere uygun menkul kıymet ihraçlarının tarihi 1980'lerin başlarına kadar uzanmaktadır. İlk Dolar bazlı sukuk ihracı ise 2002 yılında Malezya'da yapılmıştır. 600 milyon Dolar tutarındaki bu ihracı, İslami Kalkınma Bankası'nın 2003 yılında yaptığı 400 milyon Dolarlık sukuk ihracı takip etmiştir. Ayrıca, 2003 yılında Bahreyn ve Katar hükümetleri, 2005 yılında Pakistan hükümeti sukuk ihraçları gerçekleştirmiştir. Bu tarihten sonra, başta Bahreyn, Malezya, Suudi Arabistan, Katar, İngiltere, Almanya, Pakistan, Endonezya ve Filipinler olmak üzere pek çok ülkede şirketler veya hükümetler tarafından sukuk ihraçları yapılmıştır (Ayub,2007:389).

Uluslararası İslami Finans Piyasası (International Islamic Financial Market-IIFM) verilerine göre, sukuk ihraçlarında genellikle özel sektör tahvillerinin büyük bir paya sahip olduğu görülmektedir. 2007 yılında ihraç edilen sukuk hacminin yüzde 81'i şirketler tarafından gerçekleştirilmiştir. Sadece İslam dünyasında değil, uluslararası piyasalarda da küresel bir yatırım ve finansman aracı olarak kullanılmaya başlanan sukuk ihraçları, Lüksemburg Borsası'ndan sonra 20.07.2006 tarihinde ilk defa Londra Borsası'na da kote edilerek işlem görmeye başlamıştır. Dow Jones Endeksi ve CitiGroup Mart 2006'da Dow Jones Citigroup Sukuk İndeks'ini hesaplamaya başlamış olup, bu indeks İslam düzenlemeleri çerçevesinde ihraç edilen sukukun performansını ölçmek amacıyla kullanılmaktadır (Tok,2009:15-16).

2000-2007 yılları toplamları sonucu sukuk ihracında Malezya yüzde 60,89 oranıyla birinci sırayı aldığı, onu yüzde 20,67 oranıyla Birleşik Arap Emirlikleri'nin izlediği, yüzde 7,30 oranıyla Suudi Arabistan'ın üçüncü, yüzde 4,25 oranıyla Bahreyn'in dördüncü ve yüzde 2,58 oranıyla da Kuveyt'in beşinci sırayı aldığı görülmektedir. Dünya genelinde, 2008 ve 2009 yıllarında sırasıyla 14,7 ve 30,8 milyar Dolar tutarında sukuk ihracı gerçekleştirilmiştir (Katılım Bankaları, 2009:32).

Sukuk, 2003 yılından itibaren dünya çapında kullanılır hale gelmiş ve 2007 yılında 34 milyar Dolarlık ihraç rakamına ulaşmıştır (Türker,2010:19).

2010 yılında TCMB'nin de kurucuları arasında bulunduğu "Uluslararası İslami Likidite Yönetim Şirketi" (International Islamic Liquidity Management Corporation– IILM) kurulmuştur. Böylece islami kurallara uygun gelirleri olan uluslararası bir varlık havuzu oluşturmak ve bu varlıklara dayanan yüksek dereceli, basit tasarımlı, uluslararası geçerliliği ve ikincil piyasası olan, katılımcı ülkelerdeki faizsiz bankacılık kuruluşlarının likidite gereksinimlerini karşılayacak hacim ve vadelerde düzenli olarak sukuk ihraç edilebilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca faizsiz bankaların likidite yönetimini kolaylaştırmak, faizsiz bankalararası piyasaların gelişmesi ve bütünleşmesini sağlamak ve düzenli sukuk ihracıyla diğer ürünlerin etkin fiyatlandırılması için çalışmalar gerçekleştirmektedir.

2.2.1.6.3. Sukuk-Kira Sertifikalarının Türkiye Uygulaması

Kira Sertifikalarına ve Varlık Kiralama Şirketlerine İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğ (Seri:III, No:43) 01.04.2010 tarihinde 27539 sayılı RG'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Söz konusu Tebliğin amacı kira sertifikalarının Kurul kaydına alınması, ihracı ve satışı ile varlık kiralama şirketlerinin kuruluş ve faaliyetlerine ilişkin esasları düzenlemek olarak belirtilmiştir. Böylece kira sertifikası veya kira sukuku çıkarılması ilişkin gerekli olan düzenlemeler yapılmıştır. Ayrıca Tebliğ'de Kira sertifikası "Varlık kiralama şirketinin satın almak veya kiralamak suretiyle devraldığı varlıkların finansmanını sağlamak amacıyla düzenlediği ve sahiplerinin bu varlıklardan elde edilen gelirlerden payları oranında hak sahibi olmalarını sağlayan menkul kıymeti, kira sukukunu" ifade ettiği belirtilmiştir.

Kira sukuku olarak da adlandırılan kira sertifikası niteliği itibariyle tahvil ve bonolara benzemekle birlikte özü itibariyle bağlı olduğu varlığın getirisini yatırımcısına yansıtan bir menkul kıymettir. Bu nedenle de faizsiz tahvil olarak adlandırılabilir (Konca,2011:1). Tebliğ'de sukuk sadece kira sertifikası olarak düzenlenmiştir. Fakat sukuk sadece kira sertifikası olmayıp finansman yöntemine göre birçok türü bulunmaktadır.

Tebliğ’de kira sertifikasını ihraç edebilmek için mutlaka anonim şirket statüsündeki bir Varlık Kiralama Şirketinin kurulması gerektiği belirtilmiştir. Yine Tebliğ’e göre Varlık Kiralama Şirketi (VKŞ), anonim şirket şeklinde aracı kurumlar, bankalar ve kaynak kuruluşlar tarafından münhasıran kira sertifikası ihraç etmek üzere kurulabileceği belirtilmiştir. Tebliğ’in 4. maddesinde ise Varlık Kiralama Şirketi, kaynak kuruluşlardan devraldığı varlıkları tekrar kaynak kuruluşa kiralamak suretiyle kira geliri elde etmek, söz konusu kira gelirlerine dayalı olarak kira sertifikası ihraç etmek ve kira süresi sonunda ilgili varlığı kaynak kuruluşa devretmek amacıyla kurucular tarafından kurulacağı belirtilmiştir.

Tebliğ’in 5. maddesinde VKŞ’nin faaliyet konusu esas sözleşmesinde yer alacak faaliyetler şu şekilde belirlenmiştir;

- a) Kira sertifikası ihraç etmek,
- b) Kendi nam ve kira sertifikası sahipleri hesabına her türlü varlığı devralmak, kiralamak, varlıklardan elde edilen gelirleri payları oranında kira sertifikası sahiplerine ödemek,
- c) Kira sözleşmesinin sonunda, başlangıçta anlaşılan koşullarda kiraya konu varlığı kaynak kuruluşa devretmek.

VKŞ, Tebliğ’in 5. maddesinin birinci fıkrasında sayılan faaliyetler dışında herhangi bir ticari faaliyetle uğraşamayacağı gibi aşağıdaki faaliyetlerde de bulunmaları yasaklanmıştır.

- a) Her ne ad altında olursa olsun kredi kullanamaz, borçlanamaz, sahip olduğu varlıkları yukarıda ifade edilen faaliyetlerin olağan ifası dışında kullanamaz.
- b) Sahip olduğu varlıklar üzerinde üçüncü kişiler lehine hiç bir ayni hak tesis edemez.
- c) Varlığı, kira sözleşmesinden kaynaklanan tüm yükümlülüklerini yerine getiren kaynak kuruluş dışında başka bir kişiye devredemez.

Kira sertifikaları özel sektör şirketlerinin, bir varlık kiralama şirketi aracılığı ve “devret-kirala- devral” yöntemiyle, mülkiyetlerindeki veya kiralamak suretiyle devralacakları varlıkları kullanarak finansman sağlamalarına olanak vermektedir.

Bu bağlamda, varlık kiralama şirketi ilk aşamada devraldığı bu varlıkların finansmanını ihraç edeceği kira sertifikası ile karşılamaktadır. Bu durumda söz konusu sertifikaların dönemsel ödemeleri, kiracıdan gelen dönemsel kira gelirleri ile gerçekleştirilmektedir. Vade sonunda ise kaynak kuruluşuna geri devredilen söz konusu varlıklardan elde edilen gelir, kira sertifikası sahiplerine payları oranında dağıtılarak ihraç edilmiş olan kira sertifikası itfa edilmektedir. İcara sukuku olarak da adlandırılan ve faizsiz nitelikte olan bu araca ilişkin düzenleme kısa süre içinde etkisini göstermiş ve katılım bankacılığı sektöründe 2010 yılında gerçekleştirilen ilk ihraçla Türk bankaları da sukuk piyasasındaki yerini almıştır (TCMB,2011:67-68).

6327 sayılı Kanun ile 4749 sayılı Kamu Finansmanı ve Borç Yönetimi Hakkındaki Kanunun dördüncü bölümün başlığı olan “İç ve Dış Borçlanma” ya “Kira Sertifikası İhracı” eklenmiş böylece kira sertifikası veya kira sukukunda Hazine için borçlanma yöntemi haline gelmiştir. Aynı kanun ile 4749 sayılı Kanunu’na kira sertifikası başlıklı 7/a maddesi eklenerek, kira sertifikası (kira sukuku) ihracı için gerekli hukuksal altyapı hazırlanmıştır.

Daha sonra 07.06.2013 tarih ve 28670 sayılı RG’de yayınlanan Kira Sertifikaları Tebliği (III-61.1) ile kira sertifikalarının niteliklerinin belirlenmesi ve ihracında uyulması gereken esaslar ile varlık kiralama şirketlerinin kuruluş, esas sözleşme, devralabilecekleri varlık ve hakların tür ve nitelikleri, faaliyet, yönetim, belge ve kayıt düzeni ile tasfiyelerine ilişkin esaslarına yönelik düzenlemeler yapılmıştır.

Buna göre; 28.3.2002 tarih ve 4749 sayılı Kamu Finansmanı ve Borç Yönetiminin Düzenlenmesi Hakkında Kanunun 7/a maddesi kapsamında ihraç edilen kira sertifikaları ile bu kapsamda kurulan varlık kiralama şirketleri yayınlanan bu Tebliğ hükümleri dışında tutulmuştur. Anılan tebliğin 4. Maddesinde Kira sertifikalarını; sahipliğe, yönetim sözleşmesine, alım- satıma, ortaklığa, eser

sözleşmesine dayalı olarak veya bu sayılanların birlikte kurulması suretiyle de VKŞ'ler tarafından ihraç edilebileceği açıklanmıştır. Ayrıca ilgili tebliğin 10.maddesine kadar sayılan kira sertifikalarına ilişkin özel hükümler belirlenmiştir. Yine ilgili tebliğ hükümleri çerçevesinde kira sertifikaları halka arz edilerek veya halka arz edilmeksizin satılmak üzere ihraç edilebileceği, halka arz edilmeksizin yapılacak satışlar, tahsisli satış ve nitelikli yatırımcıya satış olmak üzere iki şekilde yapılabileceği belirtilmiştir. Konu varlık ve hakların gerçeğe uygun değerinin tespit edilmesini teminen Kurulun ilgili düzenlemeleri uyarınca değerlendirme şirketleri tarafından değerlendirme raporu hazırlanması da zorunlu tutulmuştur.

VKŞ'lerin bankalar, portföy aracılığı, genel saklama hizmeti veya aracılık yüklenimi faaliyetinden herhangi birini yürütecek olan aracı kurumlar, ipotek finansmanı kuruluşları, payları borsada işlem gören gayrimenkul yatırım ortaklıkları, Kurulun kurumsal yönetime ilişkin düzenlemeleri çerçevesinde belirlenen birinci ve ikinci grupta yer alan halka açık ortaklıklar, derecelendirme kuruluşlarından talebe bağlı olarak notlandırma ölçeğine göre ihracın para birimi cinsinden yatırım yapılabilir seviyeye denk gelen uzun vadeli derecelendirme notunu alan ortaklıklar, sermayelerinin % 51 veya daha fazlası doğrudan Hazine Müsteşarlığı'na ait olan ortaklıklar tarafından kurulabileceği belirtilmiştir. VKŞ esas sözleşmesi ve bununla ilgili tüm değişiklikler için Kuruldan uygun görüş alınmış olması zorunlu tutulmuştur.

Ayrıca söz konusu tebliğ ile birlikte 01.04.2010 tarih ve 27539 sayılı RG'de yayımlanan Kira Sertifikalarına ve Varlık Kiralama Şirketlerine İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğ (Seri: III, No:43) ve 20.03.2003 tarih ve 25054 sayılı RG'de yayımlanan Kâr ve Zarar Ortaklığı Belgelerinin Kurul Kaydına Alınmasına İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğ (Seri:III, No:27) yürürlükten kaldırılmış olup Kira Sertifikalarına ve Varlık Kiralama Şirketlerine İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğ (Seri:III, No:43) ile Kâr ve Zarar Ortaklığı Belgelerinin Kurul Kaydına Alınmasına İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğ (Seri:III, No:27)'e yapılan atıflar bu Tebliğe yapılmış sayılmıştır.

Bu düzenleme çerçevesinde Hazine Müsteşarlığı Varlık Kiralama Anonim Şirketi (HMVKŞ) tarafından bu güne kadar yapılan ihraçlar sonucu 2013 yılı dış borçlanma programı kapsamında yaklaşık 5,5 milyar ABD Doları tutarında kaynak sağlanmıştır.

2.2.1.7. Türkiye Bankalar Birliği Risk Merkezi

Türkiye’de finansal kuruluşların bilgiye ulaşması, maliyetlerinin azaltılması amacı ile merkezi bir bilgi sisteminin ve sicil oluşturulması amacı ile bankalar birliği yapısı içinde ‘‘Risk Merkezi’’ kurulmuştur. Bu ilişkin olarak 25.02.2011 tarih ve mükerrer 278557 sayılı R.G’de yayınlanan 6111 sayılı Kanun ile 5411 sayılı Bankacılık Kanununa ek madde 1 ve geçici madde 28 ilave edilmiştir. BDDK tarafından uygun görülen finansal kuruluşlarının müşterilerinin risk bilgilerinin yer aldığı ve hakkında bilgi talep edilen özel ve tüzel kişilerin onay vermesi sureti ile bilgilerin paylaşılması amaçlanmıştır.

Türkiye Bankalar Birliği Risk Merkezi 28.06.2013 tarihinde faaliyetlerine başlamıştır. İkincil düzenlemeye ilişkin olarak da 10.04.2012 tarih ve 28260 sayılı RG’de yayınlanan Türkiye Bankalar Birliği Risk Merkezi Yönetmeliği ile Türkiye Bankalar Birliği Risk Merkezinin kuruluşuna, faaliyetine ve çalışmasına, Türkiye Bankalar Birliği Risk Merkezi yönetiminin oluşumuna, toplanmasına ve karar almasına, Türkiye Bankalar Birliği Risk Merkezine verilen bilgilerin kapsam, biçim ve içeriğine ve bunların paylaşılmasına, paylaşılacak bilgilerin kapsam ve içeriğine, ücretlendirilmesine ve üyelere ödenecek aidatların belirlenmesine ilişkin usul ve esasları düzenlenmiştir.

10.04.2012 tarih ve 28260 sayılı RG’de yayınlanan Türkiye Bankalar Birliği Risk Merkezi Üyelerinin Müşterilerinin Risk Merkezi Nezdindeki Bilgilerinin Kendilerine ya da Onay vermeleri Koşuluyla Belirledikleri Tüzel Kişilere verilmesine İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Yönetmelik ile Türkiye Bankalar Birliği Risk Merkezi üyelerinin müşterilerinin Türkiye Bankalar Birliği Risk Merkezi nezdindeki bilgilerinin, kendilerine ya da onay vermeleri koşuluyla belirledikleri

gerçek veya tüzel kişilere verilmesini teminen başvuru ve onay verme sürecine ilişkin esas ve usulleri düzenlenmiştir.

Risk merkezince özel ve tüzel kişiler hakkında kredi ve kredi kartları, protesto edilmiş senetler, karşılıksız olup daha sonra ödenen çekler ile yasal süresi içinde ödemesi yapılmış çekler, yasal takipte olan kredi ve kredi kartları bilgileri risk merkezi tarafından takip edilip raporlar düzenlenmektedir. Risk merkezi tarafından; kredi limit, kredi risk, tasfiye olunacak alacaklar raporu, çek raporu, protestolu senet raporu, negatif nitelikli bireysel krediler raporu adı altında 4 adet raporlama yapılmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İSTANBUL ULUSLARARASI FİNANS MERKEZİ

3.1. ULUSLARARASI FİNANS MERKEZİ

3.1.1. Uluslararası Yerleşim Yerleri

İnsanlık tarihi boyunca ekonomik, politik ve birçok nedenlere bağlı olarak farklı şehirler ön plana çıkmıştır. Bu şehirler zamanla birçok alanda daha fazla önem kazanmış veya önemlerini kaybetmiştir. Örneğin bankacılık, iletişim, ulaşım, turizm merkezi, limanlar, moda, vergi cenneti, eğitim, eğlence, ticaret merkezi vb. özellikler şehirlerin ön plana çıkmasında etkili olmaktadır.

Ayrıca uluslararası şehirlerin, diğer şehirlere oranla insanlara daha geniş imkanlar sunması, toplumun ihtiyaçlarını karşılaması, yaşam kalitesi ve refah düzeyini artırması beklenmektedir. Bunun dışında bazı şehirler belirli iş alanlarındaki uzmanlaşması ve kalitesi sebebi ile diğerlerinden pozitif ayrılmaktadır. Buna Milano'nun modanın merkezi, Barcelona'nın turizm merkezi, Brüksel'in hukuk merkezi, Zürih özel bankacılık merkezi olması gibi birçok örnek verilebilir. Uluslararası finans merkezi olarak ise New York ve Londra şehirleri en belirgin olanlardır.

3.1.2. Uluslararası Finans Merkezlerinin Tarihsel Gelişimi

İnsanlık tarihin varlığı itibari ile bazı şehirler ticari anlamda ön plana çıkmıştır. Babil, İstanbul geçmiş zamanlarda ticari anlamda ön plana çıkan şehirlere örnek verilebilir. Günümüzde ise Londra, Newyork, Hong Kong, Tokyo gibi şehirler uluslararası finans merkezi olarak kabul görmeyi başarmışlardır.

Gelişen ekonomiler ve yaşanan serbestleşme ile birlikte finans merkezlerinin önemi ve gerekliliği artmış ve artmaya da devam etmektedir. Teknoloji ve iletişimin gelişmesi, sermaye hareketleri ve engellerin kalkması ile uluslararası büyük bir ağ oluşmuştur. Böylece ülke ekonomilerinin birbirine olan artan ilişkisinin yanı sıra finans merkezlerinin de birbiri ile olan bağlantısı zorunlu hale gelmiştir.

Günümüzde uluslararası finansal piyasalarda 24 saat kesintisiz işlem yapılabilmekte ve finansal piyasalarda yaşanan gelişmeler aynı zamanda diğer finansal piyasalar tarafından öğrenilebilmektedir. Finansal merkezlerin öneminin artması ile dünya genelinde finans merkezi konumuna gelmek isteyen şehirler arasında yoğun bir rekabet yaşanırken bazı şehirler öne çıkmakta bazıları ise geri planda kalmıştır. Bu şehirlere Dubai ve Singapur örnek olarak verilebilir.

3.1.3. Uluslararası Finans Merkezinin Tanımı

Uluslararası finans merkezinin tanımı üzerinde belli bir kriter bulunmama ile birlikte akademik çalışmalarla bazı kriterler belirlenmeye çalışılmıştır. Günümüzde finans merkezi olarak kabul edilen şehirler (New York, Tokyo, Londra vb.) özellikleri itibari ile birbirlerinden ayrıldıkları görülmüştür. Aslında bir şehrin uluslararası finans merkezi olarak kabul görmesinde ortak temel unsurların var olmasının yanı sıra şehrin kendine özgü sahip olduğu özellikler de önem kazanmaktadır.

Dolayısı ile uluslararası finans merkezinin belirli bir kalıp tanımı bulunmama ile birlikte finansal piyasaların büyüklüğü, uluslararası şirketlerin piyasalara erişimi, nitelikli finansal işgücü, yüksek işlem hacmi, farklı piyasaların ihtiyaçlarına cevap verebilme, uluslararası normlar ve yasal düzenlemeler, siyasi ve ekonomik istikrar, genel kabul görmüş standartların mevcudiyeti, rekabet edilebilir ortam, destek hizmetlerine erişim, ulaşım ve iletişim için yeterli altyapı, nitelikli işgücünü çekebilecek yaşam kalitesinin varlığı, finansal hizmetlerin maliyeti gibi özellikler uluslararası finans merkezi olabilmek için temel unsurlar olarak kabul edilmektedir.

3.1.4. Uluslararası Finans Merkezinin Etkileri

Ülkeler, dünyanın ekonomik ve finansal bütünleşmesi sonucu finans merkezlerinin ekonomik büyüme, istihdam, sosyal ve ekonomik istikrar üzerindeki faydaları nedeni ile şehirlerini uluslararası finans merkezi konumuna getirmeye çalışmaktadır. Dolayısı ile güçlü bir finansal sisteme sahip olmak ve finansal piyasalara yabancı kuruluşları ve yatırımcıları çelebilmek için buna yönelik politikalar geliştirmektedirler. Ayrıca ülkelerin uluslararası finans merkezine yönelik yapılan planların uygulamaya geçilmesi ve sonuçlandırılma süreci diğer sabit sermaye gerektiren ekonomik politikalara göre daha kısa zamanda ve daha az maliyetli gerçekleşmektedir.

Ancak diğer taraftan şehrin uluslararası finans merkezi konumuna gelmesi beraberinde bir takım olumsuzlukları da ortaya çıkarabilmektedir. Örneğin oluşacak bir başarısızlık uluslararası alanda itibarın ve güvenin kaybolmasına bunun sonucunda ise sermaye kaçışına neden olabilmektedir (TSPAKB,2007).

3.1.4.1. Uluslararası Finans Merkezinin Olumlu Etkileri

Şehirlerin dünyada uluslararası finans merkezi olarak kabul görülmeye başlanması ile birlikte hızlı bir şekilde ülke ekonomisine uluslararası bir sermaye akımı gerçekleşmektedir. Böylece yerli ve yabancı yatırımcıların o ülkenin finansal piyasalarına olan ilgisi artmakta, finansal kurumlar ve bunu takip eden finansal yan kuruluşlar uluslararası finans merkezinde temsilcilikler açmakta veya finansal merkezlerde oluşum içine girmektedir. Yabancı finansal kuruluşların ülkeye girmesi sonucu rekabet artarak uluslararası düzeye çıkacaktır. Bunun sonucunda da ulusal finansal kuruluşların etkinliği ve verimliliği üzerinde olumlu etkileri sonucu sunulan hizmet kalitesinde artış, işlem maliyetlerinin azalması sağlanabilecektir.

Bunun dışında ulusal şirketlerin ihtiyaç duydukları kaynaklara ulaşması kolaylaşarak çeşitlenmekte ve maliyetleri azalmaktadır. Bunun yanı sıra uluslararası şirketlerin de uygun koşulların mevcut olması sebebi ile finansman ihtiyaçlarını

finans merkezlerinden sağlayarak, finansal merkezin bulunduğu ülkenin ekonomik gelişimine olumlu katkılarda bulunmaktadır.

Şirketlerin artan yatırımları ve ekonomik büyümeyle birlikte istihdam ihtiyacı ortaya çıkmakta böylece istihdam artarak işsizlik oranını aşağı seviyelere çekmektedir. Ayrıca büyümenin getirdiği yeni iş olanakları yaratılması sebebi ile istihdamda artış sağlamanın yanı sıra nitelikli işgücüne ihtiyaç duyulmasına neden olmaktadır. Nitelikli işgücüne ihtiyaç duyulması sonucunda yurtdışından nitelikli işgücü yurtiçi piyasalara çekilmektedir. Ülkenin nitelikli işgücündeki artış, hizmet kalitesini ve finansal başarıyı olumlu yönde etkilemekte ve nitelikli işgücünün yurtiçine yayılması gerçekleşmektedir.

3.1.4.2. Uluslararası Finans Merkezinin Olumsuz Etkileri

Uluslararası finans merkezi konumuna gelinmesiyle finans merkezlerine uluslararası sermaye devamlı ve yoğun bir şekilde girmeye başlayacaktır. Aslında sermaye yurtiçine girişi kesilmediği veya çıkmadığı sürece ekonomi üzerinde sorun yaratmamaktadır. Ancak herhangi bir olumsuzluktan dolayı ekonomi içinde yer alan fonların hızlı bir şekilde yurtiçinden çıkması ekonomi üzerinde baskı yaratmakta ve bunun sonucunda ekonomik durgunluk yaşanabilmektedir.

Bunun dışında finansal piyasalar dışarıdan gelebilecek risk ve tehditlere çok daha açık hale gelecektir. Böylece başka ülkelerin ulusal düzeyde başlayan ekonomik sıkıntıları uluslararası finans merkezine yansıtılabilmekte ve aynı şekilde diğer ekonomilere de yayılabilmektedir. Bunun tersi bir durumda ise uluslararası finans merkezinde yaşanan sıkıntıların diğer ulusal ekonomilere ciddi yansımaları olabilmektedir.

Uluslararası finans merkezlerinde yeterli ve etkin denetim ve gözetimin yapılamaması sonucunda kara para aklama olasılığı çok fazla olmaktadır. Kara para aklamanın önüne geçilememesi durumunda uluslararası finans merkezleri sahip olduğu konumu kaybetme riski ile karşılaşabilecektir.

3.1.5. Uluslararası Finans Merkezi Olabilme Unsurları

Uluslararası finans merkezi olarak kabul görülmesinin unsurlarının neler olabileceği konusunda birçok araştırma gerçekleştirilmiştir.

Dominic, (2004) 2004 yılında yapmış olduğu araştırma sonucunda uluslararası finans merkezi olarak kabul görmenin unsurlarını; gelişmiş hukuk yapısına sahip olunması, sermayenin serbest dolaşımının sağlanması, vergisel avantajlarının bulunması, yeterli yasal düzenlemelerinin yapılması, ülkeye giriş ve çıkışların hızlı ve kolay yapılabilmesi, ulusal şirketlerin gelişme potansiyeli ile risk yönetimi ve hesap verebilir olması, derinlik kazanmış bir sermaye piyasasına sahip olması, finansal kurumların yeterli düzeyde olması, tam bağımsız bir merkez bankasının varlığı, şeffaf ve güvenilir kurumların varlığı, önemli pazar ve piyasalara yakınlığı, doğal afet riskinin az olması, finans sektörüne yönelik nitelikli işgücünün bulunması, gelişmiş bir iletişim ve ulaşım alt yapısının bulunması, istikrarlı enerji kaynaklarına sahip olunması, iyi bir yaşam kalitesinin var olması olarak sıralamıştır (TSPAKB,2007).

Öte yandan Kaufman (2000) geliştirmekte olan ülkelerin uluslararası finans merkezi olma yolundaki unsurları üzerine yapmış olduğu çalışma neticesinde de benzer sonuçlara ulaşmıştır.

Cushman & Wakefield, Healey & Baker, “European Cities Monitor 2005”, (Ekim 2005) tarafından 501 uluslararası şirketin üst düzeydeki yöneticileri ile yapılan anket sonucu Londra ve Paris şehirleri iş ve finans bakımından öne çıkmıştır. Ayrıca uluslararası finans merkezi olabilmenin unsurları bakımından da temel olarak diğer çalışmalarla aynı unsurları taşımasının yanı sıra; diğer ülkelere ve uluslararası merkezlere yakınlığı, iş gücü maliyeti, devletin iş çevresi ile olan ilişkileri, iş ofislerinin bulunması ve değerleri, konuşulan diller, şehir içi ulaşım imkanları, hava kirliliğinin olmaması gibi unsurlarında etkili olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Bunun dışında araştırmaya katılan şirketlerin üst düzey yöneticilerine herhangi bir şehre girme konusunda nasıl karar aldıkları sorulmuştur. Buna göre yapılan sıralama; yer alınacak şehirde bulunan diğer şirketlerin referansları, danışmanların görüşleri,

şehrin yapısı ve bilinirliği, şehir hakkındaki haber ve görüşler, şehrin tanıtım faaliyetleri olarak oluşmuştur. Yapılan çalışmada dikkat çeken bir sonuç da şehrin uluslararası spor, kültür, sosyal, siyasi organizasyonlara ev sahipliği yapmasının şehirde yer alma konusunda çok fazla etki yaratmadığıdır.

Centre for the Study of Financial Innovation, “Sizing Up The City –London’s Ranking as a Financial Centre”, Corporation of London, (Haziran 2003) tarafından finans sektörü ve Londra, New York, Paris ve Frankfurt finansal merkezlerin rekabet gücünü kapsayan araştırma gerçekleştirilmiştir. Araştırmada 350 finansal kurumla görüşülerek uluslararası finans merkezinin rekabet edebilirliğinin unsurları belirlenmeye çalışılmıştır. Buna göre rekabet edebilirliğin unsurları sırası ile nitelikli işgücü, etkin düzenleyici kurumlar, vergi politikaları, devletin sorunlar karşısındaki yaklaşımı, yaşam koşulları ve çalışma ortamı olarak tespit edilmiştir. Dört finans şehrin arasındaki rekabet incelendiğinde ise New York’un nitelikli iş gücüne sahip olması, Londra’nın düzenleyici kurumların etkinliği ve vergi politikaları bakımından, diğer finans merkezleri Paris ve Frankfurt’a göre rekabette öne çıkmaktadır. Gerçekleştirilen çalışma sonucu uluslararası finans merkezi konumuna gelebilmenin en önemli unsurunun hukuksal yapı ve uygulamaların olduğu sonucuna varılmıştır.

Mark Yeandle, Michael Mainelli and Adrian Berendt, “The Competitive Position of London as a Global Financial Centre”, Corporation of London, (Kasım 2005) tarafından 400 finansal kurumla yapılan araştırmada, finans merkezi konumuna gelebilmenin ve sürdürülebilir rekabetin unsurları; Londra, New York, Paris ve Frankfurt finansal merkezleri çerçevesinde belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırma sonucuna göre 14 tane unsur belirlenmiş olup bunlar; nitelikli iş gücü, esnek yasal düzenlemeler, uluslararası finansal piyasalara erişim, şehrin altyapısı, müşterilere yakınlık, eşit iş ortamı, devletin sorunlara yaklaşımı, kurumlar vergisi, işlem maliyetleri, hizmet verenlere yakınlık, yaşam kalitesi, kültür ve dil çeşitliliği, ticari gayrimenkule kolay sahip olunması ve maliyeti son olarak da gelir vergisidir. Ayrıca yapılan bu çalışma ile uluslararası finans merkezinin tanımı “*uluslararası finans merkezi, dünyanın her yerindeki kurumların, dünyanın her yerindeki finansal araçları kullanarak işlem yaptığı yerdir*” olarak yapılmıştır.

Yapılan çalışmalar göstermektedir ki uluslararası finans merkezi olabilmenin en önde gelen unsuru nitelikli işgücüne sahip olmaktır. Öyle ki hizmet sektörü içinde yer alan finansal hizmetlerin en önemli gücünü sahip olduğu çalışanlar oluşturmaktadır. Çünkü finansal kurumların başarısı, müşterilerinin varlıklarını iyi bir şekilde yönetmek ve yatırımlarını doğru alanlara aktarmayla meydana gelmektedir. Bu başarının elde edilmesinde yatırımcının profilini iyi tanımlayabilecek, riskleri ve getirileri değerlendirebilecek, ekonomik durumu analiz edebilecek nitelikteki çalışanların bulunmasıdır.

Uluslararası finans merkezi olmak dünyadaki yatırımcıların bütün istek ve ihtiyaçlarına cevap verebilmeyi gerektirmektedir. Dünyanın önde gelen finans merkezi olan Londra'yı ele alırsak bütün ülkelere ait borçlanma araçları, hisse senetleri, emtialara dayalı birçok finansal araç ve farklı paritelerde işlem yapabilme olanağı bulunmaktadır. Bunun dışında yatırımcıların farklı coğrafyalarda yapmayı planladıkları yatırımlar nedeni ile ihtiyaç duydukları analiz, bilgi gibi diğer konuları yatırım yapılacak ülkeden değil Londra'dan temin edebilme imkanı bulunmaktadır.

Ayrıca İngiltere'de finans sistemi, Financial Services Authority (FSA) düzenleyici kurumun çatısı altında toplanmıştır. Bu da sistemin tek elden yönetilmesi anlamına gelmektedir. Yani hem sektörler bakımından hem de eyaletleri bakımından da ayrı ayrı yetkilere sahip kurumlar bulunmamaktadır. Halbuki ABD'de bu işleyişin tam tersi bir uygulama söz konusudur. Londra şehri bu anlamda finans sektörü ve ilişkili sektörlerin farklı düzenleyici kurumlara tabi olmasının önüne geçmiş ve uyum sorununu ortadan kaldırmıştır. Ayrıca İngiltere'nin düzenleyici kurumu Financial Services Authority (FSA)'nin politika anlayışı, finansal sistem için risk taşıyan alan ve uygulamalara yönelik düzenlemeler gerçekleştirmek ve denetlemektir (TSPAKB,2007).

Şehirlerin uluslararası finans merkezi olarak kabul görmesini yapılan araştırmalar doğrultusunda değerlendirdiğimizde ana hatları ile aşağıdaki gibi belirlenebilir.

- Ülke ekonomisinin istikrarlı olması,
- Siyasi, sosyal ve ekonomik risk seviyesinin çok az olması,
- Finans sektörü ve ilişkili sektörlerde çalıştırılacak personelin belirli niteliklere sahip ve çeşitli alanlarda uzmanlaşmış olması,
- Hukuki altyapının uluslararası standart ve prensiplere uygun olması,
- Düzenleyici kurumların işleyişi, politika ve yaklaşımlarının durumu,
- İş dünyası için gerekli altyapıya sahip olunması,
- Ticari ve finans bakımından önemi bulunan merkezlere yakın olması,
- Yaşam kalitesi.

3.2. ULUSLARARASI ENDEKSLER VE TÜRKİYE’NİN DURUMU

3.2.1. Finansal ve Mali Gelişme Endeksi

Dünya Ekonomik Forumu (World Economic Forum – WEF) her yıl kurumsal çevre, iş çevresi, finansal istikrar, bankacılık finansal hizmetleri, bankacılık dışı finansal hizmetler, finansal piyasalar ve finansal erişim konularında ortalama 60 ülkeyi içeren finansal gelişmişlik endeksi oluşturmaktadır.

Buna göre 2009 yılı için oluşturulan finansal gelişmişlik endeksinde 55 ülke arasında Türkiye 3,03 puanla 44. sırada yer almıştır. 2010 yılında yayınlanan finansal gelişmişlik endeksinde ise 57 ülke arasından 0,15 puan artarak 3,18 puanla 42. sırada, 2011 yılındaki gelişmişlik endeksinde 60 ülke arasından 0,04 puan azalarak 3,14 puanla 43. sırada yer almıştır. 2012 yılında ise oluşturulan endekste 62 ülkeden 0,13 puan artarak 3,27 puanla 42. sırada yer almıştır.

2011 yılında 60 ülkeyi kapsayan mali gelişme raporuna göre Türkiye kurumsal çevre bakımından 40. sırada, iş çevresi bakımından 34. sırada, eğitimsiz insan sermayesi fonu bakımından 51. sırada, zayıf kurumsal yönetim bakımından 55. sırada, finansal sistem istikrarsızlığı bakımından 54. sırada, değişen kambiyo sistemi

bakımından 49. sırada ve yüksek riskli borç krizleri sıralamasında da 45. sırada yer alarak oluşturulan sıralamalarda alt sıralarda yer almaktadır.

Bunun dışında Türkiye'nin finansal aracılık sınıfında konuyu ele aldığımız da bankacılık finansal hizmetleri bakımından 34. sırada, finansal piyasalarda gelişmişlikte 35. sırada, banka dışı finansal hizmetlerde 49. sırada, menkul kıymetleştirmede 55. sırada, sermayeye perakende erişim de 20. sırada, ticari ulaşımda 35. sırada, finansal erişimde 31. sırada yer alarak düşük performans göstermiştir.

2012 yılında 62 ülkeyi kapsayan mali gelişme raporuna göre Türkiye kurumsal çevre bakımından 37. sırada, iş çevresi bakımından 33. sırada, finansal sistem istikrarsızlığı bakımından 58. sırada, bankacılık finansal hizmetleri bakımından 35. sırada, banka dışı finansal hizmetlerde 45. sırada, finansal piyasalarda gelişmişlikte 30. sırada, finansal erişimde 39. sırada yer bularak geçmiş yıllara göre az da olsa gelişme göstermiştir.

3.2.2. Rekabet Endeksi

Dünya Ekonomik Forumu (World Economic Forum-WEF) tarafından 1979 yılından itibaren ülkelerin rekabet konumlarını gösteren uluslararası rekabet raporu yayınlanmaktadır. Raporda ülkelerin ekonomi, verimlilik, istikrar, altyapı, ticaret, finans ve iş gücü piyasaları gibi birçok konuda ülkelerin güçlü ve zayıf yönlerine göre endeks oluşturulmaktadır. 2009-2010 döneminde 133 ülkeden oluşturulan endekste Türkiye 61. sırada yer almıştır. 2010-2011 yılında 139 ülkeden oluşturulan endekste ise yerini koruyarak 61. sırada kalmıştır. 2011-2012 dönemine ilişkin 142 ülkeyi kapsayan endekste 2 sıra yükselerek 59. sıraya yükselmiştir.

2012-2013 döneminde 144 ülkeyi kapsayan endeks incelendiğinde Türkiye, 16 basamak atlayarak 43. sıraya yükselmiştir. Aynı dönemi kapsayan alt endeksler incelendiğinde ise özellikle yabancı yatırımcıların önem verdiği fikri mülkiyet hakları konusunda 144 ülke arasında 86. sırada yer almaktadır. Bunun dışında pazar

büyüklüğü karşılaştırmasında 15. en büyük pazara sahip olması ile öne çıkmaktadır. Yine alt endekslere göre değerlendirildiğinde işgücü piyasası bakımından 124. sırada, kamunun gerçekleştirmiş oldukları düzenlemelerin getirdikleri engeller bakımından 80. sırada, hava yolu ulaşımı kullanılabilir koltuk kilometresi oranı bakımından 19. sırada, mobil telefon hatları endeksinde 98. sırada, firma düzeyinde teknoloji bakımından 39. sırada, internet bant genişliği sıralamasında 17. sırada, geniş bant mobil kullanıcıları sıralamasında 73. sırada olduğu görülmektedir. Ayrıca Türkiye, finansal piyasaların gelişmişliği bakımından 44. sırada, makroekonomik ortam bakımından 55. sırada, altyapı karşılaştırılmasında 51. sırada, kurumsal yapılanma konusunda 64. sırada, inovasyon bakımından 55. sırada, sağlık konusunda 63. sırada, yüksek öğretim ve işbaşında eğitimde de 74. sırada kendine yer bulabilmiştir.

2013-2014 dönemini kapsayan raporda 148 ülke değerlendirme kapsamına alınmış ve Türkiye 44. sırada yer almıştır. Aynı dönemini kapsayan alt endeksler bakımından değerlendirildiğinde bir önceki yıla göre kurumsal yapı bakımından 8 sıra yükselerek 56. sırada, işgücü piyasasının etkinliği bakımından bir önceki yıla göre 6 sıra gerileyerek 130. sırada, teknolojik altyapı bakımından 5 sıra gerileyerek 58. sırada, inovasyon endeksine göre bir önceki yıla göre 5 basamak yükselerek 50. sırada, fikri mülkiyet hakları bakımından bir önceki yıla göre 12 sıra birden yükselerek 74. sırada, kamu düzenlemelerinin getirdiği yükler endeksine göre 8 sıra yükselerek 72. sırada, mobil telefon hatları bakımından 7 sıra gerileyerek 105. sırada, sabit telefon aboneleri bakımından bir önceki yıla göre 3 sıra gerileyerek 66. sırada, teknolojilerin firma düzeyinde belirlendiği sıralamada 2 sıra gerileyerek 37. sırada, geniş bant mobil kullanıcıları sıralamasında 73. sırada, pazar büyüklüğü sıralamasında 15. sırada yer almıştır.

Yine yayınlanan rapora göre Türkiye’de iş yapma açısından sorunlar ele alındığında olumsuz etkenler sırasıyla; %14,8 vergi oranlarının, %12,8 eğitimsiz iş gücünün, %12,4 bürokratik engellerin, %11,7 finansmana erişimin, %8,6 vergi düzenlemelerinin, %7,8 alt yapı yetersizliğinin, % 7,3 işgücü sınırlamalarının, %5,9 yabancı para düzenlemelerinin, %5 yetersiz inovasyon kapasitesinin, % 4,6 iş ahlâkının zayıflığının, % 2,4 yolsuzluğun, %2 enflasyonun, %1,8 siyasi

istikrarsızlığın, %1,7 hükümet istikrarsızlığının, %1,1 halk sağlığının yetersizliğinin, %0,3 suç oranı yüksekliğinin iş yapma açısından sorun teşkil ettiği belirlenmiştir. Ayrıca rapora göre bir işletmeyi kurmak için Türkiye’de en az 6 gün gerekmektedir olup bu bakımdan Türkiye 16. sırada yer almıştır.

3.2.3. İş Yapabilme Endeksi

Uluslararası Finans Kurumu (International Finance Corporation, IFC) ve Dünya Bankası (World Bank, WB) tarafından 2003 yılından itibaren “İş Yapma Endeksi (Doing Business) yayınlanmaktadır. Yayınlanan endeks ülkelerde yatırım ortamı, bürokrasi, vergi politikaları, lisans/ruhsat alma süreci, yatırımcıların korunması, krediye erişim, sözleşmelerin uygulanması gibi çeşitli konular dikkate alınarak oluşturulmuştur. Buna göre Türkiye’nin 2006-2013 yılları arasında dünyada 185 ülkenin dahil edildiği iş yapma endeksi göz önüne alındığında 2006’da 93. sırada, 2007’de 91. sırada, 2008’de 57. sırada, 2009’da 59. sırada, 2010 ‘da 73. sırada, 2011’de 73. sırada, 2012’de 71. sırada, 2013’de 71. sırada yer alarak yükselme eğilimi göstermiştir.

3.2.4. İnsani Gelişme Endeksi

Birleşmiş Milletler tarafından 2012 yılında yayınlanan İnsani Gelişme Raporunda (Human Development Report) 187 ülke dahil edilerek insani gelişme endeksi oluşturulmuştur. Buna göre 47 adedi en üst derecede, 47 adedi yüksek derecede, 47 adedi orta derece, 46 adedi de düşük derecede insani gelişme derecesine sahip ülke olarak ayrılmıştır. Türkiye 2011 yılında 90. sırada yer alarak sınıflandırmada yüksek derecede yer almıştır. 2012 yılında ise 92. sırada yer alarak aynı sınıflandırmadaki yerini korumuştur.

3.3. İSTANBUL FİNANS MERKEZİNİN GELİŞİMİ

İstanbul Finans Merkezi (İFM) ilk olarak 01.07 2006 tarih ve mükerrer 26215 sayılı RG’de yayınlanan ve 2007-2013 yılları arasını kapsayan Dokuzuncu Kalkınma Plan’ında yer almıştır. Dokuzuncu Kalkınma Planı’nda yer alan İstanbul Uluslararası Finans Merkezi projesinin hayata geçirilmesi kapsamında, İstanbul Uluslararası Finans Merkezi Stratejisi ve Eylem Planı (Strateji ve Eylem Planı) Devlet Planlama Teşkilatı koordinasyonunca hazırlanarak 29.09.2009 tarih ve 2009/31 sayılı Yüksek Planlama Kurulu Kararıyla onaylanmıştır. İlgili Strateji ve Eylem Planı 02.10.2009 tarih ve 27364 sayılı RG’de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Söz konusu İFM Stratejisi ve Eylem Planında 23 adet öncelik ve 71 adet eylem belirlenmiştir.

01.05.2010 tarih ve 27568 sayılı RG’de İstanbul Uluslararası Finans Merkezinin idari yapılanmasına yönelik olarak 2010/11 sayılı Başbakanlık Genelgesi yayınlanmıştır. Yine aynı yıl içinde Kalkınma Bakanlığının bünyesinde “Mali Piyasalar ve İstanbul Finans Merkezi Dairesi” oluşturulmuştur. Söz konusu gelişmeler sonucu İFM’nin vizyonu; İstanbul’un, öncelikle bölgesel, nihai olarak da küresel finans merkezi olarak kabul görmesi olarak belirlenmiştir.

Devlet Planlama Müsteşarlığı’na hazırlanan ve 27.06.2008 tarih ve 2008/138134 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile kabul edilerek 28.06.2008 tarih ve 26920 sayılı RG’de yayınlanan Orta Vadeli Plan’da (2009-2011) Türkiye finansal sistem ve İFM projesinin uygulamaya konulacağı belirtilmiştir. Ayrıca Kalkınma Bakanlığı’na hazırlanan, 07.10.2011 tarih ve 2011/2302 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile kabul edilen ve 13.10.2011 tarih ve 28083 mükerrer sayılı RG’de yayınlanan Orta Vadeli Program (2012-2014)’ın “II. Temel Amaç” kısmında İstanbul’un Uluslararası Finans Merkezi olması çalışmalarına hız verilmesi ve etkin bir şekilde uygulamaya konulması belirtilmiştir.

Kalkınma Bakanlığı’na hazırlanan 10.09.2012 tarih ve 2012/3793 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile kabul edilerek 09.10.2012 tarih ve 28436 sayılı mükerrer RG’de yayınlanan Orta Vadeli Program (2013-2015)’da İstanbul Uluslararası Finans Merkezi projesini desteklemek üzere uluslararası fonların, portföy yönetim

şirketlerince Türkiye’den yönetilmesine vergisel kolaylık getirilmiştir. Ayrıca uluslararası ve yurtiçi piyasalarda kira sertifikası ihracına ilişkin altyapı oluşturulmuştur. Kalkınma Bakanlığı’nca hazırlanan 09.09.2013 tarihli ve 2013/5444 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile kabul edilerek 08.10.2013 tarih ve 28789 sayılı mükerrer RG’de yayınlanan Orta Vadeli Program (2014-2016)’da İstanbul’un uluslararası bir finans merkezi olmasına yönelik çalışmalar hızlandırılarak finansal hizmet ihracının artırılmasına yönelik çalışmalar yapılacağı belirtilmiştir.

Yüksek Planlama Kurulu’nun 10.10.2008 tarih ve 2008/56 sayılı raporu ile Bakanlar Kurulu’na sunulan ekli “2009 Yılı Programı” nda İFM projesine yönelik DPT tarafından İstanbul Uluslararası Finans Merkezi projesiyle ilgili olarak bir strateji dokümanı oluşturulması ve 6-7 Ekim 2009 tarihinde İstanbul’da yapılacak Dünya Bankası ve IMF yıllık toplantılarında finans merkezi stratejisinin açıklanması planlanmıştır.

Yüksek Planlama Kurulu’nun 12.10.2009 tarih ve 2009/32 sayılı raporu ile Bakanlar Kurulu’na sunulan ekli “2010 Yılı Programı”’nda ve 11.10.2010 tarih ve 2010/29 sayılı raporu ile Bakanlar Kurulu’na sunulan ekli “2011 Yılı Programı” nda ve 11.10.2011 tarih ve 2011/25 sayılı raporu ile Bakanlar Kurulu’na sunulan ekli “2012 Yılı Programı”’nda, 02.10.2009 tarihli RG’de yayınlanarak yürürlüğe giren İFM Stratejisi ve Eylem Planında yer alan eylemlerin takip edilerek, bu eylemlerin belirlenen takvim doğrultusunda hayata geçirilmesi amaçlanmıştır.

18.10.2012 tarih ve 28445 sayılı RG’de yayınlanan 2013 yılı programında İstanbul Uluslararası Finans Merkezi (İFM) Stratejisi ve Eylem Planı ihtiyaçlar doğrultusunda yenileneceği, yeni Strateji ve Eylem Planı taslağının katılımcı bir anlayışla oluşturulması benimsenmiştir.

Ayrıca 2011-2013, 2012-2014 yılları arası Katılım Öncesi Ekonomik Programda İFM projesine yönelik yapılacak çalışmalara ve gelişmelere yer verilmiştir.

06.07.2013 tarih ve 28699 mükerrer sayılı RG’de yayınlanan 2014-2018 yılları arasını kapsayan Onuncu Kalkınma Planı’nda İFM projesine yönelik hedef, çalışma ve planlar belirtilmiştir.

İFM projesinin hedefleri olarak; kısa vadede İstanbul'un uluslararası finans merkezi konumu haline getirilmesi, orta vadede uluslararası boyutta rekabet edebilir güce ulaşılmasının sağlanması, uzun vadede ise Türkiye'nin kalkınmışlık seviyesinin artırılması dolayısı ile de ülke refahının yükselmesi olarak belirlenmiştir.

Belirlenen Strateji ve Eylem Planı göz önünde bulundurularak İstanbul Finans Merkezi projesini organize etmek, desteklemek ve yürütmek amacı ile İFM Yüksek Konseyi (Yüksek Konsey), İFM Ulusal Danışma Kurulu (Ulusal Danışma Kurulu), İFM Koordinatörlüğü (Koordinatörlük), Çalışma Komiteleri ve Yüksek Konseye tavsiyede bulunmak üzere İFM Uluslararası Danışma Konseyi (Uluslararası Danışma Konseyi) kurulmuştur.

Strateji ve Eylem Planı oluşturulması çalışmalarında 90'a yakın kamu, özel, sivil toplum kuruluşu ile üniversitelerin temsilcileri katılmıştır. İFM'nin kurulmasına yönelik olarak İstanbul Anadolu yakasında 2 milyon 500 bin m2 inşaat alanı belirlenmiştir. Yapılması planlanan finans merkezi, kamu ve özel denetim kurum ve kuruluşlarına ait bölge, banka ile diğer finans kuruluşlarına ait bölge, sosyal bölge (otel, kongre, konut, kültür merkezi vb.) ile destek ve hizmet birimlerinin (güvenlik, itfaiye, sağlık, teknik vb.) bulunacağı 4 bölgeye ayrılmıştır.

3.3.1. İstanbul Uluslararası Finans Merkezi Organizasyon Yapısı

3.3.1.1. İFM Yüksek Konseyi

İFM Yüksek Konseyi, Ekonomi Koordinasyon Kurulu başkanı olan Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısının başkanlığında ve Devlet Planlama Teşkilatı'ndan sorumlu Devlet Bakanı, Hazine Müsteşarlığı'ndan sorumlu Devlet Bakanı, Adalet Bakanı, Maliye Bakanı, Ulaştırma Bakanı, İFM Koordinatörü ve Ulusal Danışma Kurulunun kendi üyeleri arasından seçeceği üst düzey bir temsilciden oluşturulmuştur.

İFM Yüksek Konseyi İstanbul Finans Merkezi hedefine ulaşılması amacı ile ilgili kurumların ve kuruluşlarının stratejilerini belirlemek ve yönlendirmek, oluşabilecek sorunlar için tedbirleri almak, uluslararası danışma konseyi, ulusal

danışma kurulu, koordinatörlük ve çalışma komiteleri tarafından hazırlanan raporları, görüş ve önerileri değerlendirmek ve gerekli kararları almak ve uygulamaların takibini gerçekleştirmek ve koordinatörlükçe hazırlanan yıllık iş planının onaylanması konusunda yetkiler verilmiştir. Ayrıca Yüksek Konsey, yeni çalışma komitelerinin oluşturulmasında ve çalışma komitelerinin çalışma usul ve esaslarını belirlemeye yetkili kılınmıştır. Yüksek Konsey yılın Mart ve Eylül aylarında yılda 2 kez olağan şekilde toplantılar gerçekleştirerek kendisine tanınan görev ve yetkiler dahilinde kararlar almaktadır.

3.3.1.2. İFM Ulusal Danışma Kurulu

Ulusal Danışma Kurulu, Devlet Planlama Teşkilatı'ndan sorumlu Devlet Bakanının başkanlığında ve Devlet Planlama Teşkilatı, Hazine, Adalet Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı ve Ulaştırma Bakanlığı Müsteşarları, İstanbul Valisi ve İstanbul Büyükşehir Belediye başkanı, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Sermaye Piyasası Kurulu, İstanbul Menkul Kıymetler Borsası, İstanbul Altın Borsası, Türkiye Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı Başkanları, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, İstanbul Ticaret Odası, İstanbul Sanayi Odası, Türkiye Bankalar Birliği, Türkiye Katılım Bankaları Birliği, Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği, Türkiye Sermaye Piyasası Aracı Kuruluşları Birliği Başkanı, Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası, İMKB Takas ve Saklama Bankası ve Merkezi Kayıt Kuruluşu Genel Müdürlerinden oluşturulmuştur. Başkan tarafından gerekli görülmesi durumunda toplantı gündemi doğrultusunda ilgili kamu veya özel kuruluşlardan temsilcileri toplantılara davet edebilmektedir.

Ulusal Danışma Kurulu; finansal sistem içinde yer alan kuruluşlar, meslek örgütleri ile kamu kurum ve kuruluşları arasında görüş birliğinin sağlanmasına yardımcı olmak, İstanbul Finans Merkezi projesine yönelik mevzuat değişikliği ve düzenlenmesi evresinde, belirlenen Strateji ve Eylem Planına çerçevesinde değerlendirmelerde bulunmak, oluşturulan çalışma komitelerinin çalışmalarını takip

etmek, değerlendirmelerde bulunmak ve çalışmalar sonucu oluşturulan rapora yönelik olarak Yüksek Konsey'e görüş bildirmek ve çalışma komitelerinin gerçekleştirecekleri çalışmalara ilişkin önerilerde bulunmakla görevlendirilmiştir. Ulusal Danışma Kurulu, Yüksek Konsey'in toplantılarından makul bir süre önce başkan tarafından belirlenen gündemle toplanmaktadır.

3.3.1.3. İFM Koordinatörlüğü

İFM Koordinatörü, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarı olarak belirlenmiştir. Ayrıca Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı ve Hazine Müsteşarlığı'ndan İFM Koordinatörüne yardımcı olmak üzere birer müsteşar yardımcısı görevlendirilmektedir.

İFM Koordinatörü; Yüksek Konsey, Ulusal Danışma Kurulu ve Uluslararası Danışma Konseyi'nin çalışmalarının Strateji ve Eylem Planına yönelik olarak yürütülmesinden ve uluslararası düzeyde İFM projesinin tanıtımına ilişkin olarak kurumlarla işbirliği yapılmasından sorumlu tutulmuştur. Ayrıca Strateji ve Eylem Planının takibi amacı ile internet üzerinden İFM eylem takip sistemi kurulması ve takibi konusunda sorumluluk verilmiştir. Bu sayede altı aylık dönemler itibari ile Strateji ve Eylem Planının ilerleme durumu, uluslararası finans merkezi olmaya yönelik göstergeleri ve yaşanan gelişmeler değerlendirilerek kamuoyu ile paylaşılması amaçlanmıştır. Ayrıca Devlet Planlama Teşkilatı Msteşarına, kendisine verilmiş görevleri yerine getirilmesi hususunda gerekli daire ve birim oluşturulması, personel temini gibi konularda yetkiler tanınmış ve bu konuda Müsteşarlığa gerekli yardım ve desteğin sağlanacağı belirtilmiştir.

3.3.1.4. Çalışma Komiteleri

İFM projesine ilişkin olarak sekiz adet çalışma komitesi kurulmuş olup bahsedilen komiteler ve başkanlık yapacak kurum ve başkanların unvanları aşağıdaki gibidir:

- a) Hukuk Komitesi (Adalet Bakanlığı - Müsteşar Yardımcısı),
- b) Piyasalar ve Enstrümanlar Komitesi (Sermaye Piyasası Kurulu - Başkan Yardımcısı),
- c) Vergi Komitesi (Maliye Bakanlığı - Müsteşar Yardımcısı),
- ç) Düzenleyici ve Denetleyici Çerçeve Komitesi (Hazine Müsteşarlığı - Müsteşar Yardımcısı),
- d) Altyapı Komitesi (İstanbul Büyükşehir Belediyesi - Genel Sekreter),
- e) Teknoloji Komitesi (Takasbank - Genel Müdür),
- f) Tanıtım ve İmaj Komitesi (Türkiye Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı - Başkan),
- g) İnsan Kaynakları Komitesi (Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı - Müsteşar Yardımcısı)

Ancak Yüksek Konsey'e gerektiği durumlarda çalışma komitelerine başkanlık edecek kurumları ve başkanların düzeylerini değiştirme yetkisi verilmiştir.

Komite başkanları, toplantıların düzenli bir şekilde toplanılması ve belirlenen görevler çerçevesinde çalışılmasından sorumlu tutulmuşlardır. Çalışma komitelerinin çalışacakları alanlar, koordinatörlük tarafından Ulusal Danışma Kurulu ve çalışma komitelerinin başkanlarının görüşleri alınarak belirlenmektedir. Çalışma komitelerine, her türlü bilgi ve belge paylaşımını oluşturulan İFM portalı üzerinden gerçekleştirme zorunluluğu getirilmiştir.

09.06. 2010 tarihli İFM Yüksek Konseyi ve İFM Ulusal Danışma Kurulu'nun ortak düzenlediği toplantıda İFM Çalışma Komiteleri Çalışma Usul ve Esasları belirlenmiştir.

3.3.1.4.1. Hukuk Komitesi

Komite, Türkiye'de gerçekleştirmiş oldukları finansal işlemlerden dolayı yerli veya yabancıların tarafı oldukları uyuşmazlıklarda, yargıdaki işlem süreci nedeni ile

zarar görmemelerini sağlayacak ve daha hızlı sonuçlandırmaya yönelik yapının oluşturulmasında katkı sağlanması ile finansal işlemlerde yaşanan uyuşmazlıkların uluslararası hukuk ilke ve standartlara göre Türk yargı sistemi içinde sonuçlandırılması konusunda çalışmalar yapmakla görevlendirilmiştir. Strateji ve Eylem Planında da 1 - 13 numaralı eylemler Hukuk Komitesi'nin çalışma alanına girmektedir.

3.3.1.4.2. Piyasalar ve Enstrümanlar Komitesi

Komiteye, Türk finansal piyasaların geliştirilmesi, finansal araç çeşitliliğinin artırılması, finansal piyasalara derinlik kazandırılması ve likitidenin artırılması, uluslararası finans merkezlerinde işlem gören finansal ürünler ile hizmet ve uygulamalarının takibi, para ve sermaye piyasaları ve sigortacılık sektöründe rekabet edilebilirlik konusunda avantaj sağlayacak ürün ve hizmetlerin neler olabileceğinin tespiti konusunda görevler verilmiştir. Strateji ve Eylem Planında da 14 - 35 numaralı eylemler Piyasalar ve Enstrümanlar Komitesi'nin çalışma alanına girmektedir.

3.3.1.4.3. Vergi Komitesi

Komite, finansal piyasalara yönelik vergisel düzenlemelerin izlenilmesi, finansal ürünlerde, hizmetlerde ve işlemlerde rekabet avantajı sağlayıcı, eşit, uygulanabilir ve istikrarlı bir vergisel yapının oluşturulması, vergi mevzuatının anlaşılır ve sade olması, finansal işlemler üzerinden alınan vergilerin makul bir düzeye çekilmesi, uluslararası aracı kurum veya yatırımcılara yönelik olarak vergisel boyutta teşviklerin sağlanması ve desteklenmesi konularında çalışmaktadır. Strateji ve Eylem Planında 36-42 numaralı eylemler Vergi Komitesi'nin çalışma alanına girmektedir.

3.3.1.4.4. Düzenleyici ve Denetleyici Çerçeve Komitesi

Komite, uluslararası finansal piyasalardaki düzenlemelere ve standartlara uyum sağlanması, düzenleyici kurumlar arasındaki uyumun artırılması, düzenleyici

arbitrajın önüne geçilmesi ve düzenlemelerin ve denetimin kalitesinin artırılması gibi konular üzerinde çalışmaktadır. Strateji ve Eylem Planında 43-46 numaralı eylemler bu komitenin çalışma alanına girmektedir.

3.3.1.4.5. Altyapı Komitesi

İFM hedefine ulaşılması yolunda ulusal ve uluslararası kurumların yer alacağı bölgelerde iletişim, ulaşım, teknolojik, teknik konularda hizmetlerin sunulması ve gerekli yerlerde altyapının güçlendirmesi konusunda ihtiyaçları karşılamak için görevlendirilmiştir. Strateji ve Eylem Planında yer alan 63 numaralı eylem komitenin çalışma alanına girmektedir.

3.3.1.4.6. Teknoloji Komitesi

Komite'ye özellikle bilgi teknolojileri konusunda mevcut teknolojinin geliştirilmesi, uluslararası standartların, yenilik ve uygulamaların İFM'ye dahil edilmesi, finansal piyasaların ve kullanıcıların, elektronik ve teknolojik bakımdan eksiklerin saptanması ile çözümü, yazılımların geliştirilmesi, erişim imkanlarının geliştirilmesi, kayıt tutma ve yedekleme sistemlerin oluşturulması ve tüm bunları uluslararası alanda rekabet edilebilir seviyeye getirmesi konusunda görevler verilmiştir. Strateji ve Eylem Planında 47-49 numaralı eylemler Teknoloji Komitesi'nin çalışma alanına girmektedir.

3.3.1.4.7. Tanıtım ve İmaj Komitesi

Komite, İFM projesine yönelik olarak yabancı dillerde bilgilendirme ve tanıtım faaliyetlerinin iletişim araçları vasıtası ile gerçekleştirilmesi, hedef piyasaların belirlenmesi ve buna yönelik slogan, mesaj, tanıtım araçlarının

oluşturulması konularında görevler verilmiştir. Strateji ve Eylem Planında 67-70 numaralı eylemler komitenin çalışma alanına girmektedir.

3.3.1.4.8. İnsan Kaynakları Komitesi

Komite, İFM projesi kapsamında finans sektörü için gerekli nitelikli işgücünün oluşturulması, finans sektörü personelini gerekli alanlarda uzmanlaştırılmasının sağlanması, uluslararası nitelikli işgücünün İstanbul'a çekilmesi konularında çalışmalar gerçekleştirmektedir. Strateji ve Eylem Planında 54-62 ve 64-66 numaralı eylemler komitenin çalışma alanına girmektedir.

3.3.1.5. İFM Uluslararası Danışma Konseyi

Uluslararası Danışma Konseyi yeleri finans dünyasının önde gelen kuruluşlarının st düzey yöneticileri arasından, bir yıl için seçilmesi belirtilmiş olup konsey başkanı tarafından önerilen ve Yüksek Konsey tarafından belirlenen en az 15 üyeden oluşturulması kararlaştırılmıştır. Konseyin başkanı ise Ulusal Danışma Kurulunun önereceği adaylar arasından Yüksek Konsey tarafından belirlenecektir. Ayrıca gerek görülmesi halinde toplantılara uluslararası kuruluş temsilcileri de davet edilebilecektir.

Uluslararası Danışma Konseyi, yılda bir kez Yüksek Konsey'le birlikte toplanarak Uluslararası Danışma Konseyi yelerinin İFM Projesine yönelik görüş ve nerileri ile diğer finans merkezlerindeki en iyi uygulamaları değerlendireceklerdir. Toplantı sonucunda ise ileriki dönemde yapılması gereken faaliyetlere ilişkin tavsiyeleri içeren bir sonuç bildirgesi yayınlanması konusunda sorumlu tutulmuştur.

3.3.2. İstanbul Uluslararası Finans Merkezi Projesinin Stratejisi ve Eylem Planı Çerçevesinde Değerlendirilmesi

Yüksek Planlama Kurulu, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı'nın 14.09.2009 tarih ve MY-74 sayılı yazısı ile sunulan "İstanbul Uluslararası Finans Merkezi Strateji Belgesi"ni 540 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin 5 inci maddesi ile kendine verilen yetki doğrultusunda 29.09.2009 tarih ve 2009/31 sayılı karar ile kabul etmiştir.

İFM Stratejisi ve Eylem Planı'nda: uluslararası standartlarda işleyen bir hukuk altyapısının oluşturulmasına, finansal ürün ve hizmet çeşitliliğinin artırılmasına, vergi sisteminin basitleştirilmesine ve etkinleştirilmesine, düzenleyici ve denetleyici çerçevenin geliştirilmesine, fiziksel ve teknolojik altyapının güçlendirilmesine, nitelikli insan kaynağı ihtiyacını karşılayacak bir eğitim altyapısının sağlanmasına, dünya ölçeğinde tanıtım ve izleme yapacak bir organizasyon yapısının oluşturulmasına yönelik öncelik ve eylemler belirlenmiştir.

3.3.2.1. Hukuki Yapı

İstanbul'un uluslararası finans merkezi konumuna gelebilmesi için; hukuki zeminin uluslararası seviyeye çıkararak daha da ileri taşıyacak düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Bunun için finans sektöründe ortaya çıkabilecek uyuşmazlıkların bürokratik sürece takılmadan hızlı ve etkin bir çözüm sisteminin kurulması ve buna yönelik olarak tahkim merkezinin oluşturulması gerekmektedir. Oluşturulan tahkim merkezi tarafsız ve bağımsız olması ve uluslararası alanda rekabet edebilecek düzeyde olması önem arz etmektedir. Bunun için uluslararası tahkim merkezleri ve kanunları dikkate alınarak kapsamlı bir hukuki yapının hayata geçirilmesi gerekmektedir.

Türkiye'de henüz finansal yönden ihtisas mahkemeleri bulunmamakla beraber bu konu üzerinde uzmanlaşmış bir mevcut mahkemede bulunmamaktadır. Yaşanabilecek uyuşmazlıkların mahkeme nezdinde çözümünde genel hukuki yapıdan ayrı bir yargılama usul ve yöntemlerin belirlenmesi ve uluslararası düzeyde finansal

konularda verilmiş kararların da oluşturulan ihtisas mahkemeleri tarafından dikkate alınması karşılaştırmalı hukuk bakımından avantaj sağlayacaktır.

Diğer taraftan gelişen finansal sisteme ayak uydurulması bakımından mahkemelerde görevli hakim ve savcılarının finansal alanda sürekli eğitime tabi tutulması gerekmektedir. Özellikle finansal alanda işlenen suçların takibi ve etkin mücadelesi için bilişim, finans, iletişim vb. konularda uzmanlaşmış birimlerin oluşturulması sağlanmalıdır.

İFM stratejisinde buna yönelik olarak; 1. öncelik maddesinde İstanbul'un uluslararası finans merkezi olması yolunda, uyuşmazlıkların süratli ve etkin bir şekilde çözümüne yönelik olarak yargı sisteminde iyileştirmeler sağlanması kabul edilmiştir. Yine 2. öncelik maddesinde İstanbul'da bağımsız ve özerk yapıya sahip uluslararası alanda rekabet edebilecek düzeyde kurumsal bir tahkim merkezinin oluşturulması ve arabuluculuk sisteminin etkin bir şekilde kullanılması için çalışılacağı belirtilmiştir. Ayrıca bütün bu hukuki yapının oluşturulması bakımından 3. öncelik maddesinde İFM Projesinde katkısı bulunacağı öngörülen tasarıların kanunlaşma süreçlerinin hızlandırılması yönünde çalışmalar yapılacağı kabul edilmiştir.

3.3.2.2. Finansal Çeşitliliğinin Artırılması

Uluslararası finans merkezi konumuna gelinebilmenin unsurlarından biri finansal araç ve hizmetlerin çeşitliliğinin ve kalitesinin bulunmasıdır. Ayrıca sürekli olarak gelişen finansal araç ve hizmetler ile yatırımcıların taleplerine hızlı ve güvenilir bir şekilde cevap verilmesi önem arz etmektedir.

Finansal ürünlerin piyasalarda kullanılmasını engelleyici düzenlemelerin yerine, finansal sistemin parçasını oluşturan birimlerin karşılaşacağı risklerin belirlenmesi ve takip edilmesini sağlayıcı uluslararası düzenleme ve uygulamalar esas alınarak düzenlemeler gerçekleştirilmelidir. Özellikle piyasalardaki talep ve gelişmelere yönelik olarak kuralcı yaklaşımın yerine piyasalarda esnekliğin sağlanması, ihtiyaca yönelik faaliyetlerin ve ürünlerin gerçekleştirilmesi ve buna

benzer konularda daha esnek olarak prensip bazlı yaklaşım sağlanarak sürekli gözetimin gerçekleştirilmesi ile risk taşıyan unsurlara yönelik olarak denetim ve düzenlemelerin gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Uluslararası finans merkezi olan Londra’da yaklaşım bu şekildedir.

Finansal piyasaların şeffaflığı, kamunun aydınlatılması, finansal araçların risklerinin bildirilmesi, piyasalarda yaşanan gelişmelerin duyurulması gibi konularda özenli hareket edilerek sürekli olarak geliştirilmelidir. Aslında Türkiye’de buna paralel düzenlemeler ve yapı mevcut olup daha da geliştirilmesi sağlanmalıdır. Yatırımcıların korunmasına yönelik tedbirler artırılmalı ve finansal araçların uygulamasına yönelik olarak sürekli tanıtım çalışmaları yapılmalıdır.

İslami finansal ürünlerin geliştirilmesi, borçlanma araçlarının ihraç maliyet ve sürelerinin düşürülmesi, tezgahüstü piyasaların gözetimi için gerekli yapının oluşturulması, menkul kıymetleştirme işlemlerinin kolaylaştırılması konuları önem arz etmektedir. Ancak Türkiye’nin İslami ürünler ve hizmetler bakımından sahip olduğu potansiyele rağmen finansal piyasalarında bu tür ürünlerin yeterince gelişmediği görülmektedir. Ürün, enerji, karbon salınımı ve buna benzer borsaların kurulması ile sigorta, finansal kiralama, faktoring, finansman şirketlerinin faaliyetlerinin desteklenmesi ve hizmetlerin çeşitliliğinin artırılması konusunda desteklenmesi gerekmektedir.

İFM stratejisinde buna yönelik olarak, 4. öncelik maddesinde finansal sektör düzenlemelerinde prensip bazlı anlayış benimsenerek, yasal altyapının başta AB müktesebatı olmak üzere uluslararası düzenlemelere ve uygulamalara uyumu sağlanması, 5. öncelik maddesinde finansal piyasalarda şeffaflık artırılması ve yatırımcıları bilgilendirme mekanizmaları geliştirilmesi, 6. öncelik maddesinde Türkiye’de mevcut olduğu halde, çeşitli nedenlerle rekabet üstünlüğü yurtdışı piyasalara kaymış olan finansal ürün ve hizmetler belirlenerek, bu durumun düzeltilmesine yönelik tedbirler alınması, 7. öncelik maddesinde Türkiye piyasalarında henüz sunulmayan veya yeterli işlem hacmine ulaşmamış, İstanbul’u cazip bir finans merkezi haline getirebilecek, gelişme potansiyeli yüksek finansal ürün ve hizmetler için gerekli altyapı oluşturulması konuları kabul edilmiştir.

3.3.2.3. Vergilendirme Sistemi ve Politikaları

Finans merkezi olunması yolunda basit, etkin, anlaşılır bir vergilendirme sisteminin varlığı en önemli etkenlerden biri olmaktadır. Ülkelerdeki vergilendirme politikalarının karışık olması, vergi oranlarının yüksek olması, finansal gelişmeler karşısında vergilendirmenin belirsizliği gibi konular olumsuz etkilemektedir. Ayrıca vergi cezalarının caydırıcılığı, mükellef hakları, uyuşmazlıkların çözümü konuları uluslararası düzeyde göz önünde bulundurulmaktadır.

Finansal işlemler üzerinden alınan vergiler finansal kurum ve kullanıcılar bakımından fon maliyetlerini oldukça arttırmaktadır. Buna göre kredi ve finansal araçların kullanımı konusunda azaltıcı etki yaratmaktadır. Finansal araçlar vergi yükünü genellikle fon talep edenlere faiz aracılığı veya direkt olarak yansıtmaları sebebi ile kaynak dağılımını etkilemekte, fon talepleri yurtdışı finansal kurumlardan talep edilebilmektedir. Bunun neticesinde haksız rekabet ortaya çıkabilmektedir. Türkiye’de, örnek olarak BSMV verilebilir. Yurtdışındaki sermayenin yurtiçine çekilebilmesi ve dar mükellef kişilerin gerçekleştirecekleri işlemlerini kısıtlayıcı vergilemelerden kaçınılması, finansal ürün ve hizmetlerin vergilendirilmesi konusunda belirsizliklerin ortadan kaldırılması gerekmektedir.

Vergi politikalarının yatırımlar konusunda belirsizlik yaratmasının önüne geçilerek basit vergilendirme sistemi oluşturulması ve karmaşık halde bulunan vergi kanunlarının sade, anlaşılır şekilde bir araya toplanarak düzenli bir mevzuat sistemi geliştirilmesi ile finansal kurum ve yatırımcılar bakımından tereddütlerin önüne geçilmesi sağlanmalıdır. Şirketlerin halka açılmasında vergisel teşviklerin artırılması, vergi uygulamalarında idarelerin farklı yorumlamalarının önüne geçecek şekilde finansal bakımdan ayrı bir birim kurulması ve uyumun sağlanması gerçekleştirilmelidir.

Yapılan açıklamalar çerçevesinde; vergi oranlarının azaltılması, rekabete dayalı politikaların uygulanması, verginin tabana yayılması, finansal işlem vergilerinin makul seviyelere çekilmesi veya kaldırılması, uluslararası finansal gelişmelere uyumlu ve istikrarlı vergi sisteminin oluşturulması, vergi konularında

idareler arasında görüş birliğinin oluşturulması, dolaylı vergilerin azaltılması, haksız rekabet oluşturacak vergi politikalarının kaldırılması gibi konuların gerçekleştirilmesine yönelik çalışma yapılmalıdır.

İFM stratejisinde buna yönelik olarak, 8. öncelik maddesinde vergi kanunları ve ikincil mevzuat basit, anlaşılır, öngörülebilir ve sürdürülebilir hale getirilmesi, 9. öncelik maddesinde vergilendirme alanında yapılacak düzenlemelerle, ülkemizin rekabet gücü artırılarak finansal işlemlerin Türkiye’de yapılması sağlanması, 10. öncelik maddesinde finansal kurum ve yatırımcılar için belirsizliği giderici ve uygulamada uzmanlaşmayı sağlayıcı tedbirler alınması, 11. öncelik maddesinde halka açık olmayan şirketlerin sermaye piyasasına açılması ve sermayenin tabana yayılması teşvik edilecek hususlar belirlenmiştir.

3.3.2.4. Düzenleyici, Denetleyici ve Gözetleyici Yapının Geliştirilmesi

Uluslararası finansal sistem sürekli olarak gelişim ve değişim içindedir. Buna yönelik olarak da finansal sistemin düzenlenmesi ve denetlenmesinin etkinliğinin yanı sıra sürekli olarak günün koşullarına uyumlaştırılması gerekmektedir. Buna göre finansal sistemde değişimlere hızlı bir şekilde cevap verecek bir yapının oluşturulması lazım gelmektedir.

Özellikle 2008 yılı uluslararası finansal kriz başta ABD olmak üzere AB ve diğer birçok ülkeleri derinden etkilemiştir. Yaşanan finansal kriz sonrasında ülkelerde yetkili kurumların etkin ve uyumlu bir şekilde çalışması gerektiği daha fazla ortaya çıkmıştır. Türkiye’de halihazırda düzenleyici ve denetleyici bir yapı mevcuttur. Buna göre bu yapının daha etkin, uluslararası standartlara bağlı, birbirleri ile uyumlu ve risk yönetimi konularında geliştirici çalışmaların yapılması gerekmektedir. Buna yönelik olarak Türkiye’de riskin tespit edilmesi, uygulanacak tedbirlerin belirlenmesi konusunda BDDK koordinasyonu altında TMSF, Hazine Müsteşarlığı ve TCMB’den oluşan sistemik risk komitesi oluşturulmuştur.

Mevcut bulunan Sistemik Risk Komitesi, kurumlar arasında imzalanan anlaşmalar, hukuki düzenlemeleri değerlendirerek sistemik riskin ağırlığının belirlenmesi konusunda çalışmalarına devam etmektedir. Ancak Sistemik Risk Komitesi'ne dahil bulunan kurumların azlığı piyasa denetim ve gözetiminden sorumlu yetkili kurumların arasında etkin bir uyum sağlanması, düzenleme politikalarının belirlenmesi ve uygulanması, düzenleyici arbitrajın önlenmesi, araştırma ve strateji geliştirme konularında istenilen başarıyı sağlaması bakımından önem arz etmektedir. Bunun için finansal sistem içinde yer alan yetkili kurumların tamamının ve kuruluşların temsilcilerinden oluşturularak komitenin çerçevesinin genişletilmesi daha faydalı olacaktır. Diğer taraftan düzenleyici ve denetleyici kurumların kurumsal yapılanması uluslararası norm ve standartlara uygun hale getirilmesi ve uygun halde bulunan yetkili kurumlarında sürekli olarak gelişmeleri yakından takip ederek ve belirli bir stratejik planın belirlenerek bu doğrultuda çalışması faydalı olacaktır. Öte yandan, 30.10.2012 tarihinde yürürlüğe konulan Sistemik Risk Değerlendirme Grubu Protokolü ile Sistemik Risk Komitesi'nin yerini Sistemik Risk Değerlendirme Grubu (SRDG) almıştır. Söz konusu grup, Sistemik Risk Komitesi'ne benzer şekilde, sistemik riske neden olabilecek muhtemel gelişmelerin önceden tespit edilebilmesi ve gerekli önlemlerin alınabilmesi için oluşturulmuştur.

Finansal sistem içinde yer alan kurumların, borsaların ve diğer bütün birimlerin gelişmekte olan teknolojik yeterliliğin bulunması, kaynak temininin sağlanması, nitelikli elemanlara sahip olması, uluslararası gelişmelere yönelik esnekliğin sağlanması ve borsaların çağın getirdiği seviyede tutulması için hukuki statülerinin net bir şekilde belirlenmesi gerekmektedir.

İFM stratejisinde buna yönelik olarak; 12. öncelik maddesinde sistemik riskin tespiti ve önlenmesi ile finansal sektör düzenleyici ve denetleyici otoriteleri arasındaki yatay koordinasyonun geliştirilmesi amacıyla mevcut Sistemik Risk Komitesi'nin görev ve fonksiyonlarının güçlendirilmesi, 13. öncelik maddesinde başta AB müktesebatı olmak üzere diğer uluslararası gelişmeler de dikkate alınarak yapılacak değerlendirmeler neticesinde, orta ve uzun vadede, düzenleyici ve

denetleyici otoritelerin kurumsal yapılanmasına ilişkin gerekli önlemlerin alınması, 14. öncelik maddesinde uluslararası standartların oluşum süreci yakından takip edilerek, bu standartlara uyum düzeyi belirli aralıklarla gözden geçirilmesi, 15. öncelik maddesinde borsaların, faaliyetlerini piyasa dinamiklerine cevap verebilecek esneklikte gerçekleştirebilmelerini sağlayacak hukuki statüye kavuşturulmaları ve genel kamu idaresini ilgilendiren mevzuat kapsamı dışına çıkarılmalarının sağlanması kabul edilmiştir.

3.3.2.5. Fiziki ve Teknolojik Altyapının Geliştirilmesi

Uluslararası finans merkezi olabilmenin önemli etkenlerinden biri de fiziki ve teknolojik altyapıların mevcut olmasıdır. Bu çerçevede İFM projesine yönelik olarak yaşam alanı, ulaşım, iletişim, güvenlik, teknoloji gibi konuların kalitelerinin yükseltilmesi gerekmektedir.

İFM projesi kapsamında finansal kuruluşların toplanacağı yerlerin doğal afetlere karşı gerekli güvenlik tedbirlerinin alınması, gerekli ofis ve konutların oluşturulması önem arz etmektedir. Bunların dışında İstanbul'un yurtiçi ve yurtdışı ulaşımının kolaylaştırılması, şehir içinde gerekli hava, deniz ve raylı sistemlerin oluşturulması, gerekmektedir. Şehrin sosyal olanakları bakımından sağlık, eğitim, konaklama, eğlence, kültür imkanlarının daha da geliştirilmesine yönelik olarak çalışmalar yapılması gerekmektedir. İFM projesine yönelik olarak iletişim ve teknolojik altyapının tamamlanarak daha güçlü hale getirilmesi, haberleşmenin hızlı ve kesintisiz sağlanmasının yanı sıra tüm bunların güvenli ve düşük maliyetli yapılması sağlanmalıdır.

Finans sistemi, güvenilir bilgi teknolojilerine ihtiyaç duymaktadır. İstanbul Finans Merkezi'nde bulunan kurum ve kuruluşlarının arasında güçlü bir teknolojik ağın ve yapının oluşturulması, finansal birimlerin ihtiyaç duyacağı yazılım ve donanımın sağlanması gerekmektedir. Böylece borsalar, takas ve saklama kurumları, finansal kullanıcılar ve diğer finansal kurumların ihtiyaçlarına cevap verilebilecek ve sorunların hızlı çözümü sağlanabilecektir.

İFM stratejisinde buna yönelik olarak 16. öncelik maddesinde İstanbul'da yaşam kalitesi, güvenlik ve ulaşım imkanlarının artırılması, finansal kuruluşların altyapı ihtiyaçlarını karşılayacak fiziksel koşullar sağlanması, 17. öncelik maddesinde Türkiye'nin teknoloji ve iletişim altyapısı güçlendirilecek, elektronik haberleşmenin hızlı, güvenilir, kesintisiz ve düşük maliyetli bir şekilde sunulması kabul edilmiştir.

3.3.2.6. İFM Organizasyon Yapısı ve Birimlerin Oluşturulması

İFM projesinin gerçekleştirilmesi aşamasında organizasyon yapısının oluşturulması yani amaçların, hedeflerin ve gerçekleştirilen faaliyetlerin izlenilmesi ve değerlendirilmesi konusunda yönetim, hizmet, danışma, idare gibi birimlerinin oluşturularak bir hiyerarşik yapı kurulması sağlanmalıdır.

İFM stratejisinde organizasyon yapısının oluşturulması konusunda 18. öncelik maddesinde İFM Stratejisi ve Eylem Planında belirlenen amaç, hedef ve faaliyetlerin gerçekleştirilmesi, izlenmesi ve değerlendirilmesi ile İFM Projesinin sağlıklı bir şekilde hayata geçirilmesinin sağlanması amaçlanmıştır.

3.3.2.7. Nitelikli İşgücünün Geliştirilmesi

Finansal sistem içinde çalışacak kişilerin belli bir bilgi ve donanıma sahip olması gerekmektedir. İFM projesine yönelik yapılacak çalışmaların bir unsuru nitelikli işgücü temini veya yetiştirilmesi olacaktır.

Finans sektöründe yurtdışından nitelikli iş gücünün çekilebilmesi ve yurtiçinden yetiştirilebilmesi için öncelikle kişilerin beklentilerinin karşılanması gerekmektedir. Bunun için yaşam kalitesinin artırılması, yabancılara yönelik olarak çalışma izin alma prosedürlerinin ve süreçlerinin yeniden belirlenmesi, sosyal güvenliğin artırılması, bazı teşviklerin sağlanması ile gerçekleştirilebilecektir.

Türkiye, finans sektöründe çalışabilecek kişilerin bulunmasında zorluk yaşamayacak konumdadır. Çünkü genç, dinamik ve sayısal bakımdan fazla insan kaynağı mevcuttur. Ancak mevcut potansiyelin değerlendirilmesi bakımından kişilerin birikimlerinin artırılması, sürekli geliştirilmesi ve yabancı dil bilgisinin öncelikle artırılması gerekmektedir. Diğer taraftan finans sektöründe çalışacak kişilere ve finansal okur-yazarlığa yönelik ortak bir eğitim politikasının belirlenerek ilk ve orta öğretimden itibaren başlayarak genel finans bilgisinin verilmesi, üniversite öğreniminde finans sektörü ile bağlantılı ve beklentilerin doğrultusunda işbirliğinin sağlanması ve uygulamalı eğitimlerin verilmesi sağlanmalıdır. Özel ve kamu kesiminde çalışanların yurtiçinde veya yurtdışında mesleki eğitim ve becerilerini geliştirici çalışma ve araştırmalarının yapılmasını teşvik edici politikaların üretilmesi gerekmektedir. Finans merkezinin ihtiyaç duyduğu zamanlarda hızlı ve güvenli bir şekilde eleman talebinin karşılanması için bir platformun oluşturulması amaçlanmalıdır.

İFM stratejisinde bu konu üzerine 19. öncelik maddesinde finans alanında insan kaynakları ve eğitim politikaları belirlenecek gözden geçirilmesi, 20. öncelik maddesinde finans alanındaki insan kaynağının verimliliği ve mesleki donanımı artırılması, 21. öncelik maddesinde nitelikli işgücünün İstanbul'a çekilmesi amaçlanmıştır.

3.3.2.8. İFM Tanıtımı ve Ülke İmajını Oluşturulması

İFM projesinin uluslararası piyasalarda etkili bir şekilde tanıtımının yapılması ile istenilen başarı sağlanabilir. Bunun için öncelikle en uygun tanıtım stratejisinin belirlenmesi ve hedef kitlesinin iyi şekilde tespit edilerek Türkiye ve İstanbul'un hedef kitle üzerinde algısının oluşturulması sağlanmalıdır. Ayrıca İstanbul Uluslararası Finans Merkezi'ndeki ürünler, hizmetler, piyasa uygulamaları ve vergi politikaları gibi konularda uluslararası finansal piyasalarda seçilen hedef kitleye düzenli olarak ilgili yabancı dillerde internet siteleri, tv kanalları, radyolar, gazete ve dergi ilanları vasıtası ile tanıtım hizmetlerinin gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Tanıtım neticesinde gelebilecek sorulara ilişkin olarak da iletişime geçilebilecek bir birim oluşturulması önemli bir fayda sağlayacaktır.

İFM stratejisinde gerekli tanıtımın ve imajın oluşturulmasına yönelik 22. öncelik maddesinde İFM Projesinin tanıtım ve reklam stratejisi belirlenerek, yurtdışında ve yurtiçinde Projeye dair kamuoyu algısının yönetilmesi amaçlanmıştır.

3.4. TÜRKİYE VE İSTANBUL'UN ULUSLARARASI FİNANS MERKEZİ OLABİLMESİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

2008 yılından itibaren uluslararası düzeyde yaşanan finansal kriz ile birlikte, dünya yeni bir arayış içine girmiş ve ülkelerin yanı sıra uluslararası örgüt ve kuruluşlar bir takım düzenleyici, denetleyici yeni görüşler geliştirerek işbirliğinin artırılması yönünde gelişmeler yaşanmıştır.

Ülkelerin ekonomik anlamda merkezi konumda bulunan şehirler aynı zamanda finans merkezi konumuna sahip olmaktadır. Çünkü şirketler faaliyetlerini yoğun olarak gösterdikleri bölgelerde onlara finansal hizmet veren kurumlarda aynı bölgede bulunmaktadır. Bu bağlamda Türkiye'nin finansal ve ticari bakımdan merkezi İstanbul'dur.

2008 yılında yaşanan uluslararası finansal kriz tüm dünya ekonomileri için ciddi tehditler oluşturmuştur. Yaşanan finansal kriz sonrasında finansal piyasalarda değer kayıpları yaşanmış ve finansal piyasalara duyulan güvende ciddi kırılmalar meydana gelmiştir. Türkiye bu krizden diğer birçok ülke ekonomilerine göre daha az etkilenmiştir. Türkiye, 2011 yılında dünyanın 18. ekonomisi 2012 yılında dünyanın 17. ekonomisi konumuna gelmiştir. Yine Goldman Sachs'in gerçekleştirmiş olduğu çalışmaya göre Türkiye'nin 2050 yılına kadar dünyanın 9. büyük ekonomisi olacağı öngörülmüştür.

Türk ekonomisi diğer dünya ekonomileri ile karşılaştırıldığında gelişmekte olan ülke olarak orta sıralarda yer almaktadır. Türkiye Doğu Avrupa, Ortadoğu ve Orta Asya bölgelerinde en büyük ekonomiye sahip ülkedir. Özellikle Türkiye'nin

coğrafi konumu nedeni ile Orta Doğu, Orta Asya, Kuzey Afrika ve Doğu Avrupa bölgelerine yakınlığı, ilişkileri ve ekonomik büyüklük bakımından da büyük öneme sahiptir. Bu durum da İstanbul'un bölgesel anlamda finansal kaynakların kullanımı ve dağılımı bakımından finans merkezi olabilme potansiyeli oldukça fazladır. Buna göre İFM projesi uygulamasının ilk önce bölgesel anlamda finans merkezi olarak kabul görülmesi için çalışmalar yapıp bunun neticesinde uluslararası finans merkezi konumuna gelebilmesi için çalışmalar yapılmalıdır. Bölgesel finans merkezi olarak Tokyo, Frankfurt, Paris şehirleri örnek olarak gösterilmektedir. Fakat bulunduğu ülke ekonomilerinin büyük olması ve finansal piyasaların yeterli gelişmeleri göstermelerine rağmen sayılan şehirler uluslararası finans merkezi olarak kabul görmemektedir. Bunun nedeni olarak finans sektörünün ağırlıklı olarak yerli kurumların mevcut olması, finansal sistem ile hukuki düzenlemelerin karmaşık ve düzenleyici kurumların katı tutumları olduğu söylenmektedir (SERPAM,2012).

Bunun dışında bazı şehirler ise belli alanlarda uzmanlaşmaya yönelmişlerdir. Örneğin Lüksemburg yatırım fonu merkezi, Zürih özel bankacılık merkezi, Dublin operasyonel işlemler üzerinde yoğunlaşmışlardır.

3.4.1. Uluslararası Finans Merkezlerine Erişim ve Müşterilere Erişim

İstanbul jeopolitik konumundan dolayı hem doğuya hem de batıya yakınlığı ile Orta ve Doğu Avrupa, Orta Doğu ve Orta Asya'daki yatırımcıları ve finansal kuruluşları birleştirme konusunda önemli bir avantaja sahiptir. Ayrıca Avrupa, Avrasya ile Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkeleri ile arasında en fazla 2 saat farkı bulunmaktadır. Yine Londra, Frankfurt, Zürih, Lüksemburg gibi merkezlere olan yakınlığı ve hemen hemen aynı saat diliminde bulunması nedeni ile İstanbul'da finans kurumlarına şube açma kolaylığı sunmaktadır.

İstanbul, Asya ve Avrupa'yı birleştiren ve geçiş noktası olmasından dolayı dünya genelinde en fazla 4 saat uçak yolculuğu ile 56 ülkeye ve bölgedeki diğer ticari ve finans merkezlerine ulaşılabilir. İstanbul'dan "Avrupa'nın En İyi Havayolu Şirketi" seçilen Türk Hava Yolları ile 104 ülkede 238 uçuş noktasına

ulaşılabilme imkanı vardır. Ayrıca İstanbul'da 50 bin otel odası olması sebebi ile de barınma ihtiyacını büyük ölçüde karşılayabilecek kapasitesi mevcuttur.

3.4.2. Nitelikli İş Gücü Olanğı

Türkiye nüfusunun yüzde 40'ı 18 yaş altında, İstanbul'da ise 13 milyonu aşkın nüfusun yarısı 30 yaşının altındadır. Türkiye'de eğitim düzeyi sürekli artan nitelikli iş gücü bulunmaktadır. Bu yönü ile İstanbul'un potansiyel bir nitelikli işgücü kaynağına ve gelir yaratma gücüne sahip olduğu söylenebilir. Türkiye'de 23,5 milyonluk iş gücü bulunmaktadır.

Türkiye'de finans sektörü 180 bin çalışana istihdam sağlamakta olup, bunun 150 bini bankalar tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu sayı Rusya için 1.044 bin, İspanya için 300 bin, Singapur için 220 bin ve İsrail için 95 bin civarındadır. Sadece Londra'da bulunan finansal hizmetler sektörü çalışan sayısı 378 bin, İngiltere toplamında ise 1 milyondan fazladır. Yapılan araştırmalar da 20.000 civarında Türk'ün diğer ülkelerde finansal hizmetler sektöründe çalıştığı belirlenmiştir (TBB,2009:65).

Türkiye'de toplam 175 üniversite olup bu üniversitelerin 40 tanesi İstanbul'da bulunmaktadır. Yine İstanbul, 40 üniversite ile Türkiye'de yüksek eğitim kurumlarının en yoğun olduğu şehir konumundadır. Beyin göçünün en yüksek olduğu şehirlerden biri de İstanbul'dur. Ancak son dönemlerde nitelikli iş gücünü geri kazanma kabiliyeti oldukça artmıştır.

Türkiye eğitim düzeyi sürekli artış gösteren büyük ve genç bir işgücüne sahip olup, kişi başına düşen yükseköğretim eğitimi bütçesinin genel eğitim bütçesi içerisindeki payı sürekli olarak artış göstermektedir. Söz konusu eğitim bütçesi rakamsal olarak İngiltere'nin yüzde 10'nuna denk gelmektedir. Türkiye'de yüksek kesimin sayıca yetersiz kalmasından dolayı ara kademe yöneticilerine ihtiyaç duyulmaktadır (TBB,2007:15).

3.4.3. Düzenleyici Ortam

İstanbul'un uluslararası finans merkezi olma projesi çerçevesinde birçok alanda yenilikler ve geliştirme amacı ile bir takım politikalar benimsenmiş ve bir bölümü hayata geçirilmiştir. BDDK düzenlemeleri, Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman Şirketleri Kanunu, Yeni Sermaye Piyasası Kanunu, Yeni Türk Ticaret Kanunu, Yeni Borçlar ve Tüketiciler Kanunu önemli adımlardan biri olmuştur.

AB'ye aday ülke olarak mevzuatın AB müktesebatı ile uyum çalışmalarına ve sınır dışı yatırımları teşvik amacı ile çifte vergilendirmeyi önleyici ikili anlaşmalara hız verilmiştir. Yine vergi, hukuki korunma ve bilgilendirme konularında başta AB olmak üzere uluslararası kabul görmüş standartlara uyumlaştırmaya çalışılmaktadır.

Ancak düzenleyici ve denetleyici kurumların bağımsızlığı önem arz etmektedir. Çünkü bu kurumların sürekli değişen ve gelişen finans sektörüne ayak uydurmaları gerekmektedir. Bunun dışında Türkiye'de gelişmemiş hukuki haklar uluslararası finans merkezi olabilme konusunda dezavantaj teşkil etmektedir. Öyle ki Türkiye hukuki haklar sıralamasında 91 ülke içinde 56. sırada yer bulabilmiştir. Bunun dışında uzman yargı üyelerinin, ihtisas mahkemelerinin ve uzlaşma kurullarının olmaması da finansal işlemlerden doğan anlaşmazlıklarda sıkıntılar yaşatmaktadır. Mevcut olan mahkemelerinde yavaş çalışması nedeni ile birçok dosya bulunmaktadır. Türkiye'de yargı sisteminin bağımsızlık algısı oldukça düşük seviyelerdedir. Öyle ki yargı bağımsızlığı sıralamasında 91 ülke arasında 64. olabilmıştır. Diğer yandan oluşturulan yolsuzluk algısı endeksinde 180 ülke arasından 58. sırada yer bulabilmiştir (TBB,2009:68).

Türkiye'de düzenleyici kuruluşlarda görev alacak tecrübeli işgücünün son yıllardaki artışına rağmen halen ihtiyaç duyulmaktadır. Zaten söz konusu kurumlar, yüksek donanımlı işgücü bulabilme ve yetiştirebilmesi konusunda yeterli bütçelere sahip değillerdir. Yine de Türkiye'de, düzenleyici kuruluşlarının yürüttüğü faaliyetlerin kalitesinin artırılmasına yönelik çalışmalar devam etmektedir. Türkiye'de düzenleyici ve denetleyici yapıya uluslararası piyasaların güveni düşük olmasına rağmen son yıllarda artarak devam etmektedir.

3.4.4. Mali Ortam

Türkiye’de kurumlar vergisi oranı yüzde 30’dan yüzde 20 oranına indirilerek rekabet edebilirliğini artırmıştır. Ancak bazı finans merkezlerindeki vergilendirme oranı kadar cazip değildir. Aslında düşük vergi oranı başarılı bir finans merkezinin temel koşulu değildir. Diğer yandan Türkiye’de uygulanan BSMV, finansal kuruluşlar tarafından Türk vergi sistemindeki en büyük sorun olarak görülmektedir (TBB,2009:72).

Son dönemlere bakıldığında ise bir takım düzenlemeler ile Türk vergi sisteminde yenilikler yapılamaya çalışılmakta olup vergilendirme sistemindeki karmaşıklık hala aşılamamıştır. Halen mahkemeler ve vergi kurumları tarafından verilen kararlar birbiri ile çelişkili olabilmektedir. Buna göre Türk vergilendirme sisteminin eşit ve yalın bir hale getirilmesi ile yatırımcıların finansal piyasalara çekilmesi amaçlanmalıdır.

Bunların yanı sıra mevzuata uyum çalışmalarının ve yönetim maliyetlerinin makul seviyelerde tutulması önemli bir avantaj sağlayacaktır. Çünkü Türkiye’de firmaların mevzuata uyum maliyetleri diğer finans merkezleri ile kıyaslandığında daha yüksek olduğu görülmektedir. Türkiye’de uygulanan vergi rejimi küresel rekabetçilik raporunda iş yapma unsurları arasında en sorunlu ikinci alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye’deki kurumlar vergisi mevzuatında, küçük ve büyük işletmeleri konusunda bir ayırım bulunmamaktadır.

Türkiye geliştirilebilecek bir yapıya sahip olup OECD standartlarını uygulamaktadır. Ayrıca ithalat/ihracat piyasasının %90’ını kapsayan vergi anlaşma ağına sahip bulunmaktadır. Vergi sisteminin uluslararası düzeyde kabul görmesi yatırımcıların güvenini kazanmak ve korumak için büyük öneme sahiptir (TBB,2009:72).

Finansal işlemlerin Türkiye’de yapılmasının teşviki için makroekonomik koşullara uygun, yenilenebilir, yalın bir vergilendirme sisteminin oluşturulması ve vergi idarelerine geniş yorum yetkisi bırakmayacak şekilde yasal düzenlemelerin yapılması ve etkin bir özelge sisteminin kurulması gerekmektedir.

3.4.5. İş Ortamı ve Maliyeti

Türkiye'nin iş yapma kolaylığı konusunda diğer ülke ve finans merkezleri ile karşılaştırıldığında alt sıralarda yer aldığı görülmektedir. Türkiye'de yabancı ve yerli yatırımcılar açısından farklı düzenlemeler bulunmamaktadır. Türkiye 181 ülke arasında yapılan sıralamada sözleşmelerin uygulanması bakımından 27. sırada, tapu sicili konusunda 34. sırada, tescil işlemleri bakımından ise 131. sırada bulunmaktadır. Özellikle son dönemlerde yurtiçinde iş yapmak isteyen yabancı yatırımcıları teşvik ve yardım etmek amacı ile birim oluşturulmuş ve özelleştirme uygulamalarına da devam edilmiştir (TBB,2009:71).

İstanbul, iş yapma maliyetleri bakımından değerlendirildiğinde, diğer şehirlere oranla daha avantajlı olduğu söylenebilir. Türkiye'nin iş yapma maliyetini düşüren en önemli unsurlardan birisi işgücünün 1/3'nün asgari ücret ile çalışmasıdır. AB ile kıyaslandığında bu oranın oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Bunun dışında İstanbul'da ofis maliyetleri diğer şehirlerle kıyaslandığında düşük oranda makul bir seviyede olduğu söylenebilir.

İstanbul'da bağımsız ve özerk bir yapıya sahip bir tahkim merkezi için çalışmalar yapılmaktadır. Söz konusu tahkim merkezi; maliyet, karar alma ve kesinleşme aşaması ve buna benzer konularda diğer şehirlerle rekabet edebilecek şekilde oluşturulması ve oluşturulan tahkim merkezine belirlenen üyeler dışında taraflarca da belirlenecek üyelerin seçme hakkı tanınması planlanmaktadır. Yine tahkime ilişkin olarak Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu ile Milletlerarası Tahkim Kanunu'nda yer alan hükümler çerçevesinde tek tahkim düzenlemesi yapılması amaçlanmıştır. Ayrıca taraflar arasındaki uyuşmazlıkların mahkeme sürecine girilmeden daha kısa sürece neticelendirilmesi amacı ile arabuluculuk sisteminin oluşturulması da gündeme alınmıştır.

3.4.6. Ticari Emlak Olanakları ve Kalitesi

Türkiye’de gayrimenkul sektörü sürekli olarak büyüme göstermektedir. Sunday Times’a göre Türkiye yatırım için seçilebilecek ülkeler arasında 5. sırada yer almaktadır. Son dönemlere bakıldığında ise yabancıların gayrimenkullere olan ilgisinin turistik bölgelerden ziyade büyükşehirler doğru kaydı söylenebilir. Türkiye genelinde kaliteli konut ve ofislerin bulunduğu binaların doluluk oranı yüzde 88 civarında olduğu tahmin edilmektedir. Zaten son dönemlerde yapılan hukuki düzenlemelerle yabancıların gayrimenkul sahibi olabilmesinin önündeki engeller büyük ölçüde kaldırılmıştır.

Uluslararası finans merkezine yönelik olarak ihtiyaç duyulabilecek konut ve ofis stokunun sağlanması amacı ile finans kuruluşlarının yerleşeceği ve çalışan kişilerinde ikamet edeceği yerler konusunda doğal afet risklerin az olabileceği ve güvenli yerler belirlenmeye çalışılmıştır. Ayrıca Ziraat Bankası, Halkbank, Vakıfbank’ın Genel Müdürlükleri, BDDK, TMSF ve SPK gibi yetkili kurumların bulunacağı yerleşkenin 2015 yılında tamamlanması planlanmıştır. Söz konusu yerleşke içinde ayrıca otel, rezidans, sosyal tesislerde bulundurulacaktır.

3.4.7. Profesyonel Hizmetlere Erişim

İstanbul’da uluslararası danışmanlık hizmeti veren şirketlerin ofisleri bulunmakla beraber halen muhasebe ve hukuk alanındaki firmaların sayıları yeterli değildir. Türkiye’de 85 binin üzerinde muhasebeci bulunmakta ve bunların 1/3’ü ise İstanbul’da faaliyet göstermektedir. Ancak uluslararası kabul görmüş muhasebe standartları konusundaki eğitim ve gelişimin yetersiz olduğu söylenebilir.

Türkiye’de 80 bin civarında avukat faaliyet göstermekte olup ve bunların 14 bine yakını İstanbul’da faaliyet göstermektedir. Buna karşın finansal hizmetler ve uluslararası standartlar düzeyinde hizmet verebilecek avukat sayısı oldukça sınırlıdır.

Tedarikçiler, danışmanlar ve destek hizmetleri sunan kuruluşların profesyonel ve yeterli teknolojiye sahip olması gerekmektedir. İstanbul bu doğrultuda

değerlendirildiğinde Doğu Avrupa, Orta Doğu ve Orta Asya ülkeleri arasında oldukça avantajlı bir konumda bulunmaktadır. Özellikle bilişim teknolojileri bakımından Türkiye'nin dünya koşullarında hizmet verdiği söylenebilir. Yine Türkiye'de kurulan üniversiteler ve eğitim kalitesinin yükseltilmesi ile finans sektörünün ihtiyaç duyacağı işgücü temininde kolaylıklar sağlanabilecektir.

3.4.8. Yaşam Kalitesi

İstanbul, Roma, Bizans ve Osmanlı İmparatorluklarının başkentliğini yapmış tarihi bir şehirdir. Şehir de çeşitli kültürlerden insanlar yüzyıllardır birlikte yaşamaktadır. Bunun yanı sıra İstanbul oldukça zengin bir doğal güzelliğe sahiptir. 2010 yılında AB tarafından kültür başkenti olarak seçilmiştir. Şehirde 57 müze, 145 tiyatro ve 124 sanat galerisi yer almaktadır. İbadet yerleri bakımından İstanbul'da 3 bin 28 cami, 40 kilise, 16 sinagog bulunmaktadır. Ormanlık alanlar bakımından değerlendirildiğinde ise 216 bin 392 ha ormanlık alan mevcut olup bunların 100 bin 398 ha (yüzde 46) Anadolu yakasında 115 bin 994 ha ise Avrupa yakasında bulunmaktadır. İstanbul genelinde toplamda 200 tane hastane bulunmaktadır. Şehirde 341 tane turizm İşletme Belgeli Konaklama Tesisi, 405 tane Turizm İşletme Belgeli Eğlence Tesisi bulunmaktadır. Şehir merkezinde alışveriş imkanı oldukça geniştir. Yine plajlara 1 saat, kayak merkezlerine 3 saat uzaklıkta bulunmaktadır. Şehirde 900'ü aşkın restoran ve 1900'ü aşkın bar bulunmaktadır. Ayrıca uluslararası standartlarda 4 adet golf sahası mevcuttur.

Financial Times tarafından 2011 yılında yapılan bir araştırmaya göre İstanbul, yaşanabilecek en iyi şehirler arasında birinci sırada yer almıştır. Yıllık 10 milyonu aşan turist sayısı ile Newsweek tarafından "the coolest city" yani en gözde şehir olarak seçilmiştir. Ulaşım konusunda otobüs, vapur, metro gibi birçok imkan bulunmakta ve geliştirme çabaları devam etmektedir. İstanbul 'da üçüncü köprü ve havaalanı yapımı devam etmektedir.

İstanbul, EIU'nun 2005 yılında dünya genelinde yapmış olduğu yaşam kalitesi anketinde 50. sırada yer almıştır. Aynı ankette İrlanda 1. sırada, İspanya 10. sırada,

Singapur 11. sırada, İngiltere 29 sırada, İsrail 38. sırada, Rusya 105. sırada yer almıştır (TBB,2009:74).

Uluslararası Kongre ve Toplantı Derneği tarafından yapılan araştırmada İstanbul, 2010 yılında uluslararası toplantılara ev sahipliği yapma sıralamasında dünyada 7. sırada yer almıştır.

3.4.9. İmaj

Türkiye'nin ulusal imajı siyasi ve ekonomik istikrarsızlıklar nedeni ile olumsuz yönde etkilenmektedir. AB'ye uyum çalışmaları sonucu Avrupa'da Türkiye algısı son dönemlerde olumlu yönde etkilendiği görülmektedir. Türkiye, rakip ülkelere göre değerlendirildiğinde en düşük ekonomik istikrara sahip ülke konumundadır. Enflasyon ve faiz oranları da aynı şekilde diğer rakiplerine göre en fazla oynaklık gösteren ülke olmasından dolayı risk algısı çok yüksektir. 2013 yılı Dünya Ekonomik Özgürlük Raporu'nda Türkiye 151 ülke arasında 68. sırada yer alarak ve kısmen özgür ülke konumundadır. 2012 yılında ise 74. sırada olan Türkiye bu yıl 6 basamak birden yükseliş göstermiştir.

Brand Finance'in yaptığı 'En Değerli Ülke Markaları' araştırmasında ülkelerin yatırım, turizm, ürünler ve yetenek olmak üzere dört ana kritere göre değerlendirilmiş ve Türkiye 688 milyar Dolar marka değeri ile 19. sırada yer almıştır. Bu araştırmada en çok ilgi çeken sonuç ise Türkiye'nin yüzde 41 oranında artışla marka değeri en çok artan ülkeler arasında 4. sırada yer almış olmasıdır.

SONUÇ

Finansal sistemin ekonomiler üzerinde çok büyük etkilere sahip olduğu bilinmektedir. Yapılan araştırmalarda sağlıklı bir finansal sistemin bulunması ve geliştirilmesinin ekonomi üzerinde olumlu etkileri olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ülkeler, bu nedenle finansal sistemin unsurlarının sağlam bir yapıya kavuşturulması ve finansal sistemin fonksiyonlarını gereğince yerine getirmesi için çeşitli politikalar belirlemede, yasal ve idari düzenlemeler yapmakta, kurumlar oluşturmaktadır. Diğer taraftan finansal işlemlerin gerçekleştirildiği piyasaların işleyişini gözetleyerek sıkı denetimler yapmaktadırlar. Özellikle 1980'li yılların başlarından itibaren dünyada yaşanan ekonomik ve finansal serbestleşme, ülkeleri birbirleri ile rekabet etmeye zorlamıştır. Bundan dolayı ülkeler finansal bakımdan sürekli olarak kendilerini geliştirmek ve yenilemek mecburiyetindedir. Bu arada ülkeler, ekonomilerini ve finansal sistemini kontrol altında tutarken uluslararası gelişmelerden de olumsuz olarak etkilenmemek için önlemler almak durumundadır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu tarihten 1930 yılına kadar finansal piyasaların varlığından ve kontrolünden söz etmek pek mümkün değildir. 15 Haziran 1930 tarihinde TCMB kurulması finansal piyasalar açısından ilk büyük gelişmedir. Dünyada yaşanan 1929 buhranı nedeni ile 1940'lı yıllara kadar finansal piyasalarda devlet müdahaleleri ön plana çıkmıştır. 1940'lı yıllardan itibaren Menkul Kıymetler ve Kambiyo Borsası kurulmuş, özel bankacılık faaliyetleri artmıştır. Bunun yanı sıra bankacılık sektörüne yönelik olarak düzenlemeler gerçekleştirilmiş, sosyal güvenlik ve sigortacılıkta gelişmeler yaşanmıştır.

1980 yılı öncesinde Türkiye finansal piyasaların etkinliğinden söz etmek mümkün değildir. Bunda Cumhuriyetin kurulduğu dönemde özel sermayenin yetersiz oluşu ve uygulanan ekonomik politikalar etkili olmuştur. 24 Ocak 1980 tarihi Türkiye ekonomisi ve finansal piyasaları için dönüm noktası olmuştur. Bu tarihte alınan kararlar doğrutusunda dış ticaret ve finansal piyasalarda serbestleşmeye gidilmiş, serbest kur rejimi benimsenmiş, faiz oranları serbest bırakılmış, KİT'ler

özelleştirilmeye başlanmış, ithalat üzerindeki engeller kaldırılmış, kamu yatırımları özel sektöre kaydırılmaya başlanmıştır. 1980 sonrasında Sermaye Piyasası Kanunu ile SPK kurulmuş ve daha sonra İMKB'nin açılışı gerçekleştirilmiştir. Yine bu dönemde bankacılık faaliyetleri kolaylaştırılmış, MB bünyesinde piyasalar oluşturulmuştur. 1989 yılında alınan 32 Sayılı Karar ile sermaye hareketlerinin önündeki engeller kaldırılarak yurtiçine uluslararası sermayenin girişinin önü açılmıştır. Bu bağlamda alınan 32 Sayılı Karar Türkiye finansal piyasalarında başka bir dönüm noktası olmuştur.

Dünyada yaşanan serbestleşmeyle birlikte ve alınan önlemlerin yetersizliği sonucunda ulusal ekonomiler finansal krizlere daha açık hale gelmiştir. Buna göre ulusal veya uluslararası ekonomilerden kaynaklı faiz oranlardaki değişimler, varlık fiyatlarındaki sert dalgalanmalar, likitide sıkıntısı, ödeme güçlükleri, belirsizlikler ve fiyat düzeylerindeki ani değişimler finansal krizi hazırlayan etkenler olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim dünya üzerinde ulusal boyutta başlayıp uluslararası boyuta dönüşen birçok finansal kriz yaşanmıştır. 2007 yılında ABD'de başlayıp dünya geneline yayılan Mortgage krizi bunun en yakın örneğidir.

Türkiye finansal piyasaları 1978, 1994 ve 2000 – 2001 yıllarında kriz yaşamıştır. 1994 yılındaki finansal kriz, kamu yatırımlarının yapılmasında sürekli olarak finansal piyasalardan borçlanılması neticesinde faizlerin ve borçlanma maliyetlerinin artması ve enflasyondaki artış nedeni ile TL'nin aşırı değer kaybetmesi sonucu ortaya çıkmıştır. 2000 – 2001 yılı krizleri temel olarak likitide ve döviz nedeni ile ortaya çıkmıştır. Buna göre 2000 yılından itibaren krediler ve cari denge açığı artmış, TL'nin de değerlenmesi ile ithalat artış göstermiştir. Yaşanan gelişmeler ve bankaların piyasalardan likitide talep etmesi ile faizler artış göstermiş, yabancı sermayenin de çıkarken döviz talep etmesi TL üzerinde baskı yaratmış olup bunun sonucunda finansal kriz ortaya çıkmıştır. 2001 yılına gelindiğinde zaten çalkantıda olan finansal piyasalar devlet otoritelerinin yaşamış olduğu sürüşmeler, artan döviz talebi, kredilerin geri dönmemesi, bankaların içinin boşaltılması, belirsizlik, KİT'lerin zararları, yüksek faizler, sosyal güvenlik açıkları ve güven kaybı sonucu Türkiye, tarihinin en derin finansal krizini yaşamıştır. 2000 ve 2001

yıllarında yaşanan finansal kriz sonucunda alınan önlemler, kararlar ve benimsenen politikalar Türkiye finansal piyasaları bakımından önemli bir dönüm noktası olmuştur.

Dünya genelinde ulusal ve uluslararası yaşanan finansal krizlerden dolayı finansal piyasalarda belirli bir standart ve disiplinin sağlanması amacı ile Basel I-II uzlaşısı yayınlanmış olup 2007’de yaşanan uluslararası finansal kriz nedeni söz konusu uzlaşılar revize edilerek Basel III uzlaşısı yayınlanmış ve uluslararası finansal piyasaların uyum sürecinin 2019’a kadar süreceği öngörülmüştür. Türkiye finansal piyasalarının Basel III uzlaşısı çerçevesinde değerlendirildiğinde belirlenen ilke ve yöntemlere uyumda sorun yaşamayacağı söylenebilir. Özellikle bankacılık sektörü üzerinde 2000-2001 yıllarında yaşanan finansal kriz sonrasında alınan önlemler, düzenlemeler ve denetimlerden dolayı bankacılık sektörünün sağlam temellere oturtulduğu görülmektedir. Bu bağlamda yaşanan uluslararası krizde Türkiye, OECD ülkeleri arasında kamu sermayesine ihtiyaç duymayan tek ülke konumunda olmuştur.

Uluslararası sermayenin yurtiçine çekilebilmesi ve kalıcılığının sağlanmasının en önemli unsuru istikrar ve güvendir. Finansal istikrarın sağlanmasında makroekonomik dengelerin yanı sıra finansal sistemin içinde yer alan düzenleyici ve denetleyici kurumların etkinliği önem kazanmaktadır. Çünkü finansal piyasalarda yaşanabilecek olumsuzlukların önüne geçilebilmesi, kırılganlıkların tahmin edilebilmesi, gerekli önlemlerin alınması, politikaların üretilmesi kurumların işbirliği ile mümkündür. Türkiye’de finansal ve ekonomik istikrarın, kurumlar arasında işbirliğinin sağlanmasına yönelik faaliyetler bulunmakta olup buna yönelik kurul, komite ve komisyonlar oluşturulmuştur. Ayrıca fiyat istikrarının, finansal istikrarın temelini oluşturduğu yapılan araştırmalarda ortaya koyulmasından dolayı TCMB’ye bu konuda önemli görev düşmektedir.

Ülkelerde finansal erişimin ve kullanımının varlığı, maliyeti, kalitesi ve genişliği finansal bakımdan gelişmenin diğer bir ayağını oluşturmaktadır. Çünkü araştırmalarda finansal erişim ve kullanım ile kişi ve kurumların finansal sistem içine çekildiği böylece gelir dağılımı, yoksulluk, kaynakların kullanımı, tasarrufların

artması, kullanıcılarının korunması konularında olumlu etkiler yarattığı ortaya koyulmuştur. Dolayısı ile refah düzeyinin ve istihdamın artması sonucu da ekonomik büyümeye katkı sağlamaktadır. Finansal erişim ve kullanımının birçok göstergesi bulunmaktadır. Ancak gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de finansal erişim ve kullanımının göstergesi bankalar üzerinden değerlendirilmektedir. Buna göre finansal erişim konusunda dünya ortalaması yüzde 41 iken Türkiye’de de bu oran yüzde 41’le dünya ortalaması seviyesinde olup OECD ülkeleri ile kıyaslama yapıldığında ise ortalamanın altında yer almıştır. Diğer yandan banka şubeleri ve ATM dağılımlarında da dünya ortalaması olan yüzde 56’nın çok altında yer almıştır.

Finansal hizmetlere erişimin önündeki engellerin 58 ülkeden 193 bankanın dahil edildiği araştırılması neticesinde Türkiye’nin hizmete erişim/kullanım, maliyet, bürokrasi konusunda araştırmaya katılan ülkeler ile kıyaslandığında oldukça iyi bir noktada olduğu görülmüştür. Ancak Dünya Bankası tarafından 2008 yılında Türkiye’de şirket yöneticileri ile yapılan anket çalışması neticesinde büyüme ve yatırımların önündeki en büyük engelin finansal hizmetlere erişimin/kullanımın (finansman) olduğu görülmüş olup OECD, Doğu/Orta Avrupa ve Asya ülkeleri arasında finansman sorunun en çok hisseden ülke konumunda olmuştur. Bunun dışında Türkiye’de yerli şirketlerin yabancı şirketlere oranla finansal hizmetlere erişim/kullanım konusunda daha çok sıkıntı yaşadıkları görülmüştür. Türkiye’de finansal hizmetlere erişim/kullanım konusundaki engellerin sermaye piyasalarında DİBS’lerin ağırlığı, şirketlerin KOBİ olması, makroekonomik dengeler, gelir dağılımındaki eşitsizlik, istikrarsızlık, güven eksikliği olduğu söylenebilir. Türkiye’de finansal erişim ve kullanımın artırılması istikrarın ve makroekonomik dengelerin sağlanması, piyasalardaki kamu borç yükünün azaltılması, hizmet veren finansal kurumların yaygınlaştırılması ve çeşitlendirilmesi, teşvik edici yasal ve idari düzenlemelerin yapılması, rekabet ortamının oluşturulması, sürekli olarak finansal eğitimlerin yapılması, bilgilendirme ve gözetimin artırılması ile mümkün bulunmaktadır.

Dünya Bankası ve SPK tarafından yapılan ‘‘Finansal Yeterlilik Araştırması’’ sonucunda Türkiye’de finansal okur-yazarlığın oldukça düşük seviyelerde olduğu,

temel ihtiyaçların karşılanmasından sonra tasarruf oranının düşük olduğu, uzun vadeli planların yetersiz olduğu ve kaynak temininin genellikle yakın çevrelerden sağlandığı görülmüştür. Yine aynı çalışmada kişilerin finansal planlama yapmadıkları, finansal ürün seçiminde; güvenilir, yüksek getirili, düşük riskli ve bilinen finansal araçları tercih ettikleri, bilgi sahibi olma konusunda istekli oldukları görülmüştür. Bilgiye ulaşımın ise profesyoneller, bankalar, internet, devlet kuruluşları, televizyonlar aracılığı ile gerçekleştiği görülmüştür. Türkiye’de finansal okur – yazarlığın artırılmasına yönelik bir takım faaliyetler bulunsa da bunlar kurumlar tarafından münferit ve bağımsız olarak gerçekleştirilmektedir. Finansal okur – yazarlığa yönelik eğitim faaliyetlerin devlet politikası olarak benimsenmesi sonucunda okul öncesi eğitimden itibaren finansal eğitimlerin verilmesi ve kurumlar arası işbirliğinin sağlanması ile finansal okur – yazarlık istenilen seviyelere çıkarılabilir.

Finansal tüketicilerin korunması konusunda ise düzenleyici ve denetleyici kurumların finansal piyasalar üzerindeki gözetiminin ve etkininin artırılması, yasal ve idari düzenlemeler ile kişi ve kurumların hak ve yükümlülüklerinin belirlenmesi, finansal tüketicilerin finansal piyasalar, araçlar, aracılar konusunda sürekli olarak eğitilmesi ve bilgilendirilmesi, finansal araçların iş kurallarının, sorumluluklarının ve yaptırımlarının belirlenerek kontrol altında tutulması gerekmektedir. Ayrıca finansal tüketicilerin sorularını, isteklerini, ihtilafı konuları, sorunlarını ve şikayetlerini kısa zamanda ve düşük maliyetle çözüme kavuşturacak bir yapının kurulması gerekmektedir. Türkiye’de 6362 Sayılı Sermaye Piyasası Kanunu ile finansal tüketicilerin zararlarını karşılayacak Yatırımcı Tazmin Merkezi kurulmuş olup görev, sorumluluklarının ve koruma kapsamının daha da genişletilmesi finansal tüketicilerin güveni açısından daha olumlu olacaktır.

Türkiye finansal piyasalarının aktif büyüklüğü ve GSYH oranı son yıllarda sürekli olarak artış göstermiştir. Bankacılık sektörünün ve yatırım fonlarının toplam finans sektörü içindeki payı az da olsa yıllar itibari ile azalış göstermiştir. Buna karşın sigorta ve emeklilik sektörü, finansal kiralama ve faktoring şirketleri, tüketici finansman şirketleri, aracı kurumlar, yatırım ortaklıklarının toplam finans sektörü

içindeki payı artış göstermiştir. Yine bankacılık sektörünün aktif büyüklüğü, krediler, mevduat tutarı, şube sayısı, personel sayısı ve karlılığı yıllar itibari ile artış göstermiştir. Ayrıca bankalar içinde katılım bankalarının sayısında yükseliş meydana gelerek faizsiz bankacılık hizmetleri ve çeşitliliğinin artması ve mevzuat düzenlemeleri neticesinde aktif büyüklüğü yüksek oranda artış göstermiştir.

Bankacılık sektöründe yapılan düzenlemeler ile bankaların borçlanma araçları ihraçlarına, kıymetli maden depo hesabı açmalarına izin verilmiş, buna bağlı olarak da bankaların menkul kıymet ihraç stoku ve özellikle altın mevduatları oldukça hızlı artış göstermiştir. AB müktesebatına ve Basel II uzlaşısına yönelik çalışmalara hız verilmiştir. İhracatın ve reel sektörün desteklenmesi amacı ile genel karşılık oranları oldukça düşük seviyelere çekilmiştir. Yine Eximbank ihracat kredisi sigorta poliçelerinin risk azaltıcı Hazine teminatı olarak işlem görmesine izin verilmiştir. 6361 sayılı Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman Şirketleri Kanunu, 6493 sayılı Ödeme ve Menkul Kıymet Mutabakat Sistemleri, Ödeme Hizmetleri ve Elektronik Para Kuruluşları Hakkında Kanun yürürlüğe girmiştir. Banka dışı finansal kuruluşların şirket sayıları kanunun yürürlüğe girmesi ile hızlı bir artış göstermiştir. Yine son yıllarda şirket sayısı, şube sayısı, personel sayısı, aktif büyüklükleri artış gösterse de dönem karlılıklarında ciddi azalmalar görülmüştür.

Para piyasalarına yönelik olarak 2011 yılında 34 tane, 2012 yılında 21 tane, 2013 yılında 34 tane mevzuat düzenlemesi gerçekleşmiş olup yıllar itibari ile sağlam bir yasal alt yapının oluşması için çalışmalar gerçekleştirilmiştir. BDDK denetim kapsamındaki kuruluşların sayısında (Değerleme Kuruluşları Hariç) 2008'den itibaren önemli bir artış olmazken sadece değerlendirme kuruluşlarında 91 kat artış olmuştur. Son dönemlerde BDDK denetim faaliyetlerinde yeni bir yaklaşım olarak risk odaklı denetim tekniği benimsenmiştir. Buna göre denetimin şekli, kapsamı, yoğunluğu gelişmelere veya denetlenecek kurumun risk durumu ve profiline göre belirlenecektir. Bu yaklaşım şekli finansal piyasalar için oldukça olumlu olduğu söylenebilir. Nitekim dünyanın en önde gelen Londra finans merkezindeki uygulama da bu yöndedir.

Sermaye piyasalarında ise SPK kaydına alınan şirket sayısında son yıllarda artış yaşanmış olup bunların büyük çoğunluğunu BİST şirketleri oluşturmaktadır. Yine borsa şirketlerinin halka açık kısmının piyasa değerinde ciddi artış gözlenmiştir. Borsa şirketlerinin piyasa kapitalizasyonunun GSYH oranı 2013 yılı hariç olmak üzere son yıllarda artmıştır. Borsada işlem gören şirketlerin halka açık kısımlarının yüzde 60 oranından fazlası yabancıların elinde bulunmakta olup olumsuzluk durumunda sermaye çıkışlarından dolayı sıkıntı yaratabilecektir. Gerçekleştirilen düzenlemeler sonucunda yatırım fonları (2013 Hariç) ve BES fonlarında ciddi artışlar yaşanmıştır Bunun dışında özel sektörün menkul kıymet stokunda önemli artışlar görülmüştür. Yine vadeli işlem ve opsiyon sözleşmelerinin işlem hacimleri yıllar itibari ile büyük oranda yükseliş göstermiştir.

Finansal piyasalarda ortaya çıkan gelişme ve yeniliklere, Türk Ticaret Kanunundaki düzenlemeler ile AB müktesebatına uyum sağlamak amacı ile 6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu çıkarılmış ve Türkiye’de borsalar BİST çatısı altında birleştirilmiştir. Bunun dışında 2012 yılı Ekim ayında ilk defa islami finansal araç olan sukuka yönelik olarak Kira Sertifikası ihracı gerçekleştirilmiştir. Fakat kira sertifikası olarak ihraç edilen sukukun finansman yöntemine göre birçok türü olması rağmen Türkiye’de sadece kira sertifikası olarak düzenleme yapılmış olup islami sermayenin finansal sistem içine çekilebilmesi için sukuk ve diğer islami araçların finansal piyasalara tam olarak adapte edilmesi gerekmektedir. 2013 yılında sermaye piyasalarında bulunan düzenleyici, denetleyici kurumların uluslararası işbirlikleri artarak devam etmiştir. 2013 yılında sermaye piyasası yönelik olarak 30 tane mevzuat düzenlemesi gerçekleştirilmiştir.

2011 yılında TSPAKB tarafından sermaye piyasası algı ve yatırım potansiyeline yönelik araştırma gerçekleştirilmiştir. Yapılan araştırma sonucunda yatırım aracı olarak üst gelir grubunda olanların ağırlıklı olarak hisse senedi ve tahvil tercih ettikleri, geri kalan katılımcıların ise mevduat, döviz, B tipi fon, gayrimenkul ve altın tercih ettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca sermaye piyasalarının önündeki en büyük engellerin bilgisizlik ve güvensizlik olduğu ortaya çıkmıştır. Türkiye’de sermaye piyasasının algısını yükseltmek için piyasalara duyulan güvenin artırılması,

yatırımcının korunması ve bilgilendirilmesi, tanıtım faaliyetlerinin yürütülmesi, piyasa hakkında anlaşılır bir dil tercih edilmesi, eğitim kurumlarında finansal piyasalar dersi verilmesi ve buna benzer faaliyetler yürütülmelidir.

Türkiye sigortacılık sektöründe 2010 yılından itibaren reel olarak büyüme yaşanmış ve prim üretimi sürekli olarak artış göstermiştir. Ayrıca sigortalılara verilen teminat tutarı da yıllar itibari ile artış göstererek 2011'den itibaren GSYH'nın 30 katını aşmıştır. Sektörün aktif toplamı son yıllarda sürekli olarak artış göstermiştir. Aynı şekilde sektör sermayesinde yabancı oranı da yüzde 70'ler civarında gerçekleşmiştir. 2013 yılında sigortacılık sektörüne yönelik 3 tane mevzuat düzenlemesi gerçekleştirilmiştir. Özellikle BES'e yönelik devlet katkısı sistemine geçilmesi sonucunda sisteme katılım büyük boyutta gerçekleşmiştir.

6327 sayılı Kanun ile Hazine Müsteşarlığı'na Bireysel Katılım Sermayesine yönelik olarak görev ve yetki verilmiştir. Dünyada uygulama alanı bulan sistem Türkiye'de de işlerlik kazandırılması konusunda geç kalınmış olmasına rağmen bir takım teşvik ve düzenlemeler ile uygulamaya koyulmuştur. Böylece girişimlerin fikir halindeyken desteklenmesi ve yatırıma dönüştürülerek büyütülmesi amaçlanmıştır. Ayrıca gerçekleştirilen yasal düzenlemelerle kurumsal ve etik bir yapı oluşturularak güven duyulan bir sistem haline getirilmeye çalışılmıştır. Henüz yeni olan bu sistem için teşviklerin belli iş kolları ile sınırlı tutulması sistemin yaygınlaşmasını engelleyici bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun için teşviklerin sağlandığı iş kollarının genişletilmesi sağlanmalıdır.

Uluslararası finans merkezi konumunda olan şehirlerin ülke ekonomileri üzerindeki büyüme, istihdam, sosyal ve ekonomik istikrara ve buna benzer birçok alana olan etkisinden dolayı ülkeler ve şehirler bu konuma gelebilmek için rekabet içine girmiştir. Türkiye'de ulusal ticaretin ve finansın merkezi olan İstanbul'u uluslararası finans merkezi haline getirmek için harekete geçmiş buna yönelik olarak da devlet politikası belirlemiştir. İstanbul günümüzde jeopolitik konumu, tarihi geçmişi, ticaret ve sanayisi ile dünyada ön planda olan şehirlerdendir. Yapılan araştırmalar neticesinde uluslararası finans merkezi olarak kabul görmenin unsurları ortaya koyulmuştur. Buna göre; gelişmiş hukuk sistemi, ekonomik ve sosyal istikrar,

finansal serbestlik düzeyi, finansal piyasaların derinliği ve etkinliği, vergisel avantajlar, finansal düzenlemelerin ve kurumların yeterli olması veya yapılması, tam bağımsız merkez bankasının varlığı, önemli piyasa ve pazarlara yakınlığı, nitelikli işgücünün varlığı, gelişmiş iletişim ve ulaşım altyapısı, yaşam kalitesi, şirketlerin, piyasaların ve kurumların açık, şeffaf ve hesap verebilir olması, iş yapabilme kolaylığı ve ülkenin iş dünyasına yaklaşımı uluslararası finans merkezi olarak kabul görmenin temel unsurlarıdır.

Türkiye'nin uluslararası endeks ve göstergeler ile değerlendirildiğinde rakipleri karşısında oldukça gerilerde olduğu görülmektedir. Dünya Ekonomik Forumu'nun her yıl kurumsal çevre, iş çevresi, finansal istikrar, bankacılık finansal hizmetleri, banka dışı finansal hizmetler, finansal piyasalar ve erişim konularında yayınladığı finansal ve mali gelişme endeksinde 2009 yılında 55 ülke arasından 44. sırada, 2010 yılında 57 ülke arasından 42. sırada, 2011 yılında 60 ülke arasından 43. sırada, 2012 yılında ise 62 ülkede arasından 42. sırada yer alarak pek bir başarı gösterememiştir. Yine yapılan bu araştırma sonucu oluşturulan alt endekslerdeki sıralamada son sıralarda yer almıştır.

Bunun dışında Dünya Ekonomik Formu tarafından 1979'dan itibaren yayınlanan ülkelerin rekabet konumlarını gösteren uluslararası rekabet raporuna göre Türkiye, 2009 yılında 133 ülke arasından 61. sırada, 2010 yılında 139 ülke arasından 61. sırada, 2011 yılında 142 ülke arasından 59. sırada, 2012 yılında 144 ülke arasından 16 basamak yükselerek 43. sırada, 2013 yılında 148 ülke arasından 44. sırada yer bulabilmiştir. Bu bakımdan diğer finans merkezi konumuna gelmek isteyen ülkelerin şehirleri ve mevcut finans merkezleri ile karşılaştırıldığında oldukça geride olduğu görülmektedir. Uluslararası Finans Kurumu ve Dünya Bankası tarafından yatırım ortamı, bürokrasi, vergi politikaları, lisan alma süreci, krediye erişim, sözleşmelerin uygulanması konuları dikkate alınarak oluşturulan iş yapma endeksinde 2006'da 93. sırada, 2007'de 91. sırada, 2008'de 57. sırada, 2009'da 59. sırada, 2010 'da 73. sırada, 2011'de 73. sırada, 2012 'de 71. sırada, 2013'de 71. sırada yer alarak diğer finans merkezi konumuna gelmek isteyen ülkelerin şehirleri

ve mevcut finans merkezleri ile karşılaştırıldığında rekabet edebilirliğinin çok geride olduğu görülmektedir.

İstanbul Finans Merkezi olma yolunda İFM Strateji ve Eylem Planı kabul edilerek 23 adet öncelik ve 71 adet eylem belirlenmiş olup söz konusu plan doğrultusunda İFM projesini organize etmek, desteklemek ve yürütmek amacı ile yayınlanan Başbakanlık Genelgesi sonucu İFM Yüksek Konseyi (Yüksek Konsey), İFM Ulusal Danışma Kurulu (Ulusal Danışma Kurulu), İFM Koordinatörlüğü (Koordinatörlük), Çalışma Komiteleri (8 tane) ve Yüksek Konseye tavsiyede bulunmak üzere İFM Uluslararası Danışma Konseyi (Uluslararası Danışma Konseyi) kurulmuştur. Ayrıca Kalkınma Bakanlığı bünyesinde Mali Piyasalar ve İstanbul Finans Merkezi Dairesi oluşturulmuştur.

İstanbul'un finans merkezi olabilmesi için Türkiye'nin bir takım özelliklere sahip olması veya gerçekleştirmesi gerekmektedir. Buna göre hukuki zeminin uluslararası seviyeye çıkaracak düzenlerin yapılması gerekmektedir. Yaşanabilecek uyuşmazlıkların hızlı ve etkin bir çözümü için tarafsız, bağımsız ve uluslararası rekabet edebilecek düzeyde tahkim merkezi kurulmalıdır. Ayrıca Türkiye'de finansal yönden ihtisas mahkemeleri bulunmamakla birlikte finansal olaylar üzerinden yargılama usul ve yöntemler de mevcut değildir. Bunun için ayrı ihtisas mahkemelerinin kurularak, yargılama usul ve yöntemler belirlenmeli, hakim ve savcılar sürekli değişen ve gelişen finansal sistem üzerinde eğitime tabi tutulmalıdır. Ayrıca finansal araç ve hizmetler ile yatırımcıların taleplerine hızlı ve güvenilir bir biçimde cevap verilmesi gereklidir. Özellikle piyasada kuralcı yaklaşım yerine ihtiyaca cevap verebilecek, yeni ürünlerin yaratılmasına imkan tanıyacak anlayışın kabulü gerekmektedir. Bunun dışında kamunun aydınlatılması, şeffaflığın sağlanması, ihraç maliyelerin kısılması, tezgahüstü piyasanın kontrol altında tutulması, menkul kıymetleştirmenin kolaylaştırılması gerekmektedir.

Ülkedeki vergilendirme sisteminin basit, etkin, anlaşılır olması konusunda çalışmalar yapılmalıdır. Ayrıca finansal ürün ve gelişmeler karşısında vergilendirme konusunda belirsizliğin önüne geçilmesi gerekmektedir. Rekabeti önleyici finansal

işlemler üzerinden alınan vergilerin hafifletilmesi, halka açılmanın teşvik edilmesi, dağınık halde bulunan mevzuatın düzenli bir sisteme oturtulması önem taşımaktadır.

Finans sektörünün ihtiyaç duyacağı fiziki ve teknolojik altyapının oluşturulması ve mevcut olanında kalitesinin artırılması son derece önemlidir. Bunun yanında güvenlik, yaşam, teknoloji, ofis, iletişim ve ulaşım, sosyal olanaklar ve bu gibi konuların geliştirilmesine yönelik çaba sarf edilmelidir.

İstanbul'un uluslararası ticaret ve finans merkezlerine ve müşterilere olan yakınlığı, nitelikli iş gücü yaratma potansiyeli, düzenleyici ve mali ortam, iş ortamı ve maliyeti, ticari emlak kalitesi, profesyonel hizmetlere erişim imkanı, yaşam kalitesi, imaj konularında rakipleri ile değerlendirildiğinde birçok avantajı olmasına rağmen bir o kadar da eksikliği bulunmaktadır. İstanbul'un yakın zamanda finans merkezi haline gelmesi zor olsa da ilerleyen dönemlerde belirlenen amaç doğrultusunda kararlı olunması durumunda ilk olarak bölgesel daha sonrada uluslararası finans merkezi olma ihtimali oldukça yüksektir.

KAYNAKÇA

- ABD Kongresi (<http://thomas.loc.gov/cgi-bin/query/D?c111:6:./temp/~c111E16ZWY>
Erişim Tarihi:30.11.2012)
- AFŞAR, M., AFŞAR, A., (2010), “**Finansal Ekonomi**”, Ankara, Detay Yayıncılık.
- AĞIR, H., PEKER, O., KAR, M., (2009) “ **BDDK Bankacılık ve Finansal Piyasalar**”, Cilt:3, Sayı:2, ss.31-62. (http://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/Raporlar/BDDK_Dergi/7375Makale2.pdf. Erişim Tarihi: 27.05.2013)
- AĞIR, H., (2010), “**Türkiye’de Finansal Liberalizasyon ve Finansal Gelişme İlişkisinin Ekometrik Analizi**”, Ankara, BDDK Kitapları No:8. (http://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/raporlar/kitaplar/8639agir_.pdf
Erişim Tarihi: 11.04.2013)
- AKÇAY, B., (2012), “**21. Yüzyılın İlk Finansal Krizi**” Ankara, Seçkin Yayıncılık A.Ş.
- ALP, A., (2000), “**Finansın Uluslararasılaşması: Finansal Krizler, Çözüm Önerileri ve Türkiye Açısından Bir Değerlendirme**”, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.
- ALP, A., (2002) “**Uluslararası Mali Piyasalardaki Gelişmeler ve Türkiye**” Ankara, İMKB Yayınları.
- ARIN, T., (2001) “**Krizin Yapısı ve Geleceği**”, İktisat Dergisi, ss.4–8.
- AYDEMİR, C., ve KAYA, M., (2007), “**Küreselleşme Kavramı ve Ekonomik Yönü**”, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt.6, Sayı.20, ss.260-282, (<http://www.e-sosder.com/dergi/20260-282.pdf> Erişim Tarihi:30.06.2012)
- AYSAN, M. A., (2000), “**Atatürk’ün Ekonomi Politikası**”, Altıncı Baskı, İstanbul, Toplumsal Dönüşüm Yayınları.
- AYUB, M., (2007) “**Understanding Islamic Finance**”, John Wiley & Sons, Great Britain. (<http://www.kantakji.com/media/8201/fg7.pdf> Erişim Tarihi: 16.09.2012)

- BALL, L.M., (2009), ‘‘ **Money, Banking And Financial Markets**’’, New York, Worth Publishers.
- BECK, T., DEMİRĞÜÇKUNT, A., ve LEVINE, R., (2001), ‘‘**Law, Politics and Finance**’’, World Bank Working Paper, No:2585. (http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/IW3P/IB/2001/05/11/000094946_01050106221744/Rendered/PDF/multi0page.pdf Erişim Tarihi: 08.07.2012)
- BECK, T., DEMİRĞUC-KUNT, A., ve MARTINEZ PERIA, M.S., (2005), ‘‘**Reaching Out: Access to and Use of Banking Services Across Countries**’’, World Bank Policy Research Working Paper, No:3754. (<http://elibrary.worldbank.org/doi/pdf/10.1596/1813-9450-3754> Erişim Tarihi: 12.11.2012)
- BECK, T., DEMİRĞUC-KUNT, A., ve MARTINEZ PERIA, M.S., (2006), ‘‘**Banking Services for Everyone ? Barriers to Bank Access and Use Around The World**’’, World Bank Policy Research Working Paper WPS:4079. (http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/WDSP/IB/2006/12/05/000016406_20061205153435/Rendered/PDF/wps4079.pdf Erişim Tarihi:24.12.2012)
- BENCIVENGA, V. R., SMITH, B. D., (1991), ‘‘**Financial Intermediation and Endogenous Growth**’’, The Review of Economic Studies, v.58, i.2, pp.195-209. (http://www.isid.ac.in/~tridip/Teaching/DevEco/Readings/07_Finance/02Bencivenga%26Smith-REStud1991.pdf Erişim Tarihi: 10.11.2012)
- BEN NACEUR, S., BOUBAKRI, N., ve GHAZOUANI, S., (2008), ‘‘ **Privatization and Financial Market Development: A Comparison Between MENA Countries and Other Regions**’’, Economic Research Forum Working Paper No:390. (http://www.erf.org.eg/CMS/uploads/pdf/1207032492_390_Ghazouani_Boubakri_Bennaceur.pdf Erişim Tarihi:07.02.2013)
- BITTENCOURT, M., (2008), ‘‘**Inflation and Financial Development: Evidence from Brazil**’’, United Nations University, Research Paper No: 2008/14. (<https://www.econstor.eu/dspace/bitstream/10419/63243/1/560602146.pdf> Erişim Tarihi: 04.03.2013)
- BOLAK, M., (1998), ‘‘**Sermaye Piyasası Menkul Kıymetler Ve Portföy Analizi**’’, İstanbul, Beta Basın Yayın Dağıtım.

- BORIO C., ve DREHMANN M., (2009), **“Towards an Operational Framework for Financial Stability: “Fuzzy” Measurement and its Consequences** “, BIS Working Papers, No: 284. (<http://www.bis.org/publ/work284.pdf> Erişim Tarihi:21.03.2013)
- BROWNBRIDGE, M., KIRKPATRICK, C. H, VE MAIMBO, S. M, (2005), **“Financial Regulation in Developing Countries: Policy and Recent Experience”**, EDIT. GREEN, C., KIRKPATRICK, C.H., VE MURINDE, V., **“Finance and Development Surveys of Theory, Evidence and Policy”**,Edward Elgar, Chapter 5.
- BURGES, R., ve PANDE, R. (2005), **“Can Rural Banks Reduce Poverty? Evidence from the Indian Social Banking Experiment”** American Economic Review v.95, i.3, pp.780-795. (<http://www.isid.ac.in/~tridip/Teaching/DevelopmentMicroeconomics/Readings/Burgess&Pande-AER2005.pdf> Erişim Tarihi:05.04.2013)
- CAKIR, S., ve RAEI, F., (2007), **“Sukuk vs. Eurobonds: Is There a Difference in Value-at-Risk?”**, IMF Working Paper, No:WP/07/237. (<https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2007/wp07237.pdf> Erişim Tarihi: 14.06.2013)
- CENTRE FOR THE STUDY OF FINANCIAL INNOVATION, (2003), **“Sizing Up The City –London’s Ranking as a Financial Centre”**, Corporation of London. (<http://www.longfinance.net/FCF/SizingUpTheCity.pdf> Erişim Tarihi:15.04.2014)
- CROCKETT, A. (1997), **“Why is Financial Stability a Goal of Public Policy ?”**, Federal Reserve Bank of Kansas City, pp.7-36. (<http://www.kansascityfed.org/publicat/sympos/1997/pdf/s97crock.pdf> Erişim Tarihi: 17.07.2013)
- CUSHMAN & WAKEFIELD HEALEY & BAKER, **“European Cities Monitor 2005”**, (Ekim 2005) (<http://www.eukn.org/dsresource?objectid=141341> Erişim Tarihi:26.11.2013)
- ÇARIKÇI, E., (2001), **“2000–2001 Yılı Ekonomik Krizlerin Sebepleri ve Sonuçları”**, Yeni Türkiye Dergisi, Eylül- Ekim Ekonomik Kriz Sayısı, ss.475–490.

- ÇAPANOĞLU, M. B., (1993), ‘‘**Türkiye ve Dış Ülkelerde Sermaye Piyasası Özelleştirme Uygulamaları ve Menkul Kıymet Borsaları**’’, İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım.
- ÇEVIŞ, İ., (2005), ‘‘**Para Krizlerine Ampirik Bir Yaklaşım**’’, Ankara, SPK Yayınları No:187.
- ÇİLLER, T., ÇİZAKÇA, M., (1989), ‘‘**Türk Finans Sisteminde Reformlar ve Çözüm Önerileri**’’, İstanbul, İstanbul Sanayi Odası Yayınları, Araştırma Dairesi Yayın No: 1989/7.
- DAVIS, E.P., (1992), ‘‘**Debt, Financial Fragility, and Systemic Risk**’’, Oxford, Clarendon Press.. ([http://f3.tiera.ru/2/G_Economics/GK_Macroeconomics/Davis%20E.P.%20Debt,%20financial%20fragility,%20and%20systemic%20risk%20\(OUP,%201995\)\(ISBN%200198233310\)\(O\)\(406s\)_GK_.pdf](http://f3.tiera.ru/2/G_Economics/GK_Macroeconomics/Davis%20E.P.%20Debt,%20financial%20fragility,%20and%20systemic%20risk%20(OUP,%201995)(ISBN%200198233310)(O)(406s)_GK_.pdf) Erişim Tarihi:12.09.2013)
- DE HAAS, R., (2004), ‘‘**Law, Finance, and Growth During Transition: A Survey**’’, De Economist, v.152, i.3, pp.375-402. (http://www.ebrd.com/downloads/research/economics/publications/De_Economist.pdf Erişim Tarihi:28.08.2013)
- DEHASA, M., DRUCK, P., ve PLEKHANOV, A., (2007), ‘‘**Relative Price Stability, Creditor Rights and Financial Deepening**’’, IMF Working Paper No:07/139. (<http://cid.bcrp.gob.pe/biblio/Papers/IMF/2007/junio/wp07139.pdf> Erişim Tarihi:13.05.2013)
- DE LA TORRE, A., GOZZI, J.C., ve SCHMUKLER, S.L., (2007), ‘‘**Innovative Experiences in Access to Finance: Market Friendly Roles for the Visible Hand?**’’, Latin America Regional Studies Series, World Bank, Policy Research Working Paper:4326. (<http://elibrary.worldbank.org/doi/pdf/10.1596/1813-9450-4326> Erişim Tarihi:04.07.2013)
- DEMİRGÜÇKUNT, A., DETRAGIACHE, E., (1998), ‘‘**The Determinants of Banking Crises in Developing and Developed Countries**’’, IMF Staff Paper, No:45, i:1, pp:81-109. (<https://www.imf.org/external/pubs/ft/staffp/1998/03-98/pdf/demirguc.pdf> Erişim Tarihi:29.06.2013)

- DEMETRIADES, P. O., (2008), ‘‘ **New Perspectives on Finance and Growth**’’, University of Liecester, Working Paper, No: 08/14. (<http://econ3.upm.edu.my/kelasmaya/sumberkursus/A01717/ECN5141/Finance%20Growth%20New%20Perspective.pdf> Erişim Tarihi:07.08.2013)
- DIAMOND D.,W., ve DYBVIG P., H., (2000), ‘‘**Bank Runs, Deposit Insurance, and Liquidity?**’’, Quarterly Review, v.24, i.1, pp. 14. (<http://www.minneapolisfed.org/research/qr/qr2412.pdf> Erişim Tarihi: 14.07.2013)
- DPT, (2007), ‘‘**T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007-2013**’’, Ankara, Finansal Hizmetler (Mali Piyasalar, Finans Kurumları, Bankacılık, Sigortacılık) Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Yayın No: DPT:2704-ÖİK:659. (<http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/zet%20htisas%20Komisyonu%20Raporlar/Attachments/19/oik659.pdf> Erişim Tarihi: 07.10.2013)
- DRIFFILL J., ROTONDI Z., SAVONA P., ve ZAZZARA C., (2006), ‘‘**Monetary Policy and Financial Stability:What Rolefor The Futures Market?**’’, Journal of Financial Stability, v.2, i.1, pp.95-112.
- EĞİLMEZ, M., ve KUMCU E., (2004), ‘‘ **Ekonomi Politikası: Teori ve Türkiye Uygulaması**’’, İstanbul, Remzi Kitabevi.
- EICHENGREEN, B., VE PORTES, R. (1987), ‘‘**Anatomy of the Financial Crisis**’’, NBER Working Paper No:2126. (http://www.researchgate.net/publication/5190102_The_Anatomy_of_Financial_Crises/file/e0b49523972f654c84.pdf Erişim Tarihi: 19.04.2013)
- EROĞLU, N., (2002), ‘‘ **Küreselleşme** ’’, Der. Soyak, A., İstanbul, Om Yayınevi.
- ERTUNA, Ö., İ., (1987), ‘‘**Türkiye’de Mali Piyasalar, Sorunlar ve Çözümler**’’, İstanbul, İ.T.O. Yayın No:1987-6,Lebib Yalkın Yay. A.ř. (<http://www.ito.org.tr/itoyayin/0001151.pdf> Erişim Tarihi:11.06.2013)
- FERGUSON R., W., (2002), ‘‘ **Should Financial Stability Be An Explicit Central Bank Objective?** ’’, Conference at the IMF, September 16–17. (<https://www.imf.org/external/pubs/ft/seminar/2002/gfs/eng/ferguson.pdf> Erişim Tarihi: 15.08.2013)

- FISCHER, B., (1993), “**Success and Pitfalls with Financial Reforms in Developing Countries**”, Savings and Development, v.17 i.2, pp.111-135. (<http://www.jstor.org/discover/10.2307/25830333?uid=3739192&uid=2&uid=4&sid=21103931529431> Erişim Tarihi:27.07.2013)
- FRAME, W.S. ve WHITE, L.J., (2002), “**Empirical Studies Of Financial Innovation: Lots Of Talk Little Action?**”, Innovation In Financial Services And Payment Conference, Conference Paper. (http://www.phil.frb.org/research-and-data/events/2002/financial-services-and-payments/papers/frame_white.pdf Erişim Tarihi:19.09.2013)
- FRANKEL, J., A., ve ROSE, A., K., (1996), "**Currency Crashes In Emerging Markets: An Empirical Treatment**", Journal of International Economics, Elsevier, v 41, i.3, pp. 351-366. (<http://www.cba.edu.kw/alshammari/econ%20511/Currency%20crashes%20in%20emerging%20markets%20%20An%20empirical%20treatment.pdf> Erişim Tarihi: 11.02.2013)
- GIRMA, S., ve SHORTLAND, A., (2004), “**The Political Economy of Financial Development**”, University of Liecester, Working Paper No: 04/2.1 (<http://www.le.ac.uk/economics/research/RePEc/lec/leecon/dp04-21.pdf> Erişim Tarihi: 22.04.2013)
- GREENWALD, B., C., ve STIGLITZ, J., E., (1986), “**Externalities in Economies with Imperfect Information and Incomplete Markets**”, Quarterly Journal of Economics, v.101, i.2, pp.229-264. (<http://isites.harvard.edu/fs/docs/icb.topic1002789.files/Week%2010%20-%20November%201%20and%203/Greenwald-Externalities%20in%20economies%20with%20imperfect%20information%20and%20incomplete%20markets.pdf> Erişim Tarihi:22.05.2013)
- GREENWOOD, J., ve SMITH, B., D., (1997), “**Financial Markets in Development and the Development of Financial Markets**”, Journal of Economic Dynamics and Control, v. 21, i.1, pp.145-181. http://www.wifa.uni-leipzig.de/fileadmin/user_upload/itvwl-vwl/makro/Lehre/dok_ma_ba/Greenwood_Smith_97.pdf Erişim Tarihi: 18.06.2013)
- GREENWOOD, J.,ve JOVANOVIĆ B., (1990), “**Financial Development, Growth and the Distribution of Income**”, Journal of Political Economy, v.98, i.5, pp.1076-1107. (<http://www.jstor.org/discover/10.2307/>

2937625?uid=3739192&uid=2134&uid=2&uid=70&uid=4&sid=2110424
8205037 Erişim Tarihi:12.06.2012)

HASLAG, J. H., ve KOO, J., (1999), **“Financial Repression, Financial development and Economic Growth”**, Federal Reserve Bank of Dallas, Working Paper No:9902. (<http://dallasfed.org/assets/documents/research/papers/1999/wp9902.pdf> Erişim Tarihi: 28.07.2013)

HAUNER, D., (2006), **“Fiscal Policy and Financial Development”**, IMF Working Paper, WP/06/26. (<https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2006/wp0626.pdf> Erişim Tarihi:17.05.2013)

HONOHAN, P., (2006), **“ Household Financial Assets in the Process of Development”**, World Bank Research Policy Working Paper No:3695. (http://www-wds.worldbank.org/servlet/WDSContentServer/WDSP/IB/2006/07/11/000016406_20060711120153/Rendered/PDF/wps3965.pdf Erişim Tarihi:13.04.2013)

ISLAMIC FINANCE AND GLOBAL FINANCIAL STABILITY, (2010), Islamic Development Bank, Islamic Financial Services Board. (<http://www.ifsb.org/docs/IFSB-IRTI-IDB2010.pdf> Erişim Tarihi: 12.12.2013)

KAMINSKY, L. G., ve REINHART C., M., (1996), **"The Twin Crises: The Causes Of Banking And Balance-Of-Payments Problems"**, Board of Governors of the Federal Reserve System, International Finance Discussion No:544. (<http://www.federalreserve.gov/pubs/ifdp/1996/544/ifdp544.pdf> Erişim Tarihi:22.04.2013)

KAMINSKY, L. G., ve REINHART C., M., (1999), **"The Twin Crises: The Causes of Banking and Balance-of-Payments Problems"**, American Economic Review, American Economic Association, v.89, i.3, pp.473-500. https://www.macro-economics.tu-berlin.de/fileadmin/fg124/financial_crises/literature/Kaminsky__Reinhart__1999_.pdf Erişim Tarihi: 06.05.2013)

KARABIYIK, L. E., (2004), **“Küreselleşme Sürecinde Finansal Krizler Ve Etkileri”** Bursa, Marmara Kitabevi.

KARLUK, S. R., (2005), **“Cumhuriyetin İlanından Günümüze Türkiye Ekonomisinde Yapısal Dönüşüm”** İstanbul, Beta Yayınevi.

- KATILIM BANKALARI (2009), Türkiye Katılım Bankaları Birliği, (<http://www.tkbb.org.tr/download/KATILIMBANK2009TURKCE> (INTERNET).pdf Erişim Tarihi:08.01.2013)
- KAUFMAN, G. G., (2000), “**Emerging Economies and International Financial Centers**”, **Loyola University Chicago**. (<http://cec.shfc.edu.cn/download/262146b8-2dc6-4fc8-8303-640538c07bcd.pdf> Erişim Tarihi:21.09.2013)
- KAZGAN, H., ÖZTÜRK, M., ve KORALTÜRK, M., (2000), “**Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası**”, İstanbul, Creative Yayıncılık.
- KONCA A., (2011), “**Kira Sertifikaları ve Vergisel Boyutu**”, Yaklaşım Dergisi, Sayı:219, Mart.
- LARGE, A., (2003), “**Financial Stability: Maintaining Confidence in a Complex World.**”, Financial Stability Review (December), pp:170–174. (<http://www.bankofengland.co.uk/archive/Documents/historicpubs/fsr/2003/fsr15art10.pdf> Erişim Tarihi: 11.06.2013)
- LEVINE, R., (1991), “**Stock Markets, Growth and Tax Policy**”, The Journal of Finance, v.46, i.4, pp.1445-1465. (<http://www.jstor.org/discover/10.2307/2328866?uid=3739192&uid=2&uid=4&sid=21103931718181> Erişim Tarihi: 02.07.2013)
- LEVINE, R., (1992), “**Financial Structures and Economic Development**”, The World Bank Policy Research Working Papers, WPS-849. (http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/IW3P/IB/1992/02/01/000009265_3961002084807/Rendered/PDF/multi_page.pdf Erişim Tarihi: 26.06.2013)
- MISHKIN,F.S., (1991), “**Anatomy Of a Financial Crisis**”, NBER Working Paper No:3934. (<http://www.nber.org/papers/w3934.pdf> Erişim Tarihi: 98.08.2013)
- MISHKIN, F. S., (1999), “**Global Financial Instability: Fremework, Events, Issues**”, Journal Of Economic Perspectives v.13, i,4 pp.3-20. (<http://pubs.aeaweb.org/doi/pdfplus/10.1257/jep.13.4.3> Erişim Tarihi: 16.08.2013)

- MORDUCH, J., (1999), “**The Microfinance Promise**” Journal of Economic Literature, v.37, i.4, pp.1569-1614. (http://www.nyu.edu/projects/morduch/documents/microfinance/Microfinance_Promise.pdf Erişim Tarihi:17.06.2013)
- OBSTFELD, M., (1994), “**Risk-Taking, Global Diversification, And Growth**”, American Economic Review, v.84, i.5, pp.1310-1329. (http://www.romainranciere.com/IM/paper3_3.pdf Erişim Tarihi: 17.06.2013)
- OECD, (2005), “Improving Financial Literacy: Analysis of Issues and Policies”, OECD Publishing.
- OECD, (2008), “**Evaluating the Effectiveness of Financial Education Programmes**”, OECD Journal: General Papers, Special Issue v. 2008 i.3 pp. 9-51.
- OKTAYER, A., (2007), “**Finansal Derinleşmenin Ekonomik Performans Üzerine Etkileri: Teori ve Türkiye Uygulaması**”, İstanbul, Yıldız Teknik Üniversitesi, Doktora Tezi.
- OYAN, O., (1998), “**Türkiye Ekonomisi**” Ankara, İmaj Yayıncılık.
- ÖZDEMİR, K. K., (2012), “**Türkiye Finansal Yeterlilik Ön Araştırması**”, TÜSİAD Finansal Okuryazarlık Konferansı, Dünya Bankası. (http://www.tusiad.org.tr/__rsc/shared/file/Kamer-Ozdemir.pdf Erişim Tarihi:01.09.2013)
- ÖZTÜRK, S., (2008), “**Türkiye’de Finansal Sistemin Yapısı ve Tarihsel Gelişimi: 1923-2007**”, der. DİKKAYA M., ÖZYAKIŞIR D., ve ÜZÜMCÜ A., “Türkiye’nin Ekonomi Politikası”, Ankara, Orion Kitapevi.
- PADOA-SCHIOPPA, T., (2002), “**Central Banks and Financial Stability: Exploring a Land in Between**”, Second ECB Central Banking Conference” The Transformation of The European FinancialSystem, pp.269-310. (https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/transformation_europeanfinancialsystemen.pdf Erişim Tarihi: 18.07.2013)
- PARASIZ, İ., ve BİLDİRİCİ M., (2003), “**Finansal Makro Ekonomi**”, Bursa, Ezgi Kitabevi Yayınları.

- PEACHEY, S., ve ROE, A., (2004), “**Access to Finance, A Study for the World Savings Banks Institute**”, Oxford Policy Management. (http://www.microfinancegateway.org/gm/document-1.9.29564/22078_access_2_finance.pdf Erişim Tarihi:25.09.2013)
- PEACHEY, S., ve ROE, A., (2006), “**Access to Finance, Measuring the Contribution of Savings Banks**”, World Bank Savings Institute.
- REINHART,C.M., VE ROGOFF, K.S., (2008), “**This Time Is different: A Panoramic View Of Eight Centuries Of Financial Crisis**”, NBER Working Paper No:13882. (<http://www.nber.org/papers/w13882.pdf> Erişim Tarihi:15.08.2013)
- SARIKAMIŞ, C., (2001), “**Türkiye’de Sermaye Piyasası**”, **Muhasebe ve Finansman Dergisi**”, Sayı:10, Nisan.
- SCHINASI G., J., (2003), “**Responsibility of Central Banks for Stability in Financial Markets**”, IMF Working Paper, WP/03/121, pp.16. (<http://www.mafhoum.com/press5/154E13.pdf> Erişim Tarihi:16.08.2013)
- SERPAM, (2012), “**İstanbul Bölgesel ve Uluslararası Finans Merkezi**”, İstanbul Üniversitesi Sermaye Piyasaları Araştırma ve Uygulama Merkezi – Araştırma Dizisi-1. (http://serpam.istanbul.edu.tr/wp-content/uploads/2012/09/IFM_ad15.pdf Erişim Tarihi: 21.11.2013)
- SEVİM, C., (2012), “**Öncü Göstergeler Yaklaşımına Göre Finansal Krizler ve Türkiye Örneği**”, Ankara, BDDK Kitapları No:11 (http://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/raporlar/kitaplar/11177cuneyt_sevim_ktp_22_08.pdf Erişim Tarihi: 19.08.2013)
- SEYİDOĞLU, H., (2013), “**Uluslararası İktisat**”, İstanbul, Güzem Can Yayınları.
- SEYİDOĞLU, H. (2003), “**Uluslararası Mali Krizler, Az Gelişmiş Ülkeler, Türkiye ve Dönüşüm Ekonomileri**”, Doğu Üniversitesi Dergisi. Cilt. 4, Sayı.2, ss.141-156. (<http://kutuphane.dogus.edu.tr/makale/13026739/2003/cilt4/sayi2/M0000091.pdf> Erişim Tarihi: 26.10.2013)
- SEYİDOĞLU, H., VE YILDIZ, R., (2006), “**Ekonomik Kriz Öncesi Erken Uyarı Sistemleri**”, İstanbul, Arıkan Basım.

- STULZ, R., M., (2005), “**The Limits of Financial Globalization**”, The Journal of Finance, v.60, i.4, pp.1595–1638. (<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1540-6261.2005.00775.x/pdf> Erişim Tarihi:14.06.2013)
- ŞAHİNKAYA, S., (1999), “**Sanayileşme Süreçleri ve Kalkınma-Yatırım Bankaları: Teorik Bir Çerçeve ve Türkiye Örneği**”, Ankara, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları.
- TARIQ, A. A., (2004), “**Managing Financial Risks of Sukuk Structures**”, Master of Science Dissertation, Loughborough University, UK.(<http://www.sbp.org.pk/departments/ibd/sukuk-risks.pdf> Erişim Tarihi:11.12.2013)
- TİRYAKİ, G., (2012), “**Finansal İstikrar ve Bankacılık Düzenlemeleri**”, İstanbul, BDDK Yayın No:289. (http://www.tbb.org.tr/Content/Upload/Dokuman/2005/Finansal_istikrar_Kitap.pdf Erişim Tarihi:17.07.2013)
- TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI, (TCMB), (2011a), “**Dünyada ve Türkiye’de Finansal Hizmetlere Erişim ve Finansal Eğitim**”, (http://www.tcmb.gov.tr/yeni/evds/yayin/kitaplar/finansal_egitim.pdf Erişim Tarihi:22.05.2013)
- TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI, (TCMB), (2011), “**Finansal İstikrar Raporu–Mayıs**”, (http://www.tcmb.gov.tr/yeni/evds/yayin/finist/Fir_TamMetin12.pdf Erişim Tarihi:12.04.2012)
- TOK, A. (2009), “**İslami Finans Sistemi Çerçevesinde Sukuk (İslami Tahvil) Uygulamaları, Katılım Bankaları ve Türkiye Açısından Değerlendirmeler**”, Ankara, SPK Uzmanlığı Yeterlik Etüdü (<http://spk.gov.tr/yayingoster.aspx?yid=992&ct=f&action=displayfile> Erişim Tarihi: 22.01.2014)
- TÜRKİYE SERMAYE PİYASASI ARACI KURULUŞLARI BİRLİĞİ, (TSPAKB), (2007), “**Global Finans Merkezleri ve İstanbul**”, İstanbul, Yayın No:32. (https://www.tspakb.org.tr/tr/Portals/0/57ad7180-c5e7-49f5-b282-c6475cdb7ee7/AIM_Yayin_ve_Raporlar_Arastirma_Raporlari_Global_Fin_Mer.pdf Erişim Tarihi:26.10.2012)

- TÜRKİYE SERMAYE PİYASASI ARACI KURULUŞLARI BİRLİĞİ, (TSPAKB), (2011), “**Sermaye Piyasası Algı ve Yatırım Potansiyeli Belirleme Araştırması**”, (http://www.tspakb.org.tr/tr/Portals/0/57ad7180-c5e7-49f5-b282-c6475cdb7ee7/ETM_baskanin_konusmalari_SP_algi_anketi_basin_sunumu_13042011.pdf Erişim Tarihi:07.06.2013)
- TÜRKER, H. (2010), “**İslami Finans Sisteminde Finansal Aracılık: Dünyadaki Gelişmeler ve Sermaye Piyasasının Geliştirilmesi Açısından Türkiye İçin Öneriler**”, Sermaye Piyasası Kurulu Aracılık Faaliyetleri Dairesi Yeterlik Etüdü. (<http://spk.gov.tr/yayingoster.aspx?yid=1021&ct=f&action=displayfile> Erişim Tarihi: 26.12.2013)
- TÜRKİYE BANKALAR BİRLİĞİ, (TBB), (2013), “**Bankacılar**” v.25, i:85, İstanbul, 3 Aylık Yayın, ss.112-117. (http://www.tbb.org.tr/Content/Upload/dergiler/dosya/59/Sayi_85_TBB.pdf Erişim Tarihi:22.12.2013)
- TÜRKİYE BANKALAR BİRLİĞİ, (TBB), (2007), “**İstanbul’un Uluslararası Finans Merkezi Olma Potansiyelinin Değerlendirilmesi**”, Deloitte Danışmanlık A.Ş. (<https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/Dokuman/1956/11122007.pdf> Erişim Tarihi:02.02.2014)
- TÜRKİYE BANKALAR BİRLİĞİ, (TBB), (2009), “**İstanbul’un Uluslararası Finans Merkezi Olma Potansiyelinin Değerlendirilmesi**”, Deloitte Danışmanlık A.Ş. (http://www.tbb.org.tr/Dosyalar/Arastirma_ve_Raporlar/iufm.pdf Erişim Tarihi: 11.02.2013)
- TÜRKİYE BANKALAR BİRLİĞİ, (TBB), (2005), “**Türkiye’de Finansal Sektör ve Bankacılık Sistemi**” Ankara, TBB Yayını.
- TÜRKİYE BANKALAR BİRLİĞİ, (TBB), (2001), “**Son Dönemde Bankacılık Alanında Gerçekleştirilen Yasal ve Düzenleyici Değişiklikler**”, Bankacılar Dergisi, y.12, s.39. (<http://www.tbb.org.tr/Dosyalar/Dergiler/Dokumanlar/439.pdf> Erişim Tarihi: 19.12.2013)
- TÜRK SANAYİCİLERİ VE İŞADAMLARI DERNEĞİ, (TÜSİAD), (2005) “**Türk Sermaye Piyasalarının Gelişimine Yönelik Öneriler**”, Yayın No: TÜSİAD-T/2005-02/391, İstanbul, Lebib Yalkın Yayınları. (http://www.tusiad.org/_rsc/shared/file/SERMAYERAPORU.pdf Erişim Tarihi:08.03.2014)

YAY, T., YAY, G., YILMAZ, E., (2001), ‘**Küreselleşme Süreci’nde Finansal Krizler ve Finansal Düzenlemeler**’, İstanbul, İTO Yayın No:2001-47. (<http://www.ito.org.tr/itoyayin/0017466.pdf> Erişim Tarihi:17.08.2013)

YILDIRAN, M., (2011), ‘**Küresel Finans Krizi Sürecinde Farklı Finans Uygulamalarının Analizi:Konvansiyonel ve Faizsiz Finans Sistemlerin Karşılaştırması**’, Bütçe Dünyası Dergisi, Sayı.35-2011/1 ss.105-120. (<http://kutuphane.dogus.edu.tr/makale/13094750/2011/cilt1/sayi35/M0010393.pdf> Erişim Tarihi: 15.09.2013)

YILMAZ, H., (2010), ‘**İstanbul'un Uluslararası Finans Merkezleri İle Rekabet Düzeyinin Saptanmasına Yönelik Bir Çalışma**’, 10. Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresinde bildiri olarak sunulmuştur, İstanbul Üniversitesi. (<http://www.journals.istanbul.edu.tr/iuifm/article/download/1023009181/1023008529> Erişim Tarihi: 14.04.2014)

YİĞİTOĞLU, A.İ. (2005), ‘**2001 Krizi Sonrası Dönemde Türkiye Ekonomisinin Bankacılık Sektörünün Değerlendirilmesi**’, Sosyo- Ekonomi Dergisi, Sayı.1, ss.115–125 (<http://sosyoekonomi.org/050107.pdf> Erişim Tarihi: 13.04.2013).

YEANDLE, M., MAINELLI, M., VE BERENDT, A., (2005), ‘**The Competitive Position of London as a Global Financial Centre**’, Corporation of London. (<http://www.zyen.com/PDF/LCGFC.pdf> Erişim Tarihi: 21.03.2014)

ZOLI, E., (2007), ‘**Financial Development in Emerging Europa: The Unfinished Agenda**’, IMF Working Paper No:07245. (<http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2007/wp07245.pdf> Erişim Tarihi: 08.04.2012)

QUINTYN, M., ve TAYLOR, M. W., (2002), ‘**Regulatory and Supervisory Independence and Financial Stability**’, IMF, Working Paper No.46. (<http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2002/wp0246.pdf> Erişim Tarihi: 26.12.2013)

www.istanbulmym.com/girimci/melek-yatirimcilik (Erişim Tarihi:05.07.2013)

<http://www.tmsf.org.tr/Aspx/kk/ashx/file.ashx?type=1&uploadId=500>
(Erişim Tarihi:03.05.2014)

<http://www.tmsf.org.tr/mevduat.sigortasi.tr> (Erişim Tarihi:03.05.2014)

ÖZET

KENDİR, Avni. Son Düzenlemeler Çerçevesinde Türkiye Finansal Piyasaları Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2014

Finansal sistemin ülke ekonomileri üzerinde birçok etkisi bulunmaktadır. Yapılan çalışmada finansal sistemin; ekonomi üzerindeki olumlu veya olumsuz etkilerinin neler olabileceği, ekonomi üzerindeki üstlenmiş olduğu görevler ve işleyişinin nasıl gerçekleştiği konusunda bilgiler bulunmakta olup; dünya genelinde yaşanan serbestleşme akımları sonucu finansal bakımdan gelişmenin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi veya ekonomik büyümenin finansal gelişme üzerindeki etkisi, finansal bakımdan gelişmenin nasıl gerçekleştirilebileceği ve unsurlarının neler olduğu ve finansal gelişme sonucunda sürekliliğinin sağlanmasında nelerin yapılması gerektiği konuları üzerinde araştırma yapılmıştır.

Bunun yanında finansal krizleri doğuran nedenler ve sonuçları, Türkiye finansal krizleri, finansal istikrarın önemi ve sağlanması için yapılan ve yapılması gereken çalışmalar, Basel uzlaşmaların ortaya çıkışı ve gelişimi, finansal hizmetlere erişim ve kullanımının olumlu etkileri ve göstergeleri, önündeki engeller ve artırma yolları ile dünya ve Türkiye'deki mevcut durumu, Türkiye'de finansal eğitim seviyesi, faaliyetleri ve finansal okur-yazarlık düzeyi ile artırma yolları ve finansal tüketicilerin korunması için yapılması gerekenler hakkında görüşler yer almaktadır.

Ayrıca finansal piyasaların Türkiye'deki gelişim süreci ve günümüzdeki durumu ile yaşanan gelişmeler ve Türkiye finansal piyasaların değerlendirilmesi, getirilen yasal ve idari düzenlemeler, uygulanan politikalar, finansal araçların bilinirliği ve algısı, Bireysel Emeklilik sistemi ve yapılan değişiklikler ile mevcut durum, Bireysel katılım Sermayesi Sisteminin gelişim süreci, amacı, işleyişi ve mevcut durumu, Kira sertifikasının ortaya çıkışı, özellikleri ve Türkiye uygulaması üzerinde değerlendirmelerde bulunulmuştur.

Uluslararası finans merkezlerinin gelişimi ve etkileri, uluslararası endeksler ile Türkiye'nin değerlendirilmesi, İstanbul Finans Merkezi projesinin ortaya çıkışı ve günümüze kadar yürütülen faaliyetler, İstanbul'un rakipleri ile kıyaslanması, artıları ve eksileri ile İstanbul'un finans merkezi haline gelebilmesi için öneri ve eleştirilerde bulunmuş olup İstanbul'un ilerleyen yıllarda istenilen hedef doğrultusunda çalışılması halinde bölgesel daha sonrada uluslararası finans merkezi haline gelebileceği anlaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler

1. Finansal Sistem
2. Finansal Piyasalar
3. Finansal Gelişme
4. Türkiye Finansal Piyasaları
5. İstanbul Uluslararası Finans Merkezi

ABSTRACT

KENDIR, Avni. Turkish Financial Markets Within the Frame of Last Regulations, Master 's Thesis, Ankara, 2014

Financial system has many impacts on national economies. In the study, there are data about possible positive or negative effects of financial system on the economy; duties undertaken by financial system on the economy and the mechanism of financial system. Research has done on the topics of effects of financial growth on economical growth according to global liberalization or effects of economical growth on financial growth, methods and elements of financial growth and musts to maintain sustainability after financial growth.

There are opinions about causes and effects of financial crises and Turkey's financial crises; importance of financial stability and practices done and should be done to maintain it; occurrence and improvement of Basel consensus'; positive effects of access to and use of financial services and its indicators; obstacles and ways to extend; current status in the World and Turkey, financial education level and activities in Turkey and level of financial literacy and ways to increase it and do's about protection of financial consumers.

In addition, some evaluations have been done about development process of financial markets in Turkey, current situation and developments; evaluation of Turkish financial markets; legal and administrative regulations made; policies being implemented; awareness and perception of financial tools; personal pension system and changes done, current situation; development process and aim of personal participation fund; establishment of lease certificate, its features and implementation of it in Turkey.

Some evaluations have been done about process of financial market in Turkey and developments with its statue, evaluation of Turkish financial market, enacting laws both legal and governmental, implementing policy, awareness of financial tools

and its sense, individual annuity insurance and present change situations about it, present situation, functioning, process and aim of individual participation fund, coming into view of lease certificate; its features and implementation of it in Turkey.

There have been criticism and suggestions about the improvement of international financial centers and its effects, evaluation of Turkey with international index, coming up of Istanbul Financial Center Project and the activities done till now, comparing Istanbul with its opponents, trying to make Istanbul a financial center with its both negative and positive sides. It has been understood that if something parallel is done with the target to improve Istanbul first regional and later on international, it will be an important financial center soon.

Key Words

1. Financial System
2. Financial Markets
3. Financial Development
4. Turkish Financial Markets
5. Istanbul International Finance Center